

Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNE PRAVOBRANILKE
ELEANOR SHARPSTON,
predstavljeni 21. decembra 2016¹

Postopek za izdajo mnenja 2/15,

uveden na podlagi predloga Evropske komisije za izdajo mnenja

„Predlog za izdajo mnenja na podlagi člena 218(11) PDEU — Sklenitev Sporazuma o prosti trgovini med Evropsko unijo in Republiko Singapur — Razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami“

Kazalo

..... 105

1. Evropska komisija želi na podlagi člena 218(11) PDEU o razdelitvi pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami pridobiti mnenje Sodišča v zvezi s predvideno sklenitvijo Sporazuma o prosti trgovini med Evropsko unijo in Republiko Singapur (v nadaljevanju: Sporazum EUSFTA).² V besedilu Sporazuma EUSFTA, kot se je o njem pogajala Komisija, je določeno, da ga je treba skleniti kot sporazum med Evropsko unijo in Republiko Singapur (v nadaljevanju: Singapur) brez sodelovanja držav članic. Komisija želi usmeritve Sodišča glede vprašanja, ali je tak pristop pravilen.

2. Komisija trdi, da je Evropska unija izključno pristojna za sklenitev Sporazuma EUSFTA. Navaja, da spada večji del tega sporazuma v okvir pristojnosti Evropske unije za skupno trgovinsko politiko na podlagi člena 207 PDEU, ki je izključna pristojnost (člen 3(1)(e) PDEU), in da izhaja izključna pristojnost Evropske unije za sklenitev drugih delov sporazuma iz zakonodajnega akta, ki jo pooblašča

1 — Jezik izvirnika: angleščina.

2 — Besedilo Sporazuma EUSFTA je javno dostopno na spletni strani Komisije: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=961>. Za kratek pregled glej točke od 9 do 30 spodaj, za podrobnejši povzetek pa prilogo k tem sklepnim predlogom. Povzetek v prilogi k tem sklepnim predlogom temelji na različici angleškega besedila Sporazuma EUSFTA, ki jo je Komisija predložila Sodišču (kot prilogo k svojemu predlogu). Pozneje je Sodišču posredovala prevode EUSFTA v vse uradne jezike Evropske unije. Ob pripravi in prevodu teh sklepnih predlogov se je izkazalo, da obstajajo nekatere razlike med izvirno različico, ki jo je posredovala Komisija v angleščini in i) javno dostopno različico v angleščini in ii) drugimi jezikovnimi različicami, ki jih je posredovala Komisija. Na primer, javno dostopna različica vsebuje dodatno uvodno izjavo v angleščini: „Ob ponovni potrditvi, da ima vsaka pogodbenica pravico sprejeti in okrepiti ukrepe, ki so potrebni za uresničevanje legitimnih ciljev politik, na primer na področju sociale, okolja, varnosti, javnega zdravja in varnosti, spodbujanja in zaščite kulturne raznolikosti“. Očitno so tudi razlike pri oštevilčenju opomb med angleško različico (tisto, ki je bila poslana Sodišču, in tisto, dostopno na spletu) ter drugimi jezikovnimi različicami. Ker je bila ob predstavitvi teh sklepnih predlogov edina javno dostopna različica angleška, sem uporabila številke opomb kot v zadnjenavedeni različici, vendar sem navedla, kje bi bila lahko posamezna opomba oštevilčena drugače v drugih jezikovnih različicah. Ne morem pa povsem sklepno povzeti, ali so še druge spremembe, za katere ne vem.

za tako ravnanje (prva podlaga iz člena 3(2) PDEU), ali iz dejstva, da lahko sklenitev Sporazuma EUSFTA vpliva na skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe (tretja podlaga iz člena 3(2) PDEU). Evropski parlament se v splošnem strinja s Komisijo. Vse ostale stranke, ki so predložile stališča, trdijo, da Evropska unija sama ne more skleniti sporazuma, ker nekateri deli Sporazuma EUSFTA spadajo v deljeno pristojnost Evropske unije in držav članic ter celo v izključno pristojnosti držav članic. Iz tega izhaja, da bi morale biti tudi države članice pogodbenice Sporazuma EUSFTA.

3. Sporazum EUSFTA je del nove generacije sporazumov o trgovini in sporazumov o naložbah, ki so bili dogovorjeni ali o njih potekajo pogajanja med Evropsko unijo in trgovinskimi partnerji v drugih predelih sveta. Sporazum ni „enoten sporazum“: ne zajema enega posameznega področja ali predmeta in ne sledi enemu samemu cilju. Med drugim si prizadeva doseči liberalizacijo trgovine in naložb ter zagotavlja nekatere standarde zaščite tako, da usklajuje gospodarske in negospodarske cilje. Čeprav Sporazum EUSFTA temelji na obstoječih pravilih iz sporazumov Svetovne trgovinske organizacije (v nadaljevanju: STO),³ pa so z njim ta pravila razširjena in zajemajo področja, ki (še) niso del tistih sporazumov.

4. Za ugotovitev, ali sme Evropska unija skleniti Sporazum EUSFTA brez držav članic, je najprej treba povsem jasno ugotoviti, katera področja zajema ta sporazum in katerim ciljem sledi.⁴ To bo nato podlaga za uporabo različnih pravil Pogodbe o dodelitvi pristojnosti Evropski uniji in naravi teh pristojnosti. Pri tem je treba najprej uporabiti pravila iz člena 3(1) PDEU (o izrecni izključni pristojnosti) ter šele nato pravila iz člena 3(2) PDEU (o implicitni izključni pristojnosti⁵) in po potrebi iz člena 4 PDEU (o deljeni pristojnosti).

Sporazum EUSFTA

5. Komisija je decembra 2006 priporočila Svetu Evropske unije, naj jo pooblasti za pogajanja o sporazumu o prosti trgovini z državami Združenja držav jugovzhodne Azije (v nadaljevanju: ASEAN) v imenu Evropske skupnosti in držav članic. Svet je aprila 2007 pooblastil Komisijo za začetek pogajanj. Pogajanja, ki so se nanašala na sporazum po posameznih regijah, so se izkazala za težavna in so bila zato začasno prekinjena. Komisija je nato predlagala, da bi si prizadevali za sklenitev dvostranskih sporazumov o prosti trgovini z upoštevničnimi državami ASEAN, najprej s Singapurjem. Decembra 2009 je Svet, ki se je skliceval na pogajalske smernice, ki jih je izdal za pogajanja z ASEAN, pooblastil Komisijo za pogajanja o sporazumu o prosti trgovini s Singapurjem. Ta pogajanja so se začela marca 2010. Svet je septembra 2011 spremenil pogajalske smernice, tako da je k seznamu zajetih področij dodal naložbe. Pri tem je navedel, da je cilj, da bi poglavje o naložbah sporazuma obsegalo področja deljenih pristojnosti, kot so naložbe v vrednostne papirje,⁶ reševanje sporov ter premoženje in razlastitev.

6. Evropska unija (ki je delovala prek Komisije) in Singapur sta 20. septembra 2013 parafirala besedilo Sporazuma EUSFTA (kar pomeni, da sta ga sprejela kot dokončno), razen poglavja o naložbah. Istega dne je bilo besedilo dano na voljo javnosti.

3 — Torej sporazumov, naštetih v Dodatku 1 k Dogovoru STO o pravilih in postopkih za reševanje sporov.

4 — Glej v tem smislu mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točke 34, 53, 71, 98 in 105. V tem mnenju je Sodišče preučilo predmet in cilje različnih mednarodnih sporazumov, ki so bili del Marakeškega sporazuma o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije (v nadaljevanju: Sporazum STO), zlasti Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami (v nadaljevanju: GATS), Sporazuma o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (v nadaljevanju: Sporazum TRIPS) in različnih sporazumov o trgovini z blagom, ki so vključeni v Prilogo 1A (v nadaljevanju: večstranski sporazumi o trgovini z blagom) k Sporazumu STO, kot sta Splošni sporazum o tarifah in trgovini 1994 (v nadaljevanju: GATT 1994) in Sporazum o tehničnih ovirah v trgovini (v nadaljevanju: Sporazum o tehničnih ovirah v trgovini).

5 — Z „implicitno“ izključno zunanjo pristojnostjo hočem povedati, da izključnost *ne* temelji na določbi Pogodbe, ki izrecno daje Evropski uniji izključno pristojnost za določeno področje.

6 — Ta izraz so uporabile stranke v svojih stališčih. Glej dalje zlasti točki 307 in 346 spodaj.

7. Ko je postalo jasno, da je v besedilu določeno, da Sporazum EUSFTA podpiše in sklene Evropska unija brez sodelovanja držav članic, je Odbor za trgovinsko politiko (odbor, ki ga imenuje Svet na podlagi člena 207(3) PDEU) februarja 2014 zadevo predložil Odboru stalnih predstavnikov (v nadaljevanju: Coreper). Odbor za trgovinsko politiko je pozval Coreper, naj potrdi postopek za podpis in sklenitev Sporazuma EUSFTA in ga pozval, naj Komisijo kot pogajalko v imenu Evropske unije in držav članic pozove, naj prilagodi besedilo mešani naravi te vrste sporazuma. Coreper je navedel, da so se delegacije povsem jasno strinjale, da bi moral biti Sporazum EUSFTA podpisan in sklenjen kot mešani sporazum, kar pomeni, da bi morale biti njegove pogodbenice tako Evropska unija kot države članice.

8. Pogajanja o poglavju o naložbah so bila končana oktobra 2014. Junija 2015 je Komisija poslala Odboru za trgovinsko politiko prečiščeno besedilo poglavja o naložbah ter navedla, da je zdaj parafiran celotni sporazum.

9. Sporazum EUSFTA je sestavljen iz preambule, 17 poglavij, protokola in petih dogovorov o razlagi.

10. V poglavju I („Cilji in splošna opredelitev pojmov“) je navedeno, da sta cilja Sporazuma EUSFTA vzpostavitev območja proste trgovine v skladu s členom XXIV GATT 1994⁷ in členom V GATS⁸ ter liberalizacija in olajšanje trgovine in naložb med pogodbenicama v skladu s Sporazumom EUSFTA.

11. V začetku poglavja II („Nacionalna obravnava in dostop do trga za blago“) je ponovno potrjena obveznost pogodbenic, da bosta priznali nacionalno obravnavo⁹ v skladu s členom III GATT 1994 (ki je s tem poglavjem vključen v Sporazum EUSFTA). Prav tako so z njim določene obveznosti glede netarifnih ukrepov. Posebne določbe se uporabljajo za dajanje na voljo in izmenjavo informacij, obvestila in poizvedbe ter upravljanje zajetih ukrepov.

12. V poglavju III („Trgovinska sredstva“) so po eni strani določene obveznosti glede protidampinških in izravnalnih ukrepov ter po drugi strani dve vrsti zaščitnih ukrepov (globalni zaščitni ukrepi in dvostranski zaščitni ukrepi).

13. Poglavje IV („Tehnične ovire v trgovini“) je namenjeno olajšanju in povečanju trgovine z blagom med pogodbenicama z zagotavljanjem okvira za preprečevanje, odkrivanje in odpravo nepotrebnih ovir za trgovino, ki spadajo v okvir Sporazuma o tehničnih ovirah v trgovini (ki je postal del Sporazuma EUSFTA).

14. Poglavje V („Sanitarni in fitosanitarni ukrepi“) je namenjeno (a) varovanju življenja ali zdravja ljudi, živali ali rastlin na ozemlju obeh pogodbenic, pri tem pa olajševanju trgovine med pogodbenicama na področju sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov (v nadaljevanju: sanitarni in fitosanitarni ukrepi), (b) sodelovanju pri nadaljnjem izvajanju Sporazuma o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih (v nadaljevanju: Sporazum o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih) in (c) zagotovitvi sredstev za izboljšanje komunikacije, sodelovanja in reševanja vprašanj glede izvajanja sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov, ki vplivajo na trgovino med pogodbenicama.

15. Poglavje VI („Olajševanje carine in trgovine“) priznava pomen olajševanja carine in trgovine v razvijajočem se svetovnem trgovinskem okolju ter okrepitev sodelovanja na tem področju. V njem so določena načela, na katerih morajo temeljiti carinske določbe in postopki pogodbenic.

7 — Naslov člena XXIV je „Ozemeljska veljavnost – Obmejni promet – Carinske unije in prosta trgovinska območja“.

8 — Člen V se nanaša na „Gospodarsko povezovanje“.

9 — V bistvu „nacionalna obravnava“ pomeni, da se notranja obdavčitev in ureditev ne bi smeli uporabiti za uvožene ali domače proizvode tako, da bi zavarovali domačo proizvodnjo.

16. Cilji poglavja VII („Netarifne ovire za trgovino in naložbe v proizvodnjo energije iz obnovljivih virov“) so razvoj in povečevanje proizvodnje energije iz obnovljivih in trajnostnih nefosilnih virov (v nadaljevanju: zelena energija), zlasti z omogočanjem trgovine in naložb. Poglavje se uporablja za ukrepe, ki lahko vplivajo na trgovino in naložbe med pogodbenicama v zvezi s proizvodnjo zelene energije, vendar se ne uporablja za izdelke, iz katerih se proizvaja energija.

17. V poglavju VIII („Storitve, ustanovitev poslovne enote in elektronsko poslovanje“) pogodbenici ponovno potrjujeta svoje zaveze iz Sporazuma STO.¹⁰ To poglavje uvaja potrebne ureditve za postopno vzajemno liberalizacijo trgovine s storitvami, torej čezmejno opravljanje storitev z ozemlja ene pogodbenice na ozemlje druge pogodbenice in na ozemlju ene pogodbenice za uporabnika storitve druge pogodbenice, ustanovitev poslovne enote in začasna prisotnost fizičnih oseb iz poslovnih razlogov. Posebej je urejeno elektronsko poslovanje. Prav tako vsebuje določbe o nacionalnih predpisih o računalniških storitvah, poštnih storitvah, telekomunikacijskih storitvah, finančnih storitvah in storitvah mednarodnega pomorskega prometa.

18. Poglavje IX („Naložbe“) je sestavljeno iz dveh delov.

19. Oddelek A vsebuje vsebinske določbe o zaščiti naložb. Za namene tega poglavja pomeni „naložba“ „vsako vrsto sredstev, ki imajo lastnosti naložbe, vključno z lastnostmi, kot so kapitalska obveznost ali obveznost drugih virov, pričakovane zaslužke ali dobička, prevzemanje tveganja ali določeno trajanje“. Glavne zahteve se nanašajo na nacionalno obravnavo, pošteno in pravično obravnavo ter popolno zaščito in varnost, pa tudi na nadomestilo za izgube, ki nastanejo zaradi vojne ali drugega oboroženega spopada, revolucije, izrednih nacionalnih razmer, upora, vstaje ali izgredov na ozemlju druge pogodbenice. V oddelku A je tudi določeno, da nobena pogodbenica ne sme neposredno ali posredno nacionalizirati ali razlastiti naložb vlagatelja druge pogodbenice oziroma zanje uvesti ukrepov, enakovrednih nacionalizaciji ali razlastitvi, razen če so izpolnjeni nekateri pogoji. Poleg tega mora vsaka pogodbenica dovoliti, da se vsi prenosi v zvezi z naložbo iz poglavja IX opravijo v prosto zamenljivi valuti brez omejitve ali zamude. Po začetku veljavnosti Sporazuma EUSFTA morajo prenehati veljati dvostranski sporazumi med državami članicami in Singapurjem iz Priloge 9-D in se nadomestiti s Sporazumom EUSFTA.

20. Z oddelkom B se vzpostavlja mehanizem „reševanja sporov med vlagatelji in državo“ (v nadaljevanju: ISDS). Ta mehanizem, ki lahko obsega arbitražo, se uporablja za spore med tožečo stranko ene pogodbenice in drugo pogodbenico v zvezi z obravnavo (vključno z opustitvijo) te pogodbenice, ki domnevno krši določbe oddelka A in domnevno povzroča izgubo ali škodo tožeči stranki ali njenemu lokalno ustanovljenemu podjetju. V ločeni določbi je določeno, da načeloma nobena pogodbenica ne da diplomatske zaščite ali poda mednarodnega zahtevka v zvezi s sporom, o katerem sta se eden od njenih vlagateljev in druga pogodbenica dogovorila, da predložita zahtevek za arbitražo v skladu s poglavjem IX, oddelek B.

21. Poglavje X („Javna naročila“) se nanaša na vse ukrepe v zvezi z vrsto javnega naročila, zajetega s Sporazumom, torej javnega naročila, ki ga opravi zajeti naročnik in katerega vrednost presega dani prag.

22. V poglavju XI („Intelektualna lastnina“) so določene pravice in obveznosti, ki so zajete tudi s Sporazumom TRIPS, in ena kategorija, ki s tem sporazumom ni zajeta, in sicer žlahtniteljske pravice. Struktura tega oddelka sledi strukturi iz Sporazuma TRIPS: vsak pododdelek obravnava eno pravico intelektualne lastnine, ki je zajeta s Sporazumom EUSFTA, ter vključuje pravice in obveznosti, določene z drugimi večstranskimi sporazumi (od katerih so nekateri del Sporazuma TRIPS, drugi pa ne).

10 — Besedilo Sporazuma STO in vseh sporazumov STO, ki so njegov del, je na voljo na: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm.

23. *Poglavje XII („Konkurenca in povezane zadeve“)* se osredotoča na pomen svobodne in neizkrivljene konkurence v trgovinskih odnosih pogodbenic. V njem so določena načela glede protimonopolnih zadev in združitvev, javnih podjetij, podjetij s posebnimi ali izključnimi pravicami in državnih monopolov ter subvencij.

24. *Poglavje XIII („Trgovina in trajnostni razvoj“)* se nanaša na zavezanost pogodbenic razvoju in spodbujanju mednarodne trgovine ter svojega dvostranskega trgovinskega in gospodarskega odnosa tako, da prispevata k trajnostnemu razvoju. Poglavitne obveznosti od vsake pogodbenice zahtevajo, da vzpostavi svojo raven varstva okolja in zaščite delavcev ter ustrezno sprejme ali spremeni svoje zadevne zakone in politike, skladno z načeli mednarodno priznanih standardov ali sporazumov, katerih pogodbenica je. Poglavje vključuje tudi ločene obveznosti glede trgovine z lesom in lesnimi proizvodi ter trgovine z ribiškimi proizvodi, pa tudi posebne določbe o reševanju sporov.

25. *Poglavje XIV („Preglednost“)* vsebuje obveznosti, s katerimi se poskuša vzpostaviti učinkovito in predvidljivo regulativno okolje za gospodarske subjekte ter s katerimi so določene pojasnitve in boljši dogovori za preglednost, posvetovanje in boljše izvajanje ukrepov v splošni uporabi. Te obveznosti se načeloma uporabljajo skupaj z bolj določenimi pravili iz drugih poglavij Sporazuma EUSFTA.

26. V *poglavju XV („Reševanje sporov“)* so določena splošno uporabna pravila o izogibanju in reševanju vsakršnih sporov med pogodbenicama glede razlage in uporabe Sporazuma EUSFTA, da se, kadar je to mogoče, doseže vzajemno sprejemljiva rešitev. Različne stopnje postopka reševanja sporov so: zahteva za posvetovanje, (zahteva za) ustanovitev arbitražnega sveta, izdaja vmesnega poročila in izdaja končne odločitve. Z ločenimi določbami je urejen postopek izvajanja in pravna sredstva za doseganje izpolnitve odločitve.

27. V *poglavju XVI („Mehanizem mediacije“)* je vzpostavljen mehanizem mediacije, katerega cilj je s celovitim in hitrim postopkom s pomočjo mediatorja olajšati sprejetje sporazumne rešitve. Uporablja se za vse ukrepe, ki spadajo v okvir Sporazuma EUSFTA, ki negativno vplivajo na trgovino ali naložbe med pogodbenicami, razen če je določeno drugače.

28. *Poglavje XVII („Institucionalne, splošne in končne določbe“)* vsebuje tri kategorije določb. Prva kategorija določa institucionalno strukturo, ki jo sestavljajo različni odbori, v katerih se morata pogodbenici sestajati zaradi nadzora in olajšanja izvajanja in uporabe Sporazuma EUSFTA. Druga kategorija se nanaša na odločanje, spremembe, začetek veljavnosti, neposredni učinek, pristop, ozemeljsko uporabo Sporazuma EUSFTA, različne priloge in druga besedila, ki so sestavni del Sporazuma EUSFTA, ter verodostojne različice besedila Sporazuma EUSFTA. Tretja kategorija se nanaša na vsebinske zadeve, vključno z obdavčitvijo, tekočim računom in pretokom kapitala, državnimi premoženjskimi skladi, omejitvami za zaščito plačilne bilance in varnostnimi izjemami.

29. Besedilu poglavij Sporazuma EUSFTA je dodan protokol o pravilih o poreklu, dogovorih o členu 17.6 (obdavčitev), plačilu arbitrov, dodatnih določbah, povezanih s carino, vzajemnem priznavanju programov pooblaščenih gospodarskih subjektov in omejitvah Singapurja glede prostora ali dostopa do naravnih virov.

30. Natančnejši povzetek Sporazuma EUSFTA je vključen v prilogo k mojim sklepnim predlogom. Namen te priloge ni povzeti vseh vidikov Sporazuma EUSFTA, ampak zagotoviti povzetek glavnih točk, ki so upoštevne za te sklepne predloge. Opis predloga, pisna stališča strank in mojo analizo predloga je treba brati skupaj s to prilogo.

Pravo Unije

Pogodba o Evropski uniji

31. Člen 5 PEU določa načelo prenosa pristojnosti, v skladu s katerim države članice ohranijo vse pristojnosti, ki s Pogodbama niso dodeljene Evropski uniji.¹¹ Člen 5(2) PEU določa, da „[...] Unija deluje le v mejah pristojnosti, ki so jih s Pogodbama nanjo prenesle države članice za uresničevanje ciljev, določenih v Pogodbah“ in da „[d]ržave članice ohranijo vse pristojnosti, ki niso s Pogodbama dodeljene Uniji“.

32. Člen 21(2) PEU se nanaša na načela, ki jih je treba spoštovati, in cilje, ki jim sledi Evropska unija pri določanju in izvajanju skupnih politik in ukrepov. Ista načela in cilji se uporabljajo pri oblikovanju in izvajanju zunanjih dejavnosti Evropske unije ter zunanjih vidikov njenih drugih politik (člen 21(3) PEU). Ti cilji obsegajo „spodbujanje vključitve vseh držav v svetovno gospodarstvo, skupaj s postopno odpravo omejitev v mednarodni trgovini“ (člen 21(2)(e) PEU) in „pomoč pri oblikovanju mednarodnih ukrepov za ohranitev in izboljšanje kakovosti okolja in trajnostnega gospodarjenja s svetovnimi naravnimi viri, da se zagotovi trajnostni razvoj“ (člen 21(2)(f) PEU).

Pogodba o delovanju Evropske unije

33. Člen 2 PDEU med drugim določa:

„1. Če ima Unija po Pogodbah na določenem področju izključno pristojnost, lahko samo Unija izdaja zakonodajne in sprejema pravno zavezujoče akte; države članice lahko tako ukrepajo same le, če jih Unija za to pooblasti, ali za izvajanje aktov Unije.

2. Če ima Unija po Pogodbah na določenem področju deljeno pristojnost z državami članicami, lahko Unija in države članice na tem področju izdajajo zakonodajne in sprejemajo pravno zavezujoče akte. Države članice izvajajo svojo pristojnost, kolikor Unija svoje pristojnosti ne izvaja.¹² Države članice ponovno izvajajo svojo pristojnost, kolikor se je Unija odločila, da bo svojo pristojnost prenehala izvajati.

[...]“

34. Edini člen Protokola (št. 25)¹³ o izvajanju deljene pristojnosti določa: „Kadar Unija ukrepa na posameznem področju, potem glede na člen 2(2) [PDEU] o deljenih pristojnostih, zajema obseg izvajanja pristojnosti le elemente, ki jih ureja zadevni akt Unije, in torej ne zajema celotnega področja.“

35. V členu 3(1) PDEU so opisana področja, na katerih ima Evropska unija izključno pristojnost, med katerimi so:

„(a) carinska unija;

[...]“

11 — Glej tudi člen 4(1) PEU.

12 — Glej tudi Izjavo št. 18 o razmejitvi pristojnosti v izjavah, ki so priložene Sklepni listini Medvladne konference, ki je sprejela Lizbonsko pogodbo (UL 2016, C 202, str. 335). S to izjavo je potrjeno, da „[...] države članice ohranijo vse pristojnosti, ki niso s Pogodbama dodeljene Uniji“. V njej je dalje navedeno, da „[č]e ima Unija po Pogodbah na določenem področju deljeno pristojnost z državami članicami, države članice izvajajo svojo pristojnost, kolikor Unija svoje pristojnosti ne izvaja ali se je odločila, da jo bo prenehala izvajati. [...]“.

13 — UL 2012, C 326, str. 307.

- (d) ohranjanje morskih bioloških virov v okviru skupne ribiške politike;
- (e) skupna trgovinska politika.“

36. Na podlagi člena 3(2) PDEU ima Evropska unija tudi izključno pristojnost za sklenitev mednarodnega sporazuma „[...] kadar je ta sklenitev predvidena v zakonodajnem aktu Unije [prva podlaga] ali je potrebna, da se Uniji omogoči izvajanje njene notranje pristojnosti [druga podlaga], ali kolikor lahko vpliva na skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe [tretja podlaga]“.

37. Člen 4 PDEU se nanaša na deljeno pristojnost in določa:

„1. Unija si deli pristojnost z državami članicami, če ji Pogodbi dodelujeta pristojnost, ki se ne nanaša na področja iz členov 3 in 6.^[14]]

2. Deljena pristojnost med Unijo in državami članicami velja za naslednja glavna področja:

- (a) notranji trg,
- (b) socialno politiko glede vidikov, opredeljenih v tej pogodbi,
- [...]
- (d) kmetijstvo in ribištvo, razen ohranjanja morskih bioloških virov,
- (e) okolje,
- [...]
- (g) promet,
- [...]
- (i) energijo,
- [...]“

38. V skladu s členom 9 PDEU, ki je del splošnih določb, mora Evropska unija pri opredeljevanju in izvajanju politik in dejavnosti Unije „[...] upošteva[ti] zahteve, ki so povezane s spodbujanjem visoke stopnje zaposlenosti [in] zagotavljanjem ustrezne socialne zaščite [...]“.

39. Člen 11 PDEU (ki je prav tako del splošnih določb) določa, da je treba „[z]ahteve varstva okolja [...] vključevati v opredelitve in izvajanje politik in dejavnosti Unije, zlasti zaradi spodbujanja trajnostnega razvoja“.

40. Peti del, naslov 1, PDEU, ki obsega člene od 205 do 207 PDEU, vsebuje splošne določbe o zunanem delovanju Evropske unije.

41. Člen 206 PDEU določa, da „[z] vzpostavitvijo carinske unije v skladu s členi 28 do 32 Unija v skupnem interesu prispeva k usklajenemu razvoju svetovne trgovine, postopnemu odpravljanju omejitev v mednarodni trgovini in pri tujih neposrednih naložbah ter k zmanjševanju carinskih in drugih ovir“.

14 — Člen 6 PDEU vsebuje izčrpen seznam področij, na katerih je Evropska unija pristojna za izvajanje ukrepov za podporo, uskladitev ali dopolnitev ukrepov držav članic.

42. Člen 207(1) PDEU določa:

„Skupna trgovinska politika temelji na enotnih načelih, zlasti glede sprememb carinskih stopenj, sklenitve sporazumov o carinskih tarifah in trgovini, ki se nanašajo na trgovino z blagom in storitvami, trgovinske vidike pravic intelektualne lastnine, tuje neposredne naložbe, doseganje enotnosti pri ukrepih liberalizacije, izvozno politiko in ukrepe trgovinske zaščite, na primer pri dampingu ali subvencijah. Skupna trgovinska politika se izvaja v okviru načel in ciljev zunanjega delovanja Unije.“

43. V skladu s členom 207(5) PDEU so „[p]ogajanja in sklepanje mednarodnih sporazumov na področju prevoza [...] v skladu z določbami naslova VI tretjega dela[, ki vsebuje določbe o skupni prometni politiki,] in člena 218“.

44. Člen 207(6) PDEU določa, da „[i]zvajanje dodeljenih pristojnosti iz tega člena na področju trgovinske politike ne vpliva na razmejitev pristojnosti med Unijo in državami članicami in ne povzroči harmonizacije zakonov ali drugih predpisov držav članic, če Pogodbi takšno harmonizacijo izključujeta“.

45. V členu 216 PDEU je določeno, kdaj lahko Evropska unija sklene mednarodni sporazum z eno ali več tretjimi državami. V skladu s členom 216(1) PDEU lahko to stori, „[...] kadar je tako določeno v Pogodbah [prva podlaga] ali kadar je v okviru politik Unije sklenitev sporazuma potrebna bodisi za doseganje enega od ciljev iz Pogodb [druga podlaga], bodisi kadar je tako določeno v pravno zavezujočem aktu Unije [tretja podlaga] bodisi kadar sporazum lahko vpliva na skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe [četrta podlaga]“. Člen 216(2) PDEU določa, da so taki sporazumi zavezujoči za njene institucije in države članice.

46. Člen 218 PDEU določa postopkovna pravila, med drugim o pogajanjih, podpisu in sklenitvi mednarodnih sporazumov:

„1. Brez poseganja v posebne določbe člena 207 potekajo pogajanja o sporazumih med Unijo in tretjimi državami ali mednarodnimi organizacijami ter njihovo sklepanje po spodaj opisanem postopku.

2. Svet odobri začetek pogajanj, določi pogajalske smernice, odobri podpis in sklene sporazum.

3. Komisija [...] predloži priporočila Svetu, ki sprejme sklep o odobritvi začetka pogajanj [...]

4. Svet lahko pogajalcu da smernice in določi posebni odbor, v posvetovanju s katerim se vodijo pogajanja.

5. Svet na predlog pogajalca sprejme sklep o odobritvi podpisa sporazuma in po potrebi o njegovi začasni uporabi pred začetkom veljavnosti.

6. Svet na predlog pogajalca sprejme sklep o sklenitvi sporazuma.

[...]

11. Država članica, Evropski parlament, Svet ali Komisija lahko pridobijo mnenje Sodišča glede združljivosti predvidenega sporazuma s Pogodbama. Kadar je mnenje Sodišča odklonilno, lahko predvideni sporazum začne veljati le, če se spremeni ali če se spremenita Pogodbi.“

Predlog za mnenje Sodišča

47. Komisija je s predlogom z dne 10. julija 2015 na podlagi člena 218(11) PDEU predlagala Sodišču izdajo mnenja o tem vprašanju:

„Ali Unija ima potrebno pristojnost, da sama podpiše in sklene [Sporazum EUSFTA]? Natančneje:

- Katere določbe sporazuma spadajo v izključno pristojnost Unije?
- Katere določbe sporazuma spadajo v deljeno pristojnost Unije?
- Ali katera določba sporazuma spada v izključno pristojnost držav članic?“

48. Pisna stališča o predlogu Komisije so predložili Svet, Parlament in vlade vseh držav članic razen Belgije, Hrvaške, Estonije in Švedske. Obravnave, ki je bila opravljena 12. in 13. septembra 2013, so se udeležili Komisija, Svet, Parlament ter avstrijska, belgijska, češka, danska, finska, francoska, nemška, grška, irska, italijanska, litovska, nizozemska, poljska, romunska, slovenska in španska vlada.

Vprašanja, navedena v predlogu Komisije za izdajo mnenja

49. Jasno je, da je predlog Komisije za izdajo mnenja dopusten, saj Sporazum EUSFTA še ni bil sklenjen in je zato sporazum, ki je „predviden“ v smislu člena 218(11) PDEU. V bistvu je predlog sestavljen iz dveh delov.

50. Prvi del se nanaša na vprašanje, ali Evropska unija sme podpisati in skleniti Sporazum EUSFTA sama, torej brez vključitve držav članic.

51. Z drugim delom se sprašuje, katere določbe Sporazuma EUSFTA spadajo v izključno pristojnost Evropske unije, deljeno pristojnost Evropske unije in izključno pristojnost držav članic.

52. Če bo odgovor Sodišča na prvi del predloga „da“, ker spada celoten Sporazum EUSFTA v izključno zunanjo pristojnost Evropske unije (na podlagi prvega ali drugega odstavka člena 3 PDEU), drugega dela ni treba obravnavati. V takem primeru mora Sporazum EUSFTA skleniti Evropska unija sama.

53. Če Evropska unija nima izključne pristojnosti za celoten Sporazum EUSFTA, je položaj bolj zapleten. Če je za Sporazum EUSFTA delno izključno pristojna Evropska unija (na podlagi člena 3 PDEU), delno pa je pristojnost deljena (v skladu s členom 4 PDEU), kdo lahko podpiše (ali bi moral podpisati) ta sporazum?¹⁵

54. Na tej stopnji moram pojasniti, kako razumem medsebojni odnos sistema notranje in zunanje odgovornosti.

55. Člene od 2 do 4 PDEU je treba razumeti ob upoštevanju členov 4 in 5 PEU. Prav tako jih je treba razumeti ob upoštevanju tega, da so umeščeni prav na začetek PDEU („Prvi del – Načela“; „Naslov I – Vrste in področja pristojnosti Unije“), in tega, kako so bili oblikovani prej, v prejšnjih različicah Pogodb.

15 — Ni sporno, da ima Evropska unija v skladu s členoma 3(1)(e) in 207(1) PDEU izključno zunanjo pristojnost za nekatere dele Sporazuma EUSFTA.

56. Tu je pomembno, da se spomnimo na različice tega, kar je zdaj PDEU, kot so bile oblikovane po Maastrichtski pogodbi (1992), Amsterdamski pogodbi (1997) in Pogodbi iz Nice (2001). Natančneje, člen 3b Pogodbe ES, kakor je bil spremenjen s Pogodbo o Evropski uniji v Maastrichtu (pozneje člen 5 ES (Amsterdamske pogodbe in nato Pogodbe iz Nice)), je v treh odstavkih, ki jih je obsegal, vseboval analizo pristojnosti, ki je zaporedoma vsebovala načela prenosa pristojnosti, subsidiarnosti in sorazmernosti.¹⁶ Vendar v tem celotnem obdobju ni obstajal podroben seznam pristojnosti. Tak seznam bi bil uveden z neuspelo Pogodbo o Ustavi za Evropo; vsebina in bistveni elementi tega, kar je zdaj mogoče najti v členih 2, 3 in 4 PDEU, so bili bolj ali manj neposredno prevzeti iz osnutka ustave in vstavljeni z Lizbonsko pogodbo.¹⁷

57. Iz teh prejšnjih različic je jasno, da se ta začetni del sedanje PDEU ne nanaša na zunanje odnose kot take. V njem gre za osrednje ustavnopravno vprašanje *delitve pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami, ki jo sestavljajo* – za *načelo prenosa pristojnosti*. Pristojnosti so na Evropsko unijo prenesene zlasti zaradi omogočanja sprejemanja aktov na različnih področjih oblikovanja politik in gospodarske dejavnosti na območju Evropske unije. To je pogled na svet, ki je osredotočen na Unijo (in ne na „Weltanschauung“). Gre za doseganje zelenega ravnovesja med združevalno (nacionalno) centralno oblastjo, vzpostavljeno na podlagi Pogodb, in še vedno suverenimi državami članicami, ki sestavljajo Evropsko unijo („*Herren der Verträge*“). Iz delitve pristojnosti, na kateri temelji projekt Evropske unije, mora biti jasno, kdo je pristojen za odločanje na posameznih področjih. Osrednje vprašanje je: „Kdo je pristojen za ukrepanje na območju Evropske unije: Evropska unija ali države članice?“ Pri tem pa bo delitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami nujno vplivala tudi na izvajanje zunanje pristojnosti.

58. Kakšen je bil učinek sprememb, uvedenih z Lizbonsko pogodbo?

59. Pristojnosti na kratkem in izčrpnem seznamu področij so nepovratno (razen ob spremembi Pogodbe) dodeljene Evropski uniji (člen 3(1) PDEU). Večina področij pristojnosti pa je navedenih na seznamu „glavnih področij“ – torej na neizčrpnem seznamu – deljene pristojnosti (člen 4(2) PDEU). Pristojnost, ki je opredeljena kot „deljena“, se ne bo nikoli razvila v *a priori* izključno pristojnost Unije v smislu člena 3(1) PDEU. Res je, da če je Evropska unija z uresničevanjem svoje prednostne pravice iz člena 2(2) PDEU (ki jo bom obravnavala v kratkem), dejansko zasedla področje, tako zasedeno področje postane področje, na katerem ima Evropska unija *de facto* izključno pristojnost. Vendar je razlika med *a priori* izključno pristojnostjo Unije na podlagi člena 3(1) PDEU na eni strani in pristojnostmi, ki postanejo *de facto* izključne pristojnosti Unije prek mehanizma iz člena 2(2) PDEU,¹⁸ na drugi strani tale: *a priori* izključna pristojnost Unije se ne more nikoli (razen ob spremembi Pogodbe) spremeniti v neizključno pristojnost Unije. Nasprotno pa je teoretično mogoče, da se področje, ki je trenutno zasedeno z zakonodajo Unije, sprejeto ob uresničevanju prednostne pravice iz člena 2(2) PDEU, vrne državam članicam. Zakonodajalec Unije bi se enostavno moral odločiti, da preneha sprejemati zakonodajo in razveljavi obstoječo zakonodajo Unije na tem področju.

16 — Člen 5 ES je določal: „Skupnost deluje v mejah pristojnosti in ciljev, ki jih določa ta pogodba. Skupnost na področjih, ki niso v njeni izključni pristojnosti, ukrepa v skladu z načelom subsidiarnosti, vendar le če in kolikor države članice ne morejo zadovoljivo doseči ciljev predlaganih ukrepov in jih torej zaradi obsega ali učinkov predlaganih ukrepov laže doseže Skupnost. Noben ukrep Skupnosti ne sme prekoračiti okvirov, ki so potrebni za doseganje ciljev te pogodbe.“

17 — Za koristen povzetek glej Lenaerts, K., in Van Nuffel, P., *European Union Law*, Sweet & Maxwell, 2011, točke od 7021 do 7025.

18 — Ne ugibam o tem, ali se ta nepovratnost nanaša tudi na izključno zunanjo pristojnost Unije na podlagi člena 3(2) PDEU. Trdilo se je, da če Unija zasede polje na notranjem področju in nato sklene mednarodni sporazum na podlagi člena 3(2) PDEU, dejstvo, da pozneje preneha sprejemati zakonodajo na notranjem področju, ne vpliva na izključnost njene dolgo vzpostavljene zunanje pristojnosti. Vendar se mnenja teoretikov glede tega razhajajo.

60. Deljene pristojnosti so na podlagi člena 4 PDEU poleg tega neločljivo povezane z obstojem (ločene) določbe Pogodbe, ki Evropski uniji podeljuje pristojnost, ki ni ne izključna pristojnost (člen 3 PDEU) ne spremljevalna pristojnost (člen 6 PDEU: „pristoj[ost] za izvajanje ukrepov za podporo, uskladitev ali dopolnitev ukrepov držav članic“). Tako je, ker je v členu 4(1) PDEU navedeno, da „[si Evropska unija] deli pristojnost z državami članicami, če ji Pogodbi dodelujeta pristojnost, ki se ne nanaša na področja iz členov 3 in 6“.¹⁹ S členom 4 PDEU je tako opredeljen *obstoj* različnih pristojnosti, ki si jih delijo Evropska unija in države članice.

61. Člen 2 PDEU se nato ukvarja z različnimi vidiki *izvajanja* pristojnosti. Natančneje, člen 2(2), druga poved, vsebuje „prednostno pravico“ Evropske unije. S to določbo je Evropski uniji dana pravica, da se odloči za začetek izvajanja ene od naštetih deljenih pristojnosti. *V obsegu, v katerem to stori* (toda *samo* v tem obsegu), države članice ne morejo več izvajati svojih deljenih pristojnosti na ta konkretni način. Tako je v Protokolu (št. 25) izrecno navedeno, da „[k]adar [Evropska unija] ukrepa na posameznem področju, [...] zajema obseg izvajanja pristojnosti le elemente, ki jih ureja zadevni akt Unije, in torej ne zajema celotnega področja“. Za prednostno pravico na podlagi člena 2(2) PDEU je izrecno navedeno, da je povratna. Če Evropska unija neha delovati glede določenega dela konkretne deljene pristojnosti, se ta pristojnost vrne državam članicam. Deli pa morajo v seštevku vedno tvoriti celoto – vsako pristojnost na deljenem področju izvajajo *bodisi* Evropska unija *bodisi* države članice. Ne more biti negotovosti med njima.

62. Večina izvajanja pristojnosti Evropske unije se še vedno nanaša na to, kaj se dogaja „navznoter“ – torej znotraj območja Evropske unije. Nekateri vidiki delitve pristojnosti nujno še naprej vplivajo na zunanje delovanje. To velja tako za področja, na katerih ima Evropska unija izključno pristojnost, kot za področja deljene pristojnosti. Ko in če pride do takega zunanjega delovanja, se mora spoštovati dogovorjena delitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami, ki jo sestavljajo. Ta načela je treba spoštovati pri celotnem delovanju Evropske unije, tako notranjem kot zunanjem.²⁰

63. Pristojnost za carinsko unijo in skupno trgovinsko politiko (ki sta v členu 3(1) PDEU obe navedeni kot izključni pristojnosti Evropske unije) je natančneje priznana in izražena v členih 206 PDEU (carinska unija) in 207 PDEU (skupna trgovinska politika) iz petega dela PDEU, ki nosi naslov „Zunanje delovanje Unije“. Skupna trgovinska politika je eden redkih primerov povsem zunanje pristojnosti Unije. Medtem ko člen 207(2) PDEU pooblašča Evropski parlament in Svet z uredbami, sprejetimi po rednem zakonodajnem postopku, za določitev ukrepov, s katerimi se opredeli okvir za izvajanje skupne trgovinske politike, so take uredbe ukrepi zunanjega delovanja (namenjeni za urejanje trgovine s tretjimi državami prek zakonodajnih aktov Unije). Temu ustrezna notranja pristojnost je pristojnost za približevanje zakonodaje iz členov 114 PDEU in 115 PDEU za ureditev notranjega trga, ki je s členom 4(2)(a) PDEU opredeljena kot deljena pristojnost.

64. V nasprotju s členom 3(1) PDEU, v katerem ni izrecno omenjena *zunanja* pristojnost, se člen 3(2) PDEU sklicuje na okoliščine, v katerih ima „Evropska unija [...] tudi izključno pristojnost za sklenitev mednarodnega sporazuma“. Štiri podlage,²¹ ki so jih navedli avtorji Pogodbe („kadar je ta sklenitev predvidena v zakonodajnem aktu [Evropske unije]“, „[kadar je sklenitev] potrebna, da se [Evropski uniji] omogoči izvajanje njene notranje pristojnosti“, „kolikor lahko vpliva na skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe“), izražajo in večinoma kodificirajo zgodnejšo sodno prakso

19 — Povedati je treba, da je ta ubeseditev vse prej kot idealna. Mehanizem prednosti iz člena 2(2) PDEU se nanaša na vse deljene pristojnosti, razen če je izrecno določena izjema (kot v členu 4(3) in (4) PDEU). Glede na besedilo so s členom 4(1) PDEU pristojnosti glede skupne zunanje in varnostne politike (SZVP) logično opredeljene prav tako kot „deljene“ pristojnosti in zanje torej velja prednost na podlagi člena 2(2): rezultat, ki lahko razdeli vsaj nekatere države članice.

20 — V zvezi z načelom prenosa pristojnosti glej na primer mnenji 2/94 (pristop Skupnosti k EKČP) z dne 28. marca 1996, EU:C:1996:140, točka 24, in 2/00 z dne 6. decembra 2001, EU:C:2001:664, točka 5.

21 — Čeprav člen 3(2) določa štiri podlage, ker zadnja možnost („vpliva na skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe“) določa dve možnosti, bom ti zadnji v nadaljevanju obravnavala skupaj. Sklicevanje na „tretjo podlago“ po členu 3(2) bo zato vključevalo obe možnosti.

Sodišča.²² Člen 216 PDEU (ki vsebuje podrobne določbe o tem, kdaj Evropska unija „lahko sklene sporazum z eno ali več tretjimi državami ali mednarodnimi organizacijami“) prav tako izraža in kodificira sodno prakso Sodišča o obstoju zunanje pristojnosti Unije; neposredno je povezan z delitvijo pristojnosti, izvedeno s členi od 2 PDEU do 4 PDEU. Člen 216(1) PDEU določa *obstoj* zunanje pristojnosti Unije, ne pa tega, da je izključna – to je določeno s členom 3(1) in (2) PDEU.

65. Ob upoštevanju navedenega bom zdaj podrobneje preučila zunanjo pristojnost.

66. Člen 3(1)(e) PDEU glede skupne trgovinske politike določa, da ima Evropska unija na tem področju izključno pristojnost. Iz člena 207 PDEU je jasno razvidno, da skupna trgovinska politika „temelji na [...] sklenitvi[i] sporazumov o carinskih tarifah in trgovini, ki se nanašajo na [različna področja]“. Prva podlaga iz člena 216(1) navaja, da lahko Evropska unija sklene mednarodni sporazum, „kadar je tako določeno v Pogodbah“. Če torej določena vsebina spada v skupno trgovinsko politiko (občutljivo vprašanje, ki mu je namenjen večji del analize v preostanku teh sklepnih predlogov), bo Evropska unija imela izključno zunanjo pristojnost za sklenitev mednarodnega sporazuma, ki se nanaša na to vsebino. Druge izključne pristojnosti iz člena 3(1) PDEU se lahko navezujejo na druge podlage iz člena 216(1) PDEU, zlasti na drugo podlago („kadar je v okviru politik [Evropske unije] sklenitev sporazuma potrebna bodisi za doseganje enega od ciljev iz Pogodb“).

67. Če je izpolnjena ena od podlag iz člena 3(2) PDEU in ima Evropska unija zunanjo pristojnost v skladu s podrobnimi pravili o dodelitvi pristojnosti za sklenitev mednarodnih sporazumov iz člena 216(1) PDEU, bo ta zunanja pristojnost izključna. Oglejmo si zaporedoma na kratko vsako od podlag.

68. Prvič, ali lahko prepoznamo „pravno zavezujoč akt Unije“, s katerim je določeno, da Evropska unija sklene tak mednarodni sporazum (tretja podlaga iz člena 216(1) PDEU)? Če je tako in če je ta akt „zakonodajni akt Unije“ (prva podlaga iz člena 3(2) PDEU),²³ bo iz tega izhajajoča zunanja pristojnost Unije izključna.²⁴

69. Drugič, ali je sklenitev mednarodnega sporazuma „v okviru politik [Evropske unije] potrebna [...] za doseganje enega od ciljev iz Pogodb“ (druga podlaga iz člena 21(1) PDEU)? Če je tako in če notranje pristojnosti Evropske unije v praksi enostavno ni mogoče izvajati brez zunanje komponente (druga podlaga iz člena 3(2) PDEU), bo iz tega izhajajoča zunanja pristojnost Unije prav tako izključna. Kot je prikazano s predlitzbonsko sodno prakso, so taki položaji redki, a mogoči.²⁵

22 — V vseh teh podlagah se odraža načelo prenosa pristojnosti (glej mnenje 1/13 z dne 14. oktobra 2014, EU:C:2014:2303, točka 67 in navedena sodna praksa). Prva podlaga odraža (deloma) Mnenje 1/94 z dne 15. Novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 95; druga podlaga obsega mnenja 1/76 z dne 26. aprila 1977, EU:C:1977:63, točka 3; tretja in četrta podlaga pa odražata načelo (čeprav je izraženo širše), vzpostavljeno v sodbi z dne 31. marca 1971, Komisija/Svet, 22/70, EU:C:1971:32, točki 17 in 18 (v nadaljevanju: sodba ERTA). Za natančnejšo obravnavo načela ERTA glej točke od 120 do 131 spodaj.

23 — „Zakonodajni akt“ je pravni akt, sprejet po zakonodajnem postopku (člen 289(3) PDEU). O razlikovanju med zakonodajnimi akti in predpisi glej sodbo z dne 3. oktobra 2013, Inuit Tapiriit Kanatami in drugi/Parlament in Svet, C-583/11 P, EU:C:2013:625. S PEU so na področju SZVP zakonodajni akti prepovedani: glej člen 24(1), drugi pododstavek, PEU.

24 — Tudi tu je Pogodba po Lizboni oblikovana nekoliko dvoumno. Kar sem navedla v glavnem besedilu, se zdi naravno razumevanje tretje podlage iz člena 216(1) PDEU v povezavi s prvo podlago iz člena 3(2) PDEU; in zares vodi k sklepu, da je zunanja pristojnost, ki jo Evropska unija s tem pridobi, po svoji naravi izključna. Toda ta sklep je mogoče le stežka uskladiti z besedilom člena 4(4) PDEU. Predstavljajmo si (na primer), da je Evropska unija sprejela zakonodajni akt s področja razvojnega sodelovanja, ki določa sklenitev mednarodnega sporazuma. Člen 4(4) PDEU določa, da ima Evropska unija „pristojnost ukrepanja in vodenja skupne politike“ na področjih razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči; vendar nadaljuje „ne da bi izvajanje te pristojnosti oviralo države članice pri izvajanju njihovih pristojnosti“. Ali je glede na to besedilo resnično mogoče reči, da je iz tega izhajajoča pristojnost Unije *vedno* izključna? (Člen 4(3) PDEU vsebuje v grobem podobno besedilo glede pristojnosti na področjih raziskav, tehnološkega razvoja in vesolja – ter je enako zagoneten.)

25 — Glej zlasti mnenje 1/76 z dne 26. aprila 1977, EU:C:1977:63, točke od 1 do 3. V tem primeru se je skušalo s spornim sporazumom urediti gospodarski položaj prevoznitva po celinskih plovnihih poteh v geografski regiji, v kateri je prevoz po celinskih plovnihih poteh še posebej pomemben v celotnem omrežju mednarodnega prevoza (točka 1). Sodišče je razsodilo, da „[...] ni mogoče popolnoma doseči cilja, ki ga zasleduje vzpostavitev skupnih pravil po členu 75 Pogodbe [EGS], in sicer zaradi tradicionalne udeležbe plovil iz tretje države, Švice, v plovi po obravnavanih glavnih plovnihih poteh, za katere velja režim svobodne plovice, določen z ustaljenimi mednarodnimi sporazumi“ (točka 2). Čeprav Sodišče v tem mnenju ni izrecno navedlo, da je pristojnost Unije, ki iz tega izhaja, izključna, pa je mnenje 1/76 v tem smislu jasno razlagalo v poznejši sodni praksi. Glej na primer mnenje 2/92 z dne 24. marca 1995, EU:C:1995:83, točka 32.

70. Nazadnje, ali je zakonodajna dejavnost Unije že tako obsežna, da ima zdaj Evropska unija izključno zunanjo pristojnost Unije prek kodificiranega „učinka ERTA“?²⁶ Če se dokaže, da sklenitev mednarodnega sporazuma „lahko vpliva na skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe“,²⁷ to avtomatično izpolni pogoje četrte podlage iz člena 216(1) PDEU in tretje podlage iz člena 3(2) PDEU; tako bo Evropska unija izključno zunanje pristojna.

71. Če Evropska unija nima izključne zunanje pristojnosti na podlagi člena 3 PDEU, ali ima deljeno zunanjo pristojnost na podlagi členov 2 in 4 PDEU (s katerima je urejena deljena pristojnost) ter člena 216 PDEU (s katerim je dana zunanja pristojnost) – *ali pa zunanja pristojnost Unije sploh ne obstaja*, razen morda kot spremljevalna zunanja pristojnost?²⁸ Tu je položaj bolj zapleten.

72. Prvič, preveriti je treba, ali deljena pristojnost dejansko obstaja na podlagi člena 4 PDEU. Pod predpostavko, da je odgovor na to vprašanje „da“, se potem ozremo na člen 216(1) PDEU za ugotovitev, ali je podana ena od v njem naštetih podlag, s katerimi je Evropski uniji dana pristojnost za sklenitev mednarodnega sporazuma. Ker po tej predpostavki ni izključne zunanje pristojnosti na podlagi člena 3(2) PDEU, je verjetno, da bodo upoštevne prva, druga in tretja podlaga iz te določbe. Kombinacija členov 4 in 216(1) PDEU ustvari pogoje, potrebne za *obstoje* deljene zunanje pristojnosti Unije. Kaj pa njeno izvajanje?

73. Tu se je treba vrniti k členu (2) PDEU in prednostni pravici Evropske unije. Če se Evropska unija odloči, da *ne* bo izvajala te pravice, bodo zunanjo pristojnost – tako kot notranjo – ohranile države članice, iz tega pa izhaja, da bodo one (in ne Evropska unija) pristojne za pogajanja, podpis in sklenitev mednarodnega sporazuma, katerega predmet spada na to področje deljene pristojnosti. Vendar je mogoče člen 2(2) PDEU razumeti tako, da je z njim Evropski uniji dovoljeno izvajanje prednostne pravice glede zunanje in notranje pristojnosti.

74. Sprejetje tega predloga ne pomeni, da ima Evropska unija neomejeno pravico za uveljavljanje zunanje pristojnosti na katerem koli področju deljene pristojnosti iz člena 4, ne glede na to, ali se je odločila, da bo to pravico notranje izvajala. Svet je na obravnavi poudaril, da je to, ali Evropska unija ali države članice izvajajo zunanjo pristojnost za sklenitev konkretnega mednarodnega sporazuma na področju deljene pristojnosti, „politična odločitev“. Kot sama razumem, so pravne varovalke, na katerih temelji ta politična odločitev, vsebovane v natančnih postopkih iz člena 218 PDEU. Člen 218(2) določa, da „Svet odobri začetek pogajanj, določi pogajalske smernice, odobri podpis in sklene sporazum“. V naslednjih odstavkih je navedeno, da so za začetek pogajanj (člen 218(3) PDEU), podpis sporazuma (člen 218(5) PDEU) in njegovo sklenitev (člen 218(6) PDEU) zahtevani ločeni sklepi Sveta – torej držav članic, ko delujejo v vlogi članic Sveta, ki ustrezno institucijo Unije pooblastijo za delovanje. Svet v celotnem postopku odloča s kvalificirano večino, razen na nekaterih področjih, na katerih je zahtevano soglasje (člen 218(8) PDEU); sklenitev sporazuma, če pomeni izvajanje zunanje pristojnosti Unije, pa običajno zahteva tudi odobritev Evropskega parlamenta ali vsaj posvetovanje z njim (člen 218(6)(a) oziroma (b) PDEU).

26 — Predlitzbonska „dodana vrednost“ sodbe Sodišča v zadevi ERTA je bila dvojna: prvič, z njo je bila ustvarjena zunanja pristojnost in, drugič, ta pristojnost je bila opredeljena kot izključna. Če je področje (ki je primerno opredeljeno) zasedeno s splošnimi pravili, to zadostuje, da se za to področje uporabi tretja podlaga iz člena 3(2) PDEU. Glej dalje točke od 120 do 131 spodaj.

27 — Četrta podlaga iz člena 216(1) PDEU „lahko vpliva na skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe“, medtem ko tretja podlaga iz člena 3(2) PDEU „kolikor lahko vpliva na skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe“. Menim, da majhna razlika v besedilu dveh določb ne pomeni nič vsebinskega.

28 — Glej točko 60 zgoraj.

75. Iz tega je razvidno, da je mednarodni sporazum na področju, ki spada v deljeno zunanjo pristojnost, ki ga podpiše in sklene Evropska unija sama, konceptualno popolnoma drugačen od mednarodnega sporazuma, ki zajema področja, ki spadajo v izključno zunanjo pristojnost Evropske unije. V prvem primeru imajo države članice skupaj (kadar delujejo v vlogi članic Sveta) pristojnost, da se dogovorijo, da bo delovala Evropska unija, *ali* pa da vztrajajo, da bodo izvajale posamično zunanjo pristojnost. V drugem primeru take izbire nimajo, saj pripada izključna zunanja pristojnost Evropski uniji.

76. Če mednarodni sporazum podpišejo Evropska unija in države članice, ki jo sestavljajo, so na podlagi mednarodnega prava pogodbenice tega sporazuma tako Evropska unija kot države članice. To bo imelo posledice med drugim glede odgovornosti za kršitev sporazuma in pravice za vložitev tožbe v zvezi s tako kršitvijo. Zaradi preglednosti znotraj Evropske unije in v interesu tretje države (ali tretjih držav), s katerimi se sklepa ta mednarodni sporazum, bi bilo zato zaželeno, da so v takih sklepih zelo jasno navedeni natančni vidiki deljene pristojnosti, glede katerih so se države članice (kadar delujejo v vlogi članic Sveta) po eni strani dogovorile, da jih bo izvajala Evropska unija, in ki jih po drugi strani (še vedno) izvajajo države članice. Izjava o pristojnostih v prilogi k zadevnemu sporazumu po mojem mnenju prav tako ne bi mogla škodovati.

77. Nazadnje, če mednarodni sporazum podpišejo tako Evropska unija kot države članice, je vsaka država članica na podlagi mednarodnega prava upravičena odpovedati ta sporazum v skladu s katerim koli primernim postopkom odpovedi na podlagi sporazuma. Njeno sodelovanje v sporazumu je konec koncev sodelovanje suverene države pogodbenice, ne zgolj priveska Evropske unije (pri čemer za ta namen ni upoštevno dejstvo, da je morda Evropska unija igrala vodilno vlogo v pogajanjih o sporazumu). Če bi država članica to storila, pa bo učinek člena 216(2) PDEU to, da bo – *na podlagi prava Unije* – ostala še naprej zavezana s področji sporazuma, sklenjenega na podlagi pristojnosti Unije (ker je država članica Unije), razen če in dokler Evropska unija sporazuma ne odpove.²⁹ Možnost neodvisnega delovanja kot akter na podlagi mednarodnega prava odraža neprekinjeno mednarodno pristojnost države članice; dejstvo, da država članica ostane delno zavezana s sporazumom, čeprav ga, ko deluje na podlagi mednarodnega prava, odpove, ne odraža mednarodnega prava, ampak pravo Unije.

78. Položaj je drugačen, kadar imajo države članice izključno pristojnost za enega ali več delov mednarodnega sporazuma (preostanek sporazuma pa spada v izključno ali deljeno pristojnost Evropske unije): v takem primeru morajo sporazum skleniti tako države članice kot Evropska unija.³⁰

79. Toda če se predpostavi, da bo moralo Sodišče odgovoriti na drugi del predloga – ali mora Sodišče ugotoviti, kdo je pristojen za *prav vsako posamično* določbo Sporazuma EUSFTA?

80. Menim, da mu ni treba.

81. Sodišče je v mnenju 2/00 pojasnilo, da pod predpostavko, da si pristojnost za sklenitev mednarodnega sporazuma delijo Evropska unija in njene države članice, natančen obseg izključnih pristojnosti Evropske unije in deljene (ali izključne) pristojnosti držav članic glede konkretnega sporazuma sam po sebi ne bi mogel vplivati na pristojnost Evropske unije za sklenitev tega sporazuma niti – bolj splošno – na materialno ali formalno veljavnost odločitve Evropske unije za njegovo sklenitev.³¹ Namen postopka iz člena 218(11) PDEU je prav to, da se preprečijo zapleti, ki bi lahko

29 — Tu ne obravnavam vprašanja, ali bi bilo, če bi se država članica enostransko umaknila iz sporazuma, ki so ga sklenile države članice in Evropska unija, ne da bi najprej vzpostavila dialog z institucijami Unije (zlasti s Komisijo in Svetom), mogoče škodljivo, da je to v nasprotju z dolžnostjo lojalnega sodelovanja iz člena 4(3) PEU.

30 — Generalna pravobranilka J. Kokott je v sklepnih predlogih, predstavljenih v zadevi Komisija/Svet (C-13/07, EU:C:2009:190, točka 121), zapisala: „kot lahko tudi majhna kapljica janeževca povzroči, da postane kozarec vode moten, lahko tudi še tako podrejene določbe v mednarodnih sporazumih, ki imajo podlago v členu 133(5), prvi pododstavek, ES, povzročijo, da je obvezna sklenitev mešanega sporazuma“. Glej tudi sodbo z dne 3. decembra 1996, Portugalska/Svet, C-268/94, EU:C:1996:461, točka 39 in navedena sodna praksa.

31 — Glej v tem smislu mnenje 2/00 z dne 6. decembra 2001, EU:C:2001:664, točka 15.

nastali na mednarodni ravni in na ravni Unije, če bi se ugotovilo, da je sklep o sklenitvi sporazuma neveljaven.³² V okviru tega postopka Sodišču ni treba dati konkretnih usmeritev o tem, kdo je pristojen za vsako posamično določbo zadevnega sporazumu in kdo bi moral biti odgovoren za izvedbo mednarodne zaveze, ki jo vključuje.³³

82. Pri odgovoru na drugi del predloga Komisije bom raje preučila, za katere dele Sporazuma EUSFTA je Evropska unija izključno pristojna (na podlagi bodisi člena 3(1) PDEU bodisi člena 3(2) PDEU), ali obstajajo deli, glede katerih si pristojnost deli z državami članicami (na podlagi člena 4 PDEU), in ali obstajajo morda kakšni drugi deli, za katere Evropska unija nima pristojnosti. Sporazum EUSFTA je zelo raznolik sporazum. To pomeni, da se bo morala analiza, da bi se ugotovili pristojnost in njena (izključna ali deljena) narava, nujno osredotočiti na posamezno poglavje ali skupino poglavij Sporazuma EUSFTA, na del ali dele tega sporazuma ali včasih na posamezno določbo – odvisno od okoliščin.

83. Kljub dejstvu, da se predlog nanaša zgolj na razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami, iz nekaterih pisnih stališč (zlasti pisnih stališč Sveta) izhaja, da lahko obstaja tudi težava glede postopka, v katerem se je Komisija pogajala za Sporazum EUSFTA in zdaj predlaga njegov podpis. Čeprav so bila s pogajalskimi smernicami določena pogajanja o mešanem sporazumu, se je Komisija o Sporazumu EUSFTA kot o sporazumu med Evropsko unijo in Singapurjem pogajala sama. Ali Komisija s tem ni upoštevala člena 218(4) PDEU in načela lojalnega sodelovanja iz člena 13(2) PEU?

84. Menim, da v okviru tega postopka ni ne potrebno ne primerno zavzeti stališča o tem vprašanju. Postopek, po katerem so potekala pogajanja o Sporazumu EUSFTA, sam po sebi ne vpliva na razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in njenimi državami članicami za njegovo sklenitev. Zato ne spada v okvir predloga Komisije. Prav tako nespoštovanje pravil glede postopka na podlagi prava Unije (načeloma) ne bi moglo vplivati na veljavnost sporazuma na podlagi mednarodnega prava.³⁴ Zato tega vprašanja ne bom dalje obravnavala.

85. Prav tako se je pomembno zavedati, da se predlog Komisije *ne* nanaša na vsebinsko združljivost (katerega koli dela) Sporazuma EUSFTA s Pogodbama. Tako Sodišče ni naprošeno, naj na primer preuči združljivost mehanizma ISDS s Pogodbama. Ta vrsta reševanja sporov se ne pojavi le v Sporazumu EUSFTA, ampak tudi v drugih sporazumih o trgovini in sporazumih o naložbah, o katerih se je ravnokar pogajala ali se pogaja Evropska unija. V obravnavanem postopku je vprašanje v zvezi z mehanizmom ISDS (in drugimi oblikami reševanja sporov, predvidenimi v Sporazumu EUSFTA) zgolj to, „*kdo* sme odločati“. Moja analiza v teh sklepnih predlogih zato ne vpliva na taka vprašanja (če sploh obstajajo), saj se lahko nanašajo na vsebinsko združljivost Sporazuma EUSFTA s Pogodbama, vključno z določbami o mehanizmu ISDS.³⁵

86. Nazadnje (in morda zelo očitno) so moji sklepní predlogi v tem postopku omejeni na Sporazum EUSFTA. Tako ne vplivajo na razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami glede drugih sporazumov o trgovini in sporazumov o naložbah.

32 — Glej med drugim mnenja 1/75 z dne 11. novembra 1975, EU:C:1975:145, str. 1360 in 1361; 2/00 z dne 6. decembra 2001, EU:C:2001:664, točki 6 in 17, ter 2/13 z dne 18. decembra 2014, EU:C:2014:2454, točka 145.

33 — Glej med drugim mnenje 2/00 z dne 6. decembra 2001, EU:C:2001:664, točki 6 in 17.

34 — V skladu s členom 46(1) Dunajske konvencije o pogodbenem pravu iz leta 1969 (1155 UNTS 331; v nadaljevanju: Dunajska konvencija iz leta 1969) „[se država] ne more sklicevati na dejstvo, da je s svojo privolitvijo, da jo mednarodna pogodba zavezuje, kršila kakšno določbo svojega notranjega prava glede pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb, kot na razlog za razveljavitev svoje privolitve, razen če ta kršitev ni bila očitna in se ne nanaša na temeljno pravilo njenega notranjega prava“. V skladu s členom 46(2) je očitna kršitev kršitev, ki „je objektivno jasna vsaki državi, ki pri tem ravna v skladu z običajno prakso in v dobri veri“. V členu 46 Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb med državami in mednarodnimi organizacijami ali med mednarodnimi organizacijami iz leta 1986 (ki še ni začela veljati) (25 ILM 543 (1986)) so določena podobna pravila.

35 — V zvezi s tem ugotavljam, da je Sodišče zdaj prejelo predlog za sprejetje predhodne odločbe glede združljivosti določbe o ISDS v dvostranskem sporazumu o zaščiti vlaganj med državami članicami Evropske unije s členi 18, prvi odstavek, 267 in 344 PDEU: glej zadevo C-284/16, Slovaška republika/Achmea BV (še poteka pri Sodišču).

87. V preostanku sklepnih predlogov bom najprej predstavila temeljna načela, s katerimi je urejena razdelitev zunanjih pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami, ter pravno podlago za delovanje Unije. Nato bom preučila temeljne značilnosti izrecno izključne pristojnosti Evropske unije za skupno trgovinsko politiko (člen 207(1) PDEU), njeno implicitno izključno pristojnost (člen 3(2) PDEU) in njeno deljeno pristojnost (člen 4 PDEU) za zunanje delovanje. Ob upoštevanju teh splošnih ugotovitev bom potem obravnavala razdelitev pristojnosti glede zadev, ki so zajete s Sporazumom EUSFTA.

Razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami ter pravna podlaga za sklenitev Sporazuma EUSFTA

88. Na obravnavi se je izkazalo, da Svet in številne države članice menijo, da je treba najprej ugotoviti razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami v zvezi s Sporazumom EUSFTA, preden se v naslednjem koraku ugotovi pravna podlaga, na kateri bi morala temeljiti odločitev Evropske unije za podpis in sklenitev Sporazuma EUSFTA.

89. Jasno je, da Sodišče ni naprošeno, da tu razreši ta problem. Vendar po mojem mnenju Svet in številne države članice ne razumejo razmerja med načeli, ki veljajo za razdelitev (zunanjih) pristojnosti, in načeli, ki veljajo za izbiro pravne podlage za delovanje Unije.

90. Evropska unija ima le prenesene pristojnosti.³⁶ Zato mora ukrep, ki ga sprejme, povezati z določbo Pogodbe, s katero je pooblaščen za odobritev tega ukrepa.³⁷ To pravno podlago je treba ugotoviti na podlagi objektivnih dejstev, ki omogočajo sodni nadzor ter vključujejo namen in vsebino tega akta.³⁸

91. V mnenju 1/08 je Sodišče pojasnilo, da sta vprašanje o izključni pristojnosti Evropske unije za sklenitev sporazumov in vprašanje o pravni podlagi, ki jo je treba za to uporabiti, tesno povezani.³⁹ Odgovor na vprašanje, ali ima Evropska unija sama pristojnost za sklepanje sporazumov ali pa si tako pristojnost deli z državami članicami, je med drugim odvisen od obsega določb Unije, ki lahko institucijam Evropske unije podelijo pristojnost za udeležbo pri takem sporazumu.⁴⁰

92. Ugotovitev, da je Evropska unija sploh pristojna za delovanje na določenem področju (in s tem ugotovitev pravne podlage za tako delovanje), je zato prvi pogoj za ugotovitev razdelitve pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami v skladu s členoma 3 in 4 PDEU, kar zadeva posebno zunanje delovanje.⁴¹

93. Pri ugotavljanju pravne podlage je iz ustaljene sodne prakse razvidno, da če ima sporazum Evropske unije več ciljev ali več sestavnih delov, od katerih je eden glavni ali prevladujoč, drugi pa je (ali so) zgolj stranski ali po obsegu izredno omejen(i), mora Evropska unija skleniti ta sporazum na samo eni pravni podlagi, in sicer tisti, ki se zahteva za glavni ali prevladujoči cilj oziroma sestavni del.⁴² Če je tako prevladujoči cilj Sporazuma EUSFTA skupna trgovinska politika in je pravilno, da se

36 — Glej člena 4(1) in 5(2) PEU. Glej tudi člene od 2 do 6 PDEU in razpravo v točkah od 55 do 64 zgoraj.

37 — Glej med drugim mnenje 2/00 z dne 6. decembra 2001, EU:C:2001:664, točka 5, in sodbo z dne 1. oktobra 2009, Komisija/Svet, C-370/07, EU:C:2009:590, točka 47.

38 — Glej novejšo sodbo z dne 14. junija 2016, Parlament/Svet, C-263/14, EU:C:2016:435, točka 43 in navedena sodna praksa.

39 — Mnenje 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točka 111.

40 — Mnenje 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točka 112 in navedena sodna praksa.

41 — To je razvidno iz strukture obrazložitve Sodišča v mnenju 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739.

42 — Glej na primer sodbi z dne 12. decembra 2002, Komisija/Svet, C-281/01, EU:C:2002:761, točka 43, in z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675, točka 76.

njegovi drugi vidiki štejejo bodisi za nujno dopolnilo k temu glavnemu sestavnemu delu ali pa so po obsegu izredno omejeni, bi bila vsebinska pravna podlaga za sklenitev tega sporazuma člen 207(1) PDEU.⁴³ Potem bi iz člena 3(1)(e) PDEU izhajalo, da ima Evropska unija izključno pristojnost za sklenitev Sporazuma EUSFTA.⁴⁴

94. Če pa bi Sodišče ugotovilo, da Sporazum EUSFTA hkrati sledi več ciljem ali da ima več sestavnih delov, ki so neločljivo povezani, ne da bi bil eden v primerjavi z drugim stranski, tako da se uporabljajo različne določbe Pogodb, bi moral akt Evropske unije, s katerim se sklene tak sporazum, temeljiti na različnih ustreznih pravnih podlagah.⁴⁵

95. Glede na navedeno bom zdaj obravnavala obseg skupne trgovinske politike v smislu člena 207 PDEU.

Člen 207(1), (5) in (6) PDEU

96. Sodišče je pojasnilo izključno pristojnost Evropske unije za skupno trgovinsko politiko veliko pred začetkom veljavnosti člena 3(1)(e) PDEU, s katerim je zdaj izrecno potrjena izključna pristojnost Evropske unije za to politiko. Tako je Sodišče v svojem prvem mnenju, izdanem na podlagi (zdaj) člena 218(11) PDEU, razsodilo, da je izključna pristojnost za skupno trgovinsko politiko upravičena, saj bi, če bi bilo državam članicam omogočeno izvajanje hkratnih pristojnosti na tem področju, to „pomenilo, da bi države članice v odnosih s tretjimi državami lahko sprejele drugačna stališča kot tista, ki bi jih nameravala sprejeti [Evropska unija], s tem pa bi se izkrivil institucionalni okvir, porušilo bi se zaupanje znotraj [Evropske unije], kar bi tej onemogočilo izvajanje njene naloge varstva skupnega interesa“.⁴⁶ Tako razmišljanje je skladno z ustrojem carinske unije, vzpostavljene z Rimsko pogodbo. Navznoter ta unija pomeni, da so absolutno prepovedane carine pri uvozu in izvozu ter vse dajatve z enakim učinkom med državami članicami.⁴⁷ Hkrati je s Pogodbama Evropski uniji in njenim institucijam zaupana naloga obrambe poslovnih interesov Evropske unije navzven. Če bi državam članicam omogočili, da vzporedno z delovanjem Evropske unije vodijo lastno poslovno politiko z zunanjim svetom (in dejansko v tem smislu sledijo lastnim interesom), bi to povsem jasno lahko ogrozilo to bistveno funkcijo.

97. Komisija je v tem postopku pozvala Sodišče, naj ponovno preuči preteklo sodno prakso o obsegu skupne trgovinske politike. Kako daleč se je razširil obseg te politike zaradi sprememb, uvedenih z Lizbonsko pogodbo (zlasti glede trgovinskih vidikov pravic intelektualne lastnine, tujih neposrednih naložb, trgovine s storitvami, izjeme na področju prevoza iz člena 207(5) PDEU in omejitev, ki izhajajo iz člena 207(6) PDEU)?

98. Nekatere države članice so predlagale, da glede na mnenje 1/94 Sodišča ni več primerno, da bi skupno trgovinsko politiko šteli za „dinamično“.

99. Nisem prepričana, da je razprava o tem, ali je skupna trgovinska politika „dinamična“, posebej koristna. Pomembno je, da bi bilo treba člen 207(1) PDEU razlagati tako, da se hkrati spoštuje besedilo te določbe in zagotavlja, da lahko Evropska unija vodi učinkovito skupno trgovinsko politiko v neprestano razvijajočem se mednarodnem trgovinskem okolju.

43 — Glej mnenje 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točka 166.

44 — Glej na primer mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 68; sodbi z dne 12. decembra 2002, Komisija/Svet, C-281/01, EU:C:2002:761, točka 43, in z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675, točka 76, ter mnenje 2/00 z dne 6. decembra 2001, EU:C:2001:664, točki 37 in 44.

45 — Sodba z dne 14. junija 2016, Parlament/Svet, C-263/14, EU:C:2016:435, točka 44 in navedena sodna praksa; glej tudi sodbo z dne 10. januarja 2006, Komisija/Svet, C-94/03, EU:C:2006:2, točka 51.

46 — Mnenje 1/75 z dne 11. novembra 1975, EU:C:1975:145, str. 1364. Glej tudi sodbo z dne 15. decembra 1976, Donckerwolcke in Schou, 41/76, EU:C:1976:182, točka 32.

47 — Člen 30 PDEU.

100. Strinjam se z mnenjem, ki ga je izrazil generalni pravobranilec N. Wahl v okviru postopka za izdajo mnenja 3/15, da področja mednarodne trgovine ni mogoče niti abstraktno določiti niti statično in strogo opredeliti, ker se trgovinske prakse, vzorci in trendi postopoma razvijajo.⁴⁸ Vendar to, kar je treba šteti za „trgovinsko politiko“ ali „investicijsko politiko“ v mednarodnih odnosih, in to, kar je skupna trgovinska politika na podlagi prava Unije, ni nujno isto.

101. Sodišče je poudarilo tudi potrebo po zagotovitvi *učinkovitosti* skupne trgovinske politike Evropske unije. Sodišče je v mnenju 1/78 pojasnilo, da ne bi bilo več mogoče nadaljevati kakršne koli smiselne skupne trgovinske politike, če Evropska unija ne bi mogla uporabiti tudi sredstev za ukrepanje, ki presegajo instrumente, ki naj bi vplivali le na tradicionalne vidike zunanje trgovine. „Trgovinska politika“, razumljena v tem smislu, bi sčasoma nujno postala neučinkovita⁴⁹ in bi tako Evropski uniji postopoma onemogočila izpolnjevanje njene vloge svetovnega trgovinskega partnerja prek dvostranskih odnosov z državami nečlanicami in prek večstranskega delovanja.⁵⁰ Skupna trgovinska politika zato ni omejena na ukrepe, ki sledijo trgovinskim ciljem. Obsega lahko ukrepe, katerih cilji niso nujno trgovinski, kot so razvoj,⁵¹ zunanja in varnostna politika,⁵² varstvo okolja ali zdravja ljudi,⁵³ če je vedno zagotovljeno, da imajo tudi ti ukrepi neposreden in takojšen učinek na trgovino. Vzajemno učinkovanje skupne trgovinske politike ter (drugih) načel in ciljev zunanjega delovanja Evropske unije je izrecno priznано v členu 207(1), zadnja poved, PDEU.

102. Vendar to ne pomeni, da je obseg skupne trgovinske politike neomejen. Prav tako ni dejstvo, da zadostuje, da je neka zadeva obravnavana v sporazumu o trgovini (in sporazumu o naložbah), da bi ta zadeva spadala v skupno trgovinsko politiko. Sporazumi ali določbe, ki jih drugi akterji v mednarodnem pravu opredelijo kot del prodajne ali trgovinske politike, ne spadajo nujno v opredelitev „skupna trgovinska politika“ iz Pogodb. Pri opredelitvi te politike je Sodišče omejeno z besedilom členov 206 in 207 PDEU.

103. Za uporabo člena 207 PDEU je pomembno, da je (notranje ali zunanje) delovanje Evropske unije povezano *posebej* z mednarodno trgovino, torej s trgovino s tretjimi državami (in ne s trgovino na notranjem trgu),⁵⁴ tako da je v bistvenem namenjeno spodbujanju, olajševanju ali urejanju mednarodne trgovine ter ima neposreden in takojšen učinek nanjo.⁵⁵ Tako sama okoliščina, da ima lahko akt Unije posledice za mednarodno trgovino, ni dovolj, da bi spadal v skupno trgovinsko politiko.

104. Pri razlikovanju med (mednarodnimi) zavezami, ki spadajo v skupno trgovinsko politiko, in tistimi, katerih glavni cilj je izboljšanje delovanja notranjega trga, je pomembno ugotoviti, ali je sporazum v bistvenem namenjen temu, da se z njim zunaj ozemlja Evropske unije razširi približevanje zakonov držav članic, ki je že bilo „v veliki meri opravljeno“ s sekundarno zakonodajo Unije o trgovini na notranjem trgu.⁵⁶ Če gre za to, je mogoče domnevati, da je namen sporazuma pospeševanje

48 — Sklepni predlogi generalnega pravobranilca N. Wahla v postopku za izdajo mnenja 3/15, EU:C:2016:657, točka 43. V času pisanja postopek pred Sodiščem še ni končan.

49 — Mnenje 1/78 z dne 4. oktobra 1979, EU:C:1979:224, točka 44, in sodba z dne 26. marca 1987, Komisija/Svet, 45/86, EU:C:1987:163, točka 20.

50 — Glej sklepne predloge generalnega pravobranilca N. Wahla v postopku za izdajo mnenja 3/15, EU:C:2016:657, točka 43.

51 — Mnenje 1/78 z dne 4. oktobra 1979, EU:C:1979:224, točke od 41 do 46.

52 — Sodbi z dne 17. oktobra 1995, Werner, C-70/94, EU:C:1995:328, točka 10, in z dne 17. oktobra 1995, Leifer in drugi, C-83/94, EU:C:1995:329, točka 11.

53 — Sodba z dne 29. marca 1990, Grčija/Svet, C-62/88, EU:C:1990:153, točke od 17 do 20, in mnenje 2/00 z dne 6. decembra 2001, EU:C:2001:664, točka 40. Glej tudi novejša sklepna predloga generalnega pravobranilca N. Wahla v postopku za izdajo mnenja 3/15, EU:C:2016:657, točka 69.

54 — Sodbi z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, točka 50, in z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675, točka 56.

55 — Glej med drugim sodbi z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, točki 51 in 52 ter navedena sodna praksa, in z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675, točki 57 in 58.

56 — Sodba z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675, točka 67.

mednarodne trgovine in da zato njegova sklenitev spada v skupno trgovinsko politiko. Če pa je predmet sporazuma prav to notranje približevanje, pa je obratno prevladujoči namen sporazuma izboljšanje delovanja notranjega trga in zato ne spada v skupno trgovinsko politiko, čeprav učinkuje na mednarodno trgovino.⁵⁷

105. Več strank skrbi – bodisi na splošno bodisi v okviru posebnega poglavja Sporazuma EUSFTA – da je s široko razlago Komisije o obsegu skupne trgovine politike po začetku veljavnosti Lizbonske pogodbe oslabljen člen 207(6) PDEU.

106. Po mojem mnenju se člen 207(6) PDEU nanaša le na pristojnosti, ki jih Evropska unija izvaja iz člena 207(1) PDEU. Z njim se domneva, da ta pristojnost obstaja. Tako ne more spremeniti izključne zunanje pristojnosti Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU. Člen 207(6) PDEU vzpostavlja dve omejitvi, čeprav se zdi druga zgolj uporaba prve.

107. Prvič, izvajanje pristojnosti glede skupne trgovinske politike ne more vplivati na razmejitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami. Menim, da ta prva omejitev pomeni izraz načela prenosa pristojnosti, ki je določeno v členu 2(1) in (2) PDEU ter dalje razdelano v Izjavi št. 18 o razmejitvi pristojnosti.⁵⁸ Povedano drugače, izvajanje izključne pristojnosti Evropske unije za skupno trgovinsko politiko ne more spremeniti ali kako drugače vplivati na določbe Pogodbe o razdelitvi pristojnosti na *drugih* področjih, ki ne spadajo v okvir te pristojnosti (kot na primer trgovina na notranjem trgu). V tej razlagi me podpira člen 207(2) PDEU, ki pomeni pravno podlago za sprejetje „[...] ukrep[ov], s katerimi se opredeli okvir za izvajanje skupne trgovinske politike“, in ne navaja, da je Evropska unija izključno pristojna za vse ukrepe, ki jih je morda treba sprejeti za izvajanje obveznosti, ki izhajajo iz sporazuma, ki ga je Evropska unija sklenila pri izvajanju svoje izključne prisotnosti za skupno trgovinsko politiko.

108. Tako na primer to, da Evropska unija izvaja svojo izključno pristojnost na podlagi člena 207(1) PDEU v zvezi s celotnim Sporazumom TRIPS⁵⁹, ne pomeni, da je pristojna za ureditev prav vsake zadeve, na katero se ta sporazum nanaša, na notranjem trgu. Prav tako ne more tako izvajanje spremeniti razdelitve zunanjih pristojnosti med državami članicami in Evropsko unijo v zvezi s pravicami intelektualne lastnine na splošno.

109. Nasprotno, prve omejitve *ne* razumem tako, da pomeni, da je izvajanje pristojnosti Evropske unije za skupno trgovinsko politiko odvisno od tega, ali ima Evropska unija notranjo pristojnost na kateri drugi podlagi ali je to pristojnost izvajala.⁶⁰ Vztrajanje pri vzporejanju zunanjih vidikov skupne trgovinske politike in notranjih vidikov drugih politik Unije zlasti ni podprto v drugih delih člena 207 PDEU. Tako je s členom 207(4) PDEU izrecno potrjeno, da lahko skupna trgovinska politika obsega trgovino s kulturnimi in avdio-vizualnimi storitvami ter trgovino s socialnimi, izobraževalnimi in zdravstvenimi storitvami. Vendar so notranje pristojnosti Evropske unije na področju javnega zdravja omejene, saj zgolj dopolnjujejo ravnanje držav članic.⁶¹ Poleg tega mora delovanje Evropske unije spoštovati odgovornost držav članic za opredelitev njihove zdravstvene politike ter za organizacijo in zagotavljanje zdravstvenih storitev in zdravstvene oskrbe.⁶²

57 — Ta pristop je potrjen v mnenju 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točki 44 in 45 (v zvezi s storitvami) ter 59 in 60 (v zvezi s pravicami intelektualne lastnine).

58 — V tej izjavi je navedeno, da „v skladu s sistemom delitve pristojnosti med Unijo in državami članicami, ki je določen v [PEU] in v [PDEU], države članice ohranijo vse pristojnosti, ki niso s Pogodbama dodeljene Uniji“.

59 — Glej dalje točke od 424 do 430 spodaj.

60 — Zato se ne strinjam z razlago generalne pravobranilke J. Kokott o omejitvi, ki je pred tem izhajala iz člena 133(6) ES. Glej sklepne predloge generalne pravobranilke J. Kokott, predstavljene v zadevi Komisija/Svet, C-13/07, EU:C:2009:190, točke od 120 do 122 in od 139 do 142. Po navedbah generalne pravobranilke J. Kokott je smisel in namen prvega pododstavka te določbe „[...] na splošno namreč le to, da se vzpostavi vzporednost med notranjimi in zunanjimi pristojnostmi [Evropske unije] in da se prepreči, da bi [Evropska unija] navzven prevzela obveznosti, ki jih zaradi neobstoja zadostnih pooblastil ne bi mogla prenesti navznoter“.

61 — Glej člen 6 PDEU.

62 — Glej člen 168 PDEU. Člen 6 PDEU določa, da ima Evropska unija v zvezi z varovanjem in izboljšanjem človekovega zdravja pristojnost za izvajanje ukrepov za „podporo, usklajitev ali dopolnitev ukrepov držav članic“.

110. Druga omejitev iz člena 207(6) PDEU je, da izvajanje pristojnosti na podlagi skupne trgovinske politike ne more povzročiti harmonizacije zakonov ali drugih predpisov držav članic, če Pogodbi takšno harmonizacijo izključujeta. Kot je izrecno potrjeno s členom 207(4) PDEU, ta omejitev ne pomeni, da skupna trgovinska politika ne more obsegati trgovine na področjih, glede katerih druge določbe Pogodbe preprečujejo harmonizacijo (kot na primer na področjih socialne politike, izobraževanja, javnega zdravja in kulture).⁶³ Pomeni pa, da Evropska unija prek izvajanja svojih pristojnosti na podlagi člena 207 PDEU ne more ravnati tako, da bi zaobšla prepoved harmonizacije iz Pogodb. Ta omejitev je torej posebna uporaba prve omejitve.

111. V tem postopku za izdajo mnenja je od Sodišča zahtevana tudi razlaga člena 207(5) PDEU, zlasti v zvezi z zavezami glede prometa iz poglavja VIII Sporazuma EUSFTA („Storitve, ustanovitev poslovne enote in elektronsko poslovanje“).⁶⁴ V skladu s to določbo so pogajanja in sklepanje mednarodnih sporazumov na področju prevoza v skladu z določbami naslova VI tretjega dela PDEU, torej določbami o prometni politiki Evropske unije. Taki sporazumi zato ne spadajo v okvir skupne trgovinske politike.

112. Ta izjema ni nova. Prometna politika je bila v Pogodbah vedno izključena iz skupne trgovinske politike. Dejansko je zaradi te izjeme Sodišče v sodbi ERTA vzpostavilo načelo *implicitne* izključne zunanje pristojnosti kot nasprotje izrecni izključni pristojnosti za skupno trgovinsko politiko.⁶⁵

113. Čeprav se je sodba ERTA nanašala na sporazum o določitvi varnostnih pravil, Sodišče v mnenju 1/94 ni videlo razloga, da bi glede sporazumov o trgovini, ki se prav tako nanašajo na promet, kakršen je GATS, prišlo do drugačnega sklepa.⁶⁶ Potrdilo je „zamisli, na kateri temelji [sodba ERTA], da mednarodni sporazumi s področja prometa niso zajeti s [skupno trgovinsko politiko]“. ⁶⁷ Stališče se s Pogodbo iz Nice⁶⁸ in Amsterdamsko pogodbo ni spremenilo.⁶⁹ V zvezi z mednarodno trgovino s prevoznimi storitvami je zato namen Pogodb „ohraniti načelno vzporednost med notranjo pristojnostjo, ki se izvaja z enostranskim sprejetjem pravil [Unije], in zunanjo pristojnostjo, ki se izvaja s sklepanjem mednarodnih sporazumov, pri čemer prva in druga pristojnost ostaneta [...] v naslovu Pogodbe, ki se nanaša posebej na skupno prometno politiko“. ⁷⁰

114. Zato uporaba člena 207(5) PDEU ni omejena na mednarodne sporazume, ki se izključno ali pretežno nanašajo na trgovino s prevoznimi storitvami. Kot je navedlo Sodišče v mnenju 1/08, bi drugačen sklep pomenil, da bi določbe mednarodnega sporazuma s povsem enako vsebino spadale v nekaterih primerih v prometno politiko, v nekaterih pa v trgovinsko le glede na okoliščino, ali so se stranke sporazuma odločile, da trgujejo le s prevoznimi storitvami, ali pa so sklenile, da trgujejo hkrati s takimi storitvami in drugo vrsto storitev ali s storitvami kot celoto. ⁷¹

115. Kljub širokemu področju uporabe člena 207(5) PDEU menim, da izraz „mednarodni sporazumi na področju prevoza“ ne bi smel pomeniti, da je treba vsak sporazum, ki se uporablja za prevoz (torej v bistvu za storitve prevoza blaga ali oseb z enim ali več prevoznimi sredstvi z ene točke na drugo), izključiti iz skupne trgovinske politike. Dejstvo, da je mogoče ukrepe v splošni uporabi v praksi uporabiti tudi za prevoz, ne povzroči, da se nujno uporabi izjema iz člena 207(5) PDEU. Mednarodni

63 — Glej člene 153(2)(a), 165(4), 168(5) in 167(5) PDEU.

64 — Glej točke od 208 do 219 spodaj.

65 — Sodba z dne 31. marca 1971, Komisija/Svet, 22/70, EU:C:1971:32, točka 16.

66 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točki 49 in 50.

67 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 48.

68 — Glej člen 133(6), tretji pododstavek, ES („Pogajanja in sklepanje mednarodnih sporazumov na področju prevoza še naprej urejajo določbe naslova V in člena 300“). Ta določba je odražala namen avtorjev Pogodbe iz Nice „ohraniti neko obliko *status quo ante* na tem področju“ (glej mnenje 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točka 159).

69 — Glej člen 207(5) PDEU.

70 — Mnenje 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točka 164.

71 — Mnenje 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točka 163. Enako je bilo mogoče sklepati (čeprav implicitno) že iz mnenja 2/92 z dne 24. marca 1995, EU:C:1995:83, točka 27.

sporazum „na področju prevoza“ je sporazum, ki vsebuje določbe, ki se nanašajo posebej na prevoz. S tem je pojasnjeno, zakaj se je Sodišče v mnenju 1/08 osredotočilo na sektorske zaveze (in horizontalne zaveze, ki so se uporabljale poleg teh zavez) in nato sklenilo, da so izpolnjeni pogoji za uporabo izjeme iz člena 207(5) PDEU.

116. Obravnavani postopek kaže na obstoj negotovosti glede področja uporabe člena 207(5) PDEU. Vprašanja glede zavez, ki se nanašajo na trgovino s *prevoznimi storitvami*, obsegajo vprašanje, ali se izjema iz člena 207(5) PDEU nanaša na ustanovitev (kot je opredeljena v Sporazumu EUSFTA), čeprav zanj ne velja naslov VI tretjega dela PDEU, in ali spadajo storitve, ki so v odnosu do prevoznih storitev „pomožne“, v okvir te izjeme. Ta vprašanja bom obravnavala v analizi poglavja VIII Sporazuma EUSFTA.⁷²

Člen 3(2) PDEU

117. Če Evropska unija na podlagi člena 3(1) PDEU nima izrecne izključne pristojnosti za sklenitev mednarodnega sporazuma, pa morda kljub temu ima implicitno zunanjo izključno pristojnost na podlagi člena 3(2) PDEU. Oba odstavka člena 3 PDEU se nanašata prav na razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami. Vendar se drugi odstavek člena 3 PDEU drugače kot prvi odstavek člena 3 PDEU nanaša samo na zunanjo pristojnost. Različne podlage, ki so v njem določene, pa vse nujno kažejo na določeno izvajanje notranje pristojnosti.

118. Komisija se za ugotovitev izključne zunanje pristojnosti Evropske unije sklicuje na dve podlagi iz člena 3(2) PDEU.

119. Za en del poglavja VIII v zvezi s storitvami, ustanovitvijo in elektronskim poslovanjem⁷³ se Komisija sklicuje na prvo podlago iz člena 3(2) PDEU, v skladu s katero ima Evropska unija izključno pristojnost „[...] kadar je ta sklenitev predvidena v zakonodajnem aktu Unije“. V skladu s sodno prakso Sodišča temelji ta določba na tem, da lahko obstajajo položaji, v katerih – čeprav s Pogodbama samima ni vzpostavljena zunanja pristojnost Evropske unije – skupna pravila, ki jih določijo institucije, vzpostavijo tako pristojnost s tem, da določijo sklenitev mednarodnih sporazumov.⁷⁴ V takih primerih Evropska unija pridobi izključno pristojnost na podlagi skupnih pravil,⁷⁵ ker bi, če bi se državam članicam omogočila sklenitev lastnih mednarodnih sporazumov, to lahko ogrozilo usklajeno zunanje delovanje na področjih, ki so zajeta s temi pravili Unije.⁷⁶

120. V zvezi z nekaterimi drugimi deli Sporazuma EUSFTA⁷⁷ se Komisija sklicuje na tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU. V skladu s to podlago ima Evropska unija izključno pristojnost za sklenitev mednarodnega sporazuma, „[...] kolikor lahko vpliva na skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe“. Ta podlaga je skladna z merilom, ki ga je Sodišče določilo v sodbi ERTA za opredelitev „[...] narav[e] mednarodnih zavez, ki jih države članice ne smejo prevzeti zunaj institucionalnega okvira Unije, kadar so bila za uresničitev ciljev pogodbe sprejeta skupna pravila Unije“. ⁷⁸

121. Tako imenovano „načelo ERTA“ daje podlago za implicitno izključno pristojnost Evropske unije za sklenitev mednarodnega sporazuma. Sprva je bilo razvito ob upoštevanju po eni strani zahteve primarnega prava, da morajo države članice sprejeti vse ustrezne ukrepe za zagotovitev izpolnjevanja svojih obveznosti, ki izhajajo iz Pogodb ali so posledica delovanja institucij, ter po drugi strani

72 — Glej točke od 208 do 219 spodaj.

73 — Glej točke od 221 do 224 spodaj.

74 — Glej med drugim sodbo z dne 5. novembra 2002, Komisija/Nemčija, C-476/98, EU:C:2002:631, točka 109 in navedena sodna praksa.

75 — Sodba z dne 5. novembra 2002, Komisija/Nemčija, C-476/98, EU:C:2002:631, točka 108 in navedena sodna praksa.

76 — Glej v tem smislu mnenje 1/03 z dne 7. februarja 2006, EU:C:2006:81, točke 45, 121 in 122.

77 — Glej točke od 225 do 268 spodaj.

78 — Sodba z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 66.

dolžnosti držav članic, da se vzdržijo ukrepov, ki bi lahko ogrozili doseganje ciljev Pogodb.⁷⁹ Tako je Evropska unija izključno zunanje pristojna, če obstaja nevarnost, da bi lahko države članice – z ravnanjem zunaj okvira institucij Unije – prevzele mednarodne obveznosti, ki vplivajo na skupna pravila ali spreminjajo njihovo področje uporabe. S tem bi se zaobšla pravila, ki so s Pogodbama določena za izvajanje politik Unije, in bi se lahko podvomilo o samem bistvu integracijskega procesa v Uniji.

122. S sodno prakso Sodišča je danih nekaj usmeritev o tem, kako preveriti, ali so izpolnjeni pogoji za uporabo tretje podlage. Opravljena mora biti posebna analiza razmerja med predlaganim mednarodnim sporazumom in pravom Unije, veljavnim v zadevnem času. Za tako analizo in ob upoštevanju načela prenosa pristojnosti mora izključno zunanjo pristojnost dokazati stranka, ki jo zatrjuje.⁸⁰

123. Prvi korak te analize obsega določitev področja mednarodnega sporazuma zaradi ugotovitve, katera skupna pravila so upoštevana. Predmet sporazuma je mogoče določiti ob upoštevanju vsebine in namena sporazuma. V zvezi s tem, čeprav je pri analizi tako imenovanih homogenih sporazumov mogoče za celotni sporazum reči, da obsega „neko področje“, in nato preveriti, ali je to področje s skupnimi pravili v celoti harmonizirano oziroma ali je to področje v veliki meri zajeto s takimi skupnimi pravili,⁸¹ takega pristopa ni mogoče tako lahko prenesti na sporazum, kakršen je Sporazum EUSFTA, v katerem so različna „področja“ urejena v različnih poglavjih ali njihovih delih.

124. Trditve Komisije v tem postopku načenjajo novo vprašanje. Ali se tretja podlaga iz člena 3(2) PDEU uporablja samo, če so institucije Unije že sprejele „skupna pravila“ pri izvajanju zakonodajnih pristojnosti Evropske unije, ali pa lahko pod določenimi pogoji same določbe Pogodbe prav tako pomenijo „skupna pravila“? Komisija trdi, da izključna pristojnost Evropske unije, kar zadeva določbe Sporazuma EUSFTA o naložbah, ki niso tuje neposredne naložbe, izhaja iz „skupnih pravil“ v samem členu 63 PDEU. S tem vprašanjem se bom ukvarjala pri analizi poglavja IX, oddelek A, Sporazuma EUSFTA.⁸²

125. Drugi korak je ugotovitev, katera skupna pravila obstajajo na področju. Vendar ni treba, da se področji uporabe mednarodnega sporazuma in skupnih pravil popolnoma ujemata.⁸³ Zadostuje lahko, da je področje, na katero spada mednarodni sporazum, v velikem delu zajeto s temi skupnimi pravili.⁸⁴ Upoštevana skupna pravila lahko obsegajo ne le zakonodajo, veljavno na konkretnem področju, ki ga zajema sporazum, ampak tudi zakonodajo, ki ima širše področje uporabe.⁸⁵ Prav tako ni pomembno, da je taka skupna pravila mogoče (ali jih ni mogoče) najti v enem samem pravnem instrumentu Unije.⁸⁶

79 — Sodba z dne 31. marca 1971, Komisija/Svet, 22/70, EU:C:1971:32, točka 21. Te obveznosti so zdaj zajete v členu 4(3) PEU, drugi in tretji pododstavki.

80 — Sodba z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 75.

81 — Tako bi bilo mogoče ta pristop uporabiti za Konvencijo Sveta Evrope o zaščiti pravic radiodifuznih organizacij (sodba z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točke od 78 do 103) ali za Marakeško pogodbo o olajšanem dostopu do objavljenih del za slepe in slabovidne osebe ter osebe z drugimi motnjami branja (glej sklepne predloge generalnega pravobranilca N. Wahla v postopku za izdajo mnenja 3/15, EU:C:2016:657, točke od 137 do 154).

82 — Glej točke od 350 do 359 spodaj.

83 — Sodbi z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 69 in navedena sodna praksa, in z dne 26. novembra 2014, Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, točka 30. Ta korak v analizi razlikuje med merilom na podlagi člena 3(2) PDEU in prepoznavo področij, na katerih se je „izvajala prednost“ z delovanjem Unije, ki temelji na podlagi deljene pristojnosti.

84 — Sodbi z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 70 in navedena sodna praksa, in z dne 26. novembra 2014, Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, točka 31.

85 — Glej na primer sodbo z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 81.

86 — Glej na primer sodbo z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 82.

126. Skupna pravila niso zgolj tista pravila, s katerimi so urejeni položaji, ki obsegajo dejavnik zunaj Unije in imajo zato zunanjo dimenzijo.⁸⁷ Pri prepoznavi skupnih pravil je treba upoštevati trenutno veljavno pravo Unije in prihodnji razvoj teh pravil, če je v času analize ta razvoj predvidljiv.⁸⁸

127. Trditve strank glede tega, katera skupna pravila so upoštevna za uporabo načela ERTA za področji prevoznih storitev in naložb, ki niso tuje neposredne naložbe, kažejo, da obstaja precejšnje razhajanje glede „skupnih pravil“. Obravnavani postopek ponuja Sodišču priložnost, da poda potrebna pojasnila.⁸⁹

128. Tretji korak obsega preučitev (morebitnega) vpliva sklenitve mednarodnega sporazuma na upoštevna skupna pravila. Ni treba dokazati, da tak vpliv *obstaja*: zadostuje nevarnost, da lahko pride do vpliva na skupna pravila ali da se spremeni njihovo področje uporabe.⁹⁰ Taka nevarnost obstaja, če zaveze na podlagi mednarodnega sporazuma spadajo na področje uporabe skupnih pravil.⁹¹ Ni treba dokazati morebitnega nasprotja, torej konflikta, med mednarodnim sporazumom in skupnimi pravili.⁹²

129. Kadar je področje, urejeno z mednarodnim sporazumom, v celoti harmonizirano s skupnimi pravili,⁹³ je izključno pristojnost za sklenitev tega sporazuma preprosto ugotoviti. Domneva se, da na harmonizirana pravila vplivajo mednarodne zaveze, ki izhajajo iz sklenitve tega sporazuma.

130. Kadar je harmonizacija le delna, dejstvo, da se mednarodni sporazum (ali njegov(i) del(i)) nanaša na področje, ki je „v velikem delu zajeto“ s pravili Unije, samo po sebi ne vodi avtomatično do sklepa, da je Evropska unija izključno pristojna za pogajanja o tem celotnem mednarodnem sporazumu (ali upoštevnem delu), ne da bi se preverilo, ali se uporablja načelo ERTA. Vse je odvisno od vsebine prevzetih zavez in njihove morebitne povezave s pravili Unije.⁹⁴

131. Protokol (št. 25) o izvajanju deljenih pristojnosti ne spodkopava načel, ki sem jih pravkar predstavila. Ta protokol se nanaša zgolj na člen 2(2) PDEU. Njegov edini namen je opredeliti področje uporabe izvajanja pristojnosti Evropske unije, ki so deljene z državami članicami. Z njim je pojasnjeno, da obseg izvajanja teh pristojnosti „zajema [...] le elemente, ki jih ureja zadevni akt [Evropske u]nije, in torej ne zajema celotnega področja“. Protokola (št. 25) zato – kot je pojasnjeno s sodno prakso – ni mogoče razlagati tako, da omejuje področje uporabe izključne zunanje pristojnosti Evropske unije v primerih iz člena 3(2) PDEU.⁹⁵

132. Ob upoštevanju navedenega bom zdaj preučila razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami v zvezi s Sporazumom EUSFTA.

87 — Glej na primer mnenje 1/03 z dne 7. februarja 2006, EU:C:2006:81, točka 172.

88 — Mnenje 1/13 z dne 14. oktobra 2014, EU:C:2014:2303, točka 74 in navedena sodna praksa, in sodba z dne 26. novembra 2014, Green Network, C-66/13, EU:C:2014:2399, točka 33.

89 — Glej točke 234 in od 349 do 361 spodaj.

90 — Sodba z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 68 in navedena sodna praksa.

91 — Sodba z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 68 in navedena sodna praksa.

92 — Sodba z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 71 in navedena sodna praksa.

93 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 96.

94 — To stališče sem izrazila že v sklepnih predlogih, predstavljenih v zadevi Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:224, točke od 104 do 111.

95 — Sodba z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 73.

Cilji Sporazuma EUSFTA in splošna opredelitev pojmov v njem (poglavje I Sporazuma EUSFTA⁹⁶)

Trditve

133. Komisija trdi, da poglavje I v celoti spada v skupno trgovinsko politiko. Po navedbah Komisije splošni cilji iz členov 1.1 in 1.2 Sporazuma EUSFTA v veliki meri spadajo v okvir ciljev skupne trgovinske politike iz člena 206 PDEU. Cilji Sporazuma EUSFTA so le malenkostno širši od ciljev skupne trgovinske politike. V takem primeru ti cilji kljub temu spadajo v okvir ciljev PDEU (zlasti členov 63(1), 91 in 100 PDEU).

134. Druge stranke glede poglavja I niso podale posebnih trditev.

Analiza

135. Menim, da ima Evropska unija na podlagi člena 207(1) PDEU izključno pristojnost, da odloči o vzpostavitvi območja proste trgovine v skladu s členom XXIV GATT 1994 in členom V GATS⁹⁷ ter da se strinja, da so cilji Sporazuma EUSFTA liberalizirati in olajšati trgovino in naložbe. Take zadeve povsem jasno spadajo v skupno trgovinsko politiko.

136. Dalje, določbe, v katerih so navedene splošno uporabne opredelitve, so povsem drugega pomena. Te določbe ne morejo spremeniti razdelitve pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami glede drugih določb Sporazuma EUSFTA.

137. Zato sklepam, da poglavje I v celoti spada v izključno pristojnost Evropske unije na podlagi člena 207 PDEU.

Trgovina z blagom (poglavja od II do VI Sporazuma EUSFTA⁹⁸ in Protokol 1 k Sporazumu EUSFTA⁹⁹)

Trditve

138. Komisija navaja, da spadajo poglavja od II do VI v celoti v skupno trgovinsko politiko.

139. Komisija trdi, da se vse določbe poglavja II nanašajo prav na mednarodno trgovino z blagom, ker je njihov namen liberalizacija trgovine z blagom med pogodbenicama ter ker imajo neposreden in takojšen učinek na to trgovino. To velja tako za določbe tega poglavja o tarifah, na katere se sklicuje člen 207(1) PDEU, kot za netarifne določbe, ki ponavljajo, vključujejo s sklicevanjem ali razvijajo obstoječe določbe GATT 1994 in drugih večstranskih sporazumov o trgovini z blagom (in tako, kot je navedlo Sodišče v mnenju 1/94, avtomatično spadajo v skupno trgovinsko politiko).

140. Komisija navaja podobne trditve v zvezi s poglavjem III (člen 207(1) PDEU obsega „ukrepe trgovinske zaščite, na primer pri dampingu ali subvencijah“), poglavjem IV (ker olajšuje trgovino z blagom z zagotavljanjem okvira za preprečevanje, odkrivanje in odpravo nepotrebnih ovir za trgovino v okviru Sporazuma o tehničnih ovirah v trgovini) in poglavjem V (ker skuša čim bolj zmanjšati

96 — Glej točko 2 priloge k mojim sklepnim predlogom.

97 — Ločeno vprašanje je, ali vse zadeve, zajete s poglavjem o storitvah (poglavje VIII) Sporazuma EUSFTA, dejansko spadajo v izključno pristojnost Evropske unije. Glej točke od 195 do 268 spodaj.

98 — Glej točke od 3 do 12 priloge k mojim sklepnim predlogom.

99 — Glej točko 131 priloge k mojim sklepnim predlogom.

negativne učinke sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov na trgovino). Sporazum o izvajanju člena VI Splošnega sporazuma o carinah in trgovini iz leta 1994 (v nadaljevanju: Protidampinški sporazum), Sporazum o subvencijah in izravnalnih ukrepih (v nadaljevanju: Sporazum o subvencijah in izravnalnih ukrepih), Sporazum o zaščitnih ukrepih, Sporazum o tehničnih ovirah v trgovini in Sporazum o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih so vsi del večstranskih sporazumov o trgovini z blagom, ki v skladu z mnenjem 1/94 sodijo v okvir skupne trgovinske politike.

141. Nazadnje, poglavje VI je prav tako posebej povezano z mednarodno trgovino, saj skuša olajšati trgovino z blagom in zagotoviti učinkovit carinski nadzor. Komisija dodaja, da večina določb v tem poglavju ustreza natančnejšim določbam o isti tematiki v Sporazumu STO o olajševanju trgovine, ki je zdaj vstavljen v Prilogo 1A k Sporazumu STO.¹⁰⁰ Po navedbah Komisije ne države članice ne druge institucije ne oporekajo izključni pristojnosti Evropske unije v zvezi s tem novim Sporazumom STO.

142. *Parlament* se v bistvu strinja s stališčem Komisije.

143. Čeprav *Svet* in skoraj vse države članice niso podali konkretnih trditev v zvezi s poglavji od II do VI, ena država članica navaja, da izključna pristojnost Evropske unije ne zajema carinskega sodelovanja, ki je določeno v členu 6.1.1, druga poved, Sporazuma EUSFTA. Člen 206 PDEU se sklicuje zgolj na vzpostavitev carinske unije v skladu s členi od 28 do 32 PDEU. Zato ne zajema člena 33 PDEU, ki daje pravno podlago za sprejetje „ukrep[ov] za okrepitev carinskega sodelovanja med državami članicami ter med njimi in Komisijo“. Poleg tega je iz člena 6(g) PDEU, kot je potrjeno s členom 197(2) PDEU (edina določba naslova XXIV o „Upravnem sodelovanju“), razvidno, da je Evropska unija v zvezi z upravnim sodelovanjem pristojna le za podporo, uskladitev ali dopolnitev ukrepov držav članic.

Analiza

144. V poglavjih od II do VI so urejeni različni vidiki urejanja trgovine z blagom. Vsebina, ki jo obsegajo ta poglavja, in vrste obveznosti, ki so z njimi določene, v določeni meri ustrezajo nekaterim sporazumom STO o trgovini z blagom.

145. Pred začetkom veljavnosti Lizbonske pogodbe je bila trgovina z blagom že zajeta s skupno trgovinsko politiko. V mnenju 1/94 je Sodišče ugotovilo, da je (takrat) Evropska skupnost na podlagi člena 113 Pogodbe ES izključno pristojna za sklenitev „večstranskih sporazumov o trgovini z blagom“, torej sporazumov, ki so vključeni v Prilogo 1A k Sporazumu STO (v nadaljevanju: sporazumi iz Priloge 1A).¹⁰¹ To obsega GATT 1994, a tudi 12 drugih sporazumov. Sodišče je sklenilo, da vsi sporazumi iz Priloge 1A spadajo v skupno trgovinsko politiko, ne da bi preučilo vsakega posebej.¹⁰² Zato se je za vse štelo, da se nanašajo posebej na mednarodno trgovino, ker so v bistvenem namenjeni spodbujanju, olajševanju ali urejanju trgovine ter imajo neposreden in takojšen učinek nanjo. Večina sporazumov iz Priloge 1A k Sporazumu STO vsebuje obveznosti o, med drugim, dostopu do trga, nacionalnem dostopu in drugih oblikah nacionalnega urejanja, preglednosti, sodnem in upravnem nadzoru ter usklajevanju trgovinskih in netrgovinskih ciljev. Obseg uporabe nekaterih od teh sporazumov je opredeljen glede na vrsto blaga (na primer Sporazum o kmetijstvu in Sporazum o tekstilu in oblačilih); drugi se uporabljajo za posebne vrste trgovinskih instrumentov (na primer Sporazum o tehničnih ovirah v trgovini, Sporazum o ukrepih na področju vlaganj, ki vplivajo na trgovino, Protidampinški sporazum, Sporazum o subvencijah in izravnalnih ukrepih ter Sporazum o zaščitnih ukrepih), trgovinske ukrepe s posebnim ciljem (na primer Sporazum o sanitarnih in

100 — Besedilo tega sporazuma je dostopno na: https://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/tradfa_e.htm.

101 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 34.

102 — Sodišče je preučilo nekatere od teh sporazumov (Sporazum o kmetijstvu, Sporazum o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih ter Sporazum o tehničnih ovirah v trgovini) ob upoštevanju konkretnih trditev strank v zvezi z njimi. Glej mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točke od 28 do 33.

fitosanitarnih ukrepih) ali določene faze izvoznega ali uvoznega postopka (na primer Sporazum o izvajanju člena VII Splošnega sporazuma o tarifah in trgovini iz leta 1994 (v nadaljevanju: Sporazum o carinskem vrednotenju), Sporazum o pregledih pred odpremo, Sporazum o pravilih o poreklu in Sporazum o postopkih za izdajanje uvoznih dovoljenj).

146. Zato je iz mnenja 1/94 jasno razvidno, da ima Evropska unija izključno pristojnost za vsebine, ki so zajete s temi sporazumi, in za obveznosti, sprejete v skladu z njimi.¹⁰³ Ta položaj ostaja enak na podlagi Lizbonske pogodbe, v kateri ni bil spremenjen opis skupne trgovinske politike v zvezi s trgovino z blagom.

147. V teh okoliščinah mi je jasno, da se poglavja od II do V nanašajo posebej na trgovino z blagom. Njihov predmet v bistvu ustreza vsebinam, ki so zajete z nekaterimi sporazumi iz Priloge 1A k Sporazumu STO, ki spadajo v izključno pristojnost Evropske unije za skupno trgovinsko politiko. Tako se poglavje II nanaša na predmet členov I, II in XI GATT 1994, ki vsebujejo temeljne obveznosti glede dostopa na trg v zvezi s trgovino z blagom. Zadeve, zajete s poglavjem III, se nanašajo na določbe GATT 1994 o protidampingu, subvencijah in zaščitnih ukrepih ter ustrezne bolj specifične sporazume (Protidampinški sporazum, Sporazum o subvencijah in izravnalnih ukrepih ter Sporazum o zaščitnih ukrepih) iz Priloge 1A k Sporazumu STO. Poglavji IV in V se nanašata na netarifne ovire, ki so zajete z vsebinami iz člena III GATT 1994 („nacionalna obravnava“), in na konkretnije vsebine iz Sporazuma o tehničnih ovirah v trgovini ter Sporazuma o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih, ki so prav tako vključene v Prilogo 1A k Sporazumu STO.

148. Te zadeve se nanašajo na postopek prehoda blaga prek meja, njegovo sprostitev in carinjenje ter njegovo obravnavo na trgu. Tako se nanašajo *posebej* na mednarodno trgovino.

149. Dalje, pravila, namenjena olajšanju tega postopka (potrebna za uvoz in izvoz blaga) ter večji preglednosti, predvidljivosti, učinkovitosti in stroškovni učinkovitosti tega postopka, in pravila, s katerimi je urejena obravnava tega blaga na trgu, spodbujajo, olajšujejo ali urejajo trgovino in imajo nanjo neposreden in takojšen učinek.¹⁰⁴

150. Ta sklep se nanaša tudi na carinsko sodelovanje na podlagi poglavja VI in dodatne določbe iz Dogovora o razlagi 3, povezane s carinami, ter pravila iz Dogovora o razlagi 4 o vzajemnem priznavanju programov pooblaščenih gospodarskih subjektov (oba dogovora o razlagi sta povezana s poglavjem VI).

151. Poglavje VI se nanaša na carinske postopke in vrednotenje ter olajševanje trgovine (delno pokrito z GATT 1994), Sporazum o carinskem vrednotenju in nedavni Sporazum STO o olajševanju trgovine. Oblike sodelovanja iz poglavja VI ustrezajo v neki meri tistim, ki se uporabljajo za carinske zadeve na podlagi GATT 1994 in Sporazuma o carinskem vrednotenju. S tema zadnjima sporazumoma je poleg splošnih določb o objavi¹⁰⁵ določeno tudi posvetovanje o zadevah, ki se nanašajo na upravljanje

103 — Ta položaj je bil enak na podlagi GATT 1947, ker je Evropska skupnost postopoma prevzemala pristojnosti, ki so jih pred tem izvajale države članice. Glej sodbi z dne 12. decembra 1972, *International Fruit Company* in drugi, od 21/72 do 24/72, EU:C:1972:115, točka 18, in z dne 3. junija 2008, *The International Association of Independent Tanker Owners* in drugi, C-308/06, EU:C:2008:312, točki 48 in 49.

104 — Glej tudi točke od 510 do 512 spodaj.

105 — Glej člen 12 Sporazuma o carinskem vrednotenju in člen X:1 GATT 1994.

sistema carinskega vrednotenja.¹⁰⁶ Poleg tega je z GATT 1994 in s sporazumi iz Priloge 1A določenih veliko podobnih oblik sodelovanja o različnih vsebinah v zvezi s trgovino z blagom.¹⁰⁷ Take določbe Sodišču niso preprečile, da ne bi v mnenju 1/94 sklenilo, da ti sporazumi v celoti spadajo v skupno trgovinsko politiko.¹⁰⁸

152. Ne morem se strinjati s formalistično trditvijo, ki v zvezi s trgovino z blagom na notranjem trgu temelji na razlikovanju med določbami Pogodbe, s katerimi sta urejena carinska unija (členi od 30 do 32 PDEU) in carinsko sodelovanje (člen 33 PDEU). Res je, da se člen 206 PDEU, v katerem so določeni cilji carinske unije, sklicuje samo na člene od 28 do 32 PDEU. Vendar je tako, ker so to določbe, s katerimi je *vzpostavljena* carinska unija. To pa ni namen določbe, kakršna je člen 33 PDEU, ki daje pravno podlago za sprejetje zakonodaje za okrepitev carinskega sodelovanja v Evropski uniji. Zato iz dejstva, da se člen 206 PDEU ne sklicuje izrecno na člen 33 PDEU, ni mogoče razumno izpeljati vpliva na obseg skupne trgovinske politike. Prav tako na obseg te politike nikakor ne vplivata člena 6(g) in 197 PDEU. S temi določbami je v splošnem naslovljeno upravno sodelovanje med državami članicami ter med njimi in Evropsko unijo. Zato ne posegajo v izključno pristojnost Evropske unije, da v svojo skupno trgovinsko politiko vključi ukrepe za izboljšanje upravnega sodelovanja s tretjimi državami glede zadev, ki spadajo v to politiko.

153. Nazadnje, moja analiza poglavij od II do VI se nanaša tudi na Protokol 1 o opredelitvi pojma „izdelki s poreklom“ in metodah upravnega sodelovanja. Ta protokol se nanaša na pravila o poreklu. Povsem jasno je, da je *posebej* povezan z mednarodno trgovino z blagom.

154. Zato lahko ugotovim, da poglavja od II do VI v celoti spadajo v izključno pristojnost Evropske unije za skupno trgovinsko politiko na podlagi člena 207 PDEU.

155. Zdaj se bom posvetila poglavju VIII. Ker se s poglavjema VII (Netarifne ovire za trgovino in naložbe v proizvodnjo energije iz obnovljivih virov) in XIII (Trgovina in trajnostni razvoj) porajajo podobna vprašanja o obsegu skupne trgovinske politike ter razmerju med cilji, ki so povezani s trgovino, in tistimi, ki to niso,¹⁰⁹ bom poglavje VII obravnavala pozneje v povezavi s poglavjem XIII.

Storitve, ustanovitev poslovne enote in elektronsko poslovanje (poglavje VIII Sporazuma EUSFTA¹¹⁰)

Trditve

Splošne trditve

156. *Komisija* navaja, da sta v oddelku A navedena cilj in področje uporabe poglavja VIII Sporazuma EUSFTA. Oddelki od B do D tega poglavja spadajo v izključno pristojnost Evropske unije, ker njihovo področje uporabe ustreza področju uporabe zavez glede načinov 1, 2, 3 in 4 opravljanja storitev na podlagi GATS, kar spada v okvir člena 207(1) PDEU. V skladu s členom I:2, od (a) do (d), GATS ti štirje načini obsegajo opravljanje storitev: (a) z ozemlja ene članice (STO) na ozemlje druge članice

106 — Glej člena 18(1) in 19 Sporazuma o carinskem vrednotenju.

107 — Glej na primer člen IX:6 GATT 1994 (sodelovanje zaradi preprečevanja uporabe trgovskih imen na določen način); člen XV GATT 1994 (sodelovanje, posvetovanje in izmenjava informacij z MDS v zvezi z ureditvami izmenjave); člen XXV GATT 1994 (skupno delovanje pogodbenih strank); člen XXXVIII GATT 1994 (skupno delovanje zaradi spodbujanja ciljev iz člena XXXVI o trgovini in razvoju); člen 4(2) Sporazuma o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih (posvetovanje zaradi doseganja sporazumov o priznavanju enakovrednosti določenih sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov); člen 7 in Prilogo B k Sporazumu o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih (preglednost in izmenjava informacij); člen 10 Sporazuma o tehničnih ovirah v trgovini (izmenjava informacij).

108 — Glej mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 34.

109 — Glej točke od 467 do 504 spodaj.

110 — Glej točke od 19 do 51 priloge k mojim sklepnim predlogom.

(STO) (v nadaljevanju: način 1 ali čezmejno opravljanje storitev); (b) na ozemlju ene članice (STO) uporabniku storitev iz druge članice (STO) (v nadaljevanju: način 2 ali uporaba v tujini); (c) ponudnika storitev iz ene članice (STO) s tržno prisotnostjo na ozemlju druge članice (STO) (v nadaljevanju: način 3 ali tržna prisotnost); in (d) ponudnika storitev iz ene članice (STO) s prisotnostjo fizičnih oseb iz te članice (STO) na ozemlju katere koli druge članice (STO) (v nadaljevanju: način 4 ali prisotnost fizičnih oseb).

157. Komisija glede vseh pododdelkov oddelka E poglavja VIII („Regulativni okvir“) trdi, da obstaja dovolj tesna povezava z mednarodno trgovino.

158. Glede *splošno veljavnih določb* (pododdelek 1) se Komisija sklicuje na primerjavo z določbami v GATS in številnih nezavezujočih instrumentih, ki so jih sprejeli različni organi STO. Komisija dalje trdi, da člen 8.16 Sporazuma EUSFTA o *vzajemnem priznavanju poklicnih kvalifikacij* spada v skupno trgovinsko politiko, ker olajšuje dostop do trga tujim ponudnikom storitev, in je Sodišče potrdilo, da so take obveznosti v GATS del skupne trgovinske politike. S členom 8.17 Sporazuma EUSFTA o *preglednosti* so določene obveznosti, ki so v mednarodnih sporazumih o trgovini običajne in so podobne tistim, ki izhajajo iz členov III:1 in III:4 GATS. Negotovost glede veljavnih ukrepov, s katerimi je urejeno trgovinsko ravnanje, lahko povzroči, da se ponudniki storitev odpovejo dostopu do tujih trgov.

159. V zvezi z *domaćimi predpisi* (pododdelek 2) Komisija v bistvu trdi, da so s tem pododdelkom naloženi pogoji za zagotovitev, da zahteve in postopki za izdajanje dovoljenj in kvalifikacij ne ovirajo mednarodne trgovine. Njihov namen je podoben namenu člena VI:4 GATS, katerega cilj je zagotoviti, da taki standardi in postopki, pa čeprav nediskriminatorni, ne pomenijo nepotrebnih ovir za trgovino s storitvami. Dalje, obveznost iz člena 8.19.3 Sporazuma EUSFTA za ohranitev ali ustanovitev sodnih, arbitražnih ali upravnih svetov ali postopkov, ki omogočajo pregled sklepov, je podobna tisti iz člena VI:2(a) GATS.

160. Poleg tega spadajo tudi posebne določbe o *računalniških storitvah, poštnih storitvah, telekomunikacijskih storitvah* in *finančnih storitvah* (pododdelki 3, 4, 5 in 6), od katerih nekatere potrjujejo zaveze na podlagi GATT oziroma se na njih opirajo, v pristojnost Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU.

161. Oddelek F vsebuje pretežno izjave o nameri. Z edino vsebinsko obveznostjo (v členu 8.58 Sporazuma EUSFTA) je prepovedana naložitev carin, kar je zadeva, ki povsem jasno spada v skupno trgovinsko politiko.

162. *Parlament* in *Svet* nista podala posebnih trditev v zvezi z določbami poglavja VIII, ki se *ne* nanašajo na prevoz.¹¹¹

163. *Države članice* se osredotočajo predvsem na konkretne določbe, kot so tiste, ki se nanašajo na finančne storitve in vzajemno priznavanje poklicnih kvalifikacij.

164. Več držav članic trdi, da pododdelek 6 o finančnih storitvah ne spada v celoti v skupno trgovinsko politiko Evropske unije. Z Direktivo 2014/65 o trgih finančnih instrumentov (v nadaljevanju: Direktiva o trgih finančnih instrumentov),¹¹² ki bo začela veljati januarja 2017, so usklajeni samo nekateri vidiki opravljanja finančnih in naložbenih storitev državljanov tretjih držav.

¹¹¹ — Glede trditev v zvezi s prevozom glej točke od 168 do 194 spodaj.

¹¹² — Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. maja 2014 o trgih finančnih instrumentov ter spremembi Direktive 2002/92/ES in Direktive 2011/61/EU (UL 2014, L 173, str. 349).

165. Pravila o vzajemnem priznavanju poklicnih kvalifikacij prav tako ne spadajo v skupno trgovinsko politiko. Prvič, v nasprotju s trditvijo Komisije zgolj dejstvo, da zadeva vpliva na zunanje trgovinske odnose ali da zanjo velja mednarodno gospodarsko pravo, ni dovolj, da bi zaradi tega spadala v skupno trgovinsko politiko. Drugič, Direktiva 2005/36/ES o priznavanju poklicnih kvalifikacij¹¹³ ne vpliva na izključno pristojnost držav članic glede priznavanja poklicnih kvalifikacij, pridobljenih zunaj območja Evropske unije. Podobno so na področju pomorskega prometa s sprejetimi skupnimi pravili, zlasti z Direktivo Sveta 96/50/ES (o pogojih za pridobitev nacionalnih potrdil o usposobljenosti za voditelja čolnov) in Direktivo 2008/106/ES (o minimalni ravni izobraževanja pomorščakov)¹¹⁴, določena le minimalna pravila, na katera člen 8.16 Sporazuma EUSFTA ne more vplivati. Tretjič, Komisija ne upošteva dejstva, da z GATS (zlasti s členom VII:1) ni zahtevano, da članice STO priznajo poklicne kvalifikacije tretjih držav ali da v zvezi s tem sklenejo mednarodne sporazume.

166. Poleg tega bo način, kako je treba na podlagi Sporazuma EUSFTA doseči liberalizacijo, še posebej na področju ustanavljanja, vplival ali bi lahko vplival na zdravstvene in socialne storitve, za katere ostajajo pristojne države članice. To ni skladno s členom 207(6) PDEU. Komisija prav tako napačno trdi, da določbe o elektronskem poslovanju vsebujejo samo izjave o namenu.

167. Nazadnje, Komisija se ne more sklicevati na člen 216 PDEU, da bi upravičila obstoj deljene pristojnosti na področjih, ki ne spadajo v izključno pristojnost Evropske unije. Komisija ni dokazala, da je sklenitev Sporazuma EUSFTA potrebna, da bi se dosegel eden od ciljev, navedenih v Pogodbah.

Trditve v zvezi s prometom

168. *Komisija* ločeno obravnava obveznosti na podlagi poglavja VIII, ki se nanašajo posebej na *promet* (na Seznamu specifičnih zavez Evropske unije v dodatku 8-A in oddelku E, pododdelek 7, o storitvah mednarodnega pomorskega prometa).

169. Komisija trdi, da čeprav je znaten del trgovine med Singapurjem in Evropsko unijo v petih prevoznih sektorjih, ki so zajeti s Sporazumom EUSFTA (zračni, železniški, cestni, po celinskih plovnih poteh, pomorski) opravljen v okviru načina 3 (ustanovitev poslovne enote), določbe o ustanovitvi ponudnikov prevoznih storitev ne spadajo v izjemo iz člena 207(5) PDEU. Tako je, ker ustanovitev v zvezi s prevoznimi storitvami ne spada na področje uporabe naslova VI tretjega dela PDEU (v povezavi s členom 58(1) PDEU), na katerega se sklicuje člen 207(5), in ker nobena določba Pogodbe ne nasprotuje temu, da bi se za prevoz uporabljale določbe o svobodi ustanavljanja. Komisija tu kaže na analogijo z razlikovanjem med svobodo opravljanja prevoznih storitev na podlagi sekundarne zakonodaje, sprejete v skladu z naslovom VI tretjega dela PDEU, ki je omejena na načine 1, 2 in 4, na eni strani in svobodo ustanavljanja na podlagi člena 49 PDEU in naslednjih na drugi strani.

170. V zvezi z zavezami iz Sporazuma EUSFTA, ki spadajo v okvir izjeme iz člena 207(5) PDEU, Komisija navaja, da izključna pristojnost Evropske unije izhaja iz tretje podlage iz člena 3(2) PDEU. Zunanje delovanje držav članic bi lahko vplivalo na skupna pravila, sprejeta na področju prevoznih storitev, ki je v velikem delu zajeto s skupnimi pravili. Če se Sodišče s tem ne bi strinjalo in bi ugotovilo, da je treba presojeti zaveze za vsak prevozni sektor posamezno, vsaj zaveze Sporazuma EUSFTA v zvezi z mednarodnim pomorskim prometom, železniškim prevozom in cestnim prevozom ter nekatere pomožne storitve spadajo v izključno pristojnost Evropske unije.

113 — Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta z dne 7. septembra 2005 (UL 2005, L 255, str. 22), kakor je bila spremenjena.

114 — Direktiva z dne 23. julija 1996 o uskladitvi pogojev za pridobitev nacionalnih potrdil o usposobljenosti za voditelja čolnov za prevoz blaga in potnikov po notranjih vodnih poteh v Skupnosti (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 6, zvezek 2, str. 297) in Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta z dne 19. novembra 2008 o minimalni ravni izobraževanja pomorščakov (UL 2008, L 323, str. 33).

171. V zvezi s *storitvami zračnega prometa* Komisija navaja, da izključna pristojnost Evropske unije za storitve popravil in vzdrževanja zrakoplovov, med katerimi je zrakoplov umaknjen iz prometa, prodajo in trženje storitev zračnega prometa ter računalniške sisteme za rezervacije (za katere se uporabljata oddelka B in C) temelji deloma na členu 207(1) PDEU ter deloma na prvi in tretji podlagi iz člena 3(2) PDEU. Za storitve popravil in vzdrževanja zrakoplovov je s členom 12 Uredbe (ES) št. 216/2008¹¹⁵ predvidena sklenitev sporazuma z Evropsko unijo (prva podlaga iz člena 3(2) PDEU). V zvezi s prodajo in trženjem storitev zračnega prometa Komisija trdi, da kot taka ne zajemata prevoza blaga ali potnikov: zato spadata v skupno trgovinsko politiko. Storitve računalniškega sistema za rezervacije so obširno urejene s skupnimi pravili, zlasti z Uredbo (ES) št. 80/2009,¹¹⁶ in zato spadajo v izključno pristojnost Evropske unije v skladu s tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU.

172. Zaradi geografskega položaja Evropske unije in Singapurja je praktični pomen načinov 1, 2 in 4 omejen.

173. Tako zlasti glede *notranjega prevoza po celinskih plovnih poteh* praktično ni izvajanja zunanje pristojnosti prek Sporazuma EUSFTA.

174. V zvezi z *železniškim prevozom* Evropska unija ni sprejela nobenih zavez za načina 1 ali 4 in je sprejela polne zaveze le za način 2. Te pa so vsekakor postranske glede na zaveze iz Sporazuma EUSFTA na področju prometa ali v odnosu do skupne trgovinske politike. V zvezi z opravljanjem storitev železniškega prevoza s strani hčerinske družbe singapurske družbe s sedežem v državi članici v drugo državo članico (način 3) je z Direktivo 2012/34/EU dovoljeno prosto opravljanje storitev znotraj Unije s strani izvajalcev s sedežem v državi članici, ne da bi bile določene zahteve glede državljanstva lastnikov hčerinske družbe.¹¹⁷ Tako je ta zadeva zajeta s skupnimi pravili.

175. Glede *cestnega prevoza* je Evropska unija sprejela omejene zaveze glede prevoza potnikov in tovora. Za način 1 niso sprejete nobene zaveze. Nasprotno Evropska unija prevzema polno zavezo (brez pridržkov) za način 2 in zavezo, vendar s pridržki, za način 4. Enako kot pri železniškem prevozu so zaveze omejenega praktičnega pomena. Vsekakor je posebna zaveza za način 2 postranska glede na druge zaveze na podlagi Sporazuma EUSFTA. Za opravljanje takih storitev s strani hčerinske družbe singapurske družbe s sedežem v državi članici v drugo državo članico (način 3) so z Uredbama št. 1072/2009¹¹⁸ in št. 1073/2009¹¹⁹ v povezavi z Uredbo (ES) št. 1071/2009¹²⁰ določena skupna pravila o pogojih ustanavljanja izvajalcev cestnega prevoza v Evropski uniji. Ker se te uredbe uporabljajo ne glede na državljanstvo lastnikov hčerinske družbe, je čezmejno opravljanje storitev cestnega prevoza s strani družb s sedežem v Evropski uniji v velikem delu zajeto s skupnimi pravili. Tako ima Evropska unija ustrezno izključno pristojnost na podlagi člena 3(2) PDEU. Nazadnje, Komisija navaja iste trditve glede načina 4 v zvezi s cestnimi prevozi in pomorskim prometom.¹²¹ V praksi lahko družba iz Singapurja pošlje ključno osebje (najverjetneje osebje, premeščeno znotraj podjetja¹²²) v podjetje,

115 — Uredba Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. februarja 2008 o skupnih predpisih na področju civilnega letalstva in ustanovitvi Evropske agencije za varnost v letalstvu in razveljavitvi Direktive Sveta 91/670/EGS, Uredbe (ES) št. 1592/2002 in Direktive 2004/36/ES (UL 2008, L 79, str. 1), kakor je bila spremenjena.

116 — Uredba Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. januarja 2009 o kodeksu poslovanja računalniških sistemov rezervacij in razveljavitvi Uredbe Sveta (EGS) št. 2299/89 (UL 2009, L 35, str. 47).

117 — Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. novembra 2012 o vzpostavitvi enotnega evropskega železniškega območja (UL 2012, L 343, str. 32).

118 — Uredba Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. oktobra 2009 o skupnih pravilih za dostop do trga mednarodnega cestnega prevoza blaga (UL 2009, L 300, str. 72).

119 — Uredba Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. oktobra 2009 o skupnih pravilih za dostop do mednarodnega trga avtobusnih prevozov in spremembi Uredbe (ES) št. 561/2006 (UL 2009, L 300, str. 88).

120 — Uredba Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. oktobra 2009 o skupnih pravilih glede pogojev za opravljanje dejavnosti cestnega prevoznika in o razveljavitvi Direktive Sveta 96/26/ES (UL 2009, L 300, str. 51).

121 — Glej točko 177 spodaj.

122 — Glej člen 8.13 Sporazuma EUSFTA.

ustanovljeno v državi članici. V takih okoliščinah se za vstop in prebivanje teh državljanov tretjih držav v okviru premestitve znotraj podjetja uporablja Direktiva 2014/66/EU.¹²³ Vsekakor so te zaveze postranske glede na zaveze Evropske unije o opravljanju cestnega prevoza prek načina 3 (za katerega je Evropska unija izključno pristojna¹²⁴).

176. V zvezi s *pomorskim prometom* Komisija trdi, da je mogoče skupna pravila najti v Uredbi Sveta (EGS) št. 4055/86,¹²⁵ ki obsega vsaj znaten del opravljanja storitev pomorskega prometa med državami članicami in tretjimi državami. Prav tako obsega obravnavo državljanov tretje države (in sicer nekaterih ladijskih družb s sedežem v tretjih državah). Drugače kot uredbe, upoštevne za zračni promet, se Uredba št. 4055/86 uporablja za nekatere ladijske družbe iz tretjih držav.¹²⁶ Ta uredba tudi ni omejena na plovne poti znotraj Unije. Poleg tega se uporablja za (čezmejno) opravljanje storitev pomorskega prometa s strani hčerinskih družb singapurskih družb s sedežem v državi članici iz te države članice v drugo državo članico.

177. Glede načina 4 Komisija navaja, da bo v praksi pomorska prevozna družba iz Singapurja poslala ključno osebje (najverjetneje osebje, premeščeno znotraj podjetja) v podjetje, ustanovljeno v državi članici. V takem položaju se za vstop in prebivanje državljanov tretjih oseb v okviru premestitve znotraj podjetja uporablja Direktiva 2014/66. Vsekakor pa je zaveza glede načina 4 nujno dopolnilo k zavezi za način 3, za kar je Evropska unija izključno pristojna.¹²⁷

178. Komisija dodaja, da pristaniške storitve, ki so predmet člena 8.56.6 Sporazuma EUSFTA (del pododdelka 7), za tuje ponudnike teh storitev niso bile liberalizirane. Tako je, ker Evropska unija na svojem seznamu ni prevzela zavez. Člen 8.56.6 Sporazuma EUSFTA je zgolj nadaljnja izpeljava obveznosti nacionalne obravnave v zvezi z mednarodnim pomorskim prometom v delu, v katerem je liberaliziran.

179. V zvezi s *storitvami, ki so pomožne v odnosu do pomorskega prometa, prevoza po celinskih plovnih poteh, železniškega prevoza in cestnega prevoza* Komisija trdi, da nekatere od teh storitev niso prevozne storitve. Tako spadajo v okvir skupne trgovinske politike Evropske unije. Za to gre še posebej pri storitvah carinjenja. V zvezi z vzdrževanjem in popravili opreme za pomorski promet, prevoz po celinskih plovnih poteh ter železniški in cestni prevoz Komisija trdi, da so te storitve zajete z zavezami Evropske unije o poslovnih storitvah. Zato spadajo v skupno trgovinsko politiko.

180. Če bi Sodišče ugotovilo, da nekatere določbe Sporazuma EUSFTA o prevoznih storitvah ne spadajo v izključno pristojnost Evropske unije, Komisija navaja, da te določbe spadajo v deljene pristojnosti Evropske unije, ker so v skladu z drugo podlago iz člena 216(1) PDEU te mednarodne zaveze nujne za doseg cilja Pogodb. Komisija se sklicuje med drugim na cilj vzpostavitve skupnih pravil za prevozne storitve med Evropsko unijo in tretjimi državami na podlagi člena 91(1) PDEU.

181. *Parlament* trdi, da so nekatere storitve (kot so shranjevanje in skladiščenje, špedicija, vleka in potiskanje) pomožne v odnosu do storitev pomorskega prometa in da jih je zato treba obravnavati enako kot te storitve. Parlament dalje trdi, da so zaveze pri načinu 4 (začasna prisotnost fizičnih oseb) potrebne za zagotovitev učinkovite pravice do ustanavljanja. Pravni režim opravljanja storitev na način 4 mora zato slediti tistemu iz načina 3 ter v skladu s tem prav tako ne sme spadati v izjemo iz člena 207(5) PDEU. Če bi se storitve iz načina 4 vendarle presojele avtonomno, bi ustrezne zaveze še vedno spadale v okvir člena 207(1) PDEU, ker za začasno prisotnost fizičnih oseb veljajo določbe

123 — Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. maja 2014 o pogojih za vstop in prebivanje državljanov tretjih držav v okviru premestitev znotraj podjetja (UL 2014, L 157, str. 1).

124 — Glej točko 169 zgoraj.

125 — Uredba z dne 22. decembra 1986 o uporabi načela svobode opravljanja storitev v pomorskem prometu med državami članicami ter med državami članicami in tretjimi državami (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 6, zvezek 1, str. 174).

126 — Člen 1(2) Uredbe Sveta št. 4055/86.

127 — Komisija se sklicuje na mnenji 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 51, in 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točka 166.

Pogodbe o vstopu in prebivanju državljanov tretjih držav na ozemlju držav članic, ne pa določbe o prometni politiki iz naslova VI tretjega dela PDEU. V zvezi s pomorskim prometom Parlament dodaja, da ima zaradi Uredbe št. 4055/86 Evropska unija izključno pristojnost za sporazume o delitvi tovara.

182. Svet in več držav članic trdijo, da ni podlage, da bi bilo ustanavljanje na področju prevoza izključeno iz okvira člena 207(5) PDEU. Ne določbe iz naslova VI o prevozu ne sodna praksa ne kažejo, da je ustanavljanje na področju prevoza popolnoma izvzeto iz področja uporabe teh določb. Razumevanje člena 207(5) PDEU s strani Komisije ni podprto s členom 58(1) PDEU. Res je sicer, da podobna določba o pravici do ustanavljanja ne obstaja, vendar pa prav tako ne obstaja za prosto gibanje delavcev ali prosti pretok kapitala. Razumevanje Komisije bi omejilo naslov o prevozu na zadeve, ki se nanašajo na svobodo opravljanja storitev. Vsekakor pa člen 58(1) PDEU ni umeščen v naslov o prevozu. Če določbe, ki znatno omejuje področje uporabe naslova o prevozu, ne bi bilo mogoče najti v tem naslovu, to ne bi bilo skladno s strukturo Pogodb. Svet in več držav članic omenjajo primere, ki temeljijo na členu 91(1) PDEU ali členu 100(2) PDEU in ki se nanašajo na svobodo ustanavljanja ali prosto gibanje delavcev na področju prevoza.¹²⁸

183. Svet navaja, da je obseg zadev, ki se nanašajo na prevoz in ki so zajete s Sporazumom EUSFTA, bistveno širši, kot navaja Komisija. Svet in številne države članice dodajajo, da praktični pomen določbe Sporazuma EUSFTA (zlasti glede celinskih plovni poti, železnic in cest) ne vpliva na razdelitev zunanjih pristojnosti. Podobno obseg zadeve ne postane bolj omejen zaradi pridržkov Evropske unije v korist posameznih držav članic¹²⁹ (na primer glede storitev najema in dajanja v najem brez upravljavcev v zvezi z ladjami, letali in drugo prevozno opremo s seznama specifičnih zavez Evropske unije ali v zvezi z vzdrževanjem in popravili plovil, opreme za železniški prevoz, motornih vozil, motornih koles, motornih sani in opreme za cestni prevoz ter zrakoplovov in njihovih delov na tem seznamu).

184. Svet meni, da Komisija ni dokazala, da so glede vseh določb, ki se v poglavju VIII nanašajo na promet, izpolnjeni pogoji iz člena 3(2) PDEU. Področja, ki ne spadajo v izključno pristojnost Evropske unije, tako obsegajo: (i) pomožne storitve v cestnem in železniškem prevozu in prometu na celinskih plovni poteh ter številne storitve, ki so pomožne pri storitvah pomorskega prometa; (ii) storitve pomorskega prometa, kadar gre za plovila, ki plujejo pod zastavo tretje države, storitve pomorskega prometa, opravljene na način 3, in storitve pomorskega prometa, opravljene na način 4, glede prodajalcev poslovnih storitev in poslovnih obiskovalcev za namene ustanovitve poslovne enote; (iii) prevozne storitve na celinskih plovni poteh; (iv) storitve železniškega prevoza, opravljene na način 2, ter vzdrževanje in popravila opreme v mestnem in primestnem železniškem prevozu; (v) storitve cestnega prevoza, opravljene na način 2, in storitve cestnega prevoza, opravljene na način 4, glede prodajalcev poslovnih storitev in poslovnih obiskovalcev za namene ustanovitve poslovne enote ter (vi) vzajemno priznavanje poklicnih kvalifikacij. Tudi če bi se Sodišče strinjalo s tem, kako ozko Komisija razlaga člen 207(5) PDEU, deli poglavja VIII nikakor ne bi spadali v izključno pristojnost Evropske unije.

185. Svet in številne države članice tudi trdijo, da Komisija ne more združevati vseh vsebin, ki so v Sporazumu EUSFTA povezane s prometom, v eno samo upoštevno „področje“ za namene uporabe tretje podlage iz člena 3(2) PDEU. Svet trdi, da so nekatere pomožne storitve tako posebne, da same pomenijo ločeno področje. Za namene tretje podlage iz člena 3(2) PDEU je treba upoštevna „področja“ opredeliti glede na različne vrste prevoza in v velikem delu niso zajeta s skupnimi pravili.

128 — Ti primeri obsegajo Direktivo 2012/34, Direktivo Evropskega parlamenta in Sveta 2005/45/ES z dne 7. septembra 2005 o vzajemnem priznavanju spričeval pomorščakov, ki jih izdajo države članice, in spremembah Direktive 2001/25/ES (UL 2005, L 255, str. 160) ter Uredbo št. 1071/2009.

129 — Stranke se v svojih navedbah niso osredotočile na notranje postopke, ki so Evropsko unijo pripeljali do doseženega soglasja s Singapurjem o pogojih teh pridržkov.

186. Tako v zvezi s *pomorskim prometom* upoštevne določbe Sporazuma EUSFTA vsebujejo obveznosti, ki ne spadajo na področje uporabe Uredbe št. 4055/86. V skladu s tem ima ta uredba ožje področje uporabe. Poleg tega se – drugače kot Sporazum EUSFTA – Uredba št. 4055/86 ne uporablja za vse vrste storitev. Ne nanaša se na (pomožne) pristaniške storitve ali druge pomožne storitve pomorskega prometa, ampak zgolj na prevoz oseb in blaga.

187. Kadar se uporablja ta uredba, je treba razlikovati med sporazumi o delitvi tovara, ki so v velikem delu zajeti s členom 3 Uredbe št. 4055/86, in vsemi drugimi omejitvami svobode opravljanja storitev v sektorju pomorskega prometa, ki v velikem delu niso zajete s to uredbo.

188. V zvezi s *prevozom po celinskih plovnihih poteh* Komisija ni navedla nobenih skupnih pravil, na katera bi določbe Sporazuma EUSFTA lahko vplivale. Izključna pristojnost, ki temelji na podlagi iz člena 3(2) PDEU, se na tem področju ne more vzpostaviti na podlagi Uredbe Sveta (EGS) št. 3921/91¹³⁰ ali Uredbe Sveta (ES) št. 1356/96.¹³¹

189. V zvezi z *železniškim prevozom* lahko zaveze glede načina 3 na podlagi Sporazuma EUSFTA vplivajo na Direktivo 2012/34 o vzpostavitvi enotnega evropskega železniškega območja. Vendar v tej direktivi ni pravil glede načina 2.

190. V zvezi s *cestnim prevozom* Komisija ni predstavila nobenih skupnih pravil, ki bi se nanašala na način 2. Dalje, v zvezi z načinom 4 se Direktiva 2014/66 ne uporablja za singapurska podjetja, ki še nimajo sedeža v državi članici. Skupna pravila obstajajo le za način 3. Najti jih je mogoče med drugim v uredbah št. 1071/2009, št. 1072/2009 in št. 1073/2009, s katerimi ni določen pogoj državljanstva za opravljanje storitev v cestnem prevozu.

191. V zvezi z *zračnim prometom* je Evropska unija v skladu s členom 3(2) PDEU izključno pristojna za storitve računalniškega sistema za rezervacije zaradi Uredbe št. 80/2009. Vendar Komisija nima prav glede storitev popravil in vzdrževanja zrakoplovov (v zvezi z zatrjevano podlago za sklenitev mednarodnega sporazuma iz člena 12 Uredbe št. 216/2008) ter prodaje in trženja storitev zračnega prometa (ki po mnenju Komisije niso zajete z izjemo iz člena 207(5) PDEU). Take storitve so neločljivo povezane s prevozom in celo bistvene za opravljanje prevoza.

192. V zvezi z načinom opravljanja prevoznih storitev (in ne toliko načini prevoza) ne obstajajo skupna pravila o opravljanju prevoznih storitev na način 3 (ustanavljanje). Sprejetje takih pravil prav tako ni načrtovano v bližnji prihodnosti. Način 4 ni v celoti zajet s skupnimi pravili, zlasti z Direktivo 2014/66. Ta direktiva se med drugim uporablja za premestitve znotraj podjetja državljanov tretjih držav, kot so vodstveni delavci, strokovnjaki in zaposleni na usposabljanju, ne pa za drugo ključno osebje. Poleg tega se določbe o pogojih vstopa in prebivanja državljanov tretjih držav uporabljajo ne glede na ugodnejše določbe (a) prava Unije, vključno z dvostranskimi in večstranskimi sporazumi, in (b) dvostranskimi ali večstranskimi sporazumi, sklenjenimi med eno ali več državami članicami in eno ali več tretjimi državami.¹³² Take ugodne določbe je mogoče najti v Sporazumu EUSFTA, med drugim v členu 8.14 v povezavi s členom 8.13. Čeprav ima Evropska unija implicitno izključno zunanjo pristojnost za kratkoročno prebivanje (zaradi sprejetja Uredbe št. 810/2009 o vizumskem zakoniku Skupnosti¹³³), so države članice še vedno pristojne za vizume za dolgoročno prebivanje, razen v posebnih primerih, za katere veljajo skupna pravila (kot v primeru premestitve znotraj skupine).

130 — Uredba z dne 16. decembra 1991 o določitvi pogojev, pod katerimi lahko tuji prevozniki prevažajo blago ali potnike po celinskih plovnihih poteh znotraj države članice (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 7, zvezek 1, str. 345).

131 — Uredba z dne 8. julija 1996 o skupnih pravilih, ki se uporabljajo za prevoz blaga ali potnikov po celinskih plovnihih poteh med državami članicami z namenom vzpostavitve svobode opravljanja teh prevoznih storitev (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 6, zvezek 2, str. 295).

132 — Člen 4(1)(a) in (b) Direktive 2014/66.

133 — Uredba Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. julija 2009 o vizumskem zakoniku Skupnosti (Vizumski zakonik) (UL 2009, L 243, str. 1).

193. Dalje, države članice v nasprotju s Komisijo trdijo, da je način 4 ločen način opravljanja storitev. Načina 4 ni mogoče šteti za nujno dopolnilo k ustanovitvi poslovne enote (način 3), ki pogosto zajema najemanje lokalne delovne sile.

194. Nazadnje, priznanje izključne zunanje pristojnosti Evropske unije za določbe iz poglavja VIII o začasni prisotnosti fizičnih oseb bi vodilo do harmonizacije in bi tako nasprotovalo tako razdelitvi pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami, ki izhaja iz Protokola (št. 21), kot členu 207(6) PDEU.

Analiza

Uvod

195. Sodišče je v mnenju 1/94 navedlo, da je mogoče – drugače kot pri prevozu – pri trgovini s storitvami, ki je urejena z GATS, le čezmejne dobave, pri katerih ne pride do gibanja oseb („način 1“), šteti za trgovino z blagom in da zato spadajo v skupno trgovinsko politiko.¹³⁴ Nasprotno pa gre pri načinih od 2 do 4 (torej pri uporabi v tujini, tržni prisotnosti oziroma prisotnosti fizičnih oseb) za gibanje oseb in za obravnavo državljanov tretjih držav ob prehodu zunanjih meja držav članic. Ti načini torej ne spadajo v skupno trgovinsko politiko.¹³⁵

196. S Pogodbo iz Nice je bil nato razširjen obseg uporabe skupne trgovinske politike, tako da je med drugim zajela pogajanja in sklepanje sporazumov o trgovini s storitvami, če ti sporazumi še niso bili zajeti s skupno trgovinsko politiko.¹³⁶ Nikakršnega razlikovanja ni bilo glede na način opravljanja. Vendar je za to pristojnost veljal zapleten sklop pravil iz člena 133(5) in (6) ES. Z izjemo je bilo določeno, da sporazumi o trgovini s storitvami na nekaterih področjih (kulturne, avdiovizualne, izobraževalne storitve, socialni in zdravstveni sektor) ostajajo v deljeni pristojnosti (takrat) Evropske skupnosti in držav članic.¹³⁷ Glede na te izjeme je Sodišče v mnenju 1/08 navedlo, da je Skupnost pridobila izključno pristojnost za sklenitev, med drugim, mednarodnih sporazumov v zvezi s trgovino s storitvami, ki se zagotavljajo na načine od 2 do 4.¹³⁸ To je storilo, ne da bi podrobno preučilo vrsto obveznosti, sprejetih glede vsakega od teh načinov opravljanja storitev.

197. Po začetku veljavnosti Lizbonske pogodbe je zdaj s členom 207(1) PDEU zajeta trgovina s storitvami na načine iz člena I:2, od (a) do (d), GATS, saj zdaj ni več razlikovanja med trgovino z blagom in trgovino s storitvami. V členu 207 PDEU ni več (sektorskega) odstopanja od izključne pristojnosti Evropske unije na tem področju, čeprav se še vedno uporablja splošna izjema v zvezi s prevozom.¹³⁹ Tako je s skupno trgovinsko politiko zdaj zajet celotni GATS, če se ta sporazum uporablja za druge storitve kot prevozne storitve.

198. Kakšno je stališče v zvezi s poglavjem VIII Sporazuma EUSFTA?

134 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 44.

135 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točke od 45 do 47. Sodišče je potrdilo to stališče v mnenju 2/92 z dne 24. marca 1995, EU:C:1995:83, točke od 24 do 26.

136 — Glej člen 133(5) ES. Z Amsterdamsko pogodbo je bila v Pogodbo ES vnesena pravna podlaga za razširitev obsega skupne trgovinske politike. Vendar ta možnost ni bila nikoli izkoriščena.

137 — Člen 133(6), drugi pododstavek, ES je določal, da „so z odstopanjem od prvega pododstavka odstavka 5 sporazumi, ki se nanašajo na trgovino s kulturnimi in avdiovizualnimi storitvami, izobraževalnimi storitvami ter socialnimi in zdravstvenimi storitvami, v deljeni pristojnosti Skupnosti in njenih držav članic“.

138 — Mnenje 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točka 119.

139 — Glej točke od 208 do 219 spodaj. Za nekatera področja ali sektorje trgovine s storitvami se še vedno uporabljajo posebna postopkovna pravila. Glej člen 207(4) PDEU.

199. Da bi se ugotovili pristojnost Evropske unije za poglavje VIII in narava te pristojnosti, je treba razlikovati med tistimi deli tega poglavja, ki spadajo v skupno trgovinsko politiko (člen 207 PDEU), in tistimi, ki lahko spadajo v pristojnost Evropske unije na drugi podlagi. Tako je, ker so iz obsega skupne trgovinske politike s členom 207(5) PDEU izrecno izvzete prevozne storitve.

200. Zato bom najprej preučila, ali poglavje VIII v delu, v katerem se ne uporablja za prevozne storitve, spada v izključno pristojnost Evropske unije za skupno trgovinsko politiko. Nato bom ločeno preučila pristojnost Evropske unije glede določb poglavja VIII, ki se nanašajo na prevozne storitve. V okviru tega je treba upoštevati določbe, ki se izrecno nanašajo na to, ali se to poglavje uporablja za take storitve, splošno veljavne določbe, posebne določbe o mednarodnih pomorskih storitvah in zaveze s seznama specifičnih zavez Evropske unije. Ta seznam vsebuje posebne sezname za čezmejno opravljanje storitev, ustanovitev poslovne enote ter ključno osebje in diplomirane pripravnike in prodajalce poslovnih storitev. Ti ločeni sezname vsebujejo zaveze, ki so značilne za (pod)sektor prevoza (med drugim pomorskega prometa, prevoza po celinskih plovnih poteh, železniškega prevoza; cestnega prevoza; prenosa po cevovodih drugih snovi kot goriva) in pomožne storitve za te različne načine prevoza.

Izključna pristojnost na podlagi člena 207(1) PDEU v povezavi s členom 3(1) PDEU

201. Oddelki od B do D poglavja VIII (čezmejno opravljanje storitev, uporaba v tujini,¹⁴⁰ ustanovitev poslovne enote in začasna prisotnost fizičnih oseb iz poslovnih razlogov) se uporabljajo za opravljanje storitev, ki ustrezajo načinom od 1 do 4 na podlagi GATS. Pravila, ki se nanašajo na te načine opravljanja storitev, zato načeloma spadajo na področje uporabe člena 207(1) PDEU. Enako velja za horizontalne obveznosti iz oddelka E („Regulativni okvir“), pododdelkov 1 (splošne določbe) in 2 (domači predpisi), ter za sektor značilnih obveznosti iz pododdelkov 3 (računalniške storitve), 4 (poštne storitve), 5 (telekomunikacijske storitve) in 6 (finančne storitve). Podobno je oddelek F o „Elektronskem poslovanju“ v bistvu namenjen povečanju trgovinskih priložnosti, ki so lahko posledica uporabe in razvoja elektronskega poslovanja. Oddelek G določa pogoje, pod katerimi lahko pogodbenici sprejmeta ukrepe, ki sicer lahko ne bi bili skladni s poglavjem VIII, in pregled tega poglavja. Ti oddelki imajo zato neposreden in takojšen vpliv na trgovino ter v skladu s tem spadajo v skupno trgovinsko politiko Evropske unije.

202. Ločeno vprašanje je, ali se oddelek C („Ustanovitev poslovne enote“, torej opravljanje storitev na način 3) nanaša tudi na tuje neposredne naložbe. Komisija priznava, da se lahko v skladu s členom 8.8(d) Sporazuma EUSFTA oddelek C poglavja VIII uporablja za oblike poslovnih enot, ki so ustanovljene za opravljanje gospodarske dejavnosti, ki ne obsega (izključno) opravljanja storitev. Te oblike poslovnih enot tako lahko niso zajete s „trgovino s storitvami“ na podlagi člena 207(1) PDEU. Vendar Komisija trdi, da če poslovna enota izpolnjuje pogoje, da bi bila opredeljena kot „tuja neposredna naložba“, kljub temu spada v skupno trgovinsko politiko Evropske unije. To trditev bom obravnavala v točki 326 spodaj.

203. Dalje, pojasnila sem že,¹⁴¹ da trgovina s storitvami, opravljena na način 4 (začasna prisotnost fizičnih oseb), spada na področje uporabe skupne trgovinske politike, razen izjeme iz člena 207(5) PDEU. Na tej podlagi zavračam trditve nekaterih držav članic glede Protokolov (št. 21) in (št. 22). Ta protokola ne moreta v ničemer vplivati na vprašanje pravilne pravne podlage za sprejetje sklepa Sveta o sklenitvi mednarodnega sporazuma. S pravno podlago ukrepa je opredeljeno, kateri protokoli se uporabijo, in ne obratno.¹⁴² Oba protokola zajemata naslov V tretjega dela PDEU (Območje svobode,

140 — Oddelek B se uporablja za ukrepe, ki vplivajo na čezmejno opravljanje storitev. Vendar je za namene tega oddelka čezmejno opravljanje storitev opredeljeno tako, da obsega tudi uporabo v tujini (člen 8.4 Sporazuma EUSFTA).

141 — Glej točko 197 zgoraj.

142 — Glej v tem smislu sodbi z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675, točki 73 in 74, in z dne 18. decembra 2014, Združeno kraljestvo/Svet, C-81/13, EU:C:2014:2449, točka 37.

varnosti in pravice). Nič ne kaže na to, da bi bil ta naslov lahko del pravne podlage za odločitev o sklenitvi Sporazuma EUSFTA. Tako je še zlasti zaradi člena 8.1.4 Sporazuma EUSFTA in dejstva, da se način 4 (kot je zajet s Sporazumom EUSFTA) nanaša na začasno prisotnost fizičnih oseb iz *poslovnih* razlogov.

204. Podobno ne morem podpreti trditve nekaterih držav članic v zvezi s finančnimi storitvami. Ta trditev zahteva, da naj bi Evropska unija sprejela sekundarno zakonodajo, da neko področje spada v njeno izključno pristojnost za skupno trgovinsko politiko. Pojasnila sem že, da ne člen (1)(e) PDEU ne člen 207(1) PDEU ne pogojujeta pristojnosti Evropske unije s prejšnjim sprejetjem usklajenih pravil ali drugih pravil o trgovinskih odnosih med Evropsko unijo in tretjimi državami.¹⁴³ V tem smislu ni treba preučiti področja uporabe Direktive o trgih finančnih instrumentov, ki je bila omenjena na obravnavi.

205. Prav tako nisem prepričana, da skupna trgovinska politika ne zajema člena 8.16 Sporazuma EUSFTA o vzajemnem priznavanju poklicnih kvalifikacij. Tako vzajemno priznavanje lahko neposredno vpliva na liberalizacijo trgovine s storitvami, zlasti glede načinov 3 in 4, ker olajša gibanje oseb za namen opravljanja storitev. Poleg tega s členom 8.16 Sporazuma EUSFTA niso harmonizirane zahteve glede kvalifikacij ali strokovnih izkušenj, prav tako pa z njim pogodbenicama ni zapovedano ali prepovedano, da uvedeta take zahteve. Z njim se skuša spodbuditi pogodbenici k sprejetju priporočila (in po možnosti pogajanjem o sporazumu) o vzajemnem priznavanju zahtev glede poklicnih kvalifikacij ali strokovnih izkušenj. Njegova vloga je torej podobna vlogi člena VII GATS.

206. Nazadnje, kot sem že pojasnila,¹⁴⁴ se obseg skupne trgovinske politike, ki je avtonomna politika, ne more pogojevati s predhodnim sprejetjem sekundarne zakonodaje Unije o urejanju notranjega trga ali, *a fortiori*, z obsegom in vsebino te zakonodaje. Zato se z Direktivo 2005/36 ne more spremeniti razdelitev pristojnosti, ki izhaja iz členov 3(1)(e) in 207(1) PDEU.

207. Zato sklepam, da razen izjeme o prevozu iz člena 207(5) PDEU poglavje VIII, oddelki od B do G, spada na področje uporabe člena 207(1) PDEU. Iz tega izhaja, da oddelek A, s katerim so določeni cilji in področje uporabe tega poglavja, prav tako spada v skupno trgovinsko politiko (ob upoštevanju iste izjeme).

Zadeve, ki so izvzete iz obsega skupne trgovinske politike kot posledica člena 207(5) PDEU

208. Pravila o prometu ne spadajo v izključno pristojnost Evropske unije kot posledica člena 207(5) PDEU. V delu, v katerem se poglavje VIII nanaša na prevozne storitve, je zato treba preučiti, ali ima Evropska unija kljub temu izključno pristojnost na podlagi člena 3(2) PDEU.¹⁴⁵

209. Iz stališč, predloženih v tem postopku, je razvidno, da je natančen obseg uporabe izjeme iz člena 207(5) PDEU še vedno negotov. Ali je s členom 207(5) PDEU zajeta *poslovna enota* v prevoznem sektorju? In ali lahko ta izjema velja tudi za storitve, ki jih je mogoče opraviti zgolj v zvezi s prevoznim sektorjem? Ti vprašanji bom obravnavala zaporedoma.

210. V zvezi s prvim vprašanjem člena 207(5) PDEU ne razumem enako kot Komisija.

211. Člen 207(5) PDEU uvršča „mednarodne sporazume na področju prevoza“ zunaj skupne trgovinske politike. Čeprav je v tej določbi navedeno, da za take določbe med drugim velja naslov VI tretjega dela PDEU, se to sklicevanje nanaša na *učinke* izjeme, ne pa na njen *obseg*. Trditve Sveta in držav članic v okviru prevoza so se v bistvu osredotočale na vprašanja, ki so povezana s poslovno enoto (način 3).

¹⁴³ — Glej točko 109 zgoraj.

¹⁴⁴ — Glej točko 109 zgoraj.

¹⁴⁵ — Glej točke od 225 do 268 spodaj.

212. Ker člen 207(5) PDEU ne razlikuje med načini opravljanja storitev, ne vidim nobene podlage, da bi šteli, da se v njem vsebovana izjema ne uporablja za storitve, opravljene na način 3. To je (vsaj implicitno) potrjeno z mnenjem 1/08, v katerem je Sodišče ugotovilo, da prevozni vidik spornega sporazuma, ki zajema tudi način 3, spada v sfero prometne politike. Sodišče tako ni razlikovalo med različnimi načini opravljanja storitev pri uporabi (zdaj) člena 207(5) PDEU.¹⁴⁶

213. Vsekakor ustanovitev poslovne enote ni izključena s področja uporabe naslova VI tretjega dela PDEU o „Prevozu“. Ta naslov se uporablja za vse načine opravljanja storitev, kar zadeva prevozne storitve. Tako je lahko na primer ustanovitev poslovne enote zajeta z zakonodajo, sprejeto na podlagi člena 91(1)(b) PDEU, s katero so določeni pogoji, pod katerimi lahko prevozniki nerezidenti opravljajo prevozne storitve v državi članici.

214. Res je, da je v členu 58(1) PDEU (del poglavja 3 naslova IV o storitvah) določeno, da je svobodno opravljanje prevoznih storitev urejeno pod naslovom VI tretjega dela PDEU, in da v poglavju 2 naslova IV o pravici do ustanavljanja ni podobne določbe. Sodišče je razsodilo, da je člen 58(1) PDEU vključen v poglavje 3 (Storitve) naslova IV Pogodbe o delovanju Evropske unije, ker je prevoz v bistvu storitev. Ker je bil za prevoz potreben poseben sistem, ki upošteva posebne vidike te veje gospodarske dejavnosti,¹⁴⁷ so prevozne storitve izvzete in je izrecno navedeno, da zanje velja naslov VI tretjega dela PDEU, ne pa določbe te pogodbe o svobodnem opravljanju storitev.¹⁴⁸

215. Vendar to, da v poglavju 2 naslova IV o pravici do ustanavljanja ni določbe, podobne členu 58(1) PDEU, ne pomeni, da je ustanovitev poslovne enote kot taka izključena iz naslova VI tretjega dela PDEU. Pomeni zgolj to, da ustanovitev poslovne enote v prevoznem sektorju ni izključena s področja uporabe poglavja 2 naslova IV. Sodišče je v bistvu razsodilo, da se to poglavje neposredno nanaša na prevoz, vsaj v delu, v katerem se ne uporabljajo posebna pravila, sprejeta na podlagi naslova VI tretjega dela.¹⁴⁹

216. Zdaj bom obravnavala vprašanje, ali storitve, opravljene v zvezi s prevoznim sektorjem, spadajo v izjemo iz člena 207(5) PDEU. Za odgovor na to vprašanje je treba preučiti, ali mora stopnja povezave med storitvami in prevozom doseči določeno raven, da bi se uporabila izjema iz člena 207(5) PDEU. Natančneje, postavlja se vprašanje, ali storitve, kot so ravnanje s tovorom, carinjenje, storitve pomorskih agencij, najem plovil s posadko ter prodaja in trženje storitev zračnega prometa spadajo v skupno trgovinsko politiko ali skupno prometno politiko.

217. Po mojem mnenju izraz „mednarodni sporazumi na področju prevoza“ obsega sporazume (ali njihove dele), ki se uporabljajo ne le za prevozne storitve kot take (namreč storitve prevoza blaga ali oseb po zraku, cestah, železnici, morju ali celinskih plovnih poteh), ampak tudi storitve, ki so *neločljivo in nerazdružljivo povezane* s takimi storitvami, torej storitve, ki so posebej povezane s prevozno storitvijo in od nje odvisne.¹⁵⁰

218. S povezanostjo zunanjega delovanja na področju prevoza je zahtevano, da sama prevozna storitev in njena pomožna storitev pomenita del iste skupne politike. Povezanost politike Evropske unije glede prevoznih storitev kot takih in ustrezna liberalizacija teh storitev sta lahko oslavljeni, če ni ustrezne politike glede storitev, ki so neločljivo povezane s prevozom in v praksi omogočajo, da se opravi prevozna storitev. Tako na primer prevoz tovora v kontejnerjih z ladjo ne služi nobenemu namenu, če ni na voljo storitev razkladanja kontejnerjev z ladje, tako da je mogoče njihovo vsebino prepeljati naprej in na koncu dostaviti prejemnikom. Ukrepi za liberalizacijo dostopa do pristanišč za tovarne ladje so tako lahko ogroženi, če bi na primer za storitve ravnanja s tovorom še naprej veljali protekcionistični

146 — Mnenje 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točke od 168 do 173.

147 — Glej sodbo z dne 4. aprila 1974, Komisija/Francija, 167/73, EU:C:1974:35, točka 27.

148 — Glej na primer sodbo z dne 1. oktobra 2015, Trijber in Harmsen, C-340/14 in C-341/14, EU:C:2015:641, točka 47.

149 — Sodba z dne 22. decembra 2010, Yellow Cab Verkehrsbetriebe, C-338/09, EU:C:2010:814, točke od 31 do 33.

150 — Glej po analogiji sodbo z dne 15. oktobra 2015, Grupo Itevelesa in drugi, C-168/14, EU:C:2015:685.

ukrepi. Enako velja na primer za vzdrževanje in popravilo prevozne opreme, za kar se lahko domneva, da zahteva strokovno znanje in tehnične naprave, specifične za zadevni način prevoza, in da je potrebno za zagotovitev učinkovitega prevoza. Podobno so računalniški sistemi za rezervacije računalniški sistemi, v katerih se zbirajo in dajejo na voljo podatki za rezervacije in morebitni nakup (zlasti) prevoznih storitev. Dejstvo, da je mogoče take sisteme uporabiti tudi za rezervacijo in nakup namestitve potnikov, ne spremeni dejstva, da je prvotni razlog za obstoj takih sistemov prodaja prevoznih storitev. Podlago za tako razlago najdem v mnenju 1/08, v katerem je Sodišče za „nekatero storitve zračnega prometa“, zajete s seznamom, ki je bil sporen v tistem postopku, navedlo, da obsegajo „storitve popravila in vzdrževanja letal, storitve prodaje, oglaševanja in informacijskega sistema rezervacij“.¹⁵¹

219. Po drugi strani storitve, ki *niso* neločljivo in nerazdružljivo povezane s prevoznimi storitvami, kakršne so storitve carinjenja, ne spadajo v izjemo iz člena 207(5) PDEU. Take storitve se opravljajo, ker se blago uvaža in izvaža. To bi seveda vsebovalo prosti pretok blaga prek meja z različnimi oblikami prevoza. Vendar potreba po takih storitvah nastane neodvisno od načina uporabljenega prevoza.

Izključna pristojnosti na podlagi člena 3(2) PDEU

220. Za zadeve s področja uporabe izjeme iz člena 207(5) PDEU in zato s področja prevoza so pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami načeloma deljene.¹⁵² Vendar Komisija trdi, da ima Evropska unija izključno zunanjo pristojnost na podlagi bodisi prve bodisi tretje podlage iz člena 3(2) PDEU, odvisno od vrste zadevne prevozne storitve.

– Prva podlaga iz člena 3(2) PDEU

221. Komisija trdi, da je s členom 12 Uredbe št. 216/2008 predvidena sklenitev sporazuma s strani Evropske unije. Zato ima Evropska unija izključno pristojnost za sklenitev sporazuma, če se nanaša na vzdrževanje in popravila zrakoplova.

222. S tem se ne strinjam.

223. Z Uredbo št. 216/2008 se ustanavlja Evropska agencija za varnost v letalstvu ter vzpostavlja ustrezen in celovit okvir za opredelitev in izvajanje skupnih tehničnih zahtev in upravnih postopkov na področju civilnega letalstva ter za varnost zrakoplovov iz tretjih držav, ki uporabljajo letališča Unije.¹⁵³ Med drugim se nanaša na vzdrževanje in rabo letalskih proizvodov (kar torej vključuje zrakoplove¹⁵⁴), delov in naprav.¹⁵⁵

224. Na podlagi člena 12 mora Evropska unija s tretjimi državami skleniti sporazume o medsebojnem priznavanju o *uporabi certifikatov, ki so jih izdali letalski organi* teh držav, s katerimi se potrjuje skladnost z zahtevami za varnost v letalstvu. Ta določba daje v povezavi s tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU Evropski uniji podlago, da brez svojih držav članic sklene mednarodne sporazume s tretjimi državami o priznavanju takih certifikatov. Vendar ne ustvarja izključne zunanje pristojnosti Unije za sklenitev mednarodnih sporazumov, katerih namen je liberalizacija trgovine s storitvami vzdrževanja in popravil zrakoplovov. Povedano drugače, dejstvo, da se je zakonodajalec odločil, da države članice ne smejo skleniti lastnih mednarodnih sporazumov o posebnih vidikih politike, ne pomeni, da je zato mogoče prvo podlago iz člena 3(2) PDEU uporabiti za to, da se zahteva izključna pristojnost za celotno politiko ali za vse druge vidike te politike.

151 — Mnenje 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točka 169.

152 — Člen 4(2)(g) PDEU.

153 — Uvodne izjave 32, 33 in 34 Uredbe št. 216/2008.

154 — Člen 3(d) Uredbe št. 216/2008.

155 — Člen 1(1)(a) Uredbe št. 216/2008.

– Tretja podlaga iz člena 3(2) PDEU

225. Prvi korak pri uporabi člena 3(2) PDEU obsega opredelitev zadevnega *področja*.¹⁵⁶ Med strankami ni soglasja o tem, kaj je upoštevno področje za preučitev, ali ima Evropska unija izključno pristojnost za Sporazum EUSFTA v delu, v katerem se nanaša na prevozne storitve.

226. Evropska unija se je s tem, da ni prevzela nobenih ali le zelo omejene zaveze v zvezi z nekaterimi načini opravljanja nekaterih vrst prevoza v poglavju VIII, odločila za izvajanje svoje pristojnosti na poseben način. V takih okoliščinah je treba pravno podlago za izvajanje te zunanje pristojnosti poiskati v Pogodbah. S seznama specifičnih zavez, ki je priložen poglavju VIII, je razvidno, da Evropska unija ne prevzema nobenih zavez glede načina 1 za storitve železniškega prevoza.¹⁵⁷ Odločila se je torej, da ne bo prevzela obveznosti. To predpostavlja, da ima Evropska unija pristojnost za tako odločitev. Ta pristojnost zahteva pravno podlago v Pogodbah. Enako razlogovanje se uporablja za zaveze, ki so lahko v praksi omejenega pomena (na primer zaradi geografske razdalje med Evropsko unijo in Singapurjem). Če se izvaja pristojnost, se uporabljajo upoštevna pravila Pogodbe o razdelitvi pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami. Zato se strinjam s Svetom, da se razdelitev ne more razlikovati glede na geografski položaj tretjih pogodbenic, s katerimi Evropska unija sklene posamezni mednarodni sporazum.

227. Nasprotno lahko odločitve pri izvajanju pristojnosti in praktični učinki teh odločitev vplivajo na to, ali mednarodni sporazum *vpliva* na skupna pravila ali spremeni področje njihove uporabe. Kot sem pojasnila, zahteva zadnji korak v analizi ERTA posebno preučitev posledic mednarodnih zavez za sekundarno zakonodajo Unije na ustreznem področju.¹⁵⁸

228. Horizontalne zaveze iz poglavja VIII ter horizontalne in sektorske zaveze s seznama specifičnih zavez, ki je priložen temu poglavju, kažejo, da Sporazum EUSFTA liberalizira trgovino s prevoznimi storitvami med Evropsko unijo in Singapurjem na podlagi upoštevne vrste prevoza. Medtem ko se horizontalne zaveze načeloma uporabljajo za vse prevozne storitve (razen za velik del storitev zračnega prometa), se posebna načela tako uporabljajo za liberalizacijo mednarodnega pomorskega prometa. Dalje, na seznamu specifičnih zavez (dodatek 8-A-1) za način 1 (čezmejno opravljanje storitev) v poglavju 11 („Prevozne storitve“) se razlikuje med zavezami za pomorski prevoz (oddelek 11.A); prevoz po celinskih vodah (oddelek 11.B); železniški prevoz (oddelek 11.C); cestni prevoz (oddelek 11.D); cevovodni transport blaga, razen goriva (oddelek 11.E). Specifične zaveze so našteje v poglavju 12 („Pomožne storitve za prevoz“) za pomožne storitve, ki ustrezajo vsaki od teh vrst prevoza. Enake razlike so v dodatku 8-A-2 glede načina 3 (ustanovitve poslovne enote) (poglavji 16 in 17) ter v dodatku 8-A-3 glede načina 4 (ključno osebje in diplomirani pripravniki ter ponudniki poslovnih storitev).¹⁵⁹ Stopnja zaveze je odvisna od tega, ali je na seznamu uporabljen izraz „brez zavez“ (kar pomeni, da za vse ali nekatere od zadevnih storitev niso bile prevzete nobene zaveze), „jih ni“ (kar pomeni, da so bile prevzete polne zaveze) ali pa so v njem opredeljeni pogoji posebnih zavez (na primer, da se še vedno sme uporabiti pogoj državljanstva).

229. To je skladno z dejstvom, da ima – kot je razvidno iz sekundarne zakonodaje Unije o izvajanju skupne prometne politike¹⁶⁰ – vsaka vrsta prevoza (zračni, cestni, železniški, pomorski in po celinskih plovni poteh)¹⁶¹ značilnosti, ki so v veliki meri značilne zanj in zaradi katerih je torej treba sprejeti posebna pravila, in to tudi zaradi njihove liberalizacije.

156 — Glej točko 123 zgoraj.

157 — Dodatek 8-A-1, Seznam specifičnih zavez v skladu s členom 8.7 (Čezmejno opravljanje storitev), 11.C.

158 — Glej točke od 128 do 130 zgoraj.

159 — Poglavji 16 in 17.

160 — Pregled te zakonodaje je dostopen na:

www.eur-lex.europa.eu/summary/chapter/transport.html?root_default=SUM_1_CODED%3D32,SUM_2_CODED%3D3205&locale=en
(dostop 4. oktobra 2016).

161 — Vsak od teh načinov je naveden v členu 100 PDEU.

230. Iz tega je razvidno, da upoštevna področja za namene tretje podlage iz člena 3(2) PDEU v obravnavani zadevi ustrezajo opravljanju prevoznih storitev na vsako vrsto prevoza, torej zračnega prometa, cestnega prevoza, železniškega prevoza, pomorskega prometa in prevoza po celinskih plovnih poteh.¹⁶² Vsako področje vsebuje storitve, ki so neločljivo povezane z zadevnimi prevoznimi storitvami. Te storitve ne morejo biti hkrati neločljivo povezane z vrsto prevoza in pomeniti posebnega področja za namene člena 3(2) PDEU (ker se razlikujejo od ostalih storitev).

231. Zdaj bom preučila, ali so ta področja „v velikem delu zajeta“ s skupnimi pravili, nato pa, kako bi sklenitev Sporazuma EUSFTA vplivala na ta pravila.

232. Glede *pomorskega prometa* zavračam trditev, da dejstvo, da se Uredba št. 4055/86 ne nanaša (primarno) na opravljanje storitev pomorskega prometa iz tretjih držav v Evropsko unijo, zadostuje za izključitev izključne zunanje pristojnosti na podlagi tretje podlage iz člena 3(2) PDEU.

233. Res je, da se Uredba št. 4055/86 uporablja za „ladijske prevoze znotraj Skupnosti“ (ki so opredeljeni kot „prevoz potnikov ali blaga po morju med katerim koli pristaniščem države članice in katerim koli pristaniščem ali morskim tehničnim plovnim objektom druge države članice“) in „promet s tretjo državo“ (ki je opredeljen kot „prevoz potnikov ali blaga po morju med pristanišči države članice in pristanišči ali morskimi tehničnimi plovnimi objekti tretje države“).¹⁶³ Ker v bistvu skuša izvajati določbe Pogodbe o svobodi opravljanja storitev in sodno prakso, ki se nanje nanaša,¹⁶⁴ se ta uredba uporablja zgolj za (i) subjekte Unije, ki imajo sedež v državi članici, ki ni država osebe, kateri so storitve namenjene (člen 1(1)), ali (ii) subjekte države članice, ki imajo sedež zunaj Evropske unije, in za ladjarske družbe, ki imajo sedež zunaj Evropske unije, ki pa jih nadzirajo subjekti Unije, če so njihove ladje registrirane v tej državi članici v skladu z njeno zakonodajo (člen 1(2)).¹⁶⁵ V nasprotju s Sporazumom EUSFTA se tako Uredba št. 4055/86 ne ukvarja z odpravo omejitev pri opravljanju storitev mednarodnega pomorskega prometa, če te storitve opravljajo subjekti tretjih držav ali ladjarske družbe, ki imajo sedež zunaj Evropske unije in ki jih nadzirajo subjekti tretje države, ali če so ladje registrirane v tretji državi, *razen* če storitve opravljajo subjekti Unije, ki imajo sedež v državi članici, ki ni država osebe, kateri so storitve namenjene.¹⁶⁶

234. Vendar pri izvajanju analize ERTA ni upoštevno, ali se Uredba št. 4055/86 uporablja za položaje, ki obsegajo dejavniki zunaj Unije (in zato zunanjo dimenzijo). Povsem mogoče je, da mednarodna zaveza vpliva na obseg uporabe skupnih pravil, ki veljajo zgolj za položaje „znotraj Unije“, ali ga spreminja. Primer za to ponuja mnenje 1/03.¹⁶⁷ Cilj nove Luganske konvencije, ki je bila v tisti zadevi predmet predloga za izdajo mnenja, je bil razširiti na tretje države skupna pravila o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah, ki izhajajo iz Uredbe Sveta (ES) št. 44/2001.¹⁶⁸ Čeprav ta skupna pravila *niso* bila oblikovana za urejanje pristojnosti sodišč v tretjih državah ter priznavanje in izvrševanje sodnih odločb, ki jih izdajo ta sodišča, je Sodišče sklenilo, da bo nova Luganska konvencija vplivala na enotno in povezano uporabo sistema, vzpostavljenega z Uredbo št. 44/2001.¹⁶⁹

235. Ali Uredba št. 4055/86 v velikem delu zajema področje storitev pomorskega prometa?

162 — Komisija ni navedla ničesar v zvezi z razdelitvijo pristojnosti glede prenosa po cevovodih, ki se nanaša na drugo blago, in ne na gorivo.

163 — Člen 1(4)(a) in (b) Uredbe št. 4055/86.

164 — Sodba z dne 8. julija 2014, Fonnship in Svenska Transportarbetareförbundet, C-83/13, EU:C:2014:2053, točka 41 in navedena sodna praksa.

165 — Člen 1(1) in (2) Uredbe št. 4055/86.

166 — Čeprav je Svet s členom 7 Uredbe št. 4055/86 pooblaščen, da lahko „[...] razširi določbe te uredbe na pripadnike tretje države, ki zagotavljajo pomorske prevoze in imajo sedež v [Evropski uniji]“, ta določba do zdaj še ni bila izvedena.

167 — Mnenje 1/03 z dne 7. februarja 2006, EU:C:2006:81.

168 — Uredba z dne 22. decembra 2000 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v civilnih in gospodarskih zadevah (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 19, zvezek 4, str. 42).

169 — Mnenje 1/03 z dne 7. februarja 2006, EU:C:2006:81, točka 172.

236. Za *pomorski prevoz* Evropska unija na podlagi poglavja VIII – poleg horizontalnih obveznosti iz tega poglavja – prevzema polne zaveze glede načinov 1 in 2, nekatere zaveze glede načina 3 in omejene zaveze glede načina 4.¹⁷⁰ Glede *pomožnih storitev pomorskega prometa* so zaveze glede načinov 1 in 3 odvisne od zadevne države članice in vrste pomožnih storitev, sprejete pa so bile polne zaveze glede načina 2. Nekaterne države članice so sprejele omejene zaveze glede načina 4.

237. Uredba št. 4055/86 in poglavje VIII Sporazuma EUSFTA se res prekrivata. V skladu s členom 58(1) PDEU je namen te uredbe uporaba pravil Pogodbe o svobodi opravljanja storitev za področje pomorskega prometa med državami članicami.¹⁷¹ V skladu s tem nasprotuje uporabi nacionalne zakonodaje, zaradi katere je opravljanje storitev med državami članicami težje od opravljanja popolnoma notranjih storitev v državi članici, razen če je ta zakonodaja upravičena z nujnimi razlogi javnega interesa, z njo uvedeni ukrepi pa so potrebni in sorazmerni.¹⁷² Tako kot Sporazum EUSFTA je torej tudi Uredba št. 4055/86 namenjena liberalizaciji čezmejnega opravljanja storitev pomorskega prometa (torej opravljanja teh storitev na način 1 in 2). Poleg tega Sporazum EUSFTA in ta uredba vsebujeta posebna pravila glede sporazumov o delitvi tovora in dvostranskih sporazumov, sklenjenih s tretjimi državami.¹⁷³

238. Vendar obstoj teh pravil v Uredbi št. 4055/86 ni dovolj za sklep, da je liberalizacija storitev pomorskega prometa v velikem delu zajeta s skupnimi pravili.

239. Prvič, Uredba št. 4055/86 se nanaša zgolj na *čezmejno trgovino* s pomorskimi storitvami (načina 1 in 2). Z njo ni liberalizirano opravljanje storitev na način 3, torej ustanovitev poslovne enote. Morda je tako, ker za pomorski promet (enako kot za druge načine prevoza) znotraj Evropske unije že veljajo pravila Pogodbe o svobodi ustanavljanja iz členov od 49 do 55 PDEU. V teh določbah ni izjeme, ki bi bila primerljiva s tisto, ki je v členu 58 PDEU določena za storitve.¹⁷⁴ Tako za način 3 pri pomorskem prometu veljajo določbe Pogodbe o svobodi ustanavljanja. Vendar, kot bom pojasnila v okviru naložb v vrednostne papirje, menim, da določb Pogodbe ni mogoče šteti za „skupna pravila“ za namene tretje podlage iz člena 3(2) PDEU.¹⁷⁵ Poleg tega – čeprav je s členom 50(1) PDEU dana pravna podlaga za sprejetje skupnih pravil, namenjenih „uresničevanj[u] svobode ustanavljanja v zvezi s posamezno dejavnostjo“, nobena od strank v tem postopku ni navedla, da je bila ta določba uporabljena v sektorju pomorskega prometa.¹⁷⁶

240. Drugič, glede načina 4 Komisija pravilno navaja, da so skupna pravila določena v Direktivi 2014/66. Vendar se ta direktiva uporablja posebej v okoliščinah *premestitev znotraj podjetja* vodstvenih delavcev, strokovnjakov in zaposlenih na usposabljanju.¹⁷⁷ Kot je razvidno iz člena 8.13.2 Sporazuma EUSFTA, je področje uporabe poglavja VIII, oddelek D, bistveno širše, saj z njim niso zajete zgolj premestitve osebja znotraj podjetja, ampak tudi druge oblike „začasne prisotnosti fizičnih oseb iz poslovnih razlogov“. Tako je iz člena 8.13(a), drugi pododstavek, Sporazuma EUSFTA razvidno, da ključno osebje poleg „osebja, premeščenega znotraj podjetja“, zajema „poslovne obiskovalce za namene ustanovitve poslovne enote“. Podobno se ta oddelek uporablja za „prodajalce poslovnih storitev“, ki so opredeljeni kot „fizične osebe, ki so predstavniki ponudnika storitev pogodbenice in želijo začasni vstop na ozemlje druge pogodbenice zaradi pogajanj o prodaji storitev ali sklenitve pogodb o prodaji storitev za tega ponudnika storitev“. To opravljanje storitev pa spet ne vsebuje „premestitve delovne sile znotraj podjetja“.

170 — Uporabiti se sme pogoj državljanstva.

171 — Glej med drugim sodbi z dne 5. oktobra 1994, Komisija/Francija, C-381/93, EU:C:1994:370, točka 13, in z dne 11. januarja 2007, Komisija/Grčija, C-269/05, neobjavljena, EU:C:2007:17, točka 20.

172 — Glej med drugim sodbo z dne 14. novembra 2002, Geha Naftiliaki in drugi, C-435/00, EU:C:2002:661, točka 20.

173 — Člen 3 Uredbe št. 4055/86.

174 — Glej točki 214 in 215 zgoraj.

175 — Glej točke od 350 do 359 spodaj.

176 — Kot sem pojasnila, mora stranka, ki zatrjuje izključno pristojnost, dokazati izključno naravo zunanje pristojnosti Evropske unije, na katero se sklicuje (točka 122 zgoraj).

177 — Člen 2(1) Direktive 2014/66.

241. Zato sklepam, da področje liberalizacije storitev pomorskega prometa še ni v velikem delu zajeto s skupnimi pravili in zato ni mogoče dokazati izključne zunanje pristojnosti na tem področju v smislu tretje podlage iz člena 3(2) PDEU.

242. Vendar se strinjam, da ima Evropska unija deljeno pristojnost za sklenitev mednarodnega sporazuma, namenjenega liberalizaciji storitev pomorskega prometa.

243. Menim, da je mogoče šteti, da so določbe Sporazuma EUSFTA o storitvah pomorskega prometa potrebne za doseg ciljev naslova VI tretjega dela PDEU, ki se nanašajo na prometno politiko Unije (druga podlaga iz člena 216(1) PDEU). Skupna prometna politika med drugim zahteva sprejetje skupnih pravil, ki se uporabljajo za mednarodni prevoz na ozemlje ali z ozemlja države članice ali za prevoz prek ozemlja ene ali več držav članic (člen 91(1)(a) PDEU). To vključuje prevoz v železniškem in cestnem prometu, po celinskih plovni poteh, pomorski promet in zračni promet (člen 100 PDEU). Nujna posledica je pristojnost za sklepanje mednarodnih sporazumov zaradi doseganja vzajemnih zavez tretjih držav, iz katerih izvira prevoz oziroma kamor je namenjen. Zato menim, da imajo Evropska unija in države članice deljeno pristojnost za te določbe na podlagi člena 4(2)(g) PDEU („promet“) in druge podlage iz člena 216(1) PDEU v povezavi s členoma 91 in 100(2) PDEU.

244. Zdaj se bom posvetila *prevozu po celinskih plovni poteh*. Poleg horizontalnih obveznosti iz poglavja VIII Evropska unija sprejema omejene zaveze na podlagi tega poglavja za načina 1 in 2, skupaj z načinom 3 (odvisno od zadevne države članice). Podane niso nobene zaveze glede načina 4. V zvezi s *pomožnimi storitvami na celinskih plovni poteh* (kot so storitve ravnanja s tovorom ali storitve shranjevanja in skladiščenja) so zaveze glede načinov 1, 2 in 3 odvisne od zadevne države članice in vrste pomožnih storitev.

245. Pojasnila sem že, zakaj se ne strinjam s trditvijo Komisije, da zaradi omejenega pomena, ki ga imajo v praksi nekatere storitve, Evropska unija v bistvu ne sprejema nobenih zavez in s Sporazumom EUSFTA ne izvaja pristojnosti.¹⁷⁸ Dalje, Komisija ni navedla ničesar v dokaz, da so izpolnjeni pogoji tretje podlage iz člena 3(2) PDEU. V teh okoliščinah ni treba dalje preverjati morebitne uporabe člena 3(2) PDEU za določbe poglavja VIII v delu, v katerem se uporabljajo za prevoz po celinskih plovni poteh. Evropska unija nima izključne zunanje pristojnosti za tak prevoz na podlagi člena 3(2) PDEU.

246. Vendar je tako kot v primeru pomorskega prometa¹⁷⁹ mogoče šteti določbe Sporazuma EUSFTA o prevozu po celinskih plovni poteh za potrebne za doseg ciljev naslova VI tretjega dela PDEU (druga podlaga iz člena 216(1) PDEU) in zato iz istih razlogov spadajo v deljeno pristojnost Evropske unije in držav članic na podlagi člena 4(2)(g) in druge podlage iz člena 216(1) PDEU v povezavi s členoma 91 in 100(1) PDEU.

247. Pri *zračnem prometu* Evropska unija poleg horizontalnih obveznosti iz poglavja VIII prevzema polne zaveze za načina 1 in 2, čeprav so te zaveze omejene na (i) storitve popravil in vzdrževanja zrakoplovov, med katerimi je zrakoplov umaknjen iz prometa, (ii) prodajo in trženje storitev zračnega prometa in (iii) storitve računalniškega sistema za rezervacije. Poleg tega Evropska unija sprejema nekatere zaveze glede načina 3 in omejene zaveze glede načina 4 (uporabiti se sme pogoj državljanstva) za mednarodne storitve zračnega prometa.

248. Zavrnila sem že trditev Komisije o izključni pristojnosti Unije za storitve popravil in vzdrževanja zrakoplovov na podlagi prve podlage iz člena 3(2) PDEU.¹⁸⁰

178 — Glej točko 226 zgoraj. Prav tako za razdelitev pristojnosti ni upoštevno, da je bil seznam zavez Evropske unije dogovorjen na podlagi seznamov GATS.

179 — Glej točko 243 zgoraj.

180 — Glej točke od 221 do 224 zgoraj.

249. Iz tega je razvidno, da je to, ali ima Evropska unija izključno pristojnost za zračni promet, odvisno od tega, ali so izpolnjeni pogoji iz tretje podlage iz člena 3(2) PDEU.

250. Menim, da Komisija ni dokazala, da so. Njene trditve glede storitev popravil in vzdrževanja zrakoplovov so omejene na prvo podlago iz člena 3(2) PDEU. Njeno stališče o prodaji in trženju storitev zračnega prometa je, da spadajo v skupno trgovinsko politiko. Edina vrsta storitve zračnega prometa, glede katere se Komisija sklicuje na analizo ERTA, so storitve računalniškega sistema za rezervacije. Ni sporno, da so z Uredbo št. 80/2009 določena skupna pravila, ki se uporabljajo za kakršen koli računalniški sistem za rezervacije, če vsebuje proizvode v zračnem prevozu, ki so na voljo za uporabo ali se uporabljajo v Uniji. Poleg tega je Sodišče potrdilo, da je zaradi predhodnice te uredbe (Uredbe Sveta (EGS) št. 2299/89¹⁸¹) Evropska unija pridobila izključno pristojnost za sklenitev mednarodnih sporazumov o storitvah računalniškega sistema za rezervacije, ki so na voljo za uporabo ali se uporabljajo na njenem ozemlju.¹⁸² Vendar zgolj to ne zadostuje za sklep, da je opravljanje storitev zračnega prometa področje, ki je v velikem delu zajeto s skupnimi pravili. Zato Evropska unija za to področje nima izključne zunanje pristojnosti.

251. Določb Sporazuma EUSFTA o storitvah zračnega prometa kljub temu ni mogoče šteti za potrebne za doseg ciljev naslova VI tretjega dela PDEU (druga podlaga iz člena 216(1) PDEU) iz razlogov, ki so podobni tistim, ki se uporabljajo za pomorski promet in prevoz po celinskih plovih poteh.¹⁸³ Zato imajo Evropska unija in države članice deljeno pristojnost za te določbe na podlagi člena 4(2)(g) in druge podlage iz člena 216(1) PDEU v povezavi s členoma 91 in 100(2) PDEU.

252. Če se zdaj posvetim *železniškemu prevozu*, Evropska unija razen horizontalnih obveznosti iz poglavja VIII ni sprejela nobenih zavez za način 1 in je sprejela polne zaveze le za način 2. Polne zaveze so bile sprejete za večino držav članic glede načina 3, čeprav lahko države članice pogojijo uporabo javnih dobrin z javnimi monopoli ali izključnimi pravicami, podeljenimi zasebnim subjektom. Glede načina 4 se ne uporabljajo nikakršni pridržki.¹⁸⁴ Za *pomožne storitve železniškega prevoza* so zaveze za načina 1 in 3 odvisne od zadevne države članice in vrste pomožne storitve. Sprejete so bile polne zaveze za način 2.

253. Zavračam trditev Komisije, da je z mnenjem 1/04 in sodbo v zadevi C-268/94, Portugalska/Svet,¹⁸⁵ podprt sklep, da so zaveze iz Sporazuma EUSFTA v zvezi z opravljanjem storitev železniškega prevoza na način 2 „po obsegu izredno omejene“ in zato postranske glede na zaveze na področju skupne trgovinske politike (glede katere ima Evropska unija izključno pristojnost). V upoštevnem delu mnenja 1/94 je Sodišče razlikovalo med mednarodnim sporazumom „vrste in dometa TRIPS“, za katerega ni mogoče šteti, da spada v obseg skupne trgovinske politike, in sporazumi o trgovini, ki pravice intelektualne lastnine obravnavajo popolnoma postransko.¹⁸⁶ Ta del mnenja 1/94 se je torej nanašal na področje uporabe sporazumov, katerih pravna podlaga je bil (zdaj) člen 207(1) PDEU. To sploh ni upoštevno, kadar se od Sodišča zahteva, kot v obravnavani zadevi, da ugotovi, ali ima Evropska unija izključno zunanjo pristojnost na podlagi člena 3(2) PDEU glede področja (v tem primeru železniškega prometa), ki ne spada v skupno trgovinsko politiko. Enako razlogovanje velja za sodbo Portugalska/Svet.¹⁸⁷

181 — Uredba z dne 24. julija 1989 o kodeksu poslovanja računalniških sistemov rezervacij (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 7, zvezek 1, str. 277).

182 — Glej na primer sodbo z dne 5. novembra 2002, Komisija/Danska, C-467/98, EU:C:2002:625, točka 103.

183 — Glej točki 243 in 246 zgoraj.

184 — V zvezi z načinom 4 niso omenjene storitve železniškega prevoza na seznamu specifičnih zavez glede ključnega osebja in diplomiranih pripravnikov ter ponudnikov poslovnih storitev v dodatku 8-A-3, katerega namen je v skladu z njegovo prvo točko, da se navedejo „gospodarske dejavnosti, liberalizirane v skladu s členom 8.7 [...] in 8.12 [...], za katere veljajo omejitve glede ključnega osebja in diplomiranih pripravnikov v skladu s členom 8.14 [...] in 8.15“ in da se opredelijo te omejitve.

185 — Komisija se med drugim sklicuje na mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 67, in sodbo z dne 3. decembra 1996, Portugalska/Svet, C-268/94, EU:C:1996:461, točka 75.

186 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točke od 66 do 68.

187 — Sodba z dne 3. decembra 1996, Portugalska/Svet, C-268/94, EU:C:1996:461, točka 75.

254. Zdaj bom preučila, ali je z Direktivo 2012/34 v velikem delu zajeto področje storitev železniškega prevoza v Evropski uniji.

255. Direktiva 2012/34, ki velja za uporabo železniške infrastrukture za storitve v notranjem in mednarodnem železniškem prometu,¹⁸⁸ je namenjena temu, da se za železniški sektor uporablja načelo svobode opravljanja storitev ob upoštevanju posebnih značilnosti tega sektorja.¹⁸⁹ V skladu s tem je z Direktivo 2012/34 urejen dostop prevoznika v železniškem prometu do železniške infrastrukture v vseh državah članicah (vključno z državo članico, ki ni tista, v kateri ima ta prevoznik sedež) za izvajanje storitev železniškega tovornega prometa ali storitev mednarodnega potniškega prometa.¹⁹⁰ Zato obsega opravljanje *storitev čezmejnega železniškega prevoza* (načina 1 in 2) v Evropski uniji. Poleg tega so z Direktivo določena vsebinska in postopkovna pravila o pogojih, pod katerimi lahko prevoznik v železniškem prometu pridobi licenco za opravljanje storitev železniškega prevoza v Evropski uniji, vključno z ozemlja ene države članice na ozemlje druge države članice. Ti pogoji se med drugim nanašajo na dober ugled, finančno sposobnost in strokovno usposobljenost.¹⁹¹ V Direktivi 2012/34 so zato vsebovana podrobna pravila o dostopu do trga prek poslovne enote (način 3).

256. V teh okoliščinah menim, da je z Direktivo 2012/34 v velikem delu zajeto področje železniškega prometa.

257. Prav tako menim, da bi se z upoštevnimi pravili iz Sporazuma EUSFTA spremenil domet skupnih pravil, določenih s to direktivo. Na primer, določbe o ustanovitvi poslovne enote (poglavje VIII, oddelek C) se uporabljajo za „ukrepe, ki jih pogodbenici sprejmeta ali ohranita in ki vplivajo na ustanovitev poslovnih enot v katerih koli gospodarskih dejavnostih“.¹⁹² Te določbe obsegajo varstvo pred diskriminatornim obravnavanjem. Tako je treba prevozniku v železniškem prometu iz Singapurja, ki želi pridobiti dostop do trga Unije, tako da tam vzpostavi tržno prisotnost, omogočiti nediskriminatoren dostop do trga ob omejitvah s seznama specifičnih zavez Evropske unije.¹⁹³ Ko ima ta prevoznik sedež v državi članici, ne bi smel biti obravnavan manj ugodno kot podobni prevozniki iz te države članice.¹⁹⁴ Učinek teh določb o dostopu do trga in nacionalni obravnavi je tako omogočiti prevozniku v železniškem prometu iz Singapurja dostop do enotnega evropskega železniškega območja, vzpostavljenega z Direktivo 2012/34. Na primer, prevoznik v železniškem prometu iz Singapurja bi bil načeloma upravičen do pridobitve licence pod istimi pogoji kot „domači“ prevozniki v železniškem prometu.¹⁹⁵ Na podlagi horizontalne omejitve za javne službe s seznama specifičnih zavez Evropske unije glede ustanovitve poslovne enote¹⁹⁶ bi ta prevoznik prav tako moral imeti pravico do dostopa do železniške infrastrukture v državah članicah¹⁹⁷ in ne bi smel biti obravnavan manj ugodno kot „domači“ prevoznik v železniškem prometu pri dodeljevanju infrastrukturnih zmogljivosti.¹⁹⁸ Povedano drugače, Sporazum EUSFTA bi spremenil področje uporabe Direktive 2012/34.

188 — Člen 1(2) Direktive 2012/34.

189 — Uvodna izjava 7 Direktive 2012/34.

190 — Glej člene 1(1)(b), 10(1) in (2) ter 17 Direktive 2012/34.

191 — Členi 18, 19, 20 in 21 Direktive 2012/34.

192 — Člen 8.9 Sporazuma EUSFTA. Izjeme od tega pravila iz te določbe tukaj niso upoštevne.

193 — Člen 8.10.1 Sporazuma EUSFTA. Glej tudi točko 252 zgoraj.

194 — Člen 8.11.1 Sporazuma EUSFTA.

195 — Člen 17(1) in (3) Direktive 2012/34.

196 — Dodatek 8-A-2 k Sporazumu EUSFTA. Ta omejitev, ki se uporablja za storitve železniškega prevoza, za katere je potrebna uporaba javnih dobrin, omogoča, da so gospodarske dejavnosti, ki se obravnavajo kot storitve javnih služb na nacionalni ali lokalni ravni, lahko predmet javnih monopolov ali izključnih pravic, ki se dodeljujejo zasebnim subjektom.

197 — Člen 10 Direktive 2012/34.

198 — Členi od 38 do 54 Direktive 2012/34.

258. Ker bi Sporazum EUSFTA vplival na obstoječa skupna pravila o dostopu do trga storitev železniškega prevoza v Uniji, je Evropska unija pridobila izključno zunanjo pristojnost na področju železniškega prometa. Tega sklepa ne more omajati dejstvo, da ima Direktiva 2014/66 glede opravljanja storitev železniškega prevoza na način 4 bolj omejeno pokritje kot upoštevne določbe Sporazuma EUSFTA. Tretja podlaga iz člena 3(2) PDEU ne zahteva, da se področja, ki jih obsegajo mednarodne zaveze, in tista, ki so zajeta s pravili Unije, popolnoma ujemajo.¹⁹⁹

259. Zato menim, da ima Evropska unija na podlagi členov 91 in 100(1) PDEU v povezavi s tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU in tretjo podlago iz člena 216(1) PDEU izključno zunanjo pristojnost za določbe Sporazuma EUSFTA o storitvah železniškega prevoza.

260. Pri *cestnem prevozu* Evropska unija razen horizontalnih obveznosti iz poglavja VIII ni sprejela nobenih zavez za način 1 in je sprejela polne zaveze za način 2. Za zaveze za način 3 v nekaterih državah članicah veljajo različni pridržki, odvisno od vrste prevoza (potniški promet ali prevoz tovora). V zvezi z načinom 4 je nekaj držav članic podalo pridržke (v obliki pogojev državljanstva in prebivališča). Pri *pomožnih storitvah cestnega prevoza* so zaveze za načina 1 in 3 odvisne od zadevne države članice in vrste zadevne pomožne storitve. Sprejete so bile polne zaveze za način 2. Tri države članice so podale pridržke za način 4 (v obliki pogoja državljanstva).

261. Komisija trdi, da so zaveze za način 2 za storitve cestnega prevoza v praksi le malo upoštevne. To trditev zavračam iz razlogov, ki sem jih že pojasnila.²⁰⁰

262. Ali je z Uredbo št. 1071/2009 kljub temu v velikem delu zajeto področje storitev cestnega prevoza?

263. Z Uredbo št. 1071/2009 so določena izčrpna pravila, ki urejajo dovoljenje za opravljanje in izvajanje dejavnosti cestnega prevoznika ter ki se uporabljajo za tovorni promet in cestni prevoz v potniškem prometu.²⁰¹ Z njo so določene zahteve za opravljanje teh dejavnosti, in sicer dejanski in stalni sedež v državi članici, dober ugled in ustrezen finančni položaj ter ustrezna strokovna usposobljenost.²⁰² Z Uredbo št. 1071/2009 je poleg tega zahtevano, da vsaka država imenuje enega ali več pristojnih organov za izdajo dovoljenj podjetjem za opravljanje dejavnosti cestnega prevoznika, če izpolnjujejo te zahteve.²⁰³ Ta pravila so dopolnjena s sektorskimi pravili iz Uredbe št. 1072/2009 o dostopu do trga mednarodnega cestnega prevoza blaga²⁰⁴ in iz Uredbe št. 1073/2009 o dostopu do mednarodnega trga avtobusnih prevozov.²⁰⁵ Z zadnjima uredbama je od zadevnih podjetij zahtevano, da pred začetkom opravljanja teh dejavnosti pridobijo licenco Skupnosti.²⁰⁶

199 — Glej točko 125 zgoraj.

200 — Glej točko 226 zgoraj.

201 — Člen 1(1) Uredbe št. 1071/2009.

202 — Členi 3 in od 5 do 9 Uredbe št. 1071/2009.

203 — Člen 10 Uredbe št. 1071/2009.

204 — Ta uredba se uporablja v mednarodnem cestnem prevozu blaga za najem ali plačilo za vožnje, ki se opravljajo na ozemlju Unije, in za notranji cestni prevoz blaga, ki ga občasno opravlja cestni prevoznik nerezident („kabotaža“) (člen 1(1) in (4) Uredbe št. 1072/2009).

205 — Ta uredba se uporablja za avtobusni prevoz oseb v mednarodnem prometu na območju Evropske unije, ki ga opravljajo prevozniki, ustanovljeni v državi članici, za najem ali plačilo ali za lastni račun, skladno z njenimi zakoni, uporabljajo pa se vozila, ki so registrirana v taki državi članici ter so po svoji konstrukciji in opreми primerna in namenjena za prevoz več kot devet oseb, vključno z voznikom, ter za gibanje takih praznih vozil v zvezi s takim prevozom (člen 1(1) Uredbe št. 1073/2009). Uporablja se tudi za notranji cestni prevoz potnikov za najem ali plačilo, ki ga občasno opravlja prevoznik nerezident („kabotaža“) (člen 1(4) Uredbe št. 1073/2009).

206 — Glej člen 4 Uredbe št. 1072/2009 in št. 1073/2009.

264. Glede na navedeno je z uredbami št. 1071/2009, 1072/2009 in 1073/2009 urejeno *čezmejno opravljanje* storitve cestnega prevoza (načina 1 in 2) ter dostop do trga storitev cestnega prevoza prek *poslovne enote* (način 3). V Uredbi št. 1072/2009 so vsebovana tudi pravila o potrdilih za voznike in je torej z njo urejena *začasna prisotnost* fizičnih oseb na ozemlju države članice zaradi opravljanja cestnih prevozov blaga (način 4).²⁰⁷ Čeprav ima Direktiva 2014/66 v zvezi z načinom 4 bolj omejeno kritje kot upoštevne zaveze na podlagi Sporazuma EUSFTA, menim, da je z obstoječimi skupnimi pravili v velikem delu zajeto področje cestnega prevoza.

265. Poleg tega menim, da bi se z mednarodnimi zavezami, kakršne so te iz Sporazuma EUSFTA, spremenilo področje uporabe uredb št. 1071/2009, 1072/2009 in 1073/2009. Moja obrazložitev je v bistvu enaka kot tista glede železniškega prevoza.²⁰⁸

266. Med drugim se določbe o ustanovitvi poslovne enote (poglavje VIII, oddelek C) uporabljajo za „ukrepe, ki jih pogodbenici sprejmeta ali ohranita in ki vplivajo na ustanovitev poslovnih enot v katerih koli gospodarskih dejavnostih“.²⁰⁹ Te določbe obsegajo varstvo pred diskriminatornim obravnavanjem. Tako je treba cestnemu prevozniku iz Singapurja, ki želi pridobiti dostop do trga Unije, tako da tam vzpostavi tržno prisotnost, omogočiti nediskriminatoren dostop do trga ob omejitvah s seznama specifičnih zavez Evropske unije.²¹⁰ Ko bo imel ta prevoznik sedež v državi članici, bo imel pravico, da se ne obravnava manj ugodno kot podobni prevozniki iz te države članice.²¹¹ Učinek teh določb o dostopu do trga in nacionalni obravnavi je torej, da se cestnemu prevozniku iz Singapurja omogoči nediskriminatoren dostop do trga Unije z odstranitvijo ovir, da tam uspešno ustanovi sedež. Zaradi Sporazuma EUSFTA je treba temu prevozniku omogočiti dostop do tega trga pod enakimi pogoji (ki se nanašajo, na primer, na finančni položaj ter strokovno usposobljenost²¹²), kot so tisti, ki se uporabljajo za domače prevoznike. Povedano drugače, s Sporazumom EUSFTA bi se spremenilo področje uporabe uredb št. 1071/2009, št. 1072/2009 in št. 1073/2009.

267. Ker bi imel Sporazum EUSFTA ta učinek na obstoječa skupna pravila o dostopu do trga Unije s storitvami cestnega prevoza, je Evropska unija pridobila izključno zunanjo pristojnost na področju cestnega prometa. Zato ima Evropska unija izključno zunanjo pristojnost za določbe Sporazuma EUSFTA o storitvah cestnega prometa na podlagi členov 91 in 100(1) PDEU v povezavi s tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU in tretjo podlago iz člena 216(1) PDEU.

268. Ob upoštevanju navedenega menim, da si Evropska unija z državami članicami deli zunanjo pristojnost za prevzemanje zavez na podlagi poglavja VIII Sporazuma EUSFTA v delu, v katerem se nanaša na zračni promet, pomorski promet in prevoz po celinskih plovnih poteh, vključno s storitvami, ki so neločljivo povezane s temi prevoznimi storitvami; in da ima izključno zunanjo pristojnost na podlagi tretje podlage iz člena 3(2) PDEU za prevzemanje zavez na podlagi poglavja VIII Sporazuma EUSFTA v delu, v katerem se nanaša na železniški prevoz in cestni prevoz (in storitve, ki so neločljivo povezane s temi prevoznimi storitvami). Evropska unija ima izključno zunanjo pristojnost na podlagi členov 3(1)(e) in 207(1) PDEU v zvezi z vsemi drugimi storitvami iz tega poglavja.

269. Zdaj se bom posvetila poglavju IX, oddelek A, Sporazuma EUSFTA. Oddelek B tega poglavja bom obravnavala skupaj s poglavji XIII, XV in XVI Sporazuma EUSFTA.²¹³

207 — Glej člena 5 in 7 Uredbe št. 1072/2009. „Potrdilo za voznike“ je v bistvu dovoljenje, ki ga izda država članica kateremu koli cestnemu prevozniku za cestni prevoz blaga za najem ali plačilo na podlagi licence Skupnosti.

208 — Glej točki 257 in 258 zgoraj.

209 — Člen 8.9 Sporazuma EUSFTA. Izjeme od tega pravila iz te določbe tukaj niso upoštevne.

210 — Člen 8.10.1 Sporazuma EUSFTA. Glej tudi točko 260 zgoraj.

211 — Člen 8.11.1 Sporazuma EUSFTA.

212 — Člena 7 in 8 Uredbe št. 1071/2009.

213 — Glej točke od 523 do 544 spodaj.

Naložbe (poglavje IX, oddelek A, Sporazuma EUSFTA²¹⁴)

Trditve

270. Komisija navaja, da spada poglavje IX, oddelek A, Sporazuma EUSFTA, ki se nanaša posebej na mednarodne naložbe in se ne uporablja za naložbe znotraj Unije, v izključno pristojnost Evropske unije za skupno trgovinsko politiko v delu, v katerem se uporablja za tuje neposredne naložbe. Komisija ob sklicevanju na merilo, uporabljeno v zadevah, ki se nanašajo na trgovino s storitvami in blagom ter trgovinske vidike pravic intelektualne lastnine, trdi, da spada sporazum na področje uporabe člena 207(1) PDEU, če je posebej povezan z mednarodnimi naložbami, tako da je v bistvenem namenjen spodbujanju, olajševanju ali urejanju mednarodnih naložb in ima neposreden in takojšen učinek nanje.

271. Komisija pri razlikovanju med naložbami v vrednostne papirje (ali drugimi posrednimi naložbami) in tujimi neposrednimi naložbami (ki lahko oboje spadajo v opredelitev člena 9.1 Sporazuma EUSFTA) predlaga, naj bi se opredelitev „neposrednih naložb“ s strani Sodišča v okviru prostega pretoka kapitala in plačil prenesla na člen 207(1) PDEU.

272. Po navedbah Komisije so s skupno trgovinsko politiko zajeta tako pravila o začetnem dostopu naložb na trg države gostiteljice kot varstvo, ki ga je naložbi treba zagotoviti po odobritvi dostopa na trg (v nadaljevanju: „varstvo po odobritvi dostopa“). To obsega varstvo pred, na primer, diskriminacijo, nepoštenim in nepravilnim obravnavanjem ter razlastitvijo brez nadomestila. Komisija trdi, da se s členoma 206 in 207(1) PDEU pri sklicevanju na „tuje neposredne naložbe“ ne razlikuje med dostopom do trga in varstvom po odobritvi dostopa. Dalje, izključitev varstva tujih neposrednih naložb iz skupne trgovinske politike po odobritvi dostopa bi bila tudi v nasprotju s cilji iz člena 206 PDEU. Cilj „postopnega odpravljanja omejitev [...] pri tujih neposrednih naložbah“ se nanaša zlasti na odpravo ovir, ki se nanaša na začetne odobritve dostopa naložb in ovire za njihovo naknadno izvajanje in uživanje. V tem smislu Komisija opozarja na analogijo z izključno pristojnostjo Evropske unije na področju trgovine z blagom in storitvami, ki prav tako ni omejena na dostop do trga.

273. Komisija dodaja, da so s skupno trgovinsko politiko že zajeta merila GATS, ki se uporabljajo za obravnavanje po odobritvi opravljanja storitev na način 3 (torej prek tržne prisotnosti²¹⁵). Podobna merila je mogoče najti v poglavju VIII Sporazuma EUSFTA. Bilo bi nelogično, da Evropska unija ni izključno pristojna za standarde iz poglavja IX, po drugi strani pa je izključno pristojna za enake standarde iz poglavja VIII Sporazuma EUSFTA ali GATS.

274. Komisija meni, da s členom 345 PDEU izključna pristojnost Evropske unije za poglavje IX ni omejena v delu, v katerem se to poglavje nanaša na razlastitev. Člen 9.6 Sporazuma EUSFTA pogojuje izvajanje pravice do razlastitve s pogoji, ki so podobni tistim iz členov 49 in 63 PDEU. Ta določba ne nasprotuje pravilom, ki veljajo za lastninskopravno ureditev v vsaki državi članici: z njo državi članici ni prepovedana razlastitev, prav tako pa se ne zahteva, da država članica razlasti kakršna koli sredstva v lasti vlagateljev iz Singapurja.

275. Komisija prav tako zavrača trditve, da so s prvim delom člena 207(6) PDEU s področja uporabe skupne trgovinske politike izključene klavzule o razlastitvi, ker na notranjem trgu Unije ne obstaja primerljiva politika Unije. S to trditvijo pa ni upoštevana razlika med izrecno in implicitno izključno zunanjo pristojnostjo. Prav tako stališča Komisije ne spremeni drugi del člena 207(6) PDEU: s členom 345 PDEU kot takim ni izključena harmonizacija lastninskih pravic. Vsekakor s členom 9.6 Sporazuma EUSFTA niso usklajene zakonodajne ali regulatorne določbe držav članic v smislu člena 207(6) PDEU.

214 — Glej točke od 52 do 60 priloge k mojim sklepnim predlogom.

215 — Člen I:2(c) GATS.

276. Komisija priznava, da če se poglavje IX uporablja za naložbe v vrednostne papirje, to poglavje ne spada v skupno trgovinsko politiko. Trdi, da ima Evropska unija kljub temu izključno pristojnost, ker naložbe v vrednostne papirje pomenijo pretok kapitala v smislu člena 63 PDEU in ker so standardi obravnavanja iz poglavja IX vsaj v velikem delu zajeti s skupnimi pravili iz te določbe Pogodbe. Natančneje, s prepovedjo iz člena 63(1) PDEU so zajeti temeljni standardi nacionalne obravnave, poštene in pravične obravnave ter zaščite pred razlastitvijo. Čeprav za člen 63(1) PDEU velja izjema iz člena 64(1) PDEU, omejitve, „prevzete“ z zadnjenavedeno določbo (torej obstoječe omejitve, za katere je dovoljeno, da še naprej obstajajo) ne vsebujejo omejitev naložb v vrednostne papirje. Zato so izpolnjeni pogoji iz tretje podlage iz člena 3(2) PDEU.

277. Komisija navaja, da njena razlaga „skupnih pravil“ iz tretje podlage iz člena 3(2) PDEU v smislu, da krijejo določbe Pogodbe in pravila sekundarnega prava, spoštuje namen sodne prakse ERTA. Ta namen je varstvo enotnosti skupnega trga in enotne uporabe prava Unije ter potreba po zagotovitvi enotne in povezane uporabe predpisov Unije in dobrega delovanja sistema, katerega del so.²¹⁶ Komisija tudi navaja, da so pravila o prostem pretoku kapitala edinstvena, ker imajo zunanjo dimenzijo. Dalje, in glede na izjemo iz člena 64(1) PDEU, člen 63(1) PDEU sam po sebi doseže polno liberalizacijo pretoka kapitala med Evropsko unijo in tretjimi državami. Tako za to, da bi se dosegla polna liberalizacija, ni potrebe po sprejetju sekundarne zakonodaje, da bi se prosti pretok kapitala razširil na pretok kapitala med državami članicami in tretjimi državami. Dejstvo, da – razen zadeve Pringle²¹⁷ – večina zadev, povezanih z uporabo načela ERTA, vsebuje skupna pravila iz sekundarne zakonodaje, je posledica tega, da se Pogodbi pogosto omeji na določitev ciljev politik, pristojnost za sprejemanje zakonodaje pa preneseta na institucije. Nazadnje, če Evropska unija nima izključne pristojnosti, ne bo mogoče zagotoviti enotne in povezane uporabe skupnih pravil iz člena 63(1) PDEU.

278. Če bo Sodišče razsodilo, da Evropska unija ni izključno pristojna za naložbe v vrednostne papirje na podlagi člena 3(2) PDEU v povezavi s členom 63(1) PDEU, Komisija navaja, da ima Evropska unija kljub temu deljeno pristojnost. Pri tem se sklicuje na člen 216(1) PDEU, v katerem je določena pravica Evropske unije, da sklepa mednarodne sporazume s tretjimi državami, če je to „[...] v okviru politik Unije [...] potreb[n]o [...] za doseganje enega od ciljev iz Pogodb [...]“. V obravnavani zadevi je cilj doseči prosti pretok kapitala, vključno z naložbami v vrednostne papirje, med Evropsko unijo in tretjimi državami. Liberalizacija pretoka kapitala zunaj Unije ne more biti učinkovita, če tretje države ne umaknejo lastnih omejitev na pretok kapitala med Evropsko unijo in svojimi ozemlji. Da to storijo, je običajno potrebno, da s temi državami sklenejo mednarodne sporazume, ki temeljijo na vzajemnosti. Komisija vztraja, da ne trdi, da ima zato, ker je poglavje IX potrebno za to, da Evropski uniji omogoči izvajanje njenih zunanjih pristojnosti, Evropska unija izključno prisotnost.

279. Tudi *Parlament* si prizadeva za izključno pristojnost Unije za poglavje IX, oddelek A, Sporazuma EUSFTA. Med drugim navaja, da ima Evropska unija izključno pristojnost glede naložb v vrednostne papirje, ker je po eni strani vključenost naložb v vrednostne papirje v poglavje IX povezana z glavnim ali poglobitnim namenom tega poglavja (zagotovitev varstva za tuje neposredne naložbe), po drugi strani pa je tudi mogoče uporabiti člen 3(2) PDEU, kadar lahko pride do vpliva na primarno pravo Unije. Parlament se zlasti pridružuje stališču Komisije, da prepoved razlastitve iz člena 9.6 Sporazuma EUSFTA ne posega v različne sisteme lastnine držav članic in metode za registracijo in urejanje lastninskih odnosov v različnih pravnih tradicijah ter ne pomeni harmonizacije zakonodaje držav članic.

280. *Svet* priznava, da so z gospodarskega vidika trgovina in tuje neposredne naložbe medsebojno povezane ter da so nekateri vidiki obravnave tujih neposrednih naložb povezani s standardnimi vprašanji skupne trgovinske politike (in sicer dostop do trga, kakršen je dostop tujega vlagatelja do uvoznih ali izvoznih dovoljenj). Vendar navaja, da ureditev tujih neposrednih naložb ne zasleduje

216 — Komisija se sklicuje na sodbo z dne 31. marca 1971, Komisija/Svet, 22/70, EU:C:1971:32, točka 31, in mnenje 1/03 z dne 7. februarja 2006, EU:C:2006:81, točki 122 in 133.

217 — Sodba z dne 27. novembra 2012, C-370/12, EU:C:2012:756.

nujno ciljev trgovinske politike. Po navedbah Sveta pomeni sprejemanje zakonodaje glede dostopa, obravnave in varstva tujih neposrednih naložb neodvisno področje mednarodnih gospodarskih odnosov, ki ni avtomatično del trgovinske politike. Svet razlikuje med (i) dostopom do tujih neposrednih naložb (torej dostopom do trga: odločitvijo, ali je neposrednemu vlagatelju dovoljeno vlagati v državi gostiteljici in katere omejitve ali pogoji se uporabijo (če se uporabijo)), (ii) pretokom kapitala v zvezi s tujimi neposrednimi naložbami (tudi če lahko vlagatelj sredstva zbira v državi gostiteljici in tako tuje neposredne naložbe ne vključujejo vedno nujno čezmejnega pretoka kapitala) in (iii) obravnavo naložb.

281. Po navedbah Sveta je poglavje IX samostojno poglavje, v katerem je obravnavana samo zaščita naložb in v katerem se uporablja zelo široka opredelitev naložb, ki temelji na sredstvih. To poglavje se ne nanaša ne na dostop ne na spodbujanje naložb. Pravila o dostopu naložb je mogoče najti v poglavju VIII Sporazuma EUSFTA.

282. Svet priznava, da je Evropska unija izključno pristojna za tuje neposredne naložbe, ki so povezane s skupno trgovinsko politiko, a predlaga ožjo razlago področja uporabe člena 207(1) PDEU od tiste, ki jo zastopata Komisija in Evropski parlament. V zvezi s tem Svet meni, da Sodišču ni treba odločiti o natančnih mejah pristojnosti za tuje neposredne naložbe na podlagi Sporazuma EUSFTA. Svet v bistvu trdi, da Komisija ni dokazala, da se vsi standardi iz oddelka A nanašajo na določbe, ki spadajo v izključno pristojnost Evropske unije za tuje neposredne naložbe ali za drugo vrsto naložb, za katere velja poglavje IX.

283. V zvezi s klavzulo o nacionalni obravnavi iz člena 9.3 Sporazuma EUSFTA se Svet osredotoča na položaje, določene v členu 9.3.3, v katerih lahko pogodbenici razveljavita obveznost nacionalne obravnave. Po navedbah Sveta Evropska unija ne more imeti izključne pristojnosti za podpis in sklenitev Sporazuma EUSFTA v delu, v katerem se nanaša na ukrepe držav članic, ki jih te sprejmejo za izvajanje svoje odgovornosti za nacionalno varnost. Prav tako Evropska unija nima izključne pristojnosti za varstvo nacionalnih bogastev ali zakonodajne pristojnosti za sprejetje ukrepov na področju neposredne obdavčitve.

284. V zvezi s klavzulo o pošteni in pravični obravnavi ter klavzulo o popolni zaščiti in varnosti iz člena 9.4 Sporazuma EUSFTA Svet trdi, da Komisija ni dokazala, da je Evropska unija izključno pristojna za eno ali drugo klavzulo.

285. V zvezi s sistemom nadomestila za izgube naložb (ki je zajet v poglavju IX), določenim v členu 9.5 Sporazuma EUSFTA, Svet navaja, da Evropska unija ni pristojna za del te določbe, ki se nanaša na oborožene sile držav članic. Prav tako dvomi, ali sme Evropska unija sama podpisati in skleniti sporazum, ki obravnava posledice vojne ali drugega oboroženega spopada, revolucije, izrednih nacionalnih razmer, upora, vstaje ali izgrediv na ozemlju držav članic.

286. V zvezi z ureditvami glede razlastitve iz člena 9.6 Sporazuma EUSFTA Svet navaja, da s sodno prakso Sodišča ni podprta trditev, da vsi ukrepi v zvezi z razlastitvijo spadajo v izključno pristojnost Evropske unije. Zaradi člena 345 PDEU Evropska unija ne more biti izključno pristojna za podpis in sklenitev člena 9.6 Sporazuma EUSFTA.

287. Svet navaja tudi, da Komisija ni ne trdila, kaj šele dokazala, da nekatere zadeve iz člena 9.7.2 Sporazuma EUSFTA, med drugim kriminalna ali kazniva dejanja, sheme socialne varnosti, javne pokojninske sheme ali obvezne varčevalne sheme ter obdavčenje, spadajo v izključno pristojnost Evropske unije.

288. Svet se ne strinja s sklicevanjem Komisije na tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU za zatrjevanje izključne pristojnosti Evropske unije v zvezi z naložbami v vrednostne papirje.

289. Prvič, čeprav lahko naložbe v vrednostne papirje obsegajo pretok kapitala, te vrste naložb ni mogoče enačiti s prostim pretokom kapitala na podlagi Pogodb. Člen 63(1) PDEU ne obravnava zaščite naložb. Prav tako se ne ukvarja z naložbami v vrednostne papirje ali neposrednimi naložbami kot takimi. Člen 63(1) PDEU se uporablja le, kadar gre za pretok kapitala. Pri tujih neposrednih naložbah in naložbah v vrednostne papirje ne gre vedno za tak primer. Svet dalje opozarja na pomen zagotovitve, da subjekti iz tretje države ne zaobidejo dovoljenih omejitev svobode ustanavljanja (upravičenih na podlagi člena 65(2) PDEU), tako da bi se sklicevali neposredno na člen 63 PDEU. Sodišče je s tem, da je sprejelo pristop težišča, v okviru katerega preuči, na kateri posebni vidik položaja najbolj vpliva zatrevana omejitev, razlikovalo med svobodo ustanavljanja in prostim pretokom kapitala.

290. Drugič, z nobeno določbo iz Pogodb Evropski uniji ni dana posebna pristojnost za delovanje v zvezi z naložbami v vrednostne papirje ali (*a fortiori*) zaščito naložb v vrednostne papirje. Zato so ob upoštevanju členov 4(1) in 5(2) PDEU države članice pooblašene za delovanje na tem področju.

291. Tretjič, če bo Sodišče kljub temu sklenilo, da so naložbe v vrednostne papirje pretok kapitala v smislu člena 63(1) PDEU in da ta določba Evropski uniji daje posebno pooblastilo za delovanje v zvezi z zaščito te vrste naložb, Svet trdi, da Evropska unija ni sprejela zakonodaje o zaščiti naložb v vrednostne papirje na podlagi člena 63(1) PDEU. Svet priznava, da obstaja sekundarna zakonodaja, ki se nanaša na primer na sprejem vrednostnih papirjev na borze in na trge finančnih instrumentov. Čeprav ta pravila obsegajo vidike naložb v vrednostne papirje, pa nobena od njih niso bila sprejeta z uporabo pravnih podlag, ki se nanašajo na prosti pretok kapitala.

292. Četrtrič, nikakor ne more iti za implicitno izključno zunanjo pristojnost Unije za naložbe v vrednostne papirje, ker člen 63(1) PDEU ni „skupno pravilo“ na podlagi člena 3(2) PDEU. Tudi če bi predpostavili, da je s primarnim pravom dosežena polna liberalizacija pretoka kapitala med državami članicami in tretjimi državami, Svet navaja, da je novi način, kako Komisija razume „skupna pravila“ iz člena 3(2) PDEU, napačen. Iz sodne prakse Sodišča je razvidno, da je morala Evropska unija notranjo pristojnost izvajati s sprejetjem sekundarne zakonodaje. Te zahteve ni mogoče ločiti od pojma implicitnih pristojnosti. Komisija nima prav, ko se sklicuje na sodbo Pringle in mnenje 1/92.²¹⁸ V sodbi Pringle²¹⁹ je Sodišče razsodilo, da Pogodba o evropskem mehanizmu za stabilnost (v nadaljevanju: EMS) kot celota ne spada v zatrevano izključno pristojnost Evropske unije iz člena 3(1)(c) PDEU. Sodišču ni bilo treba preučiti nadaljnjega vprašanja, ali je mogoče kljub temu šteti, da Pogodba EMS vpliva na „skupna pravila ali spremeni njihovo področje uporabe“ v smislu člena 3(2) PDEU. Vsekakor je jasno, da se je cilj v zadevi Pringle nanašal na izvajanje pristojnosti Evropske unije, ki so ji bile izrecno dodeljene. Svet se strinja, da se je Sodišče v mnenju 1/92²²⁰ sklicevalo na določbe Pogodbe o konkurenci. Z zadevami, na katere se je Sodišče sklicevalo v tem mnenju, pa je bilo vendarle poudarjeno, da je treba notranje pristojnosti izvajati pred nastankom implicitne pristojnosti za sklenitev mednarodnega sporazuma oziroma da je obstoj take implicitne pristojnosti povezan s pristojnostjo, ki je izrecno dodeljena s Pogodbama.

293. Če bi Sodišče ugotovilo, da je člen 63(1) PDEU lahko „skupno pravilo“, Svet trdi, da Komisija ni dokazala, kako je področje naložb v vrednostne papirje „v velikem delu zajeto“ z zatrevanimi „skupnimi pravili“. Prav tako Komisija ni dokazala, da bi poglavje IX v delu, v katerem se nanaša na zaščito naložb v vrednostne papirje, vplivalo na taka skupna pravila ali spremenilo njihovo področje uporabe.

218 — Mnenje 1/92 z dne 10. aprila 1992, EU:C:1992:189.

219 — Sodba z dne 27. novembra 2012, C-370/12, EU:C:2012:756.

220 — Mnenje 1/92 z dne 10. aprila 1992, EU:C:1992:189.

294. Svet je zaskrbljen tudi zaradi razlogovanja, na katerem temelji podrejena trditev Komisije, da obstaja deljena pristojnost za naložbe v vrednostne papirje na podlagi člena 216(1) PDEU. Potreba po doseganju določenega cilja Pogodbe zahteva, da se dokaže, da so bile pristojnosti notranje dodeljene Evropski uniji za doseg tega cilja. To nasprotuje temu, da se Komisija sklicuje na člen 216(1) PDEU v zvezi z naložbami v vrednostne papirje. Če bo Sodišče razsodilo, da Evropska unija ima zahtevano pristojnost za ureditev zaščite naložb v vrednostne papirje, Svet navaja, da Komisija ne trdi, da lahko Evropska unija izvaja to notranjo pristojnost zgolj s sklenitvijo mednarodnega sporazuma ter da mora biti torej izvajanje notranjih in zunanjih prisotnosti za zaščito tujih naložb v vrednostne papirje sočasno. Dalje, če bi imela Komisija prav, ne bi bilo potrebe po sklenitvi mednarodnega sporazuma: s členom 63(1) PDEU samim bi bila dosežena polna liberalizacija pretoka kapitala med Evropsko unijo in tretjimi državami.

295. Svet se strinja s tem, da imajo Evropska unija in države članice deljeno pristojnost za poglavje IX. Ker pa pristojnost za zaščito naložb v vrednostne papirje ni dodeljena Evropski uniji, ta ne more izvajati te pristojnosti brez sodelovanja držav članic. Podrejeno Svet navaja, da če bo Sodišče priznalo, da ima Evropska unija deljeno pristojnost za naložbe v vrednostne papirje, ostaja odločitev o tem, ali naj se ta pristojnost izvaja s sklenitvijo Sporazuma EUSFTA, politična.

296. Večina *držav članic* intervenientk je zavzela stališče glede oddelka A. Njihove trditve v glavnem ustrezajo različnim vidikom stališča Sveta.

297. Tako trdijo, da mora biti pomen „neposrednih naložb“ iz člena 64 PDEU in „tujih neposrednih naložb“ iz člena 207(1) PDEU enak. V tem smislu sta upoštevni sodna praksa o področju uporabe člena 64 PDEU ter opredelitev neposrednih naložb (in naložb v vrednostne papirje) iz Uredbe (ES) št. 184/2005²²¹ in Direktive 88/361.²²²

298. Izključna pristojnost Evropske unije za tuje neposredne naložbe je omejena na odpravo omejitev za take naložbe. V delu, v katerem so s Sporazumom EUSFTA zagotovljene druge oblike zaščite, taka pravila ne spadajo v izključno pristojnost Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU. To velja za določbe o spodbujanju in zaščiti tujih neposrednih naložb (kot so te o razlastitvi, oboroženih silah, neposredni obdavčitvi, kazenskem pravu in postopku).

299. V členu 9.6 Sporazuma EUSFTA (razlastitev) so določena splošna načela, v skladu s katerimi morata pogodbenici uporabljati svojo lastninsko zakonodajo. Take zadeve spadajo v pristojnost držav članic, ki jo je treba izvajati v skladu s pravom Unije. Člen 345 PDEU omejuje Evropsko unijo pri izvajanju njenih pristojnosti na podlagi Pogodb.

300. Iz člena 207(6) PDEU je razvidno, da Evropska unija ne sme izvajati izključne pristojnosti za pogajanja in sklenitev mednarodnih sporazumov o trgovini na področjih, na katerih nima zakonodajne pristojnosti za sprejetje notranje zakonodaje. Ta določba prav tako nasprotuje izključni pristojnosti Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU za naložbe, ki niso tuje neposredne naložbe.

301. Nova razlaga člena 3(2) PDEU s strani Komisije bi pomenila, da ima Evropska unija na podlagi členov 3(2) in 63 PDEU izključno pristojnost za naložbe v vrednostne papirje. Pomenila bi tudi, da bi lahko vsak sporazum, ki lahko omeji naložbe – ne glede na to, ali je del skupne trgovinske politike – spadal v implicitno izključno pristojnost Evropske unije. Vendar je iz Pogodb jasno, da (izrecna) izključna pristojnost obstaja le glede tujih neposrednih naložb. Skupna pravila v smislu člena 3(2)

221 — Uredba Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. januarja 2005 o statistiki Skupnosti glede plačilne bilance, mednarodne trgovine s storitvami in neposrednih tujih naložb (UL 2005, L 35, str. 23).

222 — Direktiva z dne 24. junija 1988 o izvajanju člena 67 Pogodbe (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 10, zvezek 1, str. 10).

PDEU so pravila sekundarnega, in ne primarnega prava. Obstoj notranje pristojnosti ni dovolj. Ta razlaga je potrjena z zgodovinskim ozadjem člena 3(2) PDEU. Vsekakor pa člen 63 PDEU ni pravna podlaga za izvajanje pristojnosti. Pravno podlago za delovanje je mogoče najti v členu 64(2) PDEU in zanjo veljajo omejitve.

302. Dalje, pogoji iz člena 3(2) PDEU niso izpolnjeni. Področje uporabe poglavja IX, oddelek A, je precej širše od področja uporabe člena 63 PDEU. Razlastitev ni omejitev prostega pretoka kapitala, določenega v Pogodbah. V delu, v katerem se uporablja člen 63 PDEU, bi to zagotavljalo zgolj uporabo načela prepovedi diskriminacije. Glede razlastitve niso bila sprejeta nikakršna skupna pravila.

303. Evropska unija s tem, da se strinja s členom 9.10.1 Sporazuma EUSFTA, ne sme sama odločiti o odpovedi sporazumov, ki so jih države članice sklenile s Singapurjem. S to določbo ni spoštovano temeljno načelo iz člena 59(1)(a) Dunajske konvencije iz leta 1969, v skladu s katerim lahko mednarodne sporazume odpovedo le njihove pogodbenice. Prav tako Komisija za svoje stališče ni navedla pravne podlage iz mednarodnega prava. Dalje, tudi Evropska unija sama je v Uredbi (EU) št. 1219/2012²²³ priznala, da lahko v skladu s to uredbo dvostranski sporazumi, podpisani pred 1. decembrom 2009, ostanejo v veljavi ali začnejo veljati.

304. Nazadnje, izpolnjena ni nobena od podlag iz člena 216 PDEU. Zato Evropska unija nima deljene pristojnosti za naložbe v vrednostne papirje.

Analiza

Uvod

305. Obstajata dva načina, kako ima lahko Evropska unija izključno pristojnost za materialnopravna pravila o naložbah iz poglavja IX, oddelek A. Ali ta pravila spadajo v skupno trgovinsko politiko, kot je opisana v členu 207(1) PDEU? Če ni tako, ali kljub temu pomenijo del področja, na katerem obstajajo skupna pravila (ki sovpadajo s tem področjem ali ga v velikem delu zajemajo), na katera je mogoče vplivati ali katerih področje uporabe je mogoče spremeniti, če bi bil sklenjen Sporazum EUSFTA (tretja podlaga iz člena 3(2) PDEU)? Ti možnosti bom obravnavala eno za drugo.

306. V zvezi s poglavjem IX se postavlja nadaljnje ločeno vprašanje, ker je v členu 9.10.1 Sporazuma EUSFTA navedeno, da bodo zaradi začetka veljavnosti Sporazuma EUSFTA prenehali obstajati nekateri dvostranski sporazumi o naložbah med državami članicami in Singapurjem (našteti v Prilogi k poglavju IX). To bom obravnavala ločeno.²²⁴

Izključna pristojnost na podlagi člena 207(1) PDEU v povezavi s členom 3(1) PDEU

– Pomen „tujih neposrednih naložb“ iz člena 207(1) PDEU

307. Poglavje IX opredeljuje naložbe in vlagatelje, ki so z njim zajeti. Drugače kot Pogodbe ne razlikuje med tujimi neposrednimi naložbami in drugimi oblikami naložb.²²⁵ Ne Sporazum EUSFTA ne Pogodbi se ne sklicujejo na „naložbe v vrednostne papirje“.

223 — Uredba Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2012 o prehodnih dogovorih za dvostranske sporazume o naložbah med državami članicami in tretjimi državami (UL 2012, L 351, str. 40).

224 — Glej točke od 371 do 398 spodaj.

225 — Člen 9.1.1 in 9.1.2 Sporazuma EUSFTA.

308. Predlog Komisije ponuja Sodišču prvo priložnost za razlago pojma „tuje neposredne naložbe“ iz člena 207(1) PDEU in za odločitev o obsegu, v katerem je s skupno trgovinsko politiko zajeta ureditev „tujih neposrednih naložb“. Take naložbe so bile vključene že v člen III-315(1) Pogodbe o Ustavi za Evropo.²²⁶ Vsebina te določbe je bila enaka vsebini člena 207(1) PDEU.²²⁷

309. Na podlagi člena 207(1) PDEU v povezavi s členom 3(1)(e) PDEU ima Evropska unija izključno pristojnost za tuje neposredne naložbe. Ta pristojnost se uporablja skupaj s pristojnostjo za druge zadeve, ki spadajo v skupno trgovinsko politiko (kot na primer storitve), ki pa so lahko povezane tudi z naložbami (kot na primer naložbe v storitvenem sektorju).²²⁸

310. V Pogodbah „tuje neposredne naložbe“ niso opredeljene. Vendar je v številnih določbah Pogodb, protokolov in deklaracij²²⁹ uporabljen izraz „naložba“.

311. Na splošni ravni razumem, da „naložba“ pomeni vlaganje denarja ali drugih sredstev v gospodarsko dejavnost s ciljem doseganja dobička.

312. Člen 207(1) PDEU se sklicuje na posebno vrsto naložb, torej na naložbe, ki so hkrati „tuje“ in „neposredne“.

313. Tuje naložbe so naložbe fizične ali pravne osebe iz Unije v tretji državi ali fizične ali pravne osebe iz tretje države v Evropski uniji. Tuje neposredne naložbe so torej neposredne naložbe, ki ne vsebujejo komponento Unije.

314. Izraz „neposredne naložbe“ se pojavlja tudi v drugih določbah Pogodbe, med drugim v členu 64(1) in (2) PDEU, ki je del poglavja 4 („Kapital in plačila“) naslova IV („Prosti pretok oseb, storitev in kapitala“). Ob upoštevanju člena 64(1) in (2) PDEU so s členom 63 PDEU prepovedane vse omejitve pretoka kapitala in omejitve plačil med državami članicami ter med državami članicami in tretjimi državami. Obseg uporabe te prepovedi je širok. Uporablja se na primer za omejitve pretoka kapitala, ki odvrčajo nerezidente od naložb v državi članici ali ki odvrčajo rezidente te države članice od naložb v drugih državah.²³⁰

315. Člen 64(1) PDEU je opredeljen glede na kategorije pretoka kapitala, za katere se lahko uporabijo omejitve.²³¹ Prepoved iz člena 63 PDEU opredeljuje glede na pretok kapitala v tretje države ali iz njih, ki vključuje neposredne naložbe (vključno v nepremičnine), ustanavljanje, opravljanje finančnih storitev ali sprejem vrednostnih papirjev na kapitalske trge. S členom 64(2) PDEU je Parlamentu in Svetu dana pravna podlaga za sprejetje ukrepov glede teh oblik pretoka kapitala. Pod pogoji iz člena 64(3) PDEU sme Svet sprejeti tudi ukrepe, ki v pravu Unije glede liberalizacije pretoka kapitala v tretje države ali iz njih v pravu Unije pomenijo „korak nazaj“.

226 — UL 2004, C 310, str. 1.

227 — Razprave o členu III-315(1) so sovpadale z razpravami v okviru STO o tem, ali se je treba pogajati o določbah STO o tujih neposrednih naložbah. Z ministrsko izjavo STO, sprejeta 14. novembra 2001, ki je uvedla krog pogajanj o razvoju iz Dohe, je bila priznana „[...] potreba po večstranskem okviru za zagotovitev preglednih, stabilnih in predvidljivih pogojev za dolgoročne čezmejne naložbe, zlasti tuje neposredne naložbe, ki bodo prispevale k širitvi trgovine [...]“ (moj poudarek) (ministrska izjava STO, sprejeta 14. novembra 2001, WT/MIN(01)/DEC/1 (20. november 2001), točka 20; glej tudi točko 22). Ravno ko so tuje neposredne naložbe začele postajati del skupne trgovinske politike, so se članice STO (na srečanju v okviru Generalnega sveta STO odločile, da v okviru STO med krogom pogajanj iz Dohe ne bodo opravljena pogajanja o naložbah (STO, Generalni svet, sklep Generalnega sveta z dne 1. avgusta 2004, WT/L/579 (2. avgust 2004), točka 1(g)).

228 — Glej točko 344 spodaj.

229 — Glej na primer člene 101(1)(b), 126(3), 199(3) in (4) in 309 PDEU; Protokol (št. 5) o statutu Evropske investicijske banke; Protokol (št. 10) o stalnem strukturnem sodelovanju, vzpostavljenem na podlagi člena 42 PEU, in Izjavo št. 30 o členu 126 Pogodbe o delovanju Evropske unije.

230 — Glej sodbi z dne 10. aprila 2014, Emerging Markets Series of DFA Investment Trust Company, C-190/12, EU:C:2014:249, točka 39 in navedena sodna praksa, in z dne 10. februarja 2011, Haribo, C-436/08 in C-437/08, EU:C:2011:61, točka 50 in navedena sodna praksa.

231 — Sodba z dne 21. maja 2015, Wagner-Raith, C-560/13, EU:C:2015:347, točka 39.

316. Ne glede na natančno področje uporabe členov 63 in 64 PDEU menim, da se ti določbi jasno uporabljata za pretok kapitala in plačil v tretje države in iz njih, ki vključuje neposredne naložbe, vključno s tujimi neposrednimi naložbami. Zato so ti določbi in sodna praksa o njuni razlagi upoštevni pri opredelitvi obsega „tujih neposrednih naložb“ iz člena 207(1) PDEU.

317. Pri razlagi „neposrednih naložb“ iz člena 64(1) PDEU se je Sodišče sklicevalo na opredelitev tega izraza v Direktivi Sveta (88/361/EGS) o izvajanju člena 67 Pogodbe EGS.²³² Člen 1(1) te direktive določa, da je treba pretok kapitala razvrstiti v skladu z nomenklaturo v Prilogi I (za katero je Sodišče priznalo, da ni izčrpana²³³).

318. V nomenklaturi iz Priloge I so pod „neposrednimi naložbami“ naštet: „(1) ustanovitev in razširitev podružnic ali novih podjetij, ki so v popolni lasti osebe, ki je zagotovila kapital in pridobitev že obstoječega podjetja v popolno last; (2) udeležba v novem ali obstoječem podjetju z namenom vzpostavitve ali ohranjanja trajnih gospodarskih povezav; (3) dolgoročna posojila z namenom vzpostavitve ali ohranjanja trajnih gospodarskih povezav; in (4) ponovno vlaganje dobička z namenom ohranjanja trajnih gospodarskih povezav“. Ta del priloge se sklicuje tudi na pojasnila, s katerimi so opredeljeni nekateri izrazi izključno za namen nomenklature in Direktive 88/361. S temi pojasnili so „neposredne naložbe“ opredeljene kot „[n]aložbe vseh vrst s strani fizičnih oseb ali trgovskih, industrijskih ali finančnih podjetij, ki služijo za vzpostavitev ali ohranjanje trajnih in neposrednih povezav med osebo, ki je zagotovila kapital, in podjetnikom ali podjetjem, ki je dobil/o na razpolago kapital za izvajanje gospodarske dejavnosti“. V pojasnilih je dodano, da je koncept „torej treba razumeti v najširšem smislu“.

319. Sodišče je ob upoštevanju navedenega razsodilo, da so s pojmom „neposredne naložbe“ zajete „naložbe fizičnih ali pravnih oseb, ki ustvarjajo ali ohranjajo trajne in neposredne povezave med osebo, ki je zagotovila kapital, in podjetjem, ki je dobilo na voljo kapital za opravljanje gospodarske dejavnosti“.²³⁴ V sodbi *Test Claimants in the FII Group Litigation* je Sodišče razsodilo, da na področje uporabe člena 63 PDEU načeloma spada pretok kapitala, ki vključuje ustanavljanje ali neposredne naložbe, ter razsodilo, da se zadnjenavedena pojma „nanašata na obliko udeležbe v podjetju z lastništvom delnic, ki omogoča dejansko sodelovanje pri njegovem upravljanju in nadzoru“.²³⁵ V zadevi *Haribo* je Sodišče uporabilo to merilo in sklenilo, da udeležba ne spada na področje uporabe člena 64(1) PDEU (in zato implicitno ni neposredna naložba), če vsebuje manj kot 10 % osnovnega kapitala družbe.²³⁶

320. V sodni praksi se očitno odražajo opredelitve, uporabljene drugje. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (v nadaljevanju: OECD) opredeljuje „neposredne naložbe“ kot „[...] kategorijo čezmejnih naložb rezidenta iz enega gospodarstva [...] s ciljem vzpostavitve trajne udeležbe [ki se kaže v tem, da ima neposredni vlagatelj v lasti vsaj 10 % glasovalnih pravic podjetja z neposredno naložbo] v podjetju [...], ki je rezident v drugem gospodarstvu, kot je gospodarstvo neposrednega vlagatelja“. Udeležba neposrednega vlagatelja je v „[...] strateškem dolgoročnem razmerju s podjetjem z neposredno naložbo za zagotovitev visoke stopnje vpliva neposrednega vlagatelja na upravljanje

232 — Za opredelitve v drugi sekundarni zakonodaji glej na primer Uredbo (EU) št. 549/2013 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. maja 2013 o Evropskem sistemu nacionalnih in regionalnih računov v Evropski uniji (UL 2013, L 174, str. 1), točko 4.65 v Prilogi A in Prilogi 7.1 – Povzetek posameznih kategorij sredstev; in Prilogo II k Uredbi št. 184/2005. Glej na primer tudi Smernico Evropske centralne banke z dne 9. decembra 2011 o zahtevah Evropske centralne banke za statistično poročanje na področju zunanje statistike (ECB/2011/23) (UL 2012, L 65, str. 1), Priloga III, točka 6.1.

233 — Glej sodbo z dne 21. maja 2015, *Wagner-Raith*, C-560/13, EU:C:2015:347, točka 23 in navedena sodna praksa; glej tudi sodbo z dne 12. decembra 2006, *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-446/04, EU:C:2006:774, točki 179 in 180 ter navedena sodna praksa.

234 — Sodba z dne 17. oktobra 2013, *Welte*, C-181/12, EU:C:2013:662, točka 32 in navedena sodna praksa.

235 — Sodba z dne 13. novembra 2012, *Test Claimants in the FII Group Litigation*, C-35/11, EU:C:2012:707, točka 102 in navedena sodna praksa.

236 — Sodba z dne 10. februarja 2011, *Haribo*, C-436/08 in C-437/08, EU:C:2011:61, točka 137. Ta prag 10 % se na primer uporablja tudi v opredelitvi „tujih neposrednih naložb“ v Uredbi št. 549/2013, Priloga 7.1, in Smernicah Evropske centralne banke ECB/2011/23, Priloga III, točka 6.1.

podjetja z neposredno naložbo²³⁷. Mednarodni denarni sklad (v nadaljevanju: IMF) opredeljuje „neposredne naložbe“ kot „[...] kategorijo mednarodnih naložb, ki izraža cilj subjekta, ki je rezident v enem gospodarstvu, da pridobi trajen interes v podjetju, ki je rezident v drugem gospodarstvu“. Po mnenju IMF „trajna udeležba implicira obstoj dolgoročnega razmerja med neposrednim vlagateljem in podjetjem ter visoko stopnjo vpliva vlagatelja na upravljanje podjetja“²³⁸. Konferenca Združenih narodov za trgovino in razvoj (v nadaljevanju: UNCTAD) se sklicuje na opredelitve, ki jih uporabljata OECD in IMF.

321. Tudi sodna praksa o področju uporabe člena 63 PDEU pomaga razumeti, kaj je izvzeto iz pojma „neposredne naložbe“. Tako je Sodišče razlikovalo to vrsto naložb od „naložb v vrednostne papirje“, torej „pridobitve vrednostnih papirjev na trgu kapitala, opravljen[o] *izključno z namenom uresničitve finančne naložbe in brez namena vplivati na upravljanje in nadzor podjetja*“²³⁹. Ta razlaga prav tako ustreza opredelitvam naložb v vrednostne papirje, ki so uporabljene drugje.²⁴⁰

322. Ob upoštevanju navedenega razlagam pojem „tuje neposredne naložbe“ iz člena 207(1) PDEU tako, da pomeni naložbe fizičnih ali pravnih oseb iz tretje države v Evropski uniji in naložbe fizičnih ali pravnih oseb iz Unije v tretji državi, ki v obliki učinkovite udeležbe v upravljanju podjetja in nadzoru nad njim ustvarjajo ali ohranjajo trajne in neposredne povezave med osebo, ki je zagotovila naložbo, in podjetjem, ki je dobilo na voljo naložbo za opravljanje gospodarske dejavnosti. Pri uporabi te opredelitve menim, da lahko dejstvo, da ima neposredni vlagatelj vsaj 10 % glasovalnih pravic v podjetju z neposredno naložbo, kaže na nekatere usmeritve, zagotovo pa ni odločilno.

– Urejanje „tujih neposrednih naložb“ kot del skupne trgovinske politike

323. Stranke se ne strinjajo glede tega, katere oblike urejanja „tujih neposrednih naložb“ spadajo v skupno trgovinsko politiko Evropske unije. Ni sporno, da ta politika zajema dostop do trga (torej pogoje za vstop in ustanovitev poslovne enote) ter spodbujanje naložb. Tako določba, kakršna je člen 9.7 Sporazuma EUSFTA („Prenos“), s katero je od pogodbenic zahtevano, da se vsi prenosi v zvezi z naložbo opravijo v prosto zamenljivi valuti brez omejitve ali zamude, in ki se torej nanaša na dostop do trga, spada v skupno trgovinsko politiko.

324. Ali je s skupno trgovinsko politiko zajeta tudi zaščita vlagateljev (in njihovih naložb), potem ko so dobili dostop do tujega trga?

325. Menim, da je tako.

326. Jasno je, da je s skupno trgovinsko politiko vsaj delno zajeta zaščita nekaterih tujih naložb. Tako je, ker je s to politiko zajeta trgovina s storitvami, ki se razume kot štirje načini opravljanja storitev, zajeti z GATS.²⁴¹ V GATS so določene obveznosti, ki se med drugim nanašajo na dostop do trga in nacionalno obravnavo, načelo države z največjimi ugodnostmi ter domačo ureditev, zlasti v zvezi z opravljanjem storitev s strani ponudnika iz ene članice prek tržne prisotnosti na ozemlju katere koli druge članice (tako imenovani način 3 opravljanja storitev, ki v splošnem ustreza „poslovni enoti“).²⁴² Tržna prisotnost na podlagi tega sporazuma je „kakršna koli poslovna ali profesionalna oblika

237 — Glej na primer OECD, *Referenčna opredelitev neposrednih tujih naložb OECD*, četrta izdaja (2008), točka 11; glej tudi točke 29, 117 in od 122 do 147.

238 — Glej na primer IMF, *Priročnik za plačilno bilanco*, šesta izdaja (2009), točka 359.

239 — Sodba z dne 21. oktobra 2010, Idryma Typou, C-81/09, EU:C:2010:622, točka 48 (moj poudarek). Glej tudi sodbo z dne 10. novembra 2011, Komisija/Portugalska, C-212/09, EU:C:2011:717, točka 47 in navedena sodna praksa, ter na primer opredelitev pojma „naložbe v vrednostne papirje“ v Smernici Evropske centralne banke (ECB/2011/23), točka 6.2.

240 — Glej na primer OECD, *Referenčna opredelitev neposrednih tujih naložb OECD*, četrta izdaja, („[...] naložbe v vrednostne papirje, s katerimi vlagatelji v splošnem ne pričakujejo vpliva na upravljanje podjetja“), točka 11; glej tudi točko 29.

241 — Glej točki 196 in 197 zgoraj.

242 — Glej člene I:2(c), X in XVI GATS. Nekatera od teh pravil se med drugim nanašajo na pogoje, pod katerimi je mogoče izvesti naložbe. V zvezi s tem GATS (vsaj) delno dopolnjuje sporazume o naložbah, ki so pogosto osredotočeni na nadaljnjo obravnavo naložb.

ustanavljanja, vključno z (i) ustanovitvijo, pridobitvijo ali vzdrževanjem pravne osebe ali (ii) ustanovitvijo ali ohranjanjem podružnice ali predstavništva na ozemlju članice s ciljem ponudbe storitev“.²⁴³ Kadar so tuje neposredne naložbe namenjene vzpostavitvi tržne prisotnosti za namene opravljanja storitev, so zajete s trgovino s storitvami in zato spadajo v skupno trgovinsko politiko. Ob upoštevanju vrste obveznosti, prevzetih na podlagi GATS, ter sklepa Sodišča v mnenju 1/08²⁴⁴ je prav tako jasno, da sta s skupno trgovinsko politiko zajeta dostop do trga *in* obravnava, ki jo je treba zagotoviti po vzpostavitvi tržne prisotnosti. Vsaj za določeno varstvo po odobritvi dostopa tujih neposrednih naložb tako velja skupna trgovinska politika, če zajema trgovino s storitvami.

327. Dalje, vprašanje, ali je s skupno trgovinsko politiko zajeta ureditev, ki z uporabo načela nacionalne obravnave obsega naložbene ukrepe, povezane s trgovino z blagom, je že bilo rešeno. Sodišče je razsodilo, da je Evropska unija izključno pristojna za sklenitev Sporazuma o ukrepih na področju vlaganj, ki vplivajo na trgovino (v nadaljevanju: Sporazum TRIMs),²⁴⁵ ki se uporablja za naložbene ukrepe, povezane s trgovino z blagom,²⁴⁶ in s katerim je med drugim določena obveznost nacionalne obravnave.²⁴⁷

328. Prav tako je iz ustaljene sodne prakse razvidno, da akt Unije spada v skupno trgovinsko politiko „[...] [če] je v bistvenem namenjen spodbujanju, olajševanju ali urejanju mednarodne trgovine in ima neposreden in takojšen učinek nanjo“.²⁴⁸ Isto merilo bi bilo zato treba uporabiti za tuje neposredne naložbe. Tako ukrepi Unije, ki so v bistvenem namenjeni spodbujanju, olajševanju ali urejanju tujih neposrednih naložb ter imajo neposreden in takojšen učinek nanje in na vlagatelje, spadajo v skupno trgovinsko politiko Unije.

329. Dodala bi, da posebni kontekst, v katerem se v členih 206 PDEU in 207(1) PDEU pojavlja besedilo „tuje neposredne naložbe“, ustreza tistemu, v katerem je bil isti izraz uporabljen v Osnutku členov o zunanjem delovanju k ustavni pogodbi, ki jih je predlagalo predsedstvo Konvencije. V povezavi (z zdaj) členoma 206 in 207(1) PDEU je predsedstvo navedlo, da je bilo sklicevanje na tuje neposredne naložbe dodano „[...] kot priznanje dejstva, da finančni tokovi podpirajo trgovino z blagom in dandanes pomenijo znaten del trgovinskih izmenjav“.²⁴⁹ To kaže, da so naložbe in trgovina bistveni sestavni deli učinkovite in poenotene skupne trgovinske politike. V vse bolj globaliziranem gospodarstvu je treba domnevati, da so odločitve o izvoznih in uvoznih trgih ter tem, kje naj poteka proizvodnja, odvisne od trgovinskih in naložbenih politik in ureditev.

330. Skupna trgovinska politika torej poleg ukrepov, ki omogočajo in izboljšujejo dostop tujih neposrednih naložb v državo gostiteljico, vsebuje ukrepe, ki ščitijo take naložbe, če ima dostopnost take zaščite neposreden in takojšen vpliv na to, ali bo tuja neposredna naložba izvedena, in na uživanje koristi te naložbe.

243 — Glej člen XXVIII(d) GATS.

244 — Mnenje 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739.

245 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 34. Glej tudi točko 145 zgoraj. Sporazum TRIMs je sporazum, vključen v Prilogo 1A k Sporazumu STO („večstranski sporazumi o trgovini z blagom“).

246 — Člen 1 Sporazuma TRIMs.

247 — Člen 2(1) Sporazuma TRIMs. Priloga k temu sporazumu, na katero se sklicuje člen 2(2), vsebuje neizčrpen seznam naložbenih ukrepov, povezanih s trgovino, ki niso v skladu z obveznostjo nacionalne obravnave iz člena III:4 GATT 1994 (torej nacionalne obravnave glede vseh zakonov, predpisov in zahtev, ki vplivajo na notranjo prodajo, ponujanje v prodajo, nabavo, prevoz, distribucijo ali uporabo proizvodov).

248 — Glej na primer sodbo z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, točka 51 in navedena sodna praksa.

249 — Glej sporočilo predsedstva Konvenciji, Osnutek členov o zunanjem delovanju k ustavni pogodbi, CONV 685/03 (23. april 2003), str. 52 in 54. Ali, kot so navedle Evropska unija in države članice v okviru pogajanj STO o razmerju med trgovino in naložbami, trgovina in tuje neposredne naložbe so medsebojno odvisne in se dopolnjujejo, tuje neposredne naložbe pa so pomemben spodbujevalnik trgovine (STO, delovna skupina o razmerju med trgovino in naložbami, sporočilo Evropske unije in njenih držav članic, koncept o opredelitvi naložb, WT/WGTI/W/115 (16. april 2002), točka 2).

331. To razumevanje člena 207 PDEU omogoča Evropski uniji, da doseže cilje skupne trgovinske politike. V skladu s členom 206 PDEU mora Evropska unija pri uresničevanju te politike med drugim prispevati k „[...] postopnemu odpravljanju omejitev v mednarodni trgovini in pri tujih neposrednih naložbah [...]“. Menim, da te povedi ni mogoče razumeti tako, da je skupna trgovinska politika omejena na odpravljanje omejitev za dostop tujih neposrednih naložb do trga. Cilj postopnega odpravljanja omejitev ni omejen na to, ali lahko blago ali storitve dostopajo na trg oziroma ali lahko na trg dostopajo tuje neposredne naložbe. Ukrepi na meji in omejitve vstopa so zgolj ena vrsta omejitev. Več drugih vrst ukrepov (oziroma njihov neobstoj) lahko prav tako prepreči, podraži ali drugače oteži dajanje proizvoda ali storitve na trg ali izvedbo naložbe na dobičkonosen način. Take omejitve so lahko na primer posledica diskriminatornega obravnavanja, neobstoja varnosti, predvidljivosti in preglednosti pri upravljanju mednarodne trgovine in tujih neposrednih naložb²⁵⁰ ali obstoja nepoštenih trgovinskih praks.

332. Skladno s tem razumevanjem je Sodišče priznalo, da določbe o trgovini z blagom in storitvami (z izjemo prevoza) iz GATT 1994 in GATS spadajo v skupno trgovinsko politiko.²⁵¹ Ta sporazuma nista omejena na pravila o dostopu do trga. Prav tako so potrebne druge vrste pravil, ki se nanašajo na primer na notranje instrumente, saj bi sicer koristi dostopa do trga lahko zvodenele zaradi, med drugim, diskriminatornih domačih ukrepov.

333. Po mojem mnenju je treba enako razlogovanje uporabiti glede ureditve tujih neposrednih naložb. Konec koncev bi bila lahko učinkovitost pravil, s katerimi je dovoljena ta vrsta naložb, popolnoma oslabljen, če vlagatelj po izvedeni naložbi ne imel nobene zaščite zoper, na primer, diskriminatorno obravnavanje (glej člen 9.3 Sporazuma EUSFTA – „Nacionalna obravnava“ – v povezavi z dogovorom o razlagi 5, ter člen 9.5.1 Sporazuma EUSFTA – „Nadomestilo za izgube“), razlastitev (glej člen 9.6 Sporazuma EUSFTA – „Razlastitev“) ali omejitve prenosov (glej 9.7 Sporazuma EUSFTA – „Prenos“). Če je bil na primer dovoljen dostop naložbe na trg, gospodarska dejavnost, v katero je bila vložena naložba, pa je nato brez nadomestila razlaščen, je lahko izid za vlagatelja slabši, kot če bi bil dostop enostavno zavrnjen. Enako velja, če vlagatelj utрпи izgube v državi gostiteljici, ker je njegova naložba zasežena ali po nepotrebnem uničena s strani oboroženih sil ali organov te države (glej člen 9.5.2 Sporazuma EUSFTA – „Nadomestilo za izgube“).

334. Podobno lahko, če se vlagateljem zavrne poštena in pravična obravnava njihovih naložb, ker nimajo dostopa do sodnih postopkov ali zaradi bistvenih kršitev dolžnega pravnega postopanja ali ker država gostiteljica nepošteno ravna, to ogrozi odločitev za naložbo v tej državi in njeno uživanje (glej člen 9.4 Sporazuma EUSFTA – „Standard obravnave“). Enaka posledica lahko izhaja iz neobstoja fizične varnosti vlagateljev in naložb (glej ponovno člen 9.4 Sporazuma EUSFTA – „Standard obravnave“).

335. Nobenega razloga ne vidim za drugačno stališče, ker se določbe o določitvi izjem od nekaterih teh standardov, kot je člen 9.3.3 Sporazuma EUSFTA, nanašajo na cilje, katerih uresničevanje je lahko v pristojnosti držav članic. Funkcija takih določb je, da se predpišejo pogoji, pod katerimi lahko pogodbenici sprejmeta ali izvajata ukrepe, ki so sicer neskladni s temi standardi, za doseganje legitimnih ciljev, kakršni so varstvo javne varnosti ali vzdrževanje javnega reda. To so ukrepi, ki spadajo v obseg skupne trgovinske politike Evropske unije zaradi njihovega posebnega odnosa do tujih neposrednih naložb. Tako je mogoče, da pogoji, pod katerimi je mogoče izjemoma uporabiti take ukrepe, prav tako spadajo v to politiko.

336. Zato sklepam, da je s skupno trgovinsko politiko zajeta tudi ureditev zaščite tujih neposrednih naložb, če ima dostopnost take zaščite neposreden in takojšen vpliv na to, ali bo tuja neposredna naložba izvedena, in na uživanje koristi te naložbe.

250 — Glej tudi točke od 510 do 512 spodaj.

251 — Glej zlasti točke 145, 196 in 197 zgoraj.

337. To pomeni, da spada poglavje IX, oddelek A, Sporazuma EUSFTA v izključno pristojnost Unije v delu, v katerem se določbe iz tega oddelka nanašajo na liberalizacijo in zaščito tujih neposrednih naložb v smislu člena 207(1) PDEU.

338. Vendar več držav članic oporeka, da skupna trgovinska politika ne more zajemati standardov zaščite zoper razlastitev tujih neposrednih naložb. Trdijo, da v skladu s členom 345 PDEU ta materija spada v pristojnost držav članic. V skladu s to določbo Pogodbi ne smeta v ničemer posegati v lastninskopravno ureditev v državah članicah. V povezavi s členom 207(6) PDEU to pomeni (trdijo), da se skupna trgovinska politika ne razteza na razlastitev tujih neposrednih naložb.

339. Členov 207(6) in 345 PDEU ne razumem na ta način.

340. Člen 345 PDEU izraža načelo nevtralnosti Pogodb glede lastninskopravne ureditve držav članic: Pogodbi načeloma ne nasprotujeta niti nacionalizaciji podjetij niti njihovi privatizaciji.²⁵² Vendar je Sodišče razsodilo, da člen 345 PDEU „[...] ne omogoča, da bi se lastninskopravne ureditve, ki obstajajo v državah članicah, izognile temeljnemu pravilu [PDEU], zlasti pravilom o prepovedi diskriminacije, o pravici do ustanavljanja in o prostem pretoku kapitala“.²⁵³ Menim, da iz tega izhaja, da čeprav lahko države članice dejansko izberejo svojo lastninskopravno ureditev, posledice, ki izhajajo iz te izbire, in pogoji lastništva niso umaknjeni iz dometa veljavnih pravil prava Unije. Povedano drugače, člena 345 PDEU ni mogoče razumeti tako, da smejo države članice urejati lastninskopravna razmerja „ob izključitvi kakršnega koli delovanja [Unije] na področju“.²⁵⁴

341. Če bi Evropska unija sklenila mednarodni sporazum (ne glede na pravno podlago za to dejanje), ki bi državam članicam odvzel pravico do razlastitve, bi lahko to dejansko kršilo pravico, zagotovljeno s členom 345 PDEU. Vendar ni tako, kadar se Evropska unija dogovori s tretjo državo, da nobena pogodbenica sporazuma ne sme nacionalizirati ali razlastiti naložb vlagateljev druge pogodbenice, razen če so izpolnjeni nekateri pogoji. Tak sporazum ne krši prerogativ (torej izključne pristojnosti) držav članic, da izberejo svojo lastninskopravno ureditev. Zgolj omejuje okoliščine, v katerih se lahko odločijo za nacionalizacijo ali razlastitev naložb. Če tak sporazum obsega tudi tuje neposredne naložbe, člen 345 PDEU ne omejuje izključne pristojnosti Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU, da se s tretjo državo dogovori, da bodo za izvajanje te pravice veljali določeni pogoji. Prav tako tak sporazum ne harmonizira pogojev za razlastitev znotraj Evropske unije.

342. Zato menim, da člen 345 PDEU v povezavi s členom 207(6) PDEU ne omejuje izvajanja izključne pristojnosti Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU.²⁵⁵

343. V skladu s tem ugotavljam, da poglavje IX, oddelek A („Zaščita naložb“), v delu, v katerem so z njim urejene tuje neposredne naložbe, v celoti spada v izključno pristojnost Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU.

252 — Sodba z dne 22. oktobra 2013, Essent in drugi, od C-105/12 do C-107/12, EU:C:2013:677, točki 29 in 30 ter navedena sodna praksa.

253 — Sodba z dne 22. oktobra 2013, Essent in drugi, od C-105/12 do C-107/12, EU:C:2013:677, točka 36 in navedena sodna praksa. Glej tudi na primer sodbo z dne 4. junija 2002, Komisija/Portugalska, C-367/98, EU:C:2002:326, točka 48.

254 — Glej sodbo z dne 13. julija 1995, Španija/Svet, C-350/92, EU:C:1995:237, točka 22.

255 — O členu 207(6) PDEU glej tudi točke od 106 do 110 zgoraj.

344. Nazadnje bi dodala, da čeprav so „tuje neposredne naložbe“ res zadeva, ki spada v skupno trgovinsko politiko, bi lahko deli poglavja IX, oddelek A, Sporazuma EUSFTA prav tako spadali v to politiko na podlagi drugih vidikov člena 207(1) PDEU. Sklicevala sem se že na vzajemno učinkovanje med trgovino s storitvami in naložbami.²⁵⁶ Trgovinski vidiki prava intelektualne lastnine in naložbe lahko medsebojno učinkujejo na podoben način, če so na podlagi Sporazuma EUSFTA pravice intelektualne lastnine in dobro ime oblika naložb, zajetih v tem poglavju.²⁵⁷

345. Za namene obravnavanega postopka pa zadostuje, da se vsebina poglavja IX nanaša na vsaj eno področje iz člena 207(1) PDEU in tako spada v skupno trgovinsko politiko.

Pristojnost Evropske unije na podlagi člena 63 PDEU v povezavi s členom 3(2) PDEU

346. Ni sporno, da člen 207(1) PDEU kot tak ne zajema vrst naložb, ki niso tuje neposredne naložbe. Stranke so za opis teh naložb večinoma uporabljale izraz „naložbe v vrednostne papirje“.

347. Razen če so pravila Sporazuma EUSFTA (ali njihovi deli), ki veljajo za te druge vrste naložb, zajeta z zavezami glede storitev,²⁵⁸ je treba podlago za delovanje Evropske unije v zvezi s takimi naložbami in njeno izključno pristojnost torej iskati drugje.

348. Ne navaja se, da Evropska unija potrebuje izključno pristojnost za sklenitev Sporazuma EUSFTA, da bi lahko izvajala svoje notranje pristojnosti. Tako se ne uporablja druga podlaga iz člena 3(2) PDEU.

349. Vendar se stranke ne strinjajo o tem, ali bi lahko Evropska unija izključno pristojnost za poglavje IX, oddelek A, izpeljala iz tretje podlage iz člena 3(2) PDEU v delu, v katerem se nanaša na vrste naložb, ki niso tuje neposredne naložbe.

350. Ne morem podpreti široke razlage Komisije člena 3(2) PDEU, v skladu s katero „skupna pravila“ vključujejo določbe Pogodbe.

351. Res je, da s členom 3(2) PDEU samim odločilne usmeritve niso podane. Medtem ko se v PDEU uporablja pojem „skupna pravila“ posebej v odnosu do sprejetja sekundarne zakonodaje Unije,²⁵⁹ je naslov VII tretjega dela PDEU „Skupna pravila o konkurenci, obdavčitvi in približevanju zakonodaje“. Tako opredeljuje določbe Pogodbe, ki jih vsebuje, kot „skupna pravila“.

352. Vendar bi bilo treba tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU razlagati ob upoštevanju sodbe ERTA in naknadne sodne prakse, v kateri je bilo uporabljeno načelo ERTA.²⁶⁰ S tega vidika je jasno, da ni mogoče sprejeti široke razlage Komisije glede „skupnih pravil“.

353. S členom 3(2) PDEU so določene dodatne podlage za izključno pristojnost Evropske unije za sklenitev mednarodnega sporazuma, kadar Evropska unija nima izrecne izključne prisotnosti na podlagi člena 3(1) PDEU. Ta pristojnost mora torej izhajati iz neke druge podlage, kot sta sami Pogodbi. Za tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU je ta drugi temelj vpliv, ki ga lahko imajo mednarodni sporazumi, ki

256 — Glej točko 326 zgoraj. V zvezi s tem ugotavljam tudi, da je v opombi 8 k členu 8.8(d) Sporazuma EUSFTA (opredelitev „ustanovitve poslovne enote“) navedeno, da je treba izraza „ustanovitev“ in „pridobitev“ pravne osebe razlagati, kot da vključujeta „kapitalsko udeležbo v pravni osebi, da bi vzpostavila ali ohranjala trajne gospodarske povezave“.

257 — Glej člen 9.1.1 in 9.1.1(g) Sporazuma EUSFTA.

258 — Glej točko 326 zgoraj. V zvezi s tem ugotavljam, da bi se lahko GATS, ki spada v skupno trgovinsko politiko (razen izjeme glede prevoza iz člena 207(5) PDEU), morda prav tako uporabljal za nekatere vrste naložb, ki niso tuje neposredne naložbe. Na primer, v prvi povedi opombe 8 k členu XVI:1 GATS („Dostop na trg“) je navedeno, da „[č]e članica prevzame obvezo dostopa na trg v zvezi s ponudbo kake storitve na način, omenjen v pododstavku 2(a) člena I tega sporazuma, in če je čezmejni pretok kapitala bistven del same storitve, je ta članica s tem obvezana, da dovoli tak pretok“.

259 — Člen 91(1)(a) PDEU se na primer nanaša na „skupna pravila“, ki se uporabljajo za mednarodni prevoz na ozemlje ali z ozemlja države članice ali za prevoz prek ozemlja ene ali več držav članic.

260 — Sodba z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 67.

jih sklenejo države članice, na „skupna pravila“, torej pravila, ki jih je sprejela Evropska unija pri izvajanju svojih notranjih pristojnosti (za izvajanje skupne politike) na nekaterih področjih. Tako lahko, kot je v mnenju 2/92 pojasnilo Sodišče, samo izvajanje notranjih pristojnosti (za razliko od zgolj njihovega obstoja) pripelje do (implicitne) izključne zunanje pristojnosti.²⁶¹ V mnenju 1/94 je Sodišče poudarilo, da „[...] izključna zunanja pristojnost [Evropske unije] ne izhaja ipso facto iz njene pristojnosti, da izdaja predpise na notranji ravni“. ²⁶²

354. Trditev Komisije bi pomenila, da je s členom 3(2) PDEU priznana pravica Evropske unije za sklenitev sporazuma, ki vpliva na Pogodbi ali spreminja njuno področje uporabe. Vendar je primarna vloga člena 3(2) PDEU, kot je jasno iz njegovega besedila, zamejitev narave zunanje pristojnosti Unije. Njegov namen ne more biti, da Evropski uniji da upravičenje za „vplivanje“ na pravila primarnega prava Unije ali za to, da s sklenitvijo mednarodnega sporazuma „spremeni njihovo področje uporabe“. ²⁶³ Primarno pravo se lahko spremeni samo s spremembo Pogodb v skladu s členom 48 PEU. ²⁶⁴ V nasprotju z navedbo Komisije tveganje za vpliv na primarno pravo Unije ne more vzpostaviti izključne zunanje pristojnosti v smislu tretje podlage iz člena 3(2) PDEU. ²⁶⁵ Prav tako člena 3(2) PDEU ni mogoče razumeti tako, da ima Evropska unija izključno zunanjo pristojnost zgolj na podlagi tega, da je pristojna za sprejetje pravil na notranji ravni. ²⁶⁶

355. Komisija se je tu sklicevala na zadevo Pringle, v kateri je Sodišče preučevalo, ali Pogodba o EMS (ki so jo sklenile države članice, katerih valuta je euro) vpliva na pristojnost Evropske unije, da na podlagi člena 122(2) PDEU odobri posamezno finančno pomoč državi članici, ki je v težavah ali ji zaradi naravnih nesreč ali izjemnih okoliščin, nad katerimi nima nobenega nadzora, resno grozijo hude težave. Sodišče je v tej zadevi ugotovilo, da je uvedba EMS ni vplivala na pristojnost Evropske unije, da na podlagi člena 122(2) PDEU odobri *ad hoc* finančno pomoč državi članici, kadar je ta v težavah ali ji zaradi naravnih nesreč ali izjemnih okoliščin, nad katerimi nima nobenega, resno grozijo hude težave. Vendar je dodalo, da ker niti člen 122(2) PDEU niti katerakoli druga določba PEU ali PDEU Evropski uniji ne daje posebne pristojnosti za vzpostavitev trajnega mehanizma za stabilnost, kot je EMS, lahko države članice glede na člena 4(1) in 5(2) PEU ukrepajo na tem področju. ²⁶⁷ Pri preverjanju, ali člen 3(2) PDEU nasprotuje temu, da bi države članice, katerih valuta je euro, sklenile Pogodbo o EMS, je Sodišče preučilo Uredbo Sveta (EU) št. 407/2010 ²⁶⁸ in določbo Pogodbe, ki Evropsko unijo pooblašča za sprejetje sekundarne zakonodaje. Sodišče je sklenilo, da člen 3(2) PDEU ne preprečuje, da bi podskupina držav članic sklenila Pogodbo o EMS.

261 — Mnenje 2/92 z dne 24. marca 1995, EU:C:1995:83, točki 33 (ki se sklicuje na potrebo po „notranji zakonodaji“) in 36.

262 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 77 (moj poudarek).

263 — Za ponazoritev dejstva, da so mednarodni sporazumi, katerih pogodbenica je Evropska unija, *predmet* primarnega prava, glej sodbo z dne 10. marca 1998, Nemčija/Svet, C-122/95, EU:C:1998:94.

264 — Člen 218(11), druga poved, PDEU izredno predvideva možnost spremembe Pogodb zaradi preseganja „odklonilnega“ mnenja, ki temelji na tej določbi.

265 — Dejansko bi lahko taka navedba potencialno načela vprašanje, ali je Sporazum EUSFTA vsebinsko skladen s Pogodbama. Vendar to povsem jasno presega obseg predloga Komisije za izdajo mnenja. Glej točko 85 zgoraj.

266 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 77.

267 — Sodba z dne 27. novembra 2012, C-370/12, EU:C:2012:756, točki 104 in 105.

268 — Uredba z dne 11. maja 2010 o vzpostavitvi Evropskega mehanizma za finančno stabilizacijo (UL 2010, L 118, str. 1).

356. Po opisu glavnega namena člena 3(2) PDEU je Sodišče v zadevi Pringle razsodilo, da „[i]z [člena 3(2) PDEU] *tudi* izhaja, da je državam članicam prepovedano, *da med seboj sklenejo sporazum*, ki bi lahko vplival na skupna pravila ali spremenil njihovo področje uporabe“. ²⁶⁹ S to navedbo je zgolj izraženo načelo primarnosti prava Unije nad nacionalnim pravom, ki velja tako glede primarnega kot sekundarnega prava Unije. Ta del obrazložitve Sodišča v zadevi Pringle ne podpira navedbe, da lahko izključna pristojnost Unije za sklenitev mednarodnega sporazuma na podlagi tretje podlage iz člena 3(2) PDEU izhaja iz „skupnih pravil“, vsebovanih v primarnem pravu Unije.

357. Trditev Komisije bi tudi pomenila, da je mogoče izključno zunanjo pristojnost na podlagi tretje podlage iz člena 3(2) PDEU vzpostaviti celo, če ni prišlo do izvajanja notranje pristojnosti, na kateri temelji določba Pogodbe, na katero se nanaša. Če bi bilo tako, bi delno izginilo razlikovanje med drugo podlago, ki izrecno zajema položaj, v katerem ni prišlo do izvajanja notranjih pristojnosti, in tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU.

358. Dalje, če bi tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU razumeli, da je izključna pristojnost nujna posledica dejstva, da lahko mednarodni sporazum vpliva na določbe Pogodbe ali spremeni njihovo področje uporabe, je lahko že sam obstoj določbe Pogodbe dovolj za sklep, da ima Evropska unija tako pristojnost. Če bi bilo tako, zakaj niso avtorji Pogodbe enostavno izrecno potrdili, da obstaja ta izključna zunanja pristojnost?

359. Zato menim, da „skupnih pravil“ iz tretje podlage iz člena 3(2) PDEU ni mogoče razumeti tako, da vsebujejo „določbe Pogodbe“.

360. Ni sporno, da na podlagi členov 63(1) in 64(2) PDEU ne obstaja sekundarna zakonodaja o vrstah naložb, ki niso tuje neposredne naložbe.

361. Zato sklepam, da ob neobstoju skupnih pravil niso izpolnjeni pogoji tretje podlage iz člena 3(2) PDEU. Iz tega je razvidno, da Evropska unija na tej podlagi nima izključne prisotnosti. Komisija pa tudi ni trdila, da ima tako pristojnost na drugi podlagi.

362. Ali si Evropska unija deli pristojnost z državami članicami?

Deljena pristojnost Evropske unije in držav članic

363. Komisija podrejeno navaja, da ima Evropska unija deljeno pristojnost za sklenitev mednarodnega sporazuma o vrstah naložb, ki niso tuje neposredne naložbe, na podlagi druge podlage iz člena 216(1) PDEU.

364. Sodišče je na obravnavi vprašalo Svet in Komisijo, na kateri podlagi ima Evropska unija notranjo pristojnost za vrste naložb, ki niso tuje neposredne naložbe. Svet je navedel, da v Pogodbah ni pravne podlage za sprejetje sekundarne zakonodaje o vrstah naložb, ki niso tuje neposredne naložbe, za katero bi lahko šteli, da so „skupna pravila“ v smislu tretje podlage iz člena 3(2) PDEU. Kljub temu pa je priznal, da so lahko nekateri vidiki vrst naložb, ki niso tuje neposredne naložbe, predmet zakonodajnih aktov, sprejetih na podlagi določb Pogodbe (razen členov 63 in 64 PDEU) o urejanju notranjega trga. Komisija je odgovorila, da glede na prepoved, ki je že vsebovana v členu 63(1) PDEU, s Pogodbama (očitno) ni dana pravna podlaga za sprejetje sekundarne zakonodaje za doseganje *liberalizacije* (v nasprotju s harmonizacijo) gibanja kapitala, vključno z naložbami v vrednostne

269 — Sodba z dne 27. novembra 2012, C-370/12, EU:C:2012:756, točka 101 (poudarek v izvirniku). Zdi se, da je v svojem stališču v tej zadevi generalna pravobranilka J. Kokott nakazala, da je vprašanje glede člena 3(2) PDEU slabo zasnovano: „Glede tega je treba ugotoviti, da člen 3(2) PDEU, kot je razvidno tudi iz njegove zveze s členom 216 PDEU, določa samo izključno pristojnost Unije za sklenitev sporazuma s tretjimi državami in mednarodnimi organizacijami. Zato je državam članicam v skladu s to določbo v povezavi s členom 2(1) PDEU prepovedano le sklepati take sporazume s tretjimi državami. Pogodbenice Pogodbe o EMS pa so samo države članice.“ Glej sklepne predloge generalne pravobranilke J. Kokott, predstavljene v zadevi Pringle, C-370/12, EU:C:2012:675, točka 98.

papirje. Vendar je s členoma 114 in 352 PDEU dana pravna podlaga za odstranitev omejitev na naložbe v vrednostne papirje. Ob tem glede na to, da namen Sporazuma EUSFTA ni harmonizacija, člen 114 PDEU ne bi bil ustrezna pravna podlaga. Komisija je trdila, da nikakor ni treba navesti pravne podlage za izvajanje notranje pristojnosti, da bi se lahko Unija sklicevala na člen 216(1) PDEU.

365. Po mojem mnenju je druga podlaga iz člena 216(1) PDEU upoštevna le, če ima Evropska unija notranjo pristojnost. Za to mora zadeva spadati na področje uporabe prava Unije in torej v njeno pristojnost.²⁷⁰ Ni nujno, da je Evropska unija pristojna za sprejetje sekundarnega prava.

366. Menim, da so tu izpolnjeni vsi pogoji za uporabo druge podlage iz člena 216(1) PDEU.

367. Na podlagi člena 63 PDEU je Evropska unija povsem jasno pristojna za liberalizacijo in zaščito vrst naložb, ki niso tuje neposredne naložbe, če take naložbe pomenijo pretok kapitala med državami članicami ter med državami članicami in tretjimi državami. Čeprav s Pogodbama ni opredeljen „pretok kapitala“, je Sodišče razlagalo ta izraz s sklicevanjem na (neizčrpno) nomenklaturu, priloženo Direktivi 88/361.²⁷¹ Pretok kapitala je opredeljen v skladu z gospodarsko naravo sredstev in obveznosti, na katero se nanaša. Opredelitev je zelo široka. Tako pretok kapitala med drugim obsega nepremičnine, vrednostne papirje, druge instrumente na denarnem trgu, enote investicijskih skladov, tekoče in depozitne račune pri finančnih ustanovah, kredite v zvezi s komercialnimi transakcijami ali nudenjem storitev, finančna posojila in kredite, poročila, druga jamstva, zastavne pravice, prenose pri izvedbi zavarovalnih pogodb, osebne pretoke kapitala, fizični uvoz in izvoz finančnih sredstev, patente, načrte, znamke in inovacije.

368. Druge oblike urejanja teh vrst naložb lahko temeljijo na členu 114 PDEU, če se z njimi približujejo zakoni o vzpostavitvi in delovanju notranjega trga. Iz člena 352 PDEU je mogoče izpeljati tudi dodatne pristojnosti.

369. Vidik prostega pretoka kapitala na notranjem trgu ima notranjo in zunanjo sestavino. Sporazum, katerega namen je doseči vzajemno liberalizacijo med Evropsko unijo in tretjo državo, kakršen je Sporazum EUSFTA, spada v okvir te politike. Ker takih vzajemnih zavez ni mogoče doseči brez pristanka te tretje države, je morda treba – v smislu prve podlage iz člena 216(1) PDEU – za doseg tega cilja skleniti mednarodni sporazum.

370. Zato lahko ugotovim, da spada poglavje IX, oddelek A, v delu, v katerem se nanaša na vrste naložb, ki niso tuje neposredne naložbe, v deljeno pristojnost Evropske unije in držav članic na podlagi člena 4(2)(a) PDEU in prve podlage iz člena 216(1) PDEU v povezavi s členom 63 PDEU.

270 — Kadar je zadeva zajeta s pravili Pogodbe, ta zadeva spada v pristojnost Evropske unije. Tako člen 4(2)(a) PDEU določa, da ima Evropska unija „deljeno pristojnost“ na glavnem področju notranjega trga.

271 — Glej na primer sodbo z dne 22. oktobra 2013, *Essent* in drugi, od C-105/12 do C-107/12, EU:C:2013:677, točka 40 in navedena sodna praksa. Glej tudi točki 317 in 318 zgoraj (v zvezi z opredelitvijo „neposrednih naložb“).

Ali se lahko s Sporazumom EUSFTA odpovejo dvostranski sporazumi med državami članicami in Singapurjem?

371. Ločeno vprašanje je, ali je Evropska unija pristojna za dogovor o členu 9.10.1 poglavja IX, oddelek A, Sporazuma EUSFTA. V tej določbi je navedeno, da bodo zaradi začetka veljavnosti Sporazuma EUSFTA nehali obstajati dvostranski sporazumi o naložbah med državami članicami in Singapurjem iz Priloge 9-D.²⁷² Ti sporazumi se razveljavijo, prenehajo veljati in se nadomestijo s Sporazumom EUSFTA. V opombi 19 k tej določbi²⁷³ je navedeno, da „[je treba pojasniti], da za [te sporazume] velja, da so odpovedani s [Sporazumom EUSFTA] v smislu člena 59(1)(a) Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb“.

372. Komisija v predlogu trdi, da je člen 9.10 („Razmerje do drugih sporazumov“) s členoma 9.8 („Subrogacija“) in 9.9 („Odpoved“) povsem jasno odvisen od drugih vsebinskih določb o naložbah iz poglavja IX, oddelek A, in zato do njih postranski. Komisija je na obravnavi navedla, da kadar Evropska unija sklepa mednarodni sporazum s področja, ki spada v njeno pristojnost (vsaj če je ta pristojnost izključna), Evropska unija nadomesti države članice glede njihovih dvostranskih sporazumov s tretjimi državami in lahko zato deluje za te države članice, vključno tako, da odpove take dvostranske sporazume.

373. Svet in večje število držav članic so trdili, da se Evropska unija sama ne more dogovoriti s tretjo državo o odpovedi in nadomestitvi mednarodnih sporazumov, ki jih je ta država sklenila z državami članicami in pri katerih Evropska unija sama ni pogodbenica.

374. Kot razumem, je treba dokončno odločiti o tem vprašanju le, če bo Sodišče ugotovilo, da ima Evropska unija izključno pristojnost za vse druge dele Sporazuma EUSFTA. Če bo Sodišče odločilo, da si Evropska unija pristojnost deli z državami članicami in da bi torej morale Sporazum EUSFTA skleniti Evropska unija in države članice, bi lahko (zadevne) države članice s potrditvijo, da so zavezane s Sporazumom EUSFTA, same odločile o tem, ali bodo odpovedale svoje obstoječe sporazume s Singapurjem.

375. Iz razlogov, ki sem jih že navedla, menim, da Evropska unija *nima* izključne pristojnosti za celotno poglavje IX, oddelek A (oziroma s tem za celotni Sporazum EUSFTA).²⁷⁴

376. Vendar bom zaradi celovitosti kljub temu na kratko preučila, ali se lahko Evropska unija, ne da bi bila stranka v odnosu do sporazumov med državami članicami in Singapurjem, ki so vključeni v Prilogo 9-D, dogovori s Singapurjem o odpovedi teh sporazumov brez pristanka držav članic.

377. To je novo vprašanje.²⁷⁵

378. Kadar Evropska unija pridobi izključno (notranjo ali zunanjo) pristojnost na določenem področju, deluje na področju, za katerega so bile prej pristojne države članice. Ali se bo Evropska unija odločila za razveljavitev preteklega delovanja držav članic, bo odvisno od tega, kako izvaja to pristojnost in ali to vodi do neskladja s preteklim delovanjem držav članic. Pogoji, pod katerimi sme Evropska unija izvajati notranje pristojnosti, so odvisni od prava Unije. Vsekakor mora biti delovanje Unije skladno z mednarodnim pravom.²⁷⁶

272 — V vseh teh sporazumih je določeno, da so sklenjeni za omejeno obdobje, da pa jih je mogoče podaljšati, če (pod določenimi pogoji) ena ali druga pogodbenica ne izrazi svoje namere za prekinitev sporazuma. Za naložbe pred datumom, ko začne učinkovati potek ali odpoved sporazuma, sporazum velja za določeno časovno obdobje.

273 — V nekaterih jezikovnih različicah se to lahko pojavi v opombi 51.

274 — Glej točke od 307 do 361 zgoraj.

275 — Čeprav obstajajo drugi primeri, ko se je Evropska unija odločila za odpoved ali odstop od mednarodnih sporazumov, katerih pogodbenica ni bila. Glej na primer Sklep Sveta 92/530/EEC z dne 12. novembra 1992 o odpovedi sporazuma o ribištvu med nekdanjo Nemško demokratično republiko in Švedsko (UL 1992, L 334, str. 33).

276 — Glej na splošno sodbo z dne 24. novembra 1992, Poulsen in Diva Navigation, C-286/90, EU:C:1992:453, točka 9.

379. Če Evropska unija na področju urejanja mednarodnega sporazuma prevzame pristojnosti, ki so jih pred tem izvajale države članice, postanejo določbe tega sporazuma na podlagi prava Unije za Evropsko unijo zavezujoče.²⁷⁷ To je bilo stališče Sodišča v zvezi z GATT 1947 (katerega pogodbenice so bile vse (tedanje) države članice, ne pa tudi Evropska unija) v zadevi *International Fruit Company*.²⁷⁸ Zavezujoči učinek GATT 1947 je bil pogoj za ugotovitev, ali vpliva na veljavnost sekundarnega prava EGS. Sodišče ni preverjalo (niti mu tega ni bilo treba), kako ta ugotovitev vpliva na obveznosti držav članic na podlagi GATT 1947 ali na njihov položaj kot pogodbenic tega sporazuma. Kot sama razumem, je posledica sodbe *International Fruit Company* ta, da je Evropska unija na podlagi prava Unije postala izključno pristojna za zadeve, zajete z GATT 1947, in da je na podlagi mednarodnega prava Evropska unija nadomestila države članice kot pogodbenica, ki je odgovorna za skladnost z obveznostmi, ki so jih prevzele na podlagi GATT 1947.

380. Vendar v zadevi *International Fruit Company* ni bilo obravnavano vprašanje, ali v primeru, v katerem Evropska unija prevzame pristojnosti, ki so jih prej izvajale države članice na področju, ki postane del izključne pristojnosti Evropske unije, te pristojnosti obsegajo pravico do odpovedi obstoječih sporazumov, ki so jih države članice sklenile s tretjimi državami. Tako so bile države članice še naprej pogodbenice GATT 1947, ki se je od tedaj naprej uporabljal na podlagi prava Unije tako za te države članice kot za EGS.

381. Sodišče je tudi razsodilo, da uporaba Pogodb Unije načeloma ne more vplivati na dolžnost držav članic, da spoštujejo pravice tretjih držav iz prejšnjega sporazuma in da izvajajo svoje obveznosti na njegovi podlagi.²⁷⁹ Tako morajo, čeprav je s Pogodbama pristojnost za neko področje v celoti prenesena na Evropsko unijo, države članice še naprej izvajati svoje obveznosti na podlagi mednarodnih sporazumov s tretjimi državami. To je skladno z ustaljenim načelom mednarodnega prava, da notranje pravo ne more upravičiti neizvajanja mednarodnega sporazuma ali vplivati na veljavnost tega sporazuma.²⁸⁰ To tudi pomeni, da posledica sprememb Pogodb ne sme biti, da Evropska unija nadomesti države članice v sporazumih, ki so jih prej sklenile s tretjimi državami. Tako je tretja država še naprej vezana s sporazumom z zadevno državo članico in morata v skladu z načelom *pacta sunt servanda*²⁸¹ obe pogodbenici tega sporazuma načeloma polno izvajati ta sporazum.

382. Vendar se od držav članic zahteva, da izvajajo svoje obveznosti na podlagi teh sporazumov na način, ki je skladen s pravom Unije in s tem, kako Evropska unija izvaja svoje novo pridobljene izključne pristojnosti. Če tega ni mogoče storiti brez kršenja prava Unije, morajo države članice sprejeti potrebne ukrepe za usklajitev teh sporazumov s pravom Unije. Ta obveznost izhaja iz primarnosti prava Unije in iz dolžnosti lojalnega sodelovanja iz člena 4(3) PEU.

383. S členom 351 PDEU, ki se nanaša na razmerje med sporazumi, ki so jih države članice sklenile pred 1. januarjem 1958 (ali pred pristopom posamezne države članice) med eno ali več državami članicami in eno ali več tretjimi državami, po eni strani, ter določbami Pogodb, po drugi strani, je potrjeno tako razlogovanje.

277 — Glej na primer tudi sodbo z dne 21. decembra 2011, *Air Transport Association of America* in drugi, C-366/10, EU:C:2011:864, točka 71 (v kateri je Sodišče navedlo, da ker Evropska unija do danes ni v celoti prevzela pristojnosti, ki so jih prej izvajale države članice na področju uporabe mednarodnega sporazuma, s tem sporazumom ni vezana).

278 — Sodba z dne 12. decembra 1972, *International Fruit Company* in drugi, od 21/72 do 24/72, EU:C:1972:115, točka 18. V zvezi z drugimi mednarodnimi sporazumi glej na primer tudi sodbi z dne 19. novembra 1975, *Douaneagent der Nederlandse Spoorwegen*, 38/75, EU:C:1975:154, točki 16 in 21, ter z dne 14. julija 1976, *Kramer* in drugi, 3/76, 4/76 in 6/76, EU:C:1976:114, točki 44 in 45.

279 — Glej sodbo z dne 4. julija 2000, *Komisija/Portugalska*, C-84/98, EU:C:2000:359, točka 53.

280 — Glej člena 27 in 46 Dunajske konvencije iz leta 1969 in Dunajske konvencije iz leta 1986.

281 — V skladu s členom 26 Dunajske konvencije iz leta 1969 in Dunajske konvencije iz leta 1986 „[v]saka veljavna mednarodna pogodba zavezuje pogodbenice in te jo morajo izvajati v dobri veri“. Sodišče je že razsodilo, da to načelo „pomeni temeljno načelo vsakega pravnega reda in zlasti mednarodnega pravnega reda“: glej sodbo z dne 16. junija 1998, *Racke*, C-162/96, EU:C:1998:293, točka 49.

384. Namen člena 351, prvi odstavek, PDEU je „[...] v skladu z načeli mednarodnega prava pojasniti, da uporaba Pogodbe ne vpliva na dolžnost zadevne države članice spoštovati pravice tretjih držav, ki izhajajo iz predhodnega mednarodnega sporazuma, in izpolniti svoje obveznosti [...]“.²⁸²

385. V drugem odstavku te določbe je navedeno, da morajo, kolikor takšni sporazumi niso združljivi s Pogodbama, država članica ali države članice, ki jih to zadeva, ustrezno ukrepati, da bi odpravile ugotovljeno nezdržljivost. Ti ukrepi lahko od njih zahtevajo odpoved sporazuma. Če ni nezdržljivosti med prvotnim sporazumom in Pogodbama, ne pride do obveznosti sprejetja popravilnih ukrepov.

386. Člen 351 PDEU se uporablja za razmerje med dvostranskimi sporazumi, sklenjenimi med Singapurjem in različnimi posameznimi državami članicami pred pristopom k Evropski uniji (Bolgarija, Češka republika, Madžarska, Litva, Poljska, Slovaška republika in Slovenija; torej nekaterimi sporazumi iz Priloge 9-D),²⁸³ in Pogodbama. Vendar člen 351(1) PDEU kot tak ne ureja razmerja med to prvo kategorijo sporazumov in sporazumi, ki sta jih pozneje sklenila Singapur in Evropska unija. Prav tako ni upošteven za sporazume, ki so jih sklenile druge države članice.

387. Tako člen 351 PDEU sploh ne podpira trditev Komisije, ampak jasno potrjuje, da država članica ostane pogodbenica mednarodnih sporazumov, ki jih je prej sklenila, ter je odgovorna za odpravo kakršnih koli neskladij med temi sporazumi in Pogodbama. Člen 351 PDEU se uporablja ne glede na to, ali ima Evropska unija izključno ali deljeno pristojnost za področje, zajeto s temi sporazumi.

388. V Pogodbi ni določbe, v kateri bi bile našteje obveznosti držav članic, ki sklenejo sporazume s tretjimi državami (ali mednarodnimi organizacijami) po svojem pristopu k Evropski uniji. Njihove obveznosti izhajajo iz primarnosti prava Unije in dolžnosti lojalnega sodelovanja iz člena 4(3) PEU. Tako Pogodbi vplivata na pravico držav članic do sklenitve takih sporazumov po njihovem pristopu k Evropski uniji. Tako lahko ravnajo le na področjih, ki spadajo v njihovo pristojnost, in pod pogojem, da so v skladu s pravom Unije.

389. Če se razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami nato spremeni ter Evropska unija pridobi dodatne pristojnosti, ki so po svoji naravi izključne, ne vidim razloga, zakaj bi se morala pravila iz člena 351 PDEU nehati uporabljati. Države članice morajo še naprej ustrezno ukrepati, da zagotovijo skladnost obstoječih sporazumov z zadevnega področja, ki zdaj zavezujejo tudi Evropsko unijo,²⁸⁴ s to novo razdelitvijo pristojnosti in vsakršnim poznejšim ravnanjem Evropske unije pri izvajanju svojih pristojnosti.

390. Menim, da je ta ugotovitev prav tako popolnoma v skladu z mednarodnim pravom.

282 — Glej na primer sodbe z dne 3. marca 2009, Komisija/Avstrija, C-205/06, EU:C:2009:118, točka 33 in navedena sodna praksa; z dne 19. novembra 2009, Komisija/Finska, C-118/07, EU:C:2009:715, točka 27 in navedena sodna praksa, ter z dne 3. marca 2009, Komisija/Švedska, C-249/06, EU:C:2009:119, točka 34 in navedena sodna praksa.

283 — Druge sporazume, našteje v Prilogi 9-D, so sklenili Singapur in Belgijsko-luksemburška ekonomska unija, Francija, Nemčija, Nizozemska in Združeno kraljestvo ter spadajo v čas po 1. januarju 1958 ali (za Združeno kraljestvo) po datumu pristopa k Evropski gospodarski skupnosti.

284 — Glej točko 379 zgoraj.

391. Evropska unija in Singapur se v opombi 19²⁸⁵ k členu 9.10.1 Sporazuma EUSFTA izrecno sklicujeta na člen 59 Dunajske konvencije iz leta 1969. Ta določba je na podlagi pogodbenega prava zavezujoča za vse države članice in Singapur. Evropska unija sama ni in ne more biti zavezana z Dunajsko konvencijo iz leta 1969, ker ni država. Sodišče se je kljub temu sklicevalo na to določbo pri reševanju vprašanj glede nadaljnjih sporazumov.²⁸⁶

392. Člen 59 Dunajske konvencije iz leta 1969 se nanaša na (implicitno) prenehanje veljavnosti pogodbe med pogodbenicami, ker so vse te pogodbenice sklenile poznejšo pogodbo. V tej določbi je določeno: „1. Šteje se, da mednarodna pogodba preneha veljati, če vse pogodbenice pozneje sklenejo mednarodno pogodbo o istem predmetu in če: a) iz poznejše mednarodne pogodbe izhaja ali se sicer ugotovi, da so pogodbenice nameravale predmet urediti s to pogodbo [...]“. Komisija iz tega sklepa, da bi bilo zdaj treba Evropsko unijo šteti za pogodbenico prejšnjih dvostranskih sporazumov.

393. Člen 59 v ničemer ne odstopa od temeljnega načela, da prenehanje veljavnosti pogodbe (tako kot njena sklenitev) zahteva soglasje pogodbenic te pogodbe.²⁸⁷ Predvsem služi kot kolizijsko pravilo za določitev, katera pogodba se uporabi, če obstajajo nadaljnji sporazumi in če so vse pogodbenice prejšnje pogodbe tudi pogodbenice poznejše pogodbe, prva pogodba pa ni odpovedana.²⁸⁸ Če se Evropska unija odloči izvajati novo pridobljene pristojnosti in sklene sporazum s tretjo državo, je ta tretja država zavezana s tem novim sporazumom in z vsemi sporazumi, ki jih je prej sklenila z državami članicami in se nanašajo na isti predmet. To lahko seveda vodi do pravne negotovosti za tretjo državo. Kadar se uporabi člen 59 Dunajske konvencije iz leta 1969, je ta spor razrešen v korist poznejšega sporazuma med Evropsko unijo in tretjo državo. Kadar se ne uporabi, mora tretja država načeloma spoštovati oba sporazuma.

394. Vendar se člen 59 Dunajske konvencije iz leta 1969 uporabi le, če je jasno, da je (na podlagi mednarodnega prava) Evropska unija nadomestila posamezne države članice pri dvostranskih sporazumih iz Priloge 9-D. Ne ponuja splošnih napotkov o nasledstvu pri pogodbah. Dunajska konvencija iz leta 1969 ne prejudicira nobenih vprašanj, ki glede pogodbe izhajajo iz nasledstva držav.²⁸⁹ Tudi Dunajska konvencija o nasledstvu držav glede pogodb iz leta 1978²⁹⁰ se očitno ne ukvarja s posebnim položajem, ki je tu sporen. (Dodala bi, da čeprav je ta konvencija začela veljati, je le malo držav članic med (omejenimi) podpisnicami.)

395. Komisija se je na obravnavi sklicevala na to, kar je opisala kot prakso, ki je „ustaljena“ in „jo sprejema veliko število tretjih držav“. Vendar so se vsi maloštevilni primeri, ki jih je navedla, nanašali na to, kar je storila sama Evropska unija. Komisija ni ponudila nobene razlage glede tega, ali druge države menijo, da taka praksa pomeni pravilo mednarodnega prava.

396. Ob upoštevanju navedenega v mednarodnem pravu (v njegovem trenutnem stanju) ne morem najti podlage za sklep, da lahko Evropska unija avtomatično nasledi mednarodni sporazum, ki so ga sklenile države članice in pri katerem ni pogodbenica, nato pa odpove ta sporazum. Tako pravilo bi pomenilo izjemo od temeljnega pravila o soglasju pri sprejemanju mednarodne zakonodaje. Če bi

285 — V nekaterih jezikovnih različicah se to lahko pojavi v opombi 51.

286 — Glej sodbo z dne 2. avgusta 1993, Levy, C-158/91, EU:C:1993:332, točka 19. Očitno je v sodnih odločbah in pravni teoriji mogoče najti podporo za domnevo, da je člen 59 Dunajske konvencije iz leta 1969 postal mednarodno običajno pravo. Za pregled upoštevnihi virov glej na primer Dubuisson, F., „Article 59 – Termination or suspension of the operation of a treaty implied by conclusion of a later treaty“, v Corten, O., in Klein, P. (ur.), *The Vienna Conventions on the Law of Treaties – A Commentary – Volume II* (Oxford University Press, 2011), str. 1325, na str. 1329 in 1330.

287 — Glej v tem smislu člen 54 Dunajske konvencije iz leta 1969. Z Dunajsko konvencijo iz leta 1969 so določene izjeme (pod nekaterimi pogoji): v primeru bistvene kršitve (člen 60); nastanek razmer, ki onemogočajo izvajanje (člen 61); bistvena sprememba okoliščin (člen 62); prekinitev diplomatskih ali konzularnih odnosov (člen 63); in nastanek novega obveznega pravila splošnega mednarodnega prava (člen 64).

288 — To je jasno razvidno iz člena 30 Dunajske konvencije iz leta 1969 o uporabi nadaljnjih mednarodnih pogodb o istem predmetu.

289 — Člen 73 Dunajske konvencije iz leta 1969. Če pa se lahko uporabi tako Dunajska konvencija iz leta 1969 kot Dunajska konvencija iz leta 1986 (na primer v okoliščinah razmerja med dvostranskim sporazumom med dvema državama ter sporazumom med državo in mednarodno organizacijo), prevlada Dunajska konvencija iz leta 1969 (glej člen 7 Dunajske konvencije iz leta 1986).

290 — Zbirka pogodb Združenih narodov, zv. 1946, str. 3.

sprejeli stališče Komisije, bi to pomenilo, da lahko zaradi sprememb v pravu Unije in (morebitnega) izvajanja zunanjih pristojnosti Evropske unije država članica preneha biti pogodbenica mednarodnega sporazuma, čeprav je bila država, ki se je strinjala s tem, da jo ta sporazum zavezuje, in za katero je veljal.²⁹¹ Pravice in obveznosti države članice na podlagi tega sporazuma bi ugasnile ter če bi se Evropska unija odločila izvajati svoje nove pristojnosti, bi jih nadomestile pravice in obveznosti, ki bi jih do tretje države prevzela Evropska unija, ne da bi se s temi (bistvenimi) spremembami država članica strinjala.

397. Nazadnje, ugotavljam, da je Evropska unija sprejela sekundarno zakonodajo (Uredbo št. 1219/2012) o prehodnih dogovorih za dvostranske sporazume o naložbah med državami članicami in tretjimi državami. Vendar se za to uredbo izrecno navaja, da ne posega v razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami na podlagi PDEU.²⁹² Temelji na domnevi, da je Evropska unija izključno pristojna za vse zadeve, zajete s temi prejšnjimi dvostranskimi sporazumi, ter na podlagi prava Unije ponuja podlago državam članicam za delovanje glede obstoječih in (morebitnih) novih sporazumov. Vendar s to uredbo ni predvideno, da lahko Evropska unija sama (skupaj s tretjo državo, ki jo zavezuje dvostranski sporazum) odpove te prejšnje sporazume.

398. Zato ugotavljam, da imajo države članice izključno pristojnost za odpoved dvostranskih sporazumov o naložbah, ki so jih prej sklenile s tretjimi državami. Zato Evropska unija ni pristojna za dogovor o členu 9.10 Sporazuma EUSFTA.

Javna naročila (poglavje X Sporazuma EUSFTA²⁹³)

Trditve

399. Komisija navaja, da je Sodišče že v zadevi C-360/93²⁹⁴ razsodilo, da skupna trgovinska politika načeloma zajema sklenitev sporazumov o vzajemnem odpiranju trgov javnih naročil za blago in čezmejne storitve. Ker so drugi načini opravljanja storitev zdaj vključeni v okvir skupne trgovinske politike, se ista trditev s tem uporablja za te druge načine opravljanja storitev. Splošneje Komisija trdi, da se mednarodni sporazumi o dostopu blaga in storitev tretjih držav na trge Evropske unije z javnimi naročili ter o dostopu blaga in storitev Unije na trge tretjih držav z javnimi naročili nanašajo posebej na mednarodno trgovino in imajo zato nanjo neposredne in takojšnje vplive. Komisija dodaja, da je Evropska unija (nedavno) sklenila Protokol o spremembah Sporazuma STO o javnem naročanju na podlagi izključne pristojnosti za skupno trgovinsko politiko.

400. Druge stranke glede poglavja X niso podale posebnih trditev.

Analiza

401. Drugače kot Komisija menim, da zadeva C-360/93²⁹⁵ ni upoštevana za odločitev, ali poglavje X spada v skupno trgovinsko politiko. V tej zadevi je Sodišče razglasilo za nična dva sklepa Sveta, (i) o sklenitvi sporazuma o javnih naročilih med (sedanjo) Evropsko unijo in Združenimi državami Amerike ter (ii) o razširitvi ugodnosti določb direktive Sveta o javnih naročilih, tako da je zajemala tudi Združene države Amerike.²⁹⁶ Razsodilo je, da člen 113 ES ni ustrezna pravna podlaga za

291 — Glej člen 2(1)(g) Dunajske konvencije iz leta 1969.

292 — Člen 1(1) in uvodna izjava 3 Uredbe št. 1219/2012.

293 — Glej točke od 69 do 76 priloge k tem sklepnim predlogom.

294 — Sodba z dne 7. marca 1996, Parlament/Svet, C-360/93, EU:C:1996:84.

295 — Sodba z dne 7. marca 1996, Parlament/Svet, C-360/93, EU:C:1996:84.

296 — In sicer Direktive Sveta 90/531/EGS z dne 17. septembra 1990 o postopkih javnega naročanja za subjekte, ki delujejo na področju vodnega, energetskega, transportnega in telekomunikacijskega sektorja (UL 1990, L 297, str. 1).

ti odločbi, ker je takrat zgolj opravljanje čezmejnih storitev spadalo v okvir skupne trgovinske politike. Vendar sta obe odločbi zajemali tudi druge načine opravljanja storitev (tržno prisotnost ali prisotnost fizičnih oseb na ozemlju pogodbenice).²⁹⁷ Sodišče se zato ni izreklo o tem, ali javna naročila kot taka spadajo v skupno trgovinsko politiko.

402. Kljub temu se strinjam s Komisijo, da je cilj poglavja X primarno omogočiti vzajemno odprtje trgov javnega naročanja v Evropski uniji in Singapurju v okviru omejitev s Seznama zavez o dostopu do trga za vsako pogodbenico. S tem poglavjem se skuša tudi okrepiti konkurenca pri javnem naročanju blaga, storitev in gradenj ter zagotoviti preglednost in proceduralna poštenost na tem področju. To je narejeno z razširitvijo zavez, ki sta jih pogodbenici že prevzeli na podlagi (revidiranega) Sporazuma STO o javnih naročilih.²⁹⁸ Dejansko so precejšnji deli tega poglavja (dobesedno) enaki temu sporazumu STO.

403. Na ugotovitev, da so trgovina z blagom in storitvami – in zato pravila o dostopu do trga za tako blago in storitve ter domači predpisi, ki jih urejajo – zajeti s skupno trgovinsko politiko, ne vpliva dejstvo, da to blago in storitve kupujejo javni organi in ne zasebni subjekti.

404. Vendar se na podlagi poglavja X uporabljajo tudi nekatere zaveze, značilne za prevozni sektor. S Prilogo 10-E, del 2 („Zaveze Unije“), v kateri so določene storitve, glede katerih Unija sprejema zaveze, je izrecno potrjeno, da so s tem poglavjem zajete različne oblike prevoznih storitev. Poleg tega je v opombi 2 k temu delu Priloge navedeno, da za zaveze Unije glede storitev veljajo omejitve in pogoji zavez Evropske unije iz poglavja VIII.

405. V delu, v katerem se poglavje X uporablja za prevozne storitve in storitve, ki so neločljivo povezane s temi storitvami, je iz člena 207(5) PDEU razvidno, da pristojnost Evropske unije za to poglavje ne more temeljiti na skupni trgovinski politiki.²⁹⁹

406. Komisija ni dokazala, na kateri drugi podlagi ima lahko Unija izključno pristojnost za poglavje X.

407. Po mojem mnenju ima Evropska unija deljeno pristojnost za to poglavje v delu, v katerem se to uporablja za prevozne storitve in storitve, ki so neločljivo povezane s temi storitvami. Poglavje X zagotavlja, da se javna naročila, zajeta s tem poglavjem, dodeljujejo v skladu z načeli enakega obravnavanja, prepovedi diskriminacije in preglednosti, ter tako zagotavlja odpiranje javnega naročanja konkurenci v Evropski uniji in Singapurju.³⁰⁰ To poglavje torej prispeva k vzpostavitvi in zagotavljanju delovanja notranjega trga, ki – kot je razvidno iz Protokola (št. 27) o notranjem trgu in konkurenci – „vključuje sistem, s katerim se preprečuje izkrivljanje konkurence“.³⁰¹ V tem smislu je mogoče poglavje X šteti za potrebno za doseganje cilja vzpostavitve notranjega trga, določenega v členu 26(1) PDEU, v smislu druge podlage iz člena 216(1) PDEU.³⁰² Vendar si v skladu s členom 4(2)(a) PDEU to zunanjo pristojnost delijo Evropska unija in njene države članice.

408. Zato sklepam, da določbe poglavja X o javnih naročilih spadajo v okvir izključne pristojnosti Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU, razen v delu, v katerem se uporabljajo za javna naročila prevoznih storitev in storitev, ki so neločljivo povezane s temi storitvami. V delu, v katerem se uporabljajo te zadnje kategorije storitev, poglavje X spada v deljeno pristojnost Evropske unije.

297 — Sodba z dne 7. marca 1996, Parlament/Svet, C-360/93, EU:C:1996:84, točka 30.

298 — Singapur, Evropska unija in 28 držav članic so pogodbene stranke Sporazuma o javnem naročanju. Ta sporazum je vključen v Prilogo 4 k Sporazumu STO, ki vsebuje seznam večstranskih sporazumov o trgovini. Zato je del Sporazuma STO samo za tiste članice STO, ki so ga sprejele (in zavezuje samo te članice) (člen II:3 Sporazuma STO). Singapur, Evropska unija in 28 držav članic so tudi pogodbene stranke revidiranega Sporazuma STO o javnih naročilih, ki je začel veljati 6. aprila 2014.

299 — Glej tudi točko 402 zgoraj.

300 — Glej člen 10.4 Sporazuma EUSFTA.

301 — UL 2012, C 326, str. 309.

302 — Ta cilj se odraža tudi v členu 3(3) PEU.

Intelektualna lastnina (poglavje XI Sporazuma EUSFTA³⁰³)

Trditve

409. Komisija trdi, da celotno poglavje XI spada v okvir skupne trgovinske politike, ker se nanaša na trgovinske vidike pravic intelektualne lastnine v smislu člena 207(1) PDEU. Zato ima Evropska unija na podlagi člena 3(1) PDEU izključno pristojnost za to poglavje.

410. Komisija vidi podporo za svoje stališče v sodbi Daiichi,³⁰⁴ v kateri je Sodišče razsodilo, da lahko med pravili, ki jih je sprejela Evropska unija na področju intelektualne lastnine, samo „tista, ki imajo posebno vez z mednarodno trgovino, spadajo pod pojem ‚trgovinski vidiki pravic intelektualne lastnine‘“;³⁰⁵ da pa je Sporazum TRIPS v celoti zajet s tem pojmom.³⁰⁶ Enako velja za mednarodne sporazume o intelektualni lastnini, sklenjene zunaj STO, ki imajo posebno vez z mednarodno trgovino. Komisija se tu sklicuje na sodbo Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia in ERSA.³⁰⁷

411. Prvič, Komisija navaja, da večina določb poglavja XI temelji na Sporazumu TRIPS. Drugič, v členu 11.2.1 je navedeno, da je to poglavje namenjeno temu, da se „[dopolnjujejo] pravice in obveznosti pogodbenic na podlagi Sporazuma TRIPS ter drugih mednarodnih pogodb na področju intelektualne lastnine, katerih pogodbenici sta obe“. Tretjič, poglavje XI je del širšega sporazuma med Evropsko unijo in Singapurjem. To je razvidno iz člena 11.1.1. Cilji, ki so v njem določeni, kažejo, da vzpostavitev skupnih standardov za zaščito intelektualne lastnine kot taka ni cilj Sporazuma EUSFTA. Nasprotno, cilji so zmanjšanje izkrivljanja trgovine in povečanje dostopa na trg za proizvode, zavarovane s pravicami intelektualne lastnine. Poleg tega za poglavje XI na enak način kot za Sporazum TRIPS veljajo določbe o postopkih reševanja sporov iz poglavij XV in XVI Sporazuma EUSFTA. Kršitve obveznosti iz poglavja 11 lahko torej vodijo do trgovinskih sankcij.

412. Komisija v zvezi s sklicevanjem na druge mednarodne sporazume o intelektualni lastnini v poglavju XI trdi, da je uporaba te (običajne) zakonodajne tehnike razumna in upravičena, ker je splošni cilj postopno zmanjšanje ovir za mednarodno trgovino in naložbe. Dalje, večina sklicevanj je zgolj deklaratorna ali v obliki „prizadevanj za najboljše rezultate“, ki ne ustvarjajo pravnih učinkov, ki bi lahko oslabili pristojnost Evropske unije za poglavje XI.

413. Stališče *Parlamenta* o poglavju XI je skladno s stališčem Komisije. Dodaja, da v poglavju XI ne obstaja sklicevanje na člen 61 Sporazuma TRIPS (ki se nanaša na kazenske postopke in kazni).³⁰⁸

414. Nobena od trditev *Sveta* se ne nanaša posebej na poglavje XI.

415. Številne *države članice* navajajo, da Evropska unija nima izključne pristojnosti za poglavje XI, ki ni posebej povezano z mednarodno trgovino in zato ne more spadati v pojem „trgovinski vidiki pravic intelektualne lastnine“. Sodba Daiichi³⁰⁹ se je v bistvu nanašala na člen 27 Sporazuma TRIPS in ne na ves ta sporazum. Zato člena 207 PDEU ni mogoče razlagati tako, da daje izključno pristojnost Evropski uniji za sklenitev sporazumov, ki obsegajo vse določbe iz Sporazuma TRIPS. Če bi se

303 — Glej točke od 77 do 91 priloge k mojim sklepnim predlogom.

304 — Sodba z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520.

305 — Komisija se sklicuje na točko 52 sodbe.

306 — Komisija se sklicuje na točko 53 sodbe.

307 — Sodba z dne 12. maja 2005, Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia in ERSA, C-347/03, EU:C:2005:285.

308 — Člen 61 Sporazuma TRIPS določa: „Članice zagotovijo kazenske postopke in kazni, ki se uporabljajo vsaj pri zavestnem ponarejanju znamk ali piratstvu avtorskih pravic v trgovinsko pomembnem obsegu. Sredstva, ki so na voljo, vključujejo zaporno kazen in/ali denarne kazni, ki so dovolj visoke, da pomenijo odvrčanje od takih dejanj, sorazmerno višini kazni za ustrezna kazniva dejanja. V določenih primerih sredstva pomenijo tudi odvzem, zaplembo in uničenje blaga, ki krši pravico intelektualne lastnine, in kateregakoli drugega materiala in orodja, ki se v pretežni meri uporabljajo pri kaznivem dejanju. Članice lahko določijo kazenske postopke in kazni še za druge primere kršitev pravic intelektualne lastnine, še posebej, če je to storjeno zavestno in v trgovinsko pomembnem obsegu.“

309 — Sodba z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520.

v nasprotju s to navedbo sodba Sodišča nanašala na vse določbe Sporazuma TRIPS, je razlogovanje Sodišča temeljilo predvsem na značilnostih pravnega reda STO, ki pa v Sporazumu EUSFTA niso prisotne. Tudi če sodbo Daiichi³¹⁰ razumemo široko, se ne more razširiti na zadeve, ki niso neposredno urejene s Sporazumom TRIPS.

416. Poglavje XI Sporazuma EUSFTA in Sporazum TRIPS se ne prekrivata v celoti. Vsekakor zgolj dejstvo, da za zadevo velja Sporazum STO (katerega sestavni del je Sporazum TRIPS), ne pomeni, da je zadeva zajeta s skupno trgovinsko politiko. Člena 207(1) PDEU ne bi smeli razumeti tako, da pomeni, da zdaj vsi mednarodni sporazumi o pravicah intelektualne lastnine spadajo v skupno trgovinsko politiko.

417. V poglavje XI so vključene nekatere določbe Sporazuma TRIPS in določbe drugih sporazumov o intelektualni lastnini (ki so bili sklenjeni zunaj okvira STO), za katere Evropska unija ne more imeti izključne pristojnosti. Drugače kot Sporazum TRIPS ti sporazumi (pretežno mednarodni sporazumi v okviru Svetovne organizacije za intelektualno lastnino) niso bili sklenjeni kot del sporazumov o trgovini. Prav tako jih ni mogoče opredeliti kot sporazume o trgovini v smislu sodbe Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia in ERSA.³¹¹ Kakršno koli razmerje med temi sporazumi in mednarodno trgovino je zgolj posredno. Evropska unija ne more potrditi mednarodnih zavez, ki se nanašajo samo na države članice. Prav tako ne more od držav članic zahtevati, da uporabljajo mednarodne sporazume, ki jih niso sklenile.

418. Dalje, določbe, povezane z uporabo zavarovanih pravic, kot so členi od 42 do 50 Sporazuma TRIPS (torej določbe dela III, poglavje 2 – „Civilni in upravni postopki ter sredstva“), niso del skupne trgovinske politike. Te določbe se nanašajo na organizacijo pravosodja in civilni postopek. Z mednarodno trgovino niso posebej povezane.

419. Evropska unija tudi ne more imeti izključne pristojnosti, ker poglavje XI vključuje člen 61 Sporazuma TRIPS, ki se nanaša na kazni. Kazenske zadeve niso del trgovinskih vidikov pravic intelektualne lastnine.

420. Prav tako Evropska unija ni pristojna za prevzem odgovornosti iz člena 11.4 Sporazuma EUSFTA v delu, v katerem ta določba vključuje Bernsko konvencijo za varstvo književnih in umetniških del,³¹² Pogodbo Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici³¹³ in Pogodbo Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o izvedbah in fonogramih,³¹⁴ ki se nanašajo na moralne pravice. Evropska unija ni pristojna za moralne pravice; prav tako na tem področju ni bilo nobene harmonizacije.

421. Člen 11.2 (ki se nanaša na Sporazum TRIPS in Pariško konvencijo za varstvo industrijske lastnine³¹⁵) in člen 11.29 Sporazuma EUSFTA (ki se sklicuje na Pogodbo o sodelovanju na področju patentov³¹⁶ in zahteva od pogodbenic, da si, če je primerno, po najboljših močeh prizadevata za uskladitev s členi od 1 do 16 Pogodbe o patentnem pravu³¹⁷) bosta vplivala na patente, ki spadajo v deljeno pristojnost (glej med drugim člen 118 PDEU ter uredbi št. 1257/2012 in št. 1260/2012).³¹⁸ Patentno varstvo je predmet okrepljenega sodelovanja med državami članicami (z izjemo Španije,

310 — Sodba z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520.

311 — Sodba z dne 12. maja 2005, Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia in ERSA, C-347/03, EU:C:2005:285.

312 — 1161 UNTS 30.

313 — 36 ILM 65.

314 — 36 ILM 76.

315 — 828 UNTS 305.

316 — 9 ILM 978.

317 — 39 ILM 1047.

318 — Uredba (EU) št. 1257/2012 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. decembra 2012 o izvajanju okrepljenega sodelovanja na področju uvedbe enotnega patentnega varstva (UL 2012, L 361, str. 1) in Uredba Sveta (EU) št. 1260/2012 z dne 17. decembra 2012 o izvajanju okrepljenega sodelovanja na področju uvedbe enotnega patentnega varstva v zvezi z veljavno ureditvijo prevajanja (UL 2012, L 361, str. 89).

Italije in Hrvaške). Taka zadeva ne more biti predmet izključne pristojnosti: pojem okrepljenega sodelovanja ni združljiv s pojmom izključne pristojnosti. Druga država članica tudi trdi, da Komisija ni pojasnila, kako bi lahko Evropska unija ravnala v skladu s členom 11.29 Sporazuma EUSFTA,³¹⁹ če bi morala biti Evropska unija edina podpisnica Sporazuma EUSFTA. Zadeve, zajete s Pogodbo o sodelovanju na področju patentov in Pogodbo o patentnem pravu, se razlikujejo od vsebinskih patentnih zadev, zajetih s Sporazumom TRIPS.

422. Člen 11.35 (o sortah rastlin) prav tako ne spada v skupno trgovinsko politiko. Mednarodna konvencija o varstvu novih sort rastlin ni posebej povezana z mednarodno trgovino. S to konvencijo je zagotovljena *sui generis* oblika varstva intelektualne lastnine. Pravna podlaga za sklep Sveta o sklenitvi te konvencije je bil člen 43 PDEU, ki se nanaša na kmetijstvo.

423. Nazadnje, ni nujno, da sta notranja pristojnost in zunanja pristojnost (skoraj) enaki. Tako Evropska unija zato, ker nekatere zadeve, zajete s poglavjem XI, niso harmonizirane, nima izključne pristojnosti na podlagi člena 3(2) PDEU.

Analiza

Pomen „trgovinskih vidikov pravic intelektualne lastnine“ iz člena 207(1) PDEU

424. Po začetku veljavnosti Lizbonske pogodbe zdaj člen 207(1) PDEU določa, da mora skupna trgovinska politika temeljiti na enotnih načelih tudi glede na „trgovinske vidike pravic intelektualne lastnine“. Izhodišče za razlago tega izraza je sodba Daiichi.³²⁰

425. Sodišče je v svoji sodbi v tej zadevi najprej navedlo, da ker se je primarno pravo Unije bistveno razvilo, njegova prejšnja sodna praksa o Sporazumu TRIPS, vključno z mnenjem 1/94,³²¹ ni več upoštevana za določitev, v kakšnem obsegu Sporazum TRIPS spada v skupno trgovinsko politiko.

426. Prvič, Sodišče je ugotovilo, da čeprav se Sporazum TRIPS ne nanaša na podrobno delovanje mednarodne trgovine kot take, je sestavni del ureditve STO in eden od glavnih večstranskih sporazumov, na katerih temelji ta ureditev.³²²

427. Drugič, Sodišče je ugotovilo, da posebnost vezi med Sporazumom TRIPS in mednarodno trgovino ponazarja dejstvo, da je na podlagi pravil o mehanizmu STO za reševanje sporov mogoče, da ena članica uporabi vse bolj razširjeno prekinitev koncesij med Sporazumom TRIPS in drugimi pomembnimi večstranskimi sporazumi, ki so sestavni del Sporazuma STO.³²³ V zvezi s tem se je Sodišče sklicevalo na člen 22(3) Dogovora STO o pravilih in postopkih za reševanje sporov. V tej določbi je navedeno, katere koncesije in druge obveznosti je mogoče prekiniti.

428. Tretjič, Sodišče je ugotovilo, da avtorji Pogodbe – ko so v člen 207(1) PDEU vključili izraz „trgovinski vidiki pravic intelektualne lastnine“ – niso mogli prezreti, da ta izraz skoraj dobesedno ustreza sedanjemu naslovu Sporazuma TRIPS.³²⁴

319 — V tej določbi pogodbenici ponovno potrjujeta svoje obveznosti v skladu s Pogodbo o sodelovanju na področju patentov in se strinjata, da si bosta po najboljših močeh prizadevali za uskladitev s členi od 1 do 16 Pogodbe o patentnem pravu na način, ki je v skladu z njunim domačim pravom in postopki.

320 — Sodba z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520.

321 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točke od 55 do 71. Z izjemo posebnih ukrepov, namenjenih preprečitvi sprostitev v prosti promet ponarejenega blaga, Sporazum TRIPS ni spadal v skupno trgovinsko politiko. Sodišče je to stališče upravičilo z dejstvom, da pravice intelektualne lastnine vplivajo na notranjo trgovino „enako, če ne celo bolj kot mednarodna trgovina“. Vendar se tedaj določba Pogodbe o skupni trgovinski politiki ni nanašala na trgovinske vidike pravic intelektualne lastnine.

322 — Sodba z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, točka 53.

323 — Glej v zvezi s tem sodbo z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, točka 54.

324 — Sodba z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, točka 55.

429. Četrtrič, Sodišče je poudarilo, da je glavni cilj Sporazuma TRIPS okrepiti in uskladiti varstvo intelektualne lastnine na svetovni ravni. Tako je v preambuli navedeno, da je cilj sporazuma zmanjšanje nesorazmerij v mednarodni trgovini z zagotovitvijo učinkovitega in ustreznega varstva pravic intelektualne lastnine na ozemlju vsake članice STO.³²⁵ Kontekst vsebinskih pravil je liberalizacija trgovine in ne harmonizacija zakonodaje držav članic.

430. Zato menim, da je Sodišče v zadevi Daiichi štel, da celotni Sporazum TRIPS spada v skupno trgovinsko politiko. Njegova analiza ni bila omejena na člen 27 Sporazuma TRIPS.

431. Kljub temu pa nisem prepričana, da je razlogovanje iz sodbe Daiichi mogoče in treba v celoti prenesti na preučitev Sporazuma EUSFTA.

432. Očitno je dejstvo, da izraz iz člena 207(1) PDEU („trgovinski vidiki pravic intelektualne lastnine“) ustreza naslovu Sporazuma TRIPS („trgovinski vidiki pravic intelektualne lastnine“), značilno za ta sporazum STO.

433. Vključitev določb o intelektualni lastnini v posamezni sporazum o trgovini lahko kaže na posebno povezavo med temi določbami in mednarodno trgovino. Vendar lahko skupna trgovinska politika obsega tudi določbe ali sporazume o intelektualni lastnini, o katerih so pogajanja potekala in ki so bili sklenjeni v netrgovinskem kontekstu.³²⁶ Če bi zgolj vključitev zadeve v tak sporazum zadostovala za to, da bi spadal v skupno trgovinsko politiko, bi državam članicam resnično grozilo, da bi izgubile obstoječe pristojnosti.³²⁷

434. Obseg skupne trgovinske politike po mojem mnenju tudi ne bi smel biti opredeljen z vrsto pravnega sredstva, ki je določeno s pravili o reševanju sporov.³²⁸

435. Menim, da je za namene člena 207(1) PDEU pomembno, ali se sporazum, ki vsebuje določbe o varstvu pravic intelektualne lastnine, nanaša posebej na mednarodno trgovino. To bi bilo treba ugotoviti s preučitvijo, ali je sporazum v bistvenem namenjen spodbujanju, olajševanju ali urejanju trgovine (in ne harmonizaciji zakonov držav članic);³²⁹ ali ima neposreden in takojšen učinek na tako trgovino; in ali je njegov cilj omejitev izkrivljanja mednarodne trgovine z zagotovitvijo učinkovitega in ustreznega varstva gospodarskih interesov in monopolov, ki se ustvarijo s pravicami intelektualne lastnine, na ozemlju vsake pogodbenice. To je bistvo sodbe Daiichi.

436. Tu se strinjam z generalnim pravobranilcem N. Wahlom, da so pravice intelektualne lastnine po svoji naravi predvsem trgovinske, saj so v bistvu izključne pravice, ki ustvarjajo monopole, ki lahko omejujejo prosti promet blaga ali storitev.³³⁰ V tržnem gospodarstvu je glavni pomen teh pravic njihova gospodarska vrednost. Če je njihovo izvajanje bistveno za tržno izkoriščanje zavarovane intelektualne lastnine na čezmejnem trgu, spadajo take pravice v „trgovinske vidike pravic intelektualne lastnine“. ³³¹ S tega vidika postanejo interesi, povezani z varstvom teh pravic, v bistvu trgovinski interesi.

325 — Sodba z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, točka 58.

326 — Glej na primer sklepne predloge generalnega pravobranilca N. Wahla v postopku za izdajo mnenja 3/15, EU:C:2016:657, točke od 64 do 66; glej tudi sodbo z dne 12. maja 2005, Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia in ERSa, C-347/03, EU:C:2005:285, točke od 81 do 83.

327 — Glej tudi točko 102 zgoraj.

328 — Če vsebina kršene obveznosti določa vsebino pravnega sredstva (kot na primer pri povračilni prekinitvi koncesij ali obveznosti), lahko to kaže na vsebinsko povezavo med obema vrstama obveznosti. Vendar je značilnost navzkrižnega povračilnega ukrepanja, na katero se je Sodišče sklicevalo v sodbi Daiichi, očitno to, da ni nujno, da obstaja taka povezava. Zaradi celovitosti ugotavljam, da člen 15.12 Sporazuma EUSFTA daje možnost, da je pogodbenica upravičena do opustitve svojih obveznosti, ki izhajajo iz katere koli določbe, za katero se uporablja poglavje XV (reševanje sporov).

329 — Glej sodbo z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520, točka 51.

330 — Sklepni predlogi generalnega pravobranilca N. Wahla v postopku za izdajo mnenja 3/15, EU:C:2016:657, točka 56.

331 — V Deklaraciji iz Punte del Este iz leta 1986, s katero se je začel urugvajski krog trgovinskih pogajanj, katerega rezultat je bila ustanovitev STO, je ta povezava opredeljena tako: „Zaradi zmanjšanja nesorazmerij in ovir v mednarodni trgovini in ob upoštevanju potrebe po spodbujanju učinkovitega in ustreznega varstva pravic intelektualne lastnine ter zaradi zagotovitve, da bi preprečili, da ukrepi in postopki za uveljavljanje pravic industrijske lastnine sami ne bi postali ovire v zakoniti trgovini, si bodo pogajanja prizadevala pojasniti določbe GATT in po potrebi oblikovati nova pravila in discipline“.

437. S tem ne želim povedati, da so vse oblike varstva pravic intelektualne lastnine vedno in nujno povezane z mednarodno trgovino. Sodišče je na primer opisalo, da je posebni predmet pravic za varstvo literarne in umetniške lastnine zagotovitev, da so varovane moralne in gospodarske pravice imetnikov.³³² Moralne pravice dopolnjujejo gospodarske pravice, saj dajejo avtorju „pravico do priznanja, da je on ustvarjalec dela, in pravico, da se upre vsaki skazitvi, okrnitvi ali drugačni spremembi dela ali vsaki drugi uporabi tega dela, ki bi škodovala njegovi časti ali njegovemu ugledu“. ³³³ Z njimi se skuša zavarovati razmerje avtorja do njegovega dela. To razmerje je v bistvu neodvisno od gospodarskih pravic avtorja na tem delu. To tudi pomeni, da če sporazum, kakršen je Sporazum EUSFTA, zajema ustvaritev in varstvo moralnih pravic, pravna podlaga za sklenitev tega sporazuma ne more biti zgolj člen 207(1) PDEU. Določbe o takih pravicah niso postranske glede na gospodarske pravice. Drugačen sklep bi pomenil, da bi se iz člena 207(1) PDEU črtali besedi „trgovinski vidiki“, tako da bi trgovinski in netrgovinski vidiki pravic intelektualne lastnine spadali v skupno trgovinsko politiko.

438. Nekaj držav članic predlaga Sodišču, naj omeji svoj sklep iz sodbe Daiichi, tako da izključi nekatere določbe Sporazuma TRIPS, kot so členi od 42 do 50 in 61 tega sporazuma, iz obsega trgovinske politike. Trdijo, da se te določbe nanašajo na organizacijo pravosodja, civilne postopke in kazenske zadeve. Iz tega bi izhajalo, da ker so te določbe kljub vsemu del Sporazuma EUSFTA, Evropska unija nima izključne pristojnosti za poglavje XI.

439. Če bi bila ta trditev pravilna, bi pomenila, da mora vsaka določba mednarodnega sporazuma izpolniti pogoj posebne povezave z mednarodno trgovino, da bi lahko bila vključena v skupno trgovinsko politiko. Vendar mora odločitev o tem, ali ima Evropska unija izključno pristojnost, in s tem opredelitev pravilne pravne podlage za zadevno delovanje, temeljiti na objektivnih dejavnikih, vključno s ciljem in vsebino delovanja.³³⁴ Pravna podlaga za sklep o sklenitvi mednarodnega sporazuma ni vsota pravnih podlag za vsako posamezno določbo tega sporazuma. Tako na primer v zadevi C-137/12³³⁵ dejstvo, da je v njej sporni mednarodni sporazum vseboval določbe o ukrepih zasega in zaplembe, ni spremenilo sklepa Sodišča, da sporazum spada v okvir skupne trgovinske politike. S temi določbami „[...] [se je želelo] na splošno zagotoviti učinkovito pravno varstvo storitev, ki temeljijo na pogojnem dostopu, na ozemlju [...] pogodbenic“ in v skladu s tem „[...] prispeva[ti] k uresničevanju glavnega cilja, ki ga ima izpodbijani sklep v povezavi s Konvencijo [...]“. ³³⁶

440. Nazadnje, menim, da Evropska unija nima izključne pristojnosti za skupno trgovinsko politiko *samo* takrat, kadar ima ustrezne pristojnosti na notranjem trgu in je te notranje pristojnosti izvajala (kar je pripeljalo do harmonizacije). To bi pomenilo, da bi člena 3(1)(e) in 207(1) PDEU razlagali tako, da vsebujeta pogoj, ki je take vrste kot pogoj, ki ga je Sodišče določilo v sodbi ERTA. Toda skupna trgovinska politika ima notranjo in zunanjo komponento. Izvajanje pristojnosti Evropske unije za skupno trgovinsko politiko ni odvisno od tega, ali ima Unija izključno pristojnost na kateri drugi podlagi in je to pristojnost izvajala. Na podlagi člena 3(1) PDEU izključna pristojnost Evropske unije za to politiko ni odvisna od pogojev iz člena 3(2) PDEU.³³⁷

332 — Glej sodbi z dne 20. oktobra 1993, Phil Collins in drugi, C-92/92 in C-326/92, EU:C:1993:847, točka 20, in z dne 4. oktobra 2011, Football Association Premier League in drugi, C-403/08 in C-429/08, EU:C:2011:631, točka 107 in navedena sodna praksa.

333 — Člen 6bis(1) Bernske konvencije za varstvo književnih in umetniških del, kakor je bil revidiran in spremenjen. Ta moralna pravica *ni* vključena v Sporazum TRIPS (glej člen 9(1) Sporazuma TRIPS). Glej tudi sodbo z dne 20. oktobra 1993, Phil Collins in drugi, C-92/92 in C-326/92, EU:C:1993:847, točka 20.

334 — Glej točko 93 zgoraj.

335 — Glej sodbo z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675.

336 — Glej sodbo z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675, točka 70; glej tudi točko 72.

337 — Glej zlasti točko 109 zgoraj.

Pristojnost Evropske unije za poglavje XI Sporazuma EUSFTA

441. Menim, da so s poglavjem 11 urejeni tako trgovinski kot netrgovinski vidiki pravic intelektualne lastnine.

442. Preučitev člena 11.1.1 in 11.1.2 Sporazuma EUSFTA kaže, da se primerno in učinkovito varstvo pravic intelektualne lastnine šteje za instrument v smeri povečanja koristi trgovine in naložb. Za to so v poglavju XI v bistvu določeni minimalni standardi notranje ureditve intelektualne lastnine in obveznosti glede učinkovitega izvajanja teh standardov.

443. Tako je v poglavju XI opredeljeno področje varstva vsake zajete pravice intelektualne lastnine, določeno trajanje varstva in način za njegovo doseganje, opredeljene so oblike sodelovanja ter določena vrsta obveznosti za zagotovitev primerne pravne varstva in izvajanja pravic, zajetih v tem poglavju, s primernimi sredstvi. Pri tem je v poglavju XI delno uporabljena tehnika (ki je prav tako uporabljena v Sporazumu TRIPS³³⁸) vključitve vsebinskih standardov intelektualne lastnine iz mednarodnih sporazumov, sklenjenih zunaj okvira Sporazuma EUSFTA.

444. Menim, da dejstvo, da so v poglavje XI vključeni deli Sporazuma TRIPS ter drugih mednarodnih sporazumov, sklenjenih zunaj okvira STO po začetku veljavnosti Sporazuma TRIPS, in sklepov STO, namesto da bi bili ti instrumenti dobesedno zapisani,³³⁹ ne more vplivati na razdelitev pristojnosti. Vsekakor je vir pravic in obveznosti za pogodbenici Sporazuma EUSFTA sam Sporazum EUSFTA. Ugotavljam tudi, da v zadevi Daiichi vključitev Sporazuma TRIPS Sodišča ni odvrnila od sklepa, da je Evropska unija pristojna za sklenitev tistega sporazuma.

445. V nasprotju s Komisijo zato ne razlikujem med določbami poglavja XI, ki vključujejo druge mednarodne sporazume (ali njihove dele), in tistimi, ki se sklicujejo nanje, ne da bi njihove določbe postale zavezujoče na podlagi Sporazuma EUSFTA. Pristojnost Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU je opredelitev in izvajanje skupne trgovinske politike. Evropska unija sme to storiti prek pogajanj in sklepanj mednarodnih sporazumov. Cilje skupne trgovinske politike in zunanje delovanje v splošnem je mogoče doseči z različnimi sredstvi, od katerih nimajo vsa nujno za posledico pravno zavezujočih obveznosti. Kot je Sodišče navedlo v zadevi C-660/13 v okviru memoranduma o soglasju, „sklep o podpisu nezavezujočega sporazuma [...] spada med dejanja opredelitve politik Unije [...]“.³⁴⁰

446. Menim, da se sklepi Sodišča iz sodbe Daiichi³⁴¹ nanašajo tudi na poglavje XI v delu, v katerem je vanj vključena vsebina Sporazuma TRIPS glede pravic intelektualne lastnine, zajetih s tem poglavjem (namreč avtorske in sorodnih pravic, patentov, znamk, modelov, topografij integriranih vezij, geografskih označb in varstva nerazkritih informacij).

447. Načeloma ne vidim nobenega razloga, zakaj bi do drugačnega sklepa prišli glede drugih določb o minimalni ravni varstva intelektualne lastnine, če se nanašajo na varstvo in učinkovito izvajanje gospodarskih interesov, ki izhajajo iz določene pravice intelektualne lastnine. Z zasledovano politiko so uporabljeni minimalni standardi varstva za gospodarske interese, povezane z intelektualno lastnino, da bi se pospeševale naložbe, zmanjšale trgovinske ovire, omogočila mednarodna trgovina in zagotovila določena enakost konkurenčnih pogojev. Vse te oblike so del trgovinske politike.

338 — Glej na primer člen 2.1 Sporazuma TRIPS.

339 — Kot so avtorji Sporazuma EUSFTA na primer storili za znaten del poglavja X o javnih naročilih: glej točko 402 zgoraj.

340 — Sodba z dne 28. julija 2016, Svet/Komisija, C-660/13, EU:C:2016:616, točka 40. Glej tudi točki 102 in 111 (ter tam navedeno sodno prakso) mojih sklepnih predlogov, predstavljenih v tej zadevi (EU:C:2015:787).

341 — Sodba z dne 18. julija 2013, Daiichi Sankyo in Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520.

448. Čeprav s Sporazumom TRIPS niso zajete žlahtniteljske pravice, menim, da bi bilo treba ta pododdelek poglavja XI (člen 11.35 Sporazuma EUSFTA, v katerem pogodbenici potrjujeta svoje obveznosti v skladu z Mednarodno konvencijo o varstvu novih sort rastlin³⁴²) preučiti na enak način. Tako je, ker so žlahtniteljske pravice gospodarske pravice: pravice žlahtnitelja, da za zavarovane sorte odobri med drugim pridelovanje ali razmnoževanje, pripravo zaradi razmnoževanja, dajanje naprodaj, prodajanje ali drugo trženje, izvoz, uvoz in skladiščenje.³⁴³

449. Razumem lahko ugovore zoper izključno pristojnost Evropske unije glede člena 61 Sporazuma TRIPS. Vendar menim, da v poglavju XI dejansko ni vključen člen 61 Sporazuma TRIPS. Besedilo poglavja XI se ne sklicuje izrecno na to določbo. Prav tako ne vključuje dela o kazenskih ukrepih. V delu, v katerem je v to poglavje vključen Sporazum TRIPS glede nekaterih pravic intelektualne lastnine, sama to navzkrižno sklicevanje razumem tako, da se nanaša na „standarde, ki se nanašajo na razpoložljivost, obseg in uporabo pravic intelektualne lastnine“ iz dela II Sporazuma TRIPS, ne pa na določbe o „uveljavljanju pravic intelektualne lastnine“ iz dela III Sporazuma TRIPS. Poglavje 11 namreč vsebuje lasten ločeni del o izvrševanju pravic intelektualne lastnine (v civilnem postopku).

450. Določbe o preglednosti, učinkovitem varstvu zagotovljenih pravic in izvajanju obveznosti so sestavni del skupne trgovinske politike Evropske unije. Zato menim, da tudi deli poglavja XI o izvrševanju pravic intelektualne lastnine v civilnem postopku in ukrepih na meji spadajo v skupno trgovinsko politiko.³⁴⁴ Enako velja tudi za določbe, kot je člen 11.52, ki določa oblike mednarodnega sodelovanja.³⁴⁵

451. Vendar poglavje XI Sporazuma EUSFTA očitno zajema tudi *netrgovinske* vidike pravic intelektualne lastnine.

452. Drugače kot Sporazum TRIPS³⁴⁶ člen 11.4 Sporazuma EUSFTA (o zagotovljenem varstvu avtorskih in sorodnih pravic) vključuje vse pravice in obveznosti iz Bernske konvencije. Tako vsebuje člen 6bis te konvencije, s katerim so varovane moralne pravice. V samem členu 6bis se razlikuje med avtorjevimi moralnimi in gospodarskimi pravicami.

453. S členom 11.4 sta na podoben način v Sporazum EUSFTA vključeni celotna Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici in Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o izvedbah in fonogramih. S členom 3 prve je zahtevano, da pogodbenice uporabljajo določbe členov od 2 do 6 Bernske konvencije glede varstva, predvidenega s Pogodbo Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici. V členu 5(1) druge so navedene nekatere moralne pravice izvajalcev.

454. Poudarila sem že, da imajo moralne pravice ločeno – in pomembno – vlogo.³⁴⁷ Ta vloga je v Sporazumu EUSFTA jasno priznana. Vendar so take pravice prav tako povsem jasno *netrgovinske*. Zato sklepam, da v delu, v katerem se poglavje XI uporablja za *netrgovinske* vidike pravic intelektualne lastnine, pristojnost Evropske unije za sklenitev teh delov tega poglavja ne more temeljiti na členu 207(1) PDEU.

342 — 815 UNTS 89.

343 — Člen 14 Mednarodne konvencije o varstvu novih sort rastlin.

344 — Zatrjevalo se je, da iz člena 11.36.3 Sporazuma EUSFTA jasno izhaja, da poglavje XI ne nasprotuje temu, da pogodbenici uporabita domače pravo, oziroma ne zahteva, da spremenita domače pravo zaradi uporabe pravic intelektualne lastnine. Vendar sama to določbo razumem tako, da pomeni zgolj to, da skladnost s poglavjem XI ne zahteva nujno, da se spremenijo obstoječi zakoni o izvajanju pravic intelektualne lastnine.

345 — Glej sodbo z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675.

346 — Člen 9.1, prva poved, Sporazuma TRIPS določa, da se morajo članice STO ravnati po členih od 1 do 21 Bernske konvencije in po prilogi k njej. Vendar je v drugi povedi dodano, da članice nimajo pravic ali obveznosti po Sporazumu TRIPS glede pravic, danih na podlagi člena 6bis Bernske konvencije, ali pravic, ki iz njega izhajajo.

347 — Glej točko 437 zgoraj.

455. Komisija ni trdila, da ima Evropska unija kljub temu izključno zunanjo pristojnost na podlagi razlogov iz člena 3(2) PDEU.

456. Ker moralne pravice niso odvisne od gospodarskih pravic intelektualne lastnine³⁴⁸ (in se uporabljajo skupaj z njimi), menim, da je mogoče določbe, kot so te iz poglavja 11 Sporazuma EUSFTA, v delu, v katerem se uporabljajo za netrgovinske vidike pravic intelektualne lastnine, šteti za potrebne za doseganje ciljev notranjega trga. Dejstvo, da moralne pravice (še) niso usklajene, ne omaja tega sklepa.³⁴⁹ Ti vidiki poglavja XI Sporazuma EUSFTA torej spadajo v deljeno pristojnost Evropske unije in držav članic na podlagi členov 4(2)(a) PDEU in 26(1) PDEU ter druge podlage iz člena 216(1) PDEU.

Konkurenca in povezane zadeve (poglavje XII Sporazuma EUSFTA³⁵⁰)

Trditve

457. Komisija navaja, da se s poglavjem XII v bistvu spodbuja in olajšuje trgovina z blagom in storitvami med Evropsko unijo in Singapurjem. To poglavje je namenjeno prepovedi protikonkurenčnih praks z nadnacionalnimi razsežnostmi, ki bi lahko ovirale učinkovit dostop do trga ali zmanjšale koristi liberalizacije trgovine, ki se želijo doseči s Sporazumom EUSFTA. Dalje, posledica poglavja XII ni harmonizacija in to poglavje se izrecno sklicuje na razmerje med protikonkurenčnim ravnanjem in mednarodno trgovino. Zato ima neposreden in takojšen učinek na trgovino in v celoti spada v okvir izključne pristojnosti Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU. Komisija se sklicuje tudi na več sporazumov STO, ki vsebujejo elemente konkurenčne politike.

458. Druge stranke glede poglavja XII niso podale posebnih trditev.

Analiza

459. Strinjam se s Komisijo, da je povezava med mednarodno trgovino in konkurenčno politiko razvidna že iz nekaterih določb v sporazumih STO.³⁵¹ Vendar ni bila sprejeta celovita politika STO glede konkurence in trgovine.³⁵²

460. Nasprotno se skuša s členom XII Sporazuma EUSFTA celovito urediti škodljive učinke na trgovino med Evropsko unijo in Singapurjem, ki bi lahko bili posledica javnega ali zasebnega protikonkurenčnega ravnanja ali praks. Tako se z njim od vsake pogodbenice zahteva, da na svojem ozemlju ohrani in uveljavlja celovito zakonodajo o sporazumih med podjetji, zlorabah prevladujočega položaja in združevanjih med podjetji, katerih posledica je precejšnje poslabšanje konkurence ali ki znatno ovirajo učinkovito konkurenco, če vplivajo na trgovino med Evropsko unijo in Singapurjem.³⁵³

348 — Glej točko 437 zgoraj.

349 — Glej točko 109 zgoraj.

350 — Glej točke od 92 do 97 priloge k mojim sklepnim predlogom.

351 — Jasno ponazoritev ponuja Sporazum o subvencijah in izravnalnih ukrepih, ki je vključen v Prilogo 1A k Sporazumu STO in dopolnjuje člen XVI GATT (v skladu s členoma 12.5 in 12.7 Sporazuma EUSFTA določbe Sporazuma EUSFTA o subvencijah temeljijo na Sporazumu o subvencijah in izravnalnih ukrepih). Namen Sporazuma o subvencijah in izravnalnih ukrepih je prepovedati in urediti odobritve subvencij podjetjem na način, ki bi lahko izkrivljaj konkurenco v korist domače proizvodnje, in določiti, s kakšnim ravnanjem lahko članice STO preprečujejo učinke subvencij.

352 — Zgodnje pobude STO o potrebi po večstranskem okviru za krepitev prispevka konkurenčne politike k mednarodni trgovini in razvoju ter po okrepljeni tehnični podpori in krepitvi zmogljivosti na tem področju niso pripeljale do pogajanj o konkurenčnem pravu v STO. Glej „Working Group on the Interaction between Trade and Competition Policy – WGTCP) – History, Mandates and Decisions“, dostopno na: www.wto.org/english/tratop_e/comp_e/history_e.htm#cancun; in „The July 2004 package“, dostopno na: www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_package_july04_e.htm.

353 — Člena 12.1.2 in 12.2 Sporazuma EUSFTA.

Šteje se, da bi lahko te vrste protikonkurenčnega ravnanja ogrozile koristi liberalizacije trgovine, ki se želijo doseči s Sporazumom EUSFTA, bodisi z razvojenitvijo pravil o dostopu do trga bodisi z zmanjšanjem gospodarskih koristi, ki jih podjetja ene pogodbenice pričakujejo od trgovanja s svojim blagom ali storitvami na ozemlju druge pogodbenice.³⁵⁴

461. Poglavje XII je prav tako neposredno povezano z urejanjem trgovine v delu, v katerem skuša omejiti izkrivljanje konkurence, ki je posledica tega, da sme vsaka pogodbenica vzpostaviti ali ohraniti javna podjetja oziroma na podjetja prenesti posebne ali izključne pravice,³⁵⁵ in v katerem ureja prepovedane subvencije in druge subvencije.³⁵⁶

462. Člen 12.7.2 Sporazuma EUSFTA ponazarja to razmerje med poglavjem XII in mednarodno trgovino. S to določbo, v katero je tudi vključen člen 3 Sporazuma o subvencijah in izravnalnih ukrepih (o prepovedanih subvencijah),³⁵⁷ je prepovedana odobritev nekaterih vrst subvencij „razen če je pogodbenica, ki da subvencijo, na zahtevo druge pogodbenice pokazala, da zadevna subvencija ne vpliva na trgovino druge pogodbenice niti verjetno ne bo vplivala nanjo“.³⁵⁸ Podobno je s členom 12.8.1 Sporazuma EUSFTA od pogodbenic zahtevano, da „po svojih najboljših močeh“ naslovita izkrivljanje konkurence, do katerega pride zaradi drugih posebnih subvencij v zvezi s trgovino z blagom in storitvami, „kolikor te vplivajo ali bodo verjetno vplivale na trgovino katere koli pogodbenice“, ter preprečita tako izkrivljanje.

463. Dejstvo, da je posledica poglavja XII določena stopnja uskladitve pravil o konkurenci, ne pomeni, da je njegov cilj približevanje zakonodaje držav članic na tem področju zaradi izboljšanja delovanja notranjega trga. S poglavjem XII se razširjajo nekatera temeljna pravila in načela konkurenčnega prava Unije na Singapur zaradi ureditve trgovine z blagom in storitvami s to tretjo državo.³⁵⁹ Ta pravila vključujejo člena 101 in 102 PDEU, ki urejata sporazume ali usklajeno ravnanje med podjetji ter zlorabe prevladujočega položaja na trgu s strani podjetij, ter Uredbo Sveta št. 139/2004 o nadzoru koncentracij podjetij.³⁶⁰ Podobno se v določbah Sporazuma EUSFTA izražajo člen 106 PDEU (ki se nanaša na javna podjetja, podjetja, ki so jim države članice odobrile posebne ali izključne pravice, in podjetja, pooblaščenca za opravljanje storitev splošnega gospodarskega pomena) in členi od 107 do 109 PDEU (ki so namenjeni izogibanju izkrivljanja konkurence zaradi državne pomoči).

464. Res so v poglavju XII vsebovane tudi določbe o sodelovanju in usklajevanju na področju kazenskega pregona, varovanju poslovnih skrivnosti in drugih zaupnih informacij, posvetovanju med pogodbenicama o konkurenci ter izključitvi uporabe poglavij XV (reševanje sporov) in XVI (mehanizem mediacije) za zadeve, ki izhajajo iz poglavja XII (razen za člen 12.7 Sporazuma EUSFTA o prepovedanih subvencijah). Te določbe so postranske za glavne vsebinske obveznosti iz poglavja XII. Zato ne omajajo mojega sklepa, da je namen poglavja XII spodbujanje, omogočanje in urejanje trgovine ter da ima torej neposreden in takojšen učinek na trgovino z blagom in storitvami.

465. V zvezi z določbo o preglednosti na področju subvencij, povezanih s trgovino z blagom in opravljanjem storitev (člen 12.9 Sporazuma EUSFTA), se sklicujem na svojo analizo poglavja XIV in določb o preglednosti v drugih poglavjih.³⁶¹

466. Zato ugotavljam, da celotno poglavje XII spada v izključno pristojnost Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU.

354 — Glej člen 12.1.1, zadnja poved, Sporazuma EUSFTA.

355 — Člen 12.3 Sporazuma EUSFTA.

356 — Členi od 12.5 do 12.8 Sporazuma EUSFTA ter Priloga 12-A k Sporazumu EUSFTA.

357 — Glej člen 12.7.1 Sporazuma EUSFTA.

358 — Člen 12.7.2, drugi pododstavek, Sporazuma EUSFTA.

359 — Glej po analogiji sodbo z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675, točki 66 in 67.

360 — Uredba z dne 20. januarja 2004 (Uredba ES o združitvah) (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 8, zvezek 3, str. 40).

361 — Glej točke od 508 do 513 spodaj.

Netarifne ovire za trgovino in naložbe v proizvodnjo energije iz obnovljivih virov (poglavje VII Sporazuma EUSFTA³⁶²) ter trgovina in trajnostni razvoj (poglavje XIII Sporazuma EUSFTA³⁶³)

Trditve

Netarifne ovire za trgovino in naložbe v proizvodnjo energije iz obnovljivih virov

467. *Komisija* trdi, da ima Evropska unija izključno pristojnost za poglavje VII na podlagi člena 207(1) PDEU. Po eni strani sta s tem poglavjem zahtevana odstranitev ovir za trgovino (tako tarifnih kot netarifnih ovir za trgovino) in naložbe ter regulativno usklajevanje zaradi olajševanja trgovine. Po drugi strani je povezano tudi s tujimi neposrednimi naložbami: pogodbenicama prepoveduje, da bi zahtevali oblikovanje partnerstev z lokalnimi podjetji.

468. *Parlament* in *Svet* glede poglavja VII nista podala posebnih trditev.

469. Nekatere *države članice* navajajo, da je cilj poglavja VII zmanjšati emisije toplogrednih plinov s spodbujanjem obnovljivih energij in da se zato nanaša na okoljsko politiko (člen 191 PDEU) in ne na skupno trgovinsko politiko.

Trgovina in trajnostni razvoj

470. *Komisija* navaja, da poglavje XIII v skladu s členoma 3(1)(e) in 207(1) PDEU v celoti spada v izključno pristojnost Evropske unije. Pristojnost za skupno trgovinsko politiko ni omejena na sprejetje instrumentov, ki vplivajo le na tradicionalne vidike zunanje trgovine. Razlike v ravni varstva okolja in zaščite delavcev med državama lahko imajo neposreden in takojšen učinek na mednarodno trgovino in naložbe. Nižji standardi zaščite v eni od pogodbenic lahko spodbudijo trgovino in naložbe na njenem ozemlju. Nasprotno pa lahko okoljski in delovni standardi postanejo prikriti trgovinske ovire. Kot je razvidno iz, med drugim, člena 13.1.1 Sporazuma EUSFTA, je Sporazum EUSFTA namenjen razvoju in spodbujanju mednarodne trgovine tako, da prispeva k trajnostnemu razvoju, ki obsega gospodarski razvoj, socialni razvoj in varstvo okolja.

471. *Komisija* trdi, da poglavje XIII ni namenjeno vzpostavitvi novih vsebinskih obveznosti glede varstva okolja in zaščite delavcev, ampak zgolj ponovno poudarja nekatere obstoječe mednarodne zaveze. Njegov namen je zagotoviti, da zaradi različnih ravni varstva ne pride do negativnega vpliva na pogoje v zvezi s trgovino in naložbami.

472. *Komisija* ne vidi nasprotja med poglavjem XIII na eni strani in členom 3(5) PEU in členom 21(2) PEU na drugi strani. S členom 3(5) PEU je od Evropske unije zahtevano, da v svojo skupno trgovinsko politiko vključi skrb za „trajnostn[i] razvo[j] Zemlje“ in „prost[o] in pravičn[o] trgovin[o]“. Tudi člen 21(2) PEU vsebuje več ciljev, povezanih s trajnostnim razvojem.

473. *Komisija* v zvezi s posameznimi določbami poglavja XIII med drugim trdi, da dejstvo, da člen 13.3.3 Sporazuma EUSFTA vsebuje zavezo za učinkovito izvajanje nekaterih načel v zvezi s temeljnimi pravicami pri delu, ne upravičuje sklepa, da bi države članice morale sodelovati pri sklepanju Sporazuma EUSFTA. S to določbo ni predpisan točno določen način, kako morajo Singapur in države članice zagotoviti učinkovito izvajanje konvencij Mednarodne organizacije dela (v

362 — Glej točke od 13 do 18 priloge k mojim sklepnim predlogom.

363 — Glej točke od 98 do 112 priloge k mojim sklepnim predlogom.

nadaljevanju: ILO), ki so jih ratificirale. Dalje, s členoma 13.6.2 in 13.8(a) Sporazuma EUSFTA so zgolj ponovno potrjene že sprejete zaveze. Cilj drugih določb (kot je člen 13.8, od (b) do (d)) je izogniti se škodljivim učinkom na mednarodno trgovino, zaradi česar so neločljivo povezane z mednarodno trgovino.

474. *Parlament* se v bistvu strinja s Komisijo.

475. Svet in številne države članice menijo, da čeprav je poglavje XIII povezano s trgovino, ureja tudi vidike dela, varstva okolja in ribištva, ki niso povezani s trgovino, ter je namenjeno varstvu okolja in zaščiti delavcev ter ohranjanju morskih bioloških virov v okviru skupne ribiške politike. Te določbe poglavja XIII zato ne morejo temeljiti na členu 207 PDEU. Svet tudi navaja, da člen 13.3.3 in 13.3.4 Sporazuma EUSFTA vsebuje minimalno uskladitev zakonodaje držav članic na področjih, kjer jo Pogodbi izključujeta. Če bi bile te določbe del skupne trgovinske politike, ne bi bile združljive s členom 207(6) PDEU.

476. Dalje, Svet in številne države članice navajajo, da je poglavje XIII jasno ločeno od preostanka sporazuma. To je zlasti razvidno iz posebnega sistema za reševanje sporov, ki se uporablja za to poglavje.³⁶⁴

477. Nazadnje, Svet trdi, da izključna pristojnost Evropske unije za prevzem zavez glede trgovine z ribiškimi proizvodi iz člena 13.8 Sporazuma EUSFTA izhaja iz člena 3(1)(d) PDEU (ohranjanje morskih bioloških virov v okviru skupne ribiške politike), in ne iz člena 3(1)(e) PDEU (skupna trgovinska politika). Glavni namen člena 13.8 je zagotoviti ohranitev in upravljanje staležev rib na trajnosten način, ne pa omogočati ali urejati trgovino.

Analiza

Trgovinski in netrgovinski cilji: splošna načela

478. Skupno trgovinsko politiko je treba izvajati ob upoštevanju načel in ciljev zunanjega delovanja Evropske unije,³⁶⁵ ki vsebujejo razvoj „mednarodnih ukrepov za ohranitev in izboljšanje kakovosti okolja in trajnostnega gospodarjenja s svetovnimi naravnimi viri, da se zagotovi trajnostni razvoj“.³⁶⁶ Zato se strinjam s Komisijo, da ravni varstva okolja kažejo na povezavo z mednarodno trgovino. Znatna neskladja lahko izkrivljajo konkurenco in trgovino; nizki standardi na nekem trgu lahko vodijo do konkurenčnih prednosti za domača podjetja in tako privabljajo tuje naložbe, kar škoduje trgovini z višjimi standardi. Nasprotno pa je standarde varstva okolja mogoče zlorabiti za doseg protekcionističnih ciljev.³⁶⁷ Zato spodbujanje trajnostnega razvoja sodi med cilje, določene v preambuli k Sporazumu STO.³⁶⁸ Podobno razmišljanje je mogoče uporabiti za razmerje med zaščito delavcev in mednarodno trgovino.

479. Vendar dejstvo, da se lahko s skupno trgovinsko politiko sledi tudi netrgovinskim ciljem, ne pomeni, da poglavji VII in XIII avtomatično spadata na področje uporabe člena 207(1) PDEU.

364 — Člen 13.17 Sporazuma EUSFTA.

365 — Člen 207(1) PDEU, zadnja poved.

366 — Člen 21(2)(f) PEU. Glej tudi člena 3(5) PEU in 11 PDEU; v tej zadnji določbi je navedeno, da je treba zahteve varstva okolja „vključevati v opredeljene in izvajanje politik in dejavnosti Unije, zlasti zaradi spodbujanja trajnostnega razvoja“.

367 — Obe možnosti sta izraženi v členu 13.1.3 Sporazuma EUSFTA.

368 — Ta cilj je bil upošteven tudi pri tem, kako je Pritožbeni organ razlagal, med drugim, klavzulo o splošnih izjemah iz člena XX GATT 1994. Glej na primer poročilo Pritožbenega organa, *Združene države – Prepoved uvoza nekaterih vrst kozic in izdelkov iz kozic*, WT/DS58/AB/R, sprejeto 6. novembra 1998, DSR 1998:VII, str. 2755, točke od 129 do 131 in od 152 do 155, in poročilo Pritožbenega organa, *Indija – Nekateri ukrepi v zvezi s sončnimi celicami in solarnimi moduli*, WT/DS456/AB/R, sprejeto 14. oktobra 2016, še neobjavljeno, točka 5.72.

480. Sodišče je že ponudilo nekaj usmeritev za razlikovanje med ukrepi iz okvira skupne trgovinske politike (v smislu, da so v bistvu namenjeni spodbujanju, olajševanju ali urejanju trgovine ter imajo neposreden in takojšen učinek nanjo)³⁶⁹ in ukrepi, ki se nanašajo na okoljsko ali socialno politiko Evropske unije.

481. Tako je Sodišče priznalo, da lahko akti Unije, s katerimi se sledi tudi ciljem, ki niso popolnoma gospodarski (na primer socialni, okoljski ali humanitarni cilji), spadajo v okvir skupne trgovinske politike.³⁷⁰ Vendar so v vseh primerih sporni mednarodni sporazumi obsegali instrumente trgovinske politike: trgovinske ureditve za kopičenje zalog v mnenju 1/78, odobritev tarifnih preferencialov v zadevi 45/86, (pogojni) uvoz kmetijskih izdelkov v zadevi C-62/88 in zahteve v zvezi z etiketiranjem (torej tehnične ovire za trgovino) v zadevi C-281/01. Vse to so instrumenti, ki imajo neposreden in takojšen učinek na trgovino z zadevnimi proizvodi ali storitvami.

482. Nasprotno mednarodni sporazumi, ki niso posebej povezani s trgovino, ne spadajo v skupno trgovinsko politiko, tudi če so posredno povezani s trgovino. Tako je Sodišče v mnenju 2/00 upoštevalo dejstvo, da pravila o čezmejnem gibanju živih spremenjenih organizmov iz Kartagenskega protokola o biološki varnosti h Konvenciji o biološki raznovrstnosti niso omejena na premike v trgovinske namene. Zato je sklenilo, da je glavni namen ali sestavni del tega protokola varstvo okolja, ne pa skupna trgovinska politika.³⁷¹ Podobno je Sodišče v zadevi C-411/06³⁷² potrdilo, da cilj Uredbe (ES) št. 1013/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. junija 2006 o pošiljkah odpadkov³⁷³ ni opredeliti značilnosti, ki jih morajo imeti odpadki za prosti pretok na notranjem trgu ali v okviru trgovine s tretjimi državami, ampak splošneje dati na voljo usklajen sistem postopkov, s katerimi je mogoče omejiti pretok odpadkov, da bi se zagotovilo varstvo okolja.³⁷⁴ Zato je ta uredba pravilno temeljila na določbah Pogodbe o varstvu okolja.

483. Ob upoštevanju navedenega bom preučila, ali poglavji VII in XIII kot celota spadata v skupno trgovinsko politiko.

Netarifne ovire za trgovino in naložbe v proizvodnjo energije iz obnovljivih virov

484. Cilj poglavja VII Sporazuma EUSFTA je varstvo okolja (in s tem zdravja ljudi) s „spodbujanje[m], razvoj[em] in povečevanje[m] proizvodnje energije iz obnovljivih in trajnostnih nefosilnih virov“ ter tako zmanjšanje emisij toplogrednih plinov.³⁷⁵ Vendar je njegovo področje uporabe omejeno na ukrepe, ki „lahko vplivajo na trgovino in naložbe med pogodbenicama“, povezano s proizvodnjo zelene energije.³⁷⁶ Ali ima Evropska unija izključno pristojnost za to poglavje na podlagi člena 207(1) PDEU, je odvisno od tega, ali je v bistvu namenjeno spodbujanju, olajševanju ali urejanju trgovine in ima tako neposreden in takojšen učinek nanjo.³⁷⁷

485. Po mojem mnenju je tako.

369 — Glej sodbo z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675, točka 57 in navedena sodna praksa.

370 — Glej zlasti mnenje 1/78 z dne 4. oktobra 1979, EU:C:1979:224, ter sodbe z dne 26. marca 1987, Komisija/Svet, 45/86, EU:C:1987:163; z dne 29. marca 1990, Grčija/Svet, C-62/88, EU:C:1990:153; in z dne 12. decembra 2002, Komisija/Svet, C-281/01, EU:C:2002:761.

371 — Mnenje 2/00 z dne 6. decembra 2001, EU:C:2001:664, točka 40.

372 — Sodba z dne 8. septembra 2009, Komisija/Parlament in Svet, C-411/06, EU:C:2009:518.

373 — UL 2006, L 190, str. 1.

374 — Sodba z dne 8. septembra 2009, Komisija/Parlament in Svet, C-411/06, EU:C:2009:518, točka 72.

375 — Člen 7.1 Sporazuma EUSFTA.

376 — Člen 7.3 Sporazuma EUSFTA.

377 — Glej zlasti točko 103 zgoraj.

486. Določbe iz poglavja VII se nanašajo zlasti na urejanje instrumentov trgovinske politike ter odpravo ovir za trgovino in naložbe. Tako je v členu 7.4 urejena odprava ovir za trgovino in naložbe, ki bi lahko ovirale proizvodnjo zelene energije, na primer s prepovedjo „zahte[v] po lokalni vsebini“ in obveznega oblikovanja partnerstev z lokalnimi podjetji.³⁷⁸ Enako je člen 7.5 Sporazuma EUSFTA namenjen odpravi tehničnih ovir za trgovino s proizvodi za proizvodnjo zelene energije. Ni sporno, da mednarodne zaveze, katerih cilj je zagotovitev, da tehnični predpisi in standardi ter postopki za ugotavljanje skladnosti ne ustvarjajo nepotrebnih ovir za mednarodno trgovino, spadajo v okvir skupne trgovinske politike.³⁷⁹ Člena 7.6 in 7.7 Sporazuma EUSFTA (ki se nanašata na izjeme ter izvajanje in sodelovanje) sta postranska v odnosu do drugih zavez, ki izhajajo iz poglavja VII, in zato nista odločilna pri ugotavljanju, ali to poglavje spada v skupno trgovinsko politiko.

487. Iz tega je razvidno, da je namen poglavja VII urediti in olajšati trgovino, povezano s proizvodnjo zelene energije, in ima tako neposreden in takojšen učinek na trgovino. Zato to poglavje v celoti spada v izključno pristojnost Evropske unije na podlagi člena 207(1) PDEU.

488. Tega sklepa ne omaja navedba države članice, da lahko poglavje VII oslabi pravico vsake države članice iz člena 194(2), drugi pododstavek, PDEU, da določi pogoje za izkoriščanje svojih energetskih virov, izbiro med različnimi viri energije in splošno strukturo svoje oskrbe z energijo. Iz njegovega besedila je razvidno, da je edini namen člena 194(2) PDEU pojasniti obseg pristojnosti Evropske unije za sprejemanje zakonodajnih aktov za izvajanje energetske politike. Zato ne more omejiti avtonomnega področja uporabe skupne trgovinske politike iz člena 207(1) PDEU.

Trgovina in trajnostni razvoj

489. Nekatere določbe iz poglavja XIII imajo jasno neposredno in takojšnjo povezavo z urejanjem trgovine. Člen 13.6.4 Sporazuma EUSFTA posebej obravnava vprašanje prikritega omejevanja trgovine, ki je lahko posledica ukrepov za izvajanje večstranskih okoljskih sporazumov. Podobno je namen člena 13.12 Sporazuma EUSFTA v bistvu preprečiti, da bi pogodbenica vplivala na trgovino ali naložbe z opustitvijo ali drugačnim odstopom od svoje okoljske in delovne zakonodaje ali z neučinkovito uporabo te zakonodaje. Druga primera sta člen 13.11.1 Sporazuma EUSFTA, katerega namen je posebej olajšati in spodbujati trgovino in naložbe z okolju prijaznim blagom in storitvami, in člen 13.11.2, s katerim se pogodbenici strinjata, da bosta posebno pozornost posvetili olajševanju odstranjevanja ovir za trgovino ali naložbe v zvezi s podnebjem prijaznim blagom in storitvami.

490. Vendar kljub izraženemu namenu pogodbenic, da ne bosta uskladili delovnih in okoljskih standardov (člen 13.1.4 Sporazuma EUSFTA), znatno število določb poglavja XIII ne *predpisuje oblike pogojnosti trgovine* (z omogočanjem, da druga pogodbenica uvede trgovinske sankcije v primeru neskladnosti ali s pogojevanjem konkretnih trgovinskih koristi s skladnostjo z delovnimi in okoljskimi standardi) niti *drugače ne ureja uporabe instrumentov trgovske politike* kot načina za spodbujanje trajnostnega razvoja.

491. Tako si členi 13.3.1, 13.3.3, 13.4, 13.6.2 in 13.6.3 Sporazuma EUSFTA v bistvu prizadevajo v Evropski uniji in Singapurju doseči minimalne standarde zaščite delovnih mest in varstva okolja, *ločeno* od njihovega morebitnega vpliva na trgovino. Te določbe zato povsem jasno ne spadajo v skupno trgovinsko politiko. Drugače kot klavzule o „bistvenih elementih“ iz nekaterih sporazumov Unije o mednarodni trgovini,³⁸⁰ s katerimi je določena obveznost spoštovanja demokratičnih načel in človekovih pravic, kršitev delovnih in okoljskih standardov, na katere se sklicujejo te določbe Sporazuma EUSFTA, drugi pogodbenici ne daje pravice odpraviti trgovinskih koristi, ki izhajajo iz

378 — Člen 7.4(a) in (b) Sporazuma EUSFTA.

379 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 33. Sodišče je to navedlo v zvezi s Sporazumom o tehničnih ovirah v trgovini, ki se uporablja zlasti za tehnične predpise in standarde ter postopke za presojo skladnosti s tehničnimi predpisi in standardi.

380 — Glej na primer člen 1 Trgovinskega sporazuma med Evropsko unijo in njenimi državami članicami na eni strani ter Kolumbijo in Perujem na drugi strani (UL 2012, L 354, str. 3).

Sporazuma EUSFTA. Pogodbenica s členoma 13.16 in 13.17 Sporazuma EUSFTA ni upravičena, da odpravi trgovinske koncesije, odobrene drugi pogodbenici, če ta ne ravna v skladu z zavezami iz poglavja XIII.³⁸¹ Poleg tega, v nasprotju s posebnim spodbujevalnim režimom za trajnostni razvoj in dobrim upravljanjem na podlagi tako imenovanega sistema GSP+,³⁸² te določbe prav tako niso namenjene temu, da bi se Singapurju odobrile trgovinske koncesije, če izpolni te standarde.

492. Predmet člena 13.8 Sporazuma EUSFTA je „Trgovina z ribiškimi proizvodi“. Priznavam, da je lahko posledica obveznosti iz člena 13.8(b) za uvedbo učinkovitih ukrepov za boj proti nezakonitemu, neprijavljenemu in zakonsko neurejenemu ribolovu med drugim sprejetje instrumentov trgovinske politike ali vključitev delovanja, namenjenega preprečevanju uporabe takih instrumentov (kot so subvencije, ki prispevajo k pretiranemu ribolovu in presežnim zmogljivostim ter so povezane z nezakonom, neprijavljenim in zakonsko neurejenim ribolovom). V tej določbi so omenjeni tudi primeri takih ukrepov.

493. Nasprotno je cilj drugih vsebin v členu 13.8 Sporazuma EUSFTA v bistvu prispevati k trajnostni ohranitvi in upravljanju staležev rib s strani pogodbenic. S členom 13.8(a) Sporazuma EUSFTA je na primer od pogodbenic v splošnem zahtevano, da spoštujeta dolgoročne ohranitvene ukrepe in trajnostno izkoriščanje staležev rib, kot so opredeljeni v mednarodnih instrumentih, ki sta jih ratificirali, ter da uveljavita načela Organizacije Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo in ustreznih instrumentov OZN v zvezi s temi vprašanji. Skladnost s temi standardi ni predpogoj za pridobitev trgovinskih koristi. Prav tako kršitev teh zavez ne more voditi k prenehanju trgovinskih koncesij na podlagi Sporazuma EUSFTA.³⁸³ Člen 13.8(c) in (d) Sporazuma EUSFTA podobno nima neposredne in takojšnje povezave z mednarodno trgovino. Zato ne spada v skupno trgovinsko politiko.

494. Kakšne so posledice za vprašanje pristojnosti?

495. Po mojem mnenju člena 3(5) PEU in 21 PEU ter člena 9 in 11 PDEU, na katere se sklicuje Komisija, niso upoštevni za rešitev vprašanja pristojnosti. Namen teh določb je, da se od Evropske unije zahteva prispevek k nekaterim ciljem v njenih politikah in dejavnostih. Ne morejo vplivati na obseg skupne trgovinske politike iz člena 207 PDEU. Iz istega razloga ni pomembno, ali so – kot navaja Komisija – temeljne pravice, na katere se sklicuje člen 13.3.3 Sporazuma EUSFTA, združljive z univerzalnimi delovnimi standardi, kot so zavarovani z Listino Evropske unije o temeljnih pravicah. Ta navedba se nanaša na vsebinsko združljivost Sporazuma EUSFTA s temeljnimi pravicami. Ne more spremeniti obsega pristojnosti Evropske unije.³⁸⁴

496. Prav tako ne sprejemam navedbe Komisije, da člena 13.3.3 in 13.6.2 Sporazuma EUSFTA v bistvu nista „dovolj predpisujoča“, da bi ju bilo mogoče upoštevati pri preučitvi razdelitve pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami glede poglavja XIII. Komisija se tu sklicuje na zadevo C-377/12,³⁸⁵ v kateri je Sodišče razsodilo, da določbe o ponovnem sprejemu, prometu in okolju iz Okvirnega sporazuma o partnerstvu in sodelovanju med Evropsko unijo in njenimi državami članicami na eni strani ter Republiko Filipini na drugi strani v imenu Evropske unije,³⁸⁶ ne „vsebujejo tako obsežnih obveznosti, da bi se lahko štelo, da predstavljajo cilje, ki so ločeni od ciljev razvojnega

381 — Pristojnost skupine strokovnjakov, na katero se sklicuje člen 13.17 Sporazuma EUSFTA, je „izdati poročilo [...] pripraviti priporočila“. Glej tudi točke od 523 do 535 spodaj.

382 — Uredba (EU) št. 978/2012 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o uporabi sheme splošnih tarifnih preferencialov in razveljavitvi Uredbe Sveta (ES) št. 732/2008 (UL 2012, L 303, str. 1), členi od 9 do 16.

383 — Glej člena 13.16 in 13.17 Sporazuma EUSFTA ter točko 490 zgoraj.

384 — To stališče je dodatno potrjeno s členom 51(2) Listine, ki določa, da Listina ne razširja področja uporabe prava Unije prek pristojnosti Evropske unije niti ne ustvarja nikakršnih novih pristojnosti ali nalog Evropske unije ter ne spreminja pristojnosti in nalog, opredeljenih v Pogodbah.

385 — Sodba z dne 11. junija 2014, Komisija/Svet, C-377/12, EU:C:2014:1903.

386 — Unija je pogodbenica tega sporazuma na podlagi Sklepa Sveta z dne 14. maja 2012 (2012/272/EU) (UL 2012, L 134, str. 3).

sodelovanja in ki glede na zadnjenavedene cilje niso niti drugotni niti posredni“.³⁸⁷ Ker migracije, promet in okolje *pomenijo sestavni del razvojne politike Evropske unije*, bi – če bi se zahtevalo, da sporazum o razvojnem sodelovanju, ki vsebuje te zadeve, temelji na drugih delih Pogodb, kot je določba o razvojni politiki – to v praksi pomenilo, da bi pristojnost in postopek, predpisana v tej določbi, postala brezpredmetna.³⁸⁸ Nasprotno pa ne temeljne pravice pri delu ne standardi varstva okolja ne pomenijo sestavnega dela skupne trgovinske politike. Zadeva C-377/12 zato pri preučitvi poglavja XIII Sporazuma EUSFTA ni v pomoč.

497. Menim, da ima poglavje XIII štiri sestavne dele. Prvi del obsega določbe, ki spadajo v skupno trgovinsko politiko. Drugi in tretji del obsegata določbe o standardih in zaščiti delavcev oziroma standardih varstva okolja. Četrty del se nanaša na ohranitev in upravljanje staležev rib na trajnosten način.

498. Nobenega od teh sestavnih delov ni mogoče šteti zgolj za nujno dopolnilo za zagotovitev učinkovitosti drugih delov Sporazuma EUSFTA ali poglavja XIII, niti jih ni mogoče šteti za izjemno omejene po obsegu. Med drugim ne morem sprejeti trditve Komisije, da člen 13.6.2 Sporazuma EUSFTA (s katerim se zahteva učinkovito izvajanje večstranskih okoljskih sporazumov, katerih pogodbeni stranki sta Evropska unija in Singapur) ne vsebuje nobenih novih mednarodnih obveznosti pogodbenic. Res se ta določba zgolj sklicuje na prejšnje večstranske zaveze pogodbenic glede varstva okolja. Vendar je njen učinek ta, da so te zaveze vključene v Sporazum EUSFTA in se zato uporabljajo med Evropsko unijo in Singapurjem *na podlagi Sporazuma EUSFTA*. Člen 13.6.2 tako povsem jasno prinaša novo obveznost za pogodbenici, ki se izvršuje v skladu s Sporazumom EUSFTA.

499. Iz tega je razvidno, da mora odločitev Evropske unije za prevzem zavez glede vsakega od štirih sestavnih delov temeljiti na ločeni pravni podlagi.

500. V zvezi s prvim sestavnim delom izključna pristojnost Evropske unije izvira iz členov 3(1)(e) in 207(1) PDEU. V skladu s členoma 3(1)(d) PDEU in 43(2) PDEU³⁸⁹ četrty del spada v izključno pristojnost Evropske unije za morske biološke vire na podlagi skupne ribiške politike.

501. Nasprotno drugi in tretji del načeloma spadata v deljeno pristojnost Evropske unije.

502. Določbe o standardih zaščite delavcev (drugi sestavni del) je mogoče šteti za potrebne za doseg ciljev socialne politike iz člena 151 PDEU, ki se nanašajo zlasti na cilje iz člena 153(1)(a), (b) in (c) PDEU (izboljšanje delovnega okolja za varovanje zdravja in varnosti delavcev, delovni pogoji ter socialna varnost in socialna zaščita delavcev). Zato ima Evropska unija deljeno pristojnost za ta del zaradi členov 4(2)(b), 151 in 153(1) PDEU ter druge podlage iz člena 216(1) PDEU.

503. Glede določb o standardih varstva okolja (tretji sestavni del) zadostuje navedba, da je Evropska unija na podlagi člena 191(1) PDEU pristojna za uresničevanje okoljske politike, ki je namenjena ohranjanju, varstvu in izboljšanju kakovosti okolja. Zunanja pristojnost Evropske unije si pristojnost za uresničevanje okoljskih politik, ki izhaja iz člena 191(4) PDEU³⁹⁰ in prve podlage iz člena 216(1) PDEU, v skladu s členom 4(2)(e) PDEU deli z državami članicami.

387 — Sodba z dne 11. junija 2014, Komisija/Svet, C-377/12, EU:C:2014:1903, točka 59.

388 — Sodba z dne 11. junija 2014, Komisija/Svet, C-377/12, EU:C:2014:1903, točki 38 in 49 ter navedena sodna praksa.

389 — Člen 43(2) PDEU je pravna podlaga za sprejetje določb, potrebnih za zasledovanje med drugim skupne ribiške politike, navedene v členu 3(1)(d) PDEU.

390 — Člen 191(4) PDEU daje Evropski uniji pristojnost za sklepanje sporazumov s tretjimi državami o okoljskem sodelovanju na področjih, na katerih ima pristojnost.

504. Komisija ni trdila, da ima Evropska unija izključno zunanjo pristojnost za drugi in tretji sestavni del na podlagi člena 3(2) PDEU. Zato Sodišču ni treba preučiti, ali se tretja podlaga iz te določbe lahko prepričljivo uporabi za ta sestavna dela.³⁹¹

Preglednost ter upravni in sodni nadzor nad ukrepi v splošni uporabi (poglavje XIV Sporazuma EUSFTA³⁹² in povezane določbe drugih poglavij³⁹³)

Trditve

505. *Komisija* navaja, da spada poglavje XIV v izključno pristojnost Evropske unije za skupno trgovinsko politiko, ker: (i) je cilj tega poglavja olajšati trgovino in naložbe; (ii) se določbe uporabljajo samo za ukrepe, ki se nanašajo na zadeve, zajete z drugimi poglavji Sporazuma EUSFTA; ter (iii) se z določbami skuša pojasniti in izboljšati obstoječe določbe v Sporazumih STO, zlasti člen X GATT 1994. Poleg tega te določbe odražajo tudi temeljne premisleke o dolžnem postopanju, ki so del splošnih načel prava Unije.

506. Ne *Parlament* ne *Svet* glede poglavja XIV nista podala posebnih trditev.

507. Nekaj *držav članic* je zavzelo stališče glede poglavja XIV. Podane so trditve, po eni strani, da se poglavje XIV nanaša na delovanje nacionalne uprave, uporabo upravnih postopkov in sodno varstvo v zvezi z upravnimi ukrepi, po drugi strani pa, da trditev Komisije predpostavlja, da ima Evropska unija izključno pristojnost glede vseh drugih delov Sporazuma EUSFTA. V delu, v katerem je poglavje XIV namenjeno uresničevanju drugih delov Sporazuma EUSFTA, za katere pristojnost Evropske unije ni izključna, pa ne more spadati v izključno pristojnost Evropske unije. Prav tako se same določbe poglavja XIV ne nanašajo posebej na mednarodno trgovino. Nazadnje, zadeve, povezane s sodnim varstvom, iz členov 14.5 in 14.6 Sporazuma EUSFTA ne spadajo ne v izključno ne v deljeno pristojnost Evropske unije: spadajo zunaj področja uporabe člena 81(2) PDEU (ki se nanaša na pravosodno sodelovanje v civilnih zadevah).

Analiza

508. V poglavju XIV so določene obveznosti glede preglednosti, posvetovanja in boljšega izvajanja ukrepov, ki se nanašajo na zakone, predpise, sodne odločbe, postopke in upravne odločbe, ki lahko vplivajo na katero koli zadevo, zajeto s Sporazumom EUSFTA (tako imenovani „ukrepi v splošni uporabi“).³⁹⁴ To poglavje je vključeno zlasti zaradi vpliva regulativnega okolja na trgovino in naložbe med pogodbenicama.³⁹⁵ Obveznosti iz poglavja XIV se uporabljajo skupaj z drugimi obveznostmi, ki imajo podobne cilje in ki jih je mogoče najti v drugih poglavjih Sporazuma EUSFTA.³⁹⁶

509. Tako se poglavje XIV uporablja horizontalno za vsa poglavja Sporazuma EUSFTA in *zgolj* za zadeve, zajete s temi poglavji. Zato menim, da glavni poudarek poglavja XIV *ni* urejanje upravnih postopkov in sodnega varstva kot takega. Obveznosti iz tega poglavja se sprožijo samo, če ukrepi v splošni uporabi vplivajo na zadeve, zajete s Sporazumom EUSFTA. Njihova cilj in funkcija sta, da

391 — Glej v tem smislu sodbo z dne 4. septembra 2014, Komisija/Svet, C-114/12, EU:C:2014:2151, točka 75.

392 — Glej točke od 113 do 118 priloge k mojim sklepnim predlogom.

393 — Glej točke 7, 8, 10, 12, 15, 35, 37, 41, 42, 58, od 72 do 75, 82, 88, 89, 95 in 96 priloge k mojim sklepnim predlogom.

394 — Člen 14.1(a) Sporazuma EUSFTA.

395 — Glej člen 14.2.1 Sporazuma EUSFTA.

396 — Glej opombo 388 zgoraj. Če se obveznosti, značilne za poglavje, v zvezi s preglednostjo ter upravnim in sodnim nadzorom razlikujejo od določb iz poglavja XIV, morajo prevladati ta bolj specifična pravila iz drugih poglavij (člen 14.8 Sporazuma EUSFTA).

ureditev vsebinskih zadev, zajetih s Sporazumom EUSFTA, postane učinkovita, operativna in izvršljiva.³⁹⁷ Določbe poglavja XIV (in bolj specifične določbe o isti vsebini v drugih poglavjih) se ne uporabljajo neodvisno. Po svoji naravi so postranske; vendar so hkrati nujne za nemoteno delovanje Sporazuma EUSFTA.

510. Dalje, preglednost, posvetovanje in izvajanje ukrepov v splošni uporabi glede zadev, ki spadajo v skupno trgovinsko politiko, so bistveni za zmanjšanje ali izogibanje oviram za trgovino. Neobstoj preglednosti, poštenosti in pravne varnosti lahko sam po sebi pomeni oviro za trgovino.³⁹⁸ Če se trgovcem in vlagateljem ne zagotovi dolžnega pravnega postopanja ter če niso vzpostavljene garancije za zagotovitev, da se ti trgovci in vlagatelji ter vlade seznanijo z ukrepi v splošni uporabi, povezanimi s trgovino in naložbami, ter se jim prilagodijo, se lahko izgubijo koristi liberalizacije trgovine, ki so posledica vsebinskih določb Sporazuma EUSFTA. Poleg tega lahko pride do vpliva na pogoje konkurence, če se ti ukrepi dejansko ne uporabijo ali če ob nezadostnih varovalkah v praksi ne morejo biti izvedene konkretne transakcije. Trgovci lahko prenehajo trgovati ali vlagati oziroma lahko pri njihovih transakcijah pride do zamude ali te postanejo dražje.

511. Glede na navedeno menim, da so s skupno trgovinsko politiko zajeta pravila in odločitve o objavi, izvajanju ter upravnem in sodnem nadzoru ukrepov v splošni uporabi, ki vplivajo na zadeve, zajete s Sporazumom EUSFTA, ki so posebej povezane z mednarodno trgovino ali naložbami. Čeprav se obveznosti v zvezi s tem ne uporabljajo za vsebino teh ukrepov, pa so enako kot vsebinske obveznosti bistvene za doseg cilja spodbujanja in olajševanja trgovine in naložb ter imajo neposreden in takojšen učinek na trgovino.

512. Menim, da imajo te obveznosti podobno vlogo v okviru zunanjih politik, razen skupne trgovinske politike, ki so upoštevne za zadeve, zajete s Sporazumom EUSFTA. Pri sklepanju sporazumov s tretjimi državami o zadevah, ki spadajo v deljeno ali izključno pristojnost Evropske unije (kot so prevoz, varovanje okolja ali spodbujanje naložb v vrednostne papirje), mora pristojnost Evropske unije obsegati pristojnost za odločanje o določbah, namenjenih zagotovitvi učinkovitosti zavez, ki jih prevzame Evropska unija. Tako so lahko na primer vsebinske zaveze o varstvu okolja oslabiljene, če bi lahko tretja država državljanom Unije prepovedala dostop do sodnega nadzora glede okoljskih ukrepov v splošni uporabi, če je tak sodni nadzor na voljo njenim državljanom v primerljivih položajih.

513. Zato menim, da mora razdelitev pristojnosti za določbe o preglednosti ter upravnem in sodnem nadzoru ukrepov v splošni uporabi (v poglavju XIV ali v drugih poglavjih) slediti razdelitvi vsebinskih pristojnosti.

Reševanje sporov in mediacija (kombinacija poglavja IX, oddelek B,³⁹⁹ ter poglavij XIII, XV in XVI Sporazuma EUSFTA⁴⁰⁰)

Trditve

514. *Komisija* trdi, da ima Evropska unija izključno pristojnost za vse določbe ISDS iz poglavja IX, oddelek B. Ta pristojnost nujno izhaja iz pristojnosti za vsebinske določbe Sporazuma, ki se uporabljajo in razlagajo, ko se sproži mehanizem reševanja sporov. To načeloma pomeni tudi, da je Evropska unija na podlagi mednarodnega prava edina odgovorna za kakršno koli kršitev teh določb. Evropska unija se lahko na podlagi prava Unije odloči, da razporedi finančno odgovornost, povezano

397 — Glej na primer sodbo z dne 22. oktobra 2013, Komisija/Svet, C-137/12, EU:C:2013:675.

398 — Zato Sporazumi STO vsebujejo širok nabor obvez, namenjenih zagotavljanju varstva pred takimi ovirami v zvezi s pripravo, sprejetjem, začetkom veljavnosti, objavo, izvajanjem, obveščanjem in upravljanjem ter (upravnim in sodnim) nadzorom ukrepov. Glej na primer člen X GATT 1994.

399 — Glej točke od 61 do 67 priloge k mojim sklepnim predlogom.

400 — Glej točke 111, 112 in od 119 do 123 priloge k mojim sklepnim predlogom.

z mehanizmom ISDS, med Evropsko unijo in države članice ter pooblasti države članice, da ravnajo kot tožene stranke (in s tem verjetno nosijo finančno odgovornost), če so odgovorne za sporno obravnavo, razen če je taka obravnavna zahtevana s pravom Unije. Prav to je namen Uredbe št. 912/2014,⁴⁰¹ ki se uporablja za vse sporazume, katerih pogodbenica je Evropska unija in s katerimi je določen mehanizem ISDS. Pravila o razporeditvi iz te uredbe bi se uporabila, kadar Evropska unija v skladu s členom 9.15.2 Sporazuma EUSFTA določi toženo stranko v sporu med vlagateljem in državo.

515. Komisija v zvezi s členoma 13.16 (posvetovanja na vladni ravni) in 13.17 (skupina strokovnjakov) Sporazuma EUSFTA ni navedla posebnih trditev.

516. V zvezi s poglavjema XV (reševanje sporov) in XVI (mediacija) Komisija navaja, da sta ti poglavji potrebni za zagotovitev učinkovitega izvrševanja pravic in obveznosti na podlagi Sporazuma EUSFTA ter sledita ustaljeni mednarodni praksi. Ker ima Evropska unija izključno pristojnost za dele Sporazuma EUSFTA, za katere se uporabljata poglavji XV in XVI, ima izključno pristojnost tudi za ti poglavji.

517. *Parlament* ima v bistvu enako stališče kot Komisija.

518. *Svet* trdi, da ker Evropska unija ni pristojna za sprejemanje zakonodaje v zvezi z diplomatsko zaščito (člen 9.28 Sporazuma EUSFTA), nikakor ne more imeti izključne pristojnosti za podpis in sklenitev Sporazuma EUSFTA. Ne glede na člen 23(1) PDEU so za odločitev, ali se v posamezni zadevi podeli diplomatska zaščita, pristojne države članice. Podrejeno *Svet* navaja, da je pristojnost Evropske unije glede člena 9.28 Sporazuma EUSFTA omejena na spore o tujih neposrednih naložbah.

519. *Svet* glede poglavij XV in XVI ni podal posebnih trditev.

520. Medtem ko je večina *držav članic*, ki so vložile pisna stališča (obširno) obravnavala poglavje IX, oddelek B, so njihova stališča o poglavjih XV in XVI precej bolj omejena. Na obravnavi so se nekatere države članice osredotočile na člen 9.28 Sporazuma EUSFTA (diplomatska zaščita).

521. V zvezi s poglavjem IX, oddelek B, najprej trdijo, da ker Evropska unija nima izključne pristojnosti za vrste naložb, ki niso tuje neposredne naložbe, ne more imeti izključne pristojnosti glede tega oddelka, ki se uporablja tako za tuje neposredne naložbe kot za druge vrste naložb. Dalje, ker je s Sporazumom EUSFTA predviden mehanizem reševanja sporov, v katerem so države članice lahko tožene stranke, je z ustavnim pravom nekaterih držav članic morda zahtevano, da sodelujejo pri sklepanju tega sporazuma.

522. *Svet* in države članice glede členov 13.16 in 13.17 Sporazuma EUSFTA niso podali posebnih trditev, razen sklicevanja na člen 13.17 v podporo njihovem stališču o pristojnosti Evropske unije za vsebinske določbe poglavja XIII.

Analiza

523. Menim, da je razdelitev pristojnosti v zvezi z mehanizmi za reševanje sporov o razlagi in uporabi različnih določb Sporazuma EUSFTA drugotnega pomena glede na razdelitev vsebinskih pristojnosti. To velja za poglavji XV in XVI, ki se uporabljata na horizontalni podlagi, in za druga poglavja, v katerih so določene posebne oblike reševanja sporov (kot sta poglavje IX, oddelek B, o naložbah, in poglavje XIII o trgovini in trajnostnem razvoju).

401 — Uredba (EU) št. 912/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. julija 2014 o vzpostavitvi okvira za upravljanje finančnih odgovornosti, povezanih s sodišči za reševanje sporov med vlagatelji in državo, ustanovljenimi z mednarodnimi sporazumi, katerih pogodbenica je Evropska unija (UL 2014, L 257, str. 121).

524. To razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami urejata le Pogodbi. Interna pravna pravila, čeprav ustavnopravna, ne morejo spremeniti te razdelitve.⁴⁰²

525. Iz mnenj 1/91, 1/09 in 2/13 je razvidno, da če je Evropska unija pristojna za vsebinske določbe mednarodnega sporazuma, ima tudi pristojnosti za mehanizme reševanja sporov, ki so namenjeni zagotovitvi, da se te določbe učinkovito izvršijo. Taki mehanizmi zgolj pomagajo doseči temeljne cilje sporazuma in so torej drugotnega pomena v odnosu do (vsebinskih) pravil, na katere se nanašajo.⁴⁰³

526. Ta sklep se nanaša na horizontalni mehanizem reševanja sporov iz poglavja XV ter na mehanizme reševanja sporov za posamezne vsebine iz poglavja IX, oddelek B, in poglavja XIII.⁴⁰⁴ V nasprotju z nekaterimi državami članicami menim, da dejstvo, da je z mehanizmom ISDS vlagatelju ene pogodbenice dana pravica, da sproži arbitražni postopek proti drugi pogodbenici, *samo po sebi* v ničemer na vpliva na razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami. Ta značilnost odraža dejstvo, da sta se pogodbenici namesto za meddržavno reševanje sporov (ali skupaj z njim) v zvezi z naložbami odločili za izbiro te vrste reševanja sporov. Zato se nanaša na *način* izvajanja zunanje pristojnosti, ne pa na obstoj in naravo te zunanje pristojnosti.

527. Enako razlogovanje velja za mehanizme mediacije, kot so ti iz Priloge 9-E (posebej za spore med vlagatelji in državo) in iz poglavja XVI. Tudi z njimi se skuša zagotoviti učinkovito izvajanje določb Sporazuma EUSFTA, na katere se nanašajo.

528. Moj sklep ni omajan s trditvijo (ki jo je podala ena država članica), da čeprav je v členu 9.16 Sporazuma EUSFTA določen arbitražni postopek v okviru Mednarodnega centra za reševanje investicijskih sporov (ICSID), Evropska unija ne more postati pogodbenica Konvencije o reševanju investicijskih sporov med državami in državljani drugih držav, podpisane 18. marca 1965. Res je, da lahko pogodbenice te konvencije postanejo le države.⁴⁰⁵ Vendar je Sodišče že razsodilo, da se ovira, ki jo mednarodno pravo postavlja Evropski uniji, da sklene mednarodni sporazum, ne nanaša na obseg zunanje pristojnosti Evropske unije, ki jo je treba presoati izključno na podlagi prava Unije. Taka ovira Evropski uniji ne preprečuje, da bi izvajala svojo zunanjo pristojnost prek držav članic, ki skupaj delujejo v njenem interesu.⁴⁰⁶ Vsekakor pa je arbitraža ICSID le eden od mehanizmov reševanja sporov, naveden v členu 9.16 Sporazuma EUSFTA.

529. Ker sta mehanizma reševanja sporov in mediacije po naravi postranska, je razdelitev pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami za taka mehanizma nujno enaka kot za vsebinske določbe, na katere se nanašata. Povedano drugače, ta mehanizma sama po sebi ne moreta spremeniti razdelitve pristojnosti med Evropsko unijo in njenimi državami članicami.

530. Zato me ne prepriča trditev, da ker lahko pride do tega, da so države članice tožene stranke v sporu, ki se nanaša na naložbe, in tako morda nosijo finančno breme, ki izhaja iz odločitve v takem sporu,⁴⁰⁷ Evropska unija ne more imeti izključne pristojnosti za sklenitev poglavja IX, oddelek B, Sporazuma EUSFTA.

402 — Mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 20.

403 — Glej mnenja 1/91 z dne 14. decembra 1991, EU:C:1991:490, točki 40 in 70; 1/09 z dne 8. marca 2011, EU:C:2011:123, točka 74; in 2/13 z dne 18. decembra 2014, EU:C:2014:2454, točka 182.

404 — Po analogiji se nanaša tudi na posebne določbe o reševanju sporov iz členov 13.16 in 13.17 Sporazuma EUSFTA.

405 — Člen 67 te konvencije.

406 — Glej v zvezi s tem mnenje 2/91 z dne 19. marca 1993, EU:C:1993:106, točke od 3 do 5. V tej zadevi je Ustava ILO nasprotovala temu, da (tedanja) Evropska skupnost sama sklene Konvencijo št. 170.

407 — To izhaja iz členov 9.11.2 in 9.15.2 Sporazuma EUSFTA v povezavi s členom 9.24, na podlagi katerih lahko razsodišče prisodi denarno odškodnino in morebitne pripadajoče obresti ter vračilo premoženja.

531. Poleg tega pravila o razporeditvi finančne odgovornosti med Evropsko unijo in njenimi državami članicami, kot so določena v Uredbi št. 912/2014, ne vplivajo na razdelitev pristojnosti na podlagi Pogodb. V uvodnem delu člena 1(1) Uredbe št. 912/2014 je izrecno navedeno, da je ta uredba „brez poseganja v delitev pristojnosti, določenih v PDEU“⁴⁰⁸ in da mora biti uredba sama skladna s pravili Pogodbe o konkurenci.⁴⁰⁹

532. Vsekakor je Sodišče že razsodilo, da je glede razdelitve pristojnosti med Evropsko unijo in njenimi državami članicami za sklenitev mednarodnega sporazuma le malo pomembno, da nosijo obveznosti in finančno breme, neločljivo povezano z izvedbo sporazuma, neposredno države članice.⁴¹⁰ Notranje ali zunanje delovanje Unije na področju pristojnosti Evropske unije ne obsega nujno tega, da se na institucije Unije prenesejo obveznosti in finančno breme, ki jih lahko obsega tako delovanje; ta pravila so namenjena zgolj temu, da se s skupnim ravnanjem, ki temelji na enotnih načelih, v imenu celotne Evropske unije nadomesti enostransko delovanje držav članic.⁴¹¹

533. Po mojem mnenju se tako razmišljanje toliko bolj uporablja za finančno breme, naloženo državi članici, ker je arbitražno razsodišče sprejelo dokončno odločbo, v kateri je ugotovilo, da je država članica uporabila ukrepe, ki niso skladni s pravili Sporazuma EUSFTA o zaščiti naložb.

534. Zaradi celovitosti moram dodati, da je Sodišče v mnenju 1/78 v bistvu razsodilo, da če je z mednarodnim sporazumom določen finančni mehanizem, ki pomeni „bistveno značilnost“ sporazuma, lahko to dejstvo samo po sebi upraviči sodelovanje držav članic pri njegovi sklenitvi, če finančno breme, ki izhaja iz tega, bremeni neposredno proračune držav članic.⁴¹² Menim, da se to razlogovanje ne uporablja za finančno breme, ki lahko za države članice nastane zaradi mehanizma ISDS na podlagi Sporazuma EUSFTA. Tako finančno breme, če do njega pride, bi izhajalo iz nepravilnega izvajanja obveznosti držav članic na podlagi Sporazuma EUSFTA. Zato ga ni mogoče primerjati s tistim, ki ga je Sodišče preučilo v mnenju 1/78.

535. Zato ugotavljam, da je Evropska unija pristojna za dogovor o mehanizmi reševanja sporov in mediacije iz poglavja IX, oddelek B, ter poglavij XIII, XV in XVI Sporazuma EUSFTA. Ker ima Evropska unija deljeno pristojnost za nekatere določbe Sporazuma EUSFTA, na katere se nanašajo ta poglavja, si to pristojnost deli z državami članicami. V delu, v katerem ima Evropska unija izključno pristojnost za nekatere določbe Sporazuma EUSFTA, lahko sama sklene poglavje IX, oddelek B, člena 13.16 in 13.17 ter poglavji XV in XVI Sporazuma EUSFTA.

536. Poudarjam, da se ta moja ugotovitev nanaša samo na pristojnost. Nisem preučila in ne izražam nikakršnega stališča o vsebinski združljivosti poglavja IX, oddelek B, z vsebinskimi pravili Pogodb. To vprašanje ne spada v obseg predloga Komisije za izdajo mnenja.⁴¹³

537. Nazadnje, ni me prepričala trditev, da Evropska unija *ne more* imeti izključne pristojnosti za poglavje IX, oddelek B, zaradi člena 9.28 Sporazuma EUSFTA. Glavni ugovor zoper to določbo je, da Evropska unija nima pristojnosti za diplomatsko zaščito.

538. Ker je to bistvenega pomena le, če bo Sodišče razsodilo, da ima Evropska unija izključno pristojnost za vse druge dele Sporazuma EUSFTA, bom za nadaljnjo obravnavo domnevala, da je tako.

408 — Glej tudi Skupno izjavo Evropskega parlamenta, Sveta in Komisije, priloženo Uredbi št. 912/2014.

409 — Vsekakor se člen 9.15.2 Sporazuma EUSFTA, na podlagi katerega mora Evropska unija določiti toženo stranko v dveh mesecih od datuma prejema obvestila o nameri za arbitražno reševanje sporov, ne sklicuje (ne izrecno ne implicitno) na to uredbu.

410 — Mnenje 1/75 z dne 11. novembra 1975, EU:C:1975:145, str. 1364. Glej tudi mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 21.

411 — Glej v tem smislu mnenje 1/75 z dne 11. novembra 1975, EU:C:1975:145, str. 1364.

412 — Mnenje 1/78 z dne 4. oktobra 1979, EU:C:1979:224, točka 60. Glej tudi mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 21.

413 — Glej točko 85 zgoraj.

539. Diplomatska zaščita se nanaša na postopke, prek katerih država državljanstva oškodovanca uveljavlja odgovornost druge države zaradi oškodovanja enega od svojih državljanov, povzročenega z nezakinitim ravnanjem ali opustitvijo zadnjenavedene, tako da zagotovi zaščito tega državljana in pridobi odškodnino.⁴¹⁴ Ali, kot je navedlo Stalno meddržavno sodišče, „s tem ko prevzame zadevo enega svojih državljanov in za njegov račun uveljavlja diplomatsko zaščito ali sproži sodni postopek, država dejansko uveljavlja svoje pravice – pravico, da se njenim državljanom zagotovi spoštovanje pravil mednarodnega prava“.⁴¹⁵ V skladu s pravilom mednarodnega običajnega prava morajo, preden država nudi diplomatsko zaščito svojim oškodovanim državljanom, ti najprej izkoristiti notranja pravna sredstva.⁴¹⁶

540. Posamezniki so sčasoma pridobili več posameznih pravic na podlagi mednarodnega prava, vključno s pravicami za uveljavljanje zaščitnih klavzul proti lastni državi in državam gostiteljicam, tako da diplomatska zaščita zdaj soobstaja s sredstvi, ki posameznikom omogočajo neposredno uveljavljanje njihovih pravic (kakršni so mehanizmi ISDS).⁴¹⁷ Po navedbah Komisije za mednarodno pravo „nudiijo postopki reševanja sporov iz [dvostranskih sporazumov o naložbah] in ICSID tujemu vlagatelju večje prednosti kot sistem diplomatske zaščite na podlagi mednarodnega običajnega prava, saj vlagatelju omogočajo neposreden dostop do mednarodne arbitraže, preprečijo politično negotovost, ki je značilna za diskrecijski značaj diplomatske zaščite, in opuščajo pogoje za izvajanje diplomatske zaščite“.⁴¹⁸

541. Komisija je potrdila, da člen 9.28 Sporazuma EUSFTA temelji na Konvenciji ICSID.⁴¹⁹

542. Kot sama razumem, se člen 9.28 Sporazuma EUSFTA nanaša na razmerje med pristojnostjo arbitražnih razsodišč v smislu poglavja 9, oddelek B (v nadaljevanju: arbitražno razsodišče iz poglavja IX Sporazuma EUSFTA) na eni strani ter drugimi (nacionalnimi ali mednarodnimi) sodišči in drugimi postopki za uveljavljanje odgovornosti druge pogodbenice pogodbenice (člen 9.28.1) in arbitražnimi sveti v smislu poglavja XV Sporazuma EUSFTA (v nadaljevanju: arbitražni svet iz poglavja XV Sporazuma EUSFTA) (člen 9.28.2) na drugi strani. Če sta se pogodbenica in vlagatelj druge pogodbenice dogovorila, da bosta spor predložila arbitraži na podlagi poglavja IX, oddelek B, tega spora (načeloma) ni mogoče predložiti sodni pristojnosti drugega sodišča prek diplomatske zaščite ali mednarodnega zahtevka. Obstajata dve izjemi: prvič, če pogodbenica ni spoštovala in izpolnila odločbe, ki jo je v takem sporu izdalo arbitražno razsodišče iz poglavja IX Sporazuma EUSFTA (člen 9.28.1), in drugič, če je arbitražni svet iz poglavja XV Sporazuma EUSFTA pristojen za obravnavanje spora v zvezi z ukrepom v splošni uporabi (člen 9.28.2).

543. Menim, da lahko Evropska unija – če se mehanizmi reševanja sporov nanašajo na razlago in uporabo določb mednarodnega sporazuma, ki spada v izključno pristojnost Evropske unije – odloča tudi o klavzulah, ki opredeljujejo (izključno) pristojnost teh mehanizmov.

414 — Komisija Združenih narodov za mednarodno pravo je glavne značilnosti diplomatske zaščite opisala kot „[...] poziv države – prek diplomatskega delovanja ali drugih načinov mirnega reševanja – drugi državi, naj prevzame odgovornost za škodo, ki je bila namerno povzročena z dejanjem te države fizični ali pravni osebi, ki je državljan prve države, zaradi uveljavljanja te odgovornosti“. Komisija Združenih narodov za mednarodno pravo, Osnutek členov o diplomatski zaščiti s komentarji (2006), ki ga je Komisija za mednarodno pravo sprejela na 58. zasedanju in predložila Generalni skupščini kot del poročila Komisije o delu na tem zasedanju (A/61/10), *Yearbook of the International Law Commission*, 2006, zv. II, del 2 (v nadaljevanju: Osnutek členov o diplomatski zaščiti Komisije ZN za mednarodno pravo), člen 1 in komentar člena 1, odstavek 2.

415 — Stalno meddržavno sodišče, *Mavrommatis Palestine Concessions* (Grčija/Združeno kraljestvo), P.C.I.J. Reports, 1924, Serija A, št. 2, str. 12. Glej tudi Meddržavno sodišče, zadeva *Barcelona Traction Light in Power Company Limited* (Belgija/Španija), druga faza, sodba z dne 5. februarja 1970, I.C.J. Reports 1970, str. 3, točka 78.

416 — Meddržavno sodišče, zadeva *Interhandel* (Švica/Združene države Amerike), predhodni ugovori, sodba z dne 21. marca 1959, I.C.J. Reports 1959, str. 6, na str. 27. Glej tudi Osnutek členov o diplomatski zaščiti Komisije ZN za mednarodno pravo, člen 14 in komentar te določbe.

417 — Za zgodovinski prikaz tega razvoja glej na primer Parlett, K., *The Individual in the International Legal System: Continuity and Change in International Law* (Cambridge University Press, 2011), str. od 47 do 123 („The individual and international claims“).

418 — Osnutek členov o diplomatski zaščiti Komisije ZN za mednarodno pravo, komentar člena 17, odstavek 2.

419 — Člen 27(1) Konvencije ICSID določa: „nobena pogodbenica ne da diplomatske zaščite ali poda mednarodnega zahtevka v zvezi s sporom, o katerem sta se eden njenih državljanov in druga pogodbenica dogovorila, da predloži zahtevek za arbitražo v skladu s to konvencijo, razen če taka druga pogodbenica ne spoštuje in izpolnjuje odločbe, izdane v takem sporu“.

544. Nazadnje, od diplomatskih ali konzularnih oblasti države članice je v skladu s členom 23, prvi odstavek, PDEU v nekaterih okoliščinah mogoče zahtevati, da dajo zaščito državljanom druge države članice enako kot svojim. Tako je s pravom Unije razširjena kategorija oseb, ki lahko uživajo diplomatsko zaščito države članice. Države članice sicer imajo pristojnost za odločitev o diplomatski zaščiti. Vendar morajo to pristojnost izvajati v skladu s pristojnostjo, ki je s Pogodbama dana Evropski uniji za sprejem pristojnosti za mehanizem reševanja sporov, ki se nanašajo na določbe mednarodnega sporazuma, ki (na tej predpostavki) spada v njeno izključno pristojnost.

Institucionalne, splošne in končne določbe (poglavje XVII Sporazuma EUSFTA⁴²⁰)

Trditve

545. *Komisija* navaja, da je namen poglavja XVII vzpostavitev institucionalnega in postopkovnega okvira za zagotovitev učinkovitosti Sporazuma EUSFTA. Ker so določbe iz poglavja XVII torej postranske za preostanek Sporazuma EUSFTA, ima Evropska unija izključno pristojnost tudi za to poglavje. Ta sklep se nanaša tudi na določbe o izjemah glede obdavčitve (člen 17.6), tekočih računih in pretoku kapitala (člen 17.7), državnih premoženjskih skladih (člen 17.8), zaščitnih ukrepov v zvezi s plačilno bilanco (člen 17.9), varnosti (člen 17.10) in razkritju informacij (člen 17.11).

546. Ne *Parlament* ne *Svet* nista zavzela stališča glede poglavja XVII.

547. Le ena *država članica* je obravnavala to poglavje in trdila, da Komisija z ničemer ni dokazala, da se člen 17.6 Sporazuma EUSFTA nanaša posebej na mednarodno trgovino, da pa ta določba tako ali tako presega okvir pristojnosti, ki so s Pogodbama dane Evropski uniji v davčnih zadevah.

Analiza

548. Določbe iz poglavja XVII Sporazuma EUSFTA, ki so povsem postopkovne ali institucionalne, so v mednarodnih (trgovinskih) sporazumih nekaj običajnega. Te določbe ustanavljajo organe, ki so jim zaupane posebne naloge na podlagi Sporazuma, in urejajo njihovo delovanje (členi 17.1, 17.2 in 17.3), urejajo razmerje med Sporazumom in drugimi mednarodnimi zavezami pogodbenic (člena 17.3 in 17.17) ter določajo pravila o spremembah (člen 17.5), začetku veljavnosti (člen 17.12), trajanju (člen 17.13), izpolnjevanju obveznosti (člen 17.14), učinku Sporazuma v pravnih redih pogodbenic (člen 17.15), tem, kaj spada v Sporazum, in verodostojnih različicah (člena 17.16 in 17.20), prihodnjih pristopih k Evropski uniji ter ozemeljskem področju uporabe Sporazuma (člena 17.18 in 17.19). Ker so te določbe po svoji naravi povsem drugotnega pomena, ne morejo spremeniti razdelitve pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami glede drugih določb Sporazuma EUSFTA.

549. Druge določbe poglavja XVII so bolj vsebinske.

550. Namen člena 17.6 Sporazuma EUSFTA (obdavčitev) (v povezavi z dogovorom o razlagi 1) je pojasniti obseg uporabe Sporazuma EUSFTA za davčne ukrepe ter ohraniti pristojnost Singapurja in Evropske unije ali njenih držav članic za vodenje njihovih davčnih politik. Zato je ta določba drugotnega pomena glede na preostanek Sporazuma EUSFTA; ne pomeni ločenega sestavnega dela.

420 — Glej točke od 124 do 130 priloge k mojim sklepnim predlogom.

551. Enako velja za člen 17.9 Sporazuma EUSFTA (omejitve za zaščito plačilne bilance). S to določbo je vsaki pogodbenici omogočeno, če se znajde v resnih plačilnobilančnih in zunanjih finančnih težavah, da omeji prednosti, dane s Sporazumom EUSFTA v zvezi s trgovino z blagom, storitvami in ustanavljanjem ter plačili in prenosi v povezavi z naložbami. Tako je upoštevana le v povezavi z drugimi določbami Sporazuma EUSFTA, v odnosu do katerih pomeni izjemo. Ta določba torej ne pomeni ločenega sestavnega dela tega sporazuma. Podobno sta člena 17.10 (varnostne izjeme) in 17.11 (razkritje informacij) povsem drugega pomena za preostanek Sporazuma EUSFTA.

552. Nazadnje, člena 17.7 (tekoči račun in pretok kapitala) in 17.8 (državni premoženjski skladi) vsebujeta pravila, ki so v odnosu do drugih določb Sporazuma EUSFTA samostojna. Vendar sta ti določbi po obsegu močno omejeni in ju zato ni mogoče šteti za ločen sestavni del Sporazuma EUSFTA.

553. Zato lahko ugotovim, da so določbe poglavja XVII Sporazuma EUSFTA bodisi povsem drugega pomena za preostale določbe tega sporazuma bodisi po obsegu močno omejene in zato ne morejo spremeniti razdelitve pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami v zvezi z različnimi sestavnimi deli Sporazuma EUSFTA.

Presoja zunanje pristojnosti Evropske unije za sklenitev Sporazuma EUSFTA

554. Iz vsega navedenega je razvidno, da je treba Sporazum EUSFTA za presojo razdelitve pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami razdeliti v več ločenih delov. Ti deli so: določbe, ki spadajo v skupno trgovinsko politiko; določbe o liberalizaciji prevoznih storitev med Evropsko unijo in Singapurjem, ki zato spadajo v okvir prometne politike; določbe o vrstah naložb, ki niso tuje neposredne naložbe, za katere veljajo pravila o prostem pretoku kapitala; določbe o netrgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine, ki so potrebne za doseg ciljev notranjega trga; določbe, ki se nanašajo na zbliževanje temeljnih standardov zaščite delovnih mest in standardov varstva okolja med Evropsko unijo in Singapurjem ter ki zato spadajo v okvir socialne politike oziroma politike varstva okolja; ter določbe o ohranjanju morskih bioloških virov, ki spadajo pod ribiško politiko.

555. Za nobenega od teh delov ni mogoče reči, da je bodisi glavni ali poglobitni sestavni del Sporazuma EUSFTA ali da je „zgolj stranski“ ali „po obsegu izredno omejen“.

556. Ker ne spadajo vsi ti deli v okvir izključnih zunanjih pristojnosti Evropske unije, Sporazuma EUSFTA ni mogoče skleniti brez sodelovanja držav članic na podlagi izključne pristojnosti Evropske unije.

557. Moje podrobno stališče o razdelitvi pristojnosti med Evropsko unijo in državami članicami za različne dele Sporazuma EUSFTA je predstavljeno spodaj.

558. Evropska unija ima izključno zunanjo pristojnost v skladu s členoma 3(1)(e) in 207(1) PDEU za dele Sporazuma EUSFTA, ki obsegajo določbe, ki spadajo v skupno trgovinsko politiko. Te določbe se nanašajo na:

- cilje in splošno opredelitev pojmov (poglavje I);
- trgovino z blagom (poglavja od II do VI);
- trgovino in naložbe v proizvodnjo energije iz obnovljivih virov (poglavje VII);
- trgovino s storitvami in javna naročila (poglavji VII in X), razen tistih delov Sporazuma EUSFTA, ki se nanašajo na prevozne storitve in storitve, ki so neločljivo povezane s prevoznimi storitvami;

- tuje neposredne naložbe (poglavje IX, oddelek A);
- trgovinske vidike pravic intelektualne lastnine (poglavje XI, razen določb o netrgovinskih vidikih teh pravic);
- konkurenco in povezane zadeve (poglavje XII); ter
- trgovino in trajnostni razvoj v delu, v katerem se zadevne določbe primarno nanašajo na instrumente trgovinske politike (poglavje XIII, razen določb iz točk 559 in 562 spodaj).

559. Poleg tega ima Evropska unija izključno zunanjo pristojnost v skladu s členoma 3(1)(d) in 43(2) PDEU za dele Sporazuma EUSFTA, ki se nanašajo na ohranjanje morskih bioloških virov (člen 13.8(a), (c) in (d) Sporazuma EUSFTA).

560. Dalje, Evropska unija ima izključno zunanjo pristojnost v skladu s členoma 91 in 100(1) PDEU v povezavi s tretjo podlago iz člena 3(2) PDEU in četrto podlago iz člena 216(1) PDEU za določbe Sporazuma EUSFTA o storitvah železniškega in cestnega prevoza (poglavje VIII Sporazuma EUSFTA, razen določb iz točke 562 spodaj).

561. Nazadnje, Evropska unija ima tudi izključno zunanjo pristojnost za zadeve iz poglavja IX, oddelek B, členov 13.16 in 13.17 ter poglavij od XIV do XVII Sporazuma EUSFTA v delu, v katerem se te določbe nanašajo na dele Sporazuma EUSFTA (in so torej v odnosu do njih postranske), za katere ima Evropska unija izključno zunanjo pristojnost.

562. Evropska unija si zunanjo pristojnost deli z državami članicami glede teh sestavnih delov Sporazuma EUSFTA:

- določbe o storitvah zračnega prometa, storitvah pomorskega prometa in prevozu po celinskih plovni poteh, vključno s storitvami, ki so neločljivo povezane s temi prevoznimi storitvami (poglavje VIII), na podlagi členov 4(2)(g), 91 in 100 PDEU ter druge podlage iz člena 216(1) PDEU;
- določbe o vrstah naložb, ki niso tuje neposredne naložbe (poglavje IX, oddelek A), na podlagi členov 4(2)(a) in 63 PDEU ter druge podlage iz člena 216(1) PDEU;
- določbe o javnih naročilih v delu, v katerem se nanašajo na prevozne storitve in storitve, ki so neločljivo povezane s prevoznimi storitvami (poglavje X), na podlagi členov 4(2)(a) in 26(1) PDEU ter druge podlage iz člena 216(1) PDEU;
- določbe o netrgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (poglavje XI), na podlagi členov 4(2)(a) in 26(1) PDEU ter druge podlage iz člena 216(1) PDEU;
- določbe, ki določajo temeljne standarde zaščite delovnih mest in varstva okolja ter tako spadajo v okvir bodisi socialne politike bodisi politike varstva okolja (poglavje XIII), na podlagi členov 4(2)(b), 151 in 153(1) PDEU ter druge podlage iz člena 216(1) PDEU oziroma členov 4(2)(e) in 191(4) PDEU ter prve podlage iz člena 216(1) PDEU; in
- zadeve iz poglavja 9, oddelek B, členov 13.16 in 13.17 ter poglavij od XIV do XVII Sporazuma EUSFTA v delu, v katerem se te določbe nanašajo na dele Sporazuma EUSFTA (in so torej v odnosu do njih postranske), za katere ima Evropska unija deljeno zunanjo pristojnost.

563. Nazadnje, Evropska unija nima zunanje pristojnosti za dogovor o tem, da je vezana s členom 9.10.1 Sporazuma EUSFTA (poglavje IX, oddelek A), s katerim se odpovedujejo dvostranski sporazumi, sklenjeni med nekaterimi državami članicami in Singapurjem. To pristojnost imajo izključno te države članice.

564. Iz teh ugotovitev je razvidno, da lahko glede na stanje stvari Evropska unija in države članice sklenejo Sporazum EUSFTA samo skupaj.

565. Postopek ratifikacije, ki ob Evropski uniji zajema vse države članice, je nujno zapleten in obsežen. Vključuje lahko nevarnost, da bo nekaj držav članic ali celo ena sama država članica blokirala izid dolgotrajnih pogajanj. To lahko oslabi učinkovitost zunanjega delovanja Unije in negativno vpliva na odnose Evropske unije z zadevno tretjo državo (zadevnimi tretjimi državami).

566. Vendar potreba po enotnosti in hitrosti zunanjega delovanja Unije ter težave, ki lahko nastanejo, če bi morale Evropska unija in države članice sodelovati pri sklenitvi in izvajanju mednarodnega sporazuma, ne morejo vplivati na vprašanje, kdo je pristojen za njegovo sklenitev. To vprašanje je treba rešiti izključno na podlagi Pogodb.⁴²¹ Iz tega je razvidno, da praktični vidiki glede pogajanj in sklenitve Sporazuma EUSFTA ter njegovega izvajanja ne morejo odpraviti razhajanj – ki sem jih navedla v sklepnih predlogih – med številnimi področji, ki jih ureja ta sporazum, in obsegom skupne trgovinske politike, kot izhaja iz Lizbonske pogodbe. Povedano drugače, dejstvo, da ni popolnega prekrivanja med tem, kar se šteje za „trgovinsko politiko“ ali „naložbeno politiko“ v mednarodnih odnosih (in je zato zajeto s sporazumom, kot je Sporazum EUSFTA), in med tem, kar pomeni skupno trgovinsko politiko na podlagi prava Unije, ni upoštevno pri ugotavljanju, ali je Evropska unija izključno pristojna za sklenitev takega sporazuma.

567. Ena od možnosti bi seveda bila, da bi se Sporazum EUSFTA razdelil v več sporazumov glede na pristojnost(i), za katero gre. Vendar je to politična odločitev, ki zahteva (zlasti) pristanek zadevne tretje države.

568. Sodišče je razsodilo, da ko potekajo pogajanja in se sklepa sporazum, ki zahteva sodelovanje Evropske unije in držav članic, ki jo sestavljajo, morajo Evropska unija in države članice ravnati *v okviru svojih pristojnosti in ob spoštovanju pristojnosti vseh drugih pogodbenih strank*.⁴²² Res je, da mora načeloma vsaka pogodbenica (vključno z državami članicami) glede na sedanje stanje izbrati bodisi soglasje k *celotnemu* sporazumu bodisi zavrnitev *celotnega* sporazuma. Vendar je treba to izbiro opraviti v skladu s pravili Pogodbe o razdelitvi pristojnosti. Če bi država članica zavrnila sklenitev mednarodnega sporazuma iz razlogov, ki se nanašajo na vidike, za katere ima izključno zunanjo pristojnost Evropska unija, bi ta država kršila ta pravila Pogodbe.

569. Nazadnje, Sodišče je večkrat razsodilo, da če vsebina sporazuma deloma spada v pristojnost Evropske unije in deloma v pristojnost držav članic, je treba zagotoviti tesno sodelovanje med temi državami in institucijami Unije tako v postopku pogajanja in sklenitve kot pri izvajanju prevzetih obveznosti. To izhaja iz zahteve po enotnosti pri mednarodnem zastopanju Evropske unije⁴²³ in iz načela lojalnega sodelovanja iz člena 4(3) PEU. Iz razlogov, pojasnjenih v teh sklepnih predlogih, se ta obveznost sodelovanja nanaša na pogajanja o Sporazumu EUSFTA, na njegovo sklenitev in njegovo izvajanje.

421 — Glej v tem smislu mnenji 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 107, in 1/08 z dne 30. novembra 2009, EU:C:2009:739, točka 127.

422 — Sodba z dne 28. aprila 2015, Komisija/Svet, C-28/12, EU:C:2015:282, točka 47.

423 — Glej med drugim mnenje 1/94 z dne 15. novembra 1994, EU:C:1994:384, točka 108, in mnenje 2/00 z dne 6. decembra 2001, EU:C:2001:664, točka 18, ter sodbi z dne 20. aprila 2010, Komisija/Švedska, C-246/07, EU:C:2010:203, točka 73, in z dne 28. aprila 2015, Komisija/Svet, C-28/12, EU:C:2015:282, točka 54.

Predlog

570. Na podlagi zgornjih ugotovitev predlagam, naj Sodišče na predlog Komisije za izdajo mnenja odgovori:

1. Evropska unija in države članice lahko sklenejo predvideni Sporazum o prosti trgovini med Evropsko unijo in Republiko Singapur (v nadaljevanju: Sporazum EUSFTA) samo skupaj.
2. Evropska unija ima izključno zunanjo pristojnost glede delov Sporazuma EUSFTA, ki obsegajo določbe, ki spadajo v skupno trgovinsko politiko, in sicer:
  - cilje in splošno opredelitev pojmov (poglavje I);
  - trgovino z blagom (poglavja od II do VI);
  - trgovino in naložbe v proizvodnjo energije iz obnovljivih virov (poglavje VII);
  - trgovino s storitvami in javna naročila (poglavji VIII in X), razen tistih delov Sporazuma EUSFTA, ki se nanašajo na prevozne storitve in storitve, ki so neločljivo povezane s prevoznimi storitvami;
  - tuje neposredne naložbe (poglavje IX, oddelek A);
  - trgovinske vidike pravic intelektualne lastnine (poglavje XI, razen določb o netrgovinskih vidikih teh pravic);
  - konkurenco in povezane zadeve (poglavje XII); ter
  - trgovino in trajnostni razvoj v delu, v katerem se zadevne določbe primarno nanašajo na instrumente trgovinske politike (poglavje XIII, razen določb, ki se nanašajo na ohranjanje morskih bioloških virov, ter določb, ki določajo temeljne standarde zaščite delovnih mest in varstva okolja ter tako spadajo v okvir bodisi socialne politike bodisi politike varstva okolja).

Poleg tega ima Evropska unija izključno zunanjo pristojnost za dele Sporazuma EUSFTA (poglavje XIII), ki se nanašajo na ohranjanje morskih bioloških virov.

Evropska unija ima tudi izključno zunanjo pristojnost za določbe Sporazuma EUSFTA (poglavje VIII), ki se nanašajo na trgovino s storitvami železniškega in cestnega prevoza.

Evropska unija ima tudi izključno zunanjo pristojnost za zadeve iz poglavja IX, oddelek B, členov 13.16 in 13.17 ter poglavij od XIV do XVII Sporazuma EUSFTA v delu, v katerem se te določbe nanašajo na dele Sporazuma EUSFTA (in so torej v odnosu do njih postranske), za katere ima Evropska unija izključno zunanjo pristojnost.

3. Evropska unija si deli zunanjo pristojnost z državami članicami glede teh sestavnih delov Sporazuma EUSFTA:
  - določbe o storitvah zračnega prometa, storitvah pomorskega prometa in prevozu po celinskih plovnihih poteh, vključno s storitvami, ki so neločljivo povezane s temi prevoznimi storitvami (poglavje VIII);
  - določbe o vrstah naložb, ki niso tuje neposredne naložbe (poglavje IX, oddelek A)

- določbe o javnih naročilih v delu, v katerem se nanašajo na prevozne storitve in storitve, ki so neločljivo povezane s prevoznimi storitvami (poglavje X);
  - določbe o netrgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (poglavje XI);
  - določbe, ki določajo temeljne standarde zaščite delovnih mest in varstva okolja ter tako spadajo v okvir bodisi socialne politike bodisi politike varstva okolja (poglavje XIII); in
  - zadeve iz poglavja IX, oddelek B, členov 13.16 in 13.17 ter poglavij od XIV do XVII Sporazuma EUSFTA v delu, v katerem se te določbe nanašajo na dele Sporazuma EUSFTA (in so torej v odnosu do njih postranske), za katere ima Evropska unija deljeno zunanjo pristojnost.
4. Evropska unija nima zunanje pristojnosti za dogovor o tem, da je vezana s členom 9.10.1 Sporazuma EUSFTA (poglavje IX, oddelek A), s katerim se odpovedujejo dvostranski sporazumi, sklenjeni med nekaterimi državami članicami in Singapurjem. To pristojnost imajo izključno te države članice.

Priloga – Kratek opis Sporazuma EUSFTA

1. Prva in druga uvodna izjava Sporazuma EUSFTA se sklicujeta na Sporazum o partnerstvu in sodelovanju med Evropsko unijo in Singapurjem. V drugi in peti uvodni izjavi je navedeno, da si isti pogodbenici želita okrepiti medsebojne odnose in izboljšati življenjske standarde, spodbujati gospodarsko rast in stabilnost, ustvariti nove možnosti za zaposlitev ter izboljšati splošno blaginjo in za to ponovno potrjujeta zavezanost spodbujanju liberalizacije trgovine in naložb. V četrti uvodni izjavi je navedeno, da sta pogodbenici odločeni tudi, da okrepita gospodarske, trgovinske in naložbene odnose v skladu s ciljem trajnostnega razvoja, ter spodbujata trgovino in naložbe, upoštevajoč visoko raven varstva okolja in zaščite delovnih mest ter ustreznih mednarodno priznanih standardov in sporazumov, katerih podpisnici sta. Pogodbenici v osmi uvodni izjavi dalje priznavata pomembnost preglednosti za mednarodno trgovino v korist vseh zainteresiranih strani. V deveti uvodni izjavi je navedeno, da želita pogodbenici vzpostaviti jasna in vzajemno koristna pravila, ki urejajo trgovino in naložbe, ter zmanjšati ali odpraviti ovire za vzajemno trgovino in naložbe. V deseti uvodni izjavi je pojasnjeno, da sta pogodbenici odločeni, da prispevata k skladnemu razvoju in širitvi svetovne trgovine z odpravo ovir za trgovino prek Sporazuma EUSFTA ter se izogneta novim oviram za trgovino ali naložbe med njima, ki bi lahko zmanjšale koristi Sporazuma EUSFTA. Pogodbenici v enajsti uvodni izjavi navajata, da nadgrajujeta svoje pravice in obveznosti po Sporazumu STO in drugih večstranskih, regionalnih in dvostranskih sporazumih ter dogovorih, katerih podpisnici sta.

2. V poglavju I („*Cilji in splošna opredelitev pojmov*“) je navedeno, da pogodbenici s Sporazumom EUSFTA vzpostavita območje proste trgovine v skladu s členom XXIV GATT 1994 in členom V GATS (člen 1.1). Člen 1.2 opredeljuje cilje Sporazuma EUSFTA, ki so liberalizirati in olajšati trgovino in naložbe med pogodbenicama.

3. Poglavje II („*Nacionalna obravnava in dostop do trga za blago*“) se uporablja za trgovino z blagom med pogodbenicama (člen 2.2). Cilj člena 2.1 je postopno in vzajemno liberalizirati trgovino z blagom v prehodnem obdobju, ki se začne z začetkom veljavnosti sporazuma, v skladu z njegovimi pogoji in členom XXIV GATT 1994. V členu 2.3 je določena obveznost priznanja nacionalne obravnave blaga druge pogodbenice v skladu s členom III Sporazuma GATT 1994 (ki je s tem vključen v Sporazum EUSFTA). S poglavjem II je zajeta tudi uvrstitev blaga (člen 2.5), zahteva se zmanjšanje ali odprava carin na uvoz (člen 2.6) ter prepoveduje ohranitev ali uvedba carin ali davkov na izvoz (člen 2.7). Nato so v njem določene obveznosti glede netarifnih ukrepov, zlasti uvoznih in izvoznih omejitev (člen 2.9), pristojbin in formalnosti, povezanih z uvozom in izvozom (člen 2.10), postopkov za izdajanje uvoznih in izvoznih dovoljenj (člen 2.11), državnih trgovinskih podjetij (člen 2.12) in odprave sektorskih netarifnih ukrepov iz Priloge 2-B in Priloge 2-C (člen 2.13). Člen 2.14 določa klavzulo o splošnih

izjemah in se zlasti sklicuje na člen XX GATT 1994 (ki je splošna klavzula o izjemah v tem sporazumu). S členom 2.15 se ustanavlja Odbor za trgovino z blagom, katerega glavne naloge so spremljanje izvajanja, spodbujanje trgovine z blagom med pogodbenicama v zvezi z zadevami, zajetimi v poglavju in njegovih prilogah, ter obravnavanje tarifnih in netarifnih ukrepov glede trgovine z blagom med pogodbenicama.

4. V prilogi 2-A je urejena odprava carin. Vsebuje dva dodatka: dodatek 2-A-1 (seznam za odpravo carin za Singapur) in dodatek 2-A-2 (seznam za odpravo carin za Evropsko unijo). Priloga 2-B, ki se uporablja za vse vrste motornih vozil in njihove dele, vsebuje vrsto obveznosti, ki med drugim zajemajo uporabo mednarodnih standardov, regulativno usklajevanje, proizvode z novimi tehnologijami ali novimi značilnostmi, izdajanje uvoznih dovoljenj in druge ukrepe omejevanja trgovine. V prilogi 2-C, ki se nanaša na farmacevtske izdelke in medicinske pripomočke, so obravnavani mednarodni standardi, preglednost in regulativno sodelovanje.

5. Poglavje III ima naslov „Trgovinska sredstva“.

6. Člen 3.1 v zvezi s protidampinškimi in izravnalnimi ukrepi določa, da pogodbenici potrjujeta svoje pravice in obveznosti na podlagi člena VI GATT 1994 (ki se nanaša na protidampinške in izravnalne dajatve), Protidampinškega sporazuma ter Sporazuma o subvencijah in izravnalnih ukrepih. V poglavju so določena postopkovna pravila za obravnavo protidampinških in izravnalnih dajatev (člen 3.2), določeno je pravilo nižje dajatve za vsako vrsto dajatve (člen 3.3), izražena je potreba po upoštevanju javnega interesa (člen 3.4) in s področja uporabe poglavij XV (Reševanje sporov) in XVI (Mehanizem mediacije) izvzete določbe oddelka o protidampinških in izravnalnih ukrepih (člen 3.5).

7. Poglavje III vsebuje tudi posebna pravila o zaščitnih ukrepih. Med drugim pogodbenici potrjujeta svoje pravice in obveznosti iz člena XIX GATT 1994 (ki se nanaša na nujne posege v zvezi z uvozom določenih proizvodov), Sporazuma o zaščitnih ukrepih in člena 5 Sporazuma o kmetijstvu (člen 3.6). Dalje določa postopkovna pravila in pravila o preglednosti (člen 3.7) ter iz obsega uporabe poglavij XV (reševanje sporov) in XVI (mehanizem mediacije) izvzema določbe iz oddelka o globalnih zaščitnih ukrepih (člen 3.8). V členih od 3.9 do 3.13 so določeni (po potrebi začasna) uporaba posebnih dvostranskih zaščitnih ukrepov in primerna nadomestila, če se uvede tak ukrep.

8. Poglavje IV („*Tehnične ovire v trgovini*“) je namenjeno predvsem olajšanju in povečanju trgovine z blagom med pogodbenicama z zagotavljanjem okvira za preprečevanje, odkrivanje in odpravo nepotrebnih ovir za trgovino, ki spadajo v okvir Sporazuma o tehničnih ovirah v trgovini (člen 4.1), ki je smiselno vključen v Sporazum EUSFTA in je njegov sestavni del (člen 4.3). Poglavje IV se uporablja za pripravo, sprejetje in uporabo vseh standardov, tehničnih predpisov in postopkov za ugotavljanje skladnosti, kot so opredeljeni v Prilogi 1 Sporazuma o tehničnih ovirah v trgovini, ki lahko vplivajo na trgovino z blagom med pogodbenicama, ne glede na poreklo tega blaga (člen 4.2.1). Poglavje IV vsebuje tudi določbe o, med drugim, različnih oblikah skupnega sodelovanja (člen 4.4), naravi organov za standardizacijo in vključenosti pogodbenic vanje (člen 4.5), podlagi za tehnične predpise (člen 4.6), sredstvih za lažje sprejemanje rezultatov ugotavljanja skladnosti (člen 4.7), preglednosti (člen 4.8) ter zahtevah o (obveznem) označevanju in etiketiranju (člen 4.10). Druge določbe se nanašajo na izmenjavo informacij (kot na primer člen 4.9) ali zagotavljanje dostopnosti informacij za določene namene (na primer prek kontaktnih točk, imenovanih v skladu s členom 14.4) (člen 4.11).

9. Poglavje V („*Sanitarni in fitosanitarni ukrepi*“) je namenjeno (a) varovanju življenja ali zdravja ljudi, živali ali rastlin na ozemlju obeh pogodbenic, pri tem pa olajševanju trgovine med pogodbenicama na področju sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov (v nadaljevanju: sanitarni in fitosanitarni ukrepi); (b) sodelovanju pri nadaljnjem izvajanju Sporazuma o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih ter (c) izboljšanju komunikacije, sodelovanja in reševanja vprašanj glede izvajanja sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov, ki vplivajo na trgovino med pogodbenicama (člen 5.1). Pogodbenici ponovno potrjujeta svoje pravice in obveznosti iz Sporazuma o sanitarnih in fitosanitarnih ukrepih (člen 5.4; glej tudi člen 5.6(a)).

10. Člen 5.6 („Splošna načela“) se nanaša na sredstva za doseganje uskladitve sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov ter na omejitve uporabe sanitarnih in fitosanitarnih ukrepov za preprečevanje neupravičenih ovir v trgovini ter izogibanja nepotrebnim omejitvam in samovoljni ali neupravičeni diskriminaciji in zavlačevanju dostopa do trgov pogodbenic. Druge vsebinske obveznosti se nanašajo na uvozne zahteve (člen 5.7), preverjanja (člen 5.8), postopek, ki se uporabi ob preverjanjih na kraju samem, da se odobri uvoz določene kategorije ali kategorij proizvodov živalskega izvora iz pogodbenice izvoznice, (člen 5.9, glej tudi Prilogo 5-B), določitev in priznavanje območij brez škodljivcev ali brez bolezni (člen 5.10), nujne ukrepe v primerih resnega tveganja za zdravje ali življenje ljudi, živali ali rastlin (člen 5.13) ter (postopek za) priznanje enakovrednosti posameznega ukrepa ali skupine ukrepov (člen 5.14). Splošne obveznosti glede preglednosti in izmenjave informacij je mogoče najti v členu 5.11.

11. Poglavje VI („*Olajševanje carine in trgovine*“) je namenjeno priznavanju pomena olajševanja carine in trgovine v razvijajočem se svetovnem trgovinskem okolju in okrepitvi sodelovanja na tem področju, da bi se z ustrezno zakonodajo in postopki ter tudi upravno usposobljenostjo zadevnih uprav dosegli cilji o spodbujanju olajševanja trgovine in hkrati zagotovil učinkovit carinski nadzor (člen 6.1.1). Člen 6.2 določa načela, na katerih morajo temeljiti carinske določbe in postopki pogodbenic (člen 6.2.1). Pogodbenici morata tudi poenostaviti, kadar koli je to mogoče, zahteve in formalnosti zaradi spodbujanja hitre sprostitve in carinjenja blaga ter sprejeti nadaljnje korake za poenostavitve in standardizacijo podatkov in dokumentacije, ki jih potrebujejo carinske in druge agencije (člen 6.2.2). Členi od 6.3 do 6.14 določajo konkretne obveznosti o carinskem sodelovanju, tranzitu in pretovarjanju, vnaprejšnjih odločbah, poenostavljenih carinskih postopkih, sprostitvi blaga, pristojbinah in taksah, carinskih deklarantih, pregledih pred odpremo, carinskem vrednotenju, obvladovanju tveganja, storitvi „vse na enem mestu“ (ki omogoča enotno elektronsko predložitev vseh informacij) in vzpostavitvi učinkovitih, hitrih, nediskriminatornih in lahko dostopnih pritožbenih postopkov. V členu 6.16 se obravnava odnos pogodbenic s poslovno skupnostjo.

12. Člen 6.15 določa splošno obveznost, da se objavijo ali kako drugače dajo na voljo zakonodaja, predpisi in upravni postopki ter druge zahteve v zvezi z olajševanjem carine in trgovine (člen 6.15.1) ter da se določi ali ohrani ena ali več informacijskih točk (člen 6.15.2). V celotnem poglavju VI se različne določbe nanašajo na potrebo po izmenjavi informacij in tem, da se dajo na voljo (na primer členi 6.3.2, 6.8.2 in 6.16(b)).

13. Poglavje VII („*Netarifne ovire za trgovino in naložbe v proizvodnjo energije iz obnovljivih virov*“) si prizadeva spodbujati, razvijati in povečevati proizvodnjo energije iz obnovljivih in trajnostnih nefosilnih virov, zlasti z olajševanjem trgovine in naložb. Zato si pogodbenici prizadevata za odpravo ali zmanjšanje tarif in netarifnih ovir ter spodbujanje regulativnega usklajevanja z regionalnimi in mednarodnimi standardi oziroma zbliževanje z njimi (člen 7.1).

14. Poglavje VII se uporablja za ukrepe, ki lahko vplivajo na trgovino in naložbe med pogodbenicama v zvezi s proizvodnjo energije iz obnovljivih in trajnostnih nefosilnih virov, vendar se ne uporablja za izdelke, iz katerih se proizvaja energija (člen 7.3.1).

15. S členom 7.4 je zahtevano, da pogodbenici (a) ne sprejmeta ukrepov, ki zagotavljajo zahteve po lokalni vsebini ali katero koli drugo kompenzacijo (kateri koli pogoj, ki spodbuja lokalni razvoj), ki vpliva na izdelke, ponudnike storitev, vlagatelje ali naložbe druge pogodbenice; (b) ne sprejmeta ukrepov, ki zahtevajo oblikovanje partnerstev z lokalnimi podjetji (z izjemo, ki se nanaša na tehnične razloge); (c) zagotovita, da so vsa pravila v zvezi z odobritvijo, certificiranjem in izdajanjem dovoljenj objektivna, pregledna in nesamovoljna ter ne diskriminirajo vložnikov iz druge pogodbenice; (d) zagotovita, da za upravne pristojbine, naložene za uvoz ali v zvezi z njim in uporabo blaga s poreklom iz druge pogodbenice ali ki vplivajo na zagotavljanje blaga s strani ponudnikov druge pogodbenice, velja člen 2.10, in da za upravne pristojbine, naložene za zagotavljanje storitev s strani ponudnikov druge pogodbenice ali v zvezi z njimi veljajo členi od 8.18 do 8.20; ter (e) zagotovita, da so pogoji in postopki za priključitev in dostop do omrežja za prenos električne energije pregledni in ne diskriminirajo ponudnikov iz druge pogodbenice.

16. Člen 7.5 se nanaša na uporabo mednarodnih ali regionalnih standardov za izdelke za pridobivanje energije iz obnovljivih in trajnostnih nefosilnih virov, potrebo po določitvi tehničnih predpisov, ki temeljijo na zahtevah izdelka, in sprejemanje izjav o skladnosti iz druge pogodbenice.

17. Člen 7.6.1 določa, da za določbe poglavja VII veljajo klavzule o splošnih izjemah iz členov 2.14 in 8.62, klavzula o varnosti in splošnih izjemah iz člena 10.3 in ustrezne določbe poglavja XVII. V skladu s členom 7.6.2 se nobena določba iz poglavja VII ne sme razlagati tako, da bi se eni ali drugi pogodbenici preprečilo sprejemanje ali izvrševanje kakršnih koli ukrepov, potrebnih za varno delovanje zadevnih energetskega omrežij ali varnost oskrbe z energijo.

18. Člen 7.7 določa vlogo Odbora za trgovino glede sodelovanja in izvajanja poglavja VII ter opredeljuje, kaj lahko vključuje to sodelovanje.

19. Poglavje VIII („*Storitve, ustanovitev poslovne enote in elektronsko poslovanje*“) je razdeljeno v sedem oddelkov.

20. V oddelku A pogodbenici ponovno potrujeta svoje zaveze iz Sporazuma STO in se strinjata, da so v poglavju določene potrebne ureditve za postopno vzajemno liberalizacijo trgovine s storitvami, ustanovitev poslovnih enot in elektronsko poslovanje (člen 8.1.1).

21. Člen 8.1.2 določa, da se, če ni drugače določeno, poglavje VIII ne sme (a) uporabljati za subvencije ali nepovratna sredstva, ki jih zagotovi pogodbenica; (b) uporabljati za storitve, opravljene pri izvajanju vladnih pooblastil, na zadevnih ozemljih pogodbenic; (c) se z njim ne sme zahtevati privatizacija javnih podjetij ali (d) uporabljati za zakone, predpise ali zahteve, ki urejajo storitve vladnih agencij za vladne potrebe, in ne z namenom nadaljnje prodaje na trgu ali uporabe v ponudbi storitev za komercialno prodajo. V členu 8.1.4 je dodano, da se poglavje VIII ne uporablja za ukrepe, ki vplivajo na fizične osebe, ki želijo dostop do trga delovne sile pogodbenice, ali za ukrepe glede državljanstva, prebivališča ali zaposlitve za nedoločen čas.

22. S členom 8.1.3 je zagotovljena pravica vsake pogodbenice do urejanja in uvajanja novih predpisov za izpolnjevanje legitimnih ciljev politike v skladu s poglavjem VIII.

23. V členu 8.2(d) je določeno, da so s Sporazumom EUSFTA zajete ladijske družbe s sedežem zunaj Unije in pod nadzorom državljanov države članice, če so njihova plovila registrirana v skladu z zakonodajo te države članice in plujejo pod zastavo države članice.

24. V členu 8.2(m) je „trgovina s storitvami“ opredeljena kot opravljanje storitve: (i) z ozemlja ene pogodbenice na ozemlje druge pogodbenice („čezmejno“); (ii) na ozemlju pogodbenice za uporabnika storitve druge pogodbenice („uporaba v tujini“); (iii) s strani ponudnika storitve pogodbenice s tržno prisotnostjo na ozemlju druge pogodbenice („tržna prisotnost“); in (iv) s strani ponudnika storitve pogodbenice s prisotnostjo fizičnih oseb te pogodbenice na ozemlju druge pogodbenice („prisotnost fizičnih oseb“).

25. Oddelek B („Čezmejno opravljanje storitev“) se uporablja za ukrepe pogodbenic, ki vplivajo na čezmejno opravljanje vseh storitev razen (a) avdiovizualnih storitev, (b) nacionalne pomorske kabotaže (ki vključuje prevoz potnikov ali blaga med pristaniščem ali točko v državi članici in drugim pristaniščem ali točko v isti državi članici ter promet, ki se začne in konča v istem pristanišču ali točki v državi članici Evropske unije), in (c) nacionalnih in mednarodnih storitev zračnega prometa, rednih ali izrednih, ter storitev, ki so neposredno povezane z uveljavljanjem pravic (letalskega) prometa (člen 8.3). Vendar pa so zajeti: (i) storitve popravil in vzdrževanja zrakoplovov, med katerimi je zrakoplov umaknjen iz prometa, (ii) prodaja in trženje storitev zračnega prometa ter (iii) storitve računalniškega sistema za rezervacije (člen 8.3(c)). Člen 8.4 opredeljuje „čezmejno opravljanje storitev“ za namen oddelka B kot opravljanje storitve (a) z ozemlja ene pogodbenice na ozemlje druge pogodbenice in (b) na ozemlju ene pogodbenice za uporabnika storitve druge pogodbenice.

26. Člen 8.5 se nanaša na dostop do trga. Vsaka pogodbenica mora storitvam in ponudnikom storitev druge pogodbenice zagotoviti obravnavo, ki ni manj ugodna od obravnave, določene v določilih, omejitvah in pogojih, ki so dogovorjeni in navedeni na seznamih specifičnih zavez (člen 8.5.1). Člen 8.5.2 v zvezi s sektorji, v katerih se sprejmejo zaveze v zvezi z dostopom do trga, našteva ukrepe, ki jih pogodbenica ne sme sprejeti ali ohraniti v kateri koli regiji ali na svojem celotnem ozemlju, razen če je na njenem seznamu specifičnih zavez določeno drugače.

27. Člen 8.6 določa obveznost nacionalne obravnave. Vsaka pogodbenica mora v sektorjih, ki so vpisani na njen seznam specifičnih zavez ter so v skladu z vsemi pogoji in pridržki, ki so v njem določeni, zagotoviti, da obravnava storitev in ponudnikov storitev druge pogodbenice glede vseh ukrepov, ki vplivajo na čezmejno opravljanje storitev, ni manj ugodna od obravnave, ki jo zagotavlja lastnim podobnim storitvam in ponudnikom storitev (člen 8.6.1).

28. Člen 8.7.1 določa, da so sektorji, ki jih pogodbenica liberalizira v skladu z oddelkom B, ter omejitve dostopa do trga in nacionalne obravnave, ki se uporabljajo za storitve in ponudnike storitev druge pogodbenice v teh sektorjih, določeni na njenem seznamu specifičnih zavez.

29. Oddelek C se nanaša na „Ustanovitev poslovne enote“, ki je v členu 8.8(d) opredeljena kot „(i) ustanovitev, pridobitev ali vzdrževanje pravne osebe ali (ii) ustanovitev ali ohranitev podružnice ali predstavništva na ozemlju pogodbenice z namenom opravljanja gospodarske dejavnosti, vključno z, vendar ne omejeno na, opravljanje storitve“. Ustanovitev in pridobitev pravne osebe je treba razlagati, kot da vključujeta kapitalsko udeležbo v pravni osebi, da bi vzpostavila ali ohranjala trajne gospodarske povezave (opomba 8 k členu 8.8(d)⁴²⁴). Oddelek C se uporablja za ukrepe, ki jih pogodbenici sprejmeta ali ohranita in ki vplivajo na ustanovitev poslovnih enot v katerih koli gospodarskih dejavnostih, razen v: (a) rudarstvu, proizvodnji in predelavi jedrskih materialov; (b) proizvodnji orožja, streliva in vojaškega materiala ali trgovini z njimi; (c) avdiovizualnih storitvah; (d) nacionalni pomorski kabotaži in (e) nacionalnih in mednarodnih storitvah zračnega prometa, rednih ali izrednih, ter storitvah, ki so neposredno povezane z uveljavljanjem pravic (letalskega) prometa (člen 8.9). Vendar se oddelek C ne uporablja za ukrepe, ki vplivajo na ustanovitev poslovnih enot v gospodarskih dejavnostih (i) storitev popravil in vzdrževanja zrakoplovov, med katerimi je zrakoplov umaknjen iz prometa; (ii) prodaje in trženja storitev zračnega prometa in (iii) storitev računalniškega rezervacijskega sistema (člen 8.9(e)).

30. Členi 8.10, 8.11 in 8.12, ki se nanašajo na dostop do trga, nacionalno obravnavo oziroma seznam specifičnih zavez, v veliki meri odražajo člene 8.5, 8.6 in 8.7 v zvezi z ustanovitvijo poslovne enote (določbe, ki se nanašajo na dostop do trga, nacionalno obravnavo oziroma seznam specifičnih zavez v zvezi s čezmejnim opravljanjem storitev (oddelek B)).

31. Oddelek D („Začasna prisotnost fizičnih oseb iz poslovnih razlogov“) se uporablja za ukrepe pogodbenic v zvezi z vstopom na njuno ozemlje in začasnim bivanjem – na njunem ozemlju – ključnega osebja, diplomiranih pripravnikov in prodajalcev poslovnih storitev v skladu s členom 8.1.4 (člen 8.13.1). „Ključno osebje“ so fizične osebe, ki so zaposlene pri pravni osebi pogodbenice, ki ni neprofitna organizacija, ter so pristojne za vzpostavitev ali ustrezen nadzor, upravljanje in delovanje poslovne enote (člen 8.13.2(a)). Ta kategorija vključuje „poslovne obiskovalce, pristojne za vzpostavitev poslovne enote“, in „osebje, premeščeno znotraj podjetja“. „Poslovni obiskovalci za namene ustanovitve poslovne enote“ so fizične osebe na vodstvenih položajih, ki so pristojne za ustanovitev poslovne enote ter ne opravljajo neposrednih poslov s splošno javnostjo in ne prejemajo plačila od vira v pogodbenici gostiteljici (člen 8.13.2(a)(i)). „Osebje, premeščeno znotraj podjetja“ so fizične osebe, ki jih je zaposlila pravna oseba pogodbenice ali so, v primeru strokovnjakov, ki zagotavljajo poslovne storitve, partnerji v njej vsaj eno leto in ki so začasno premeščeni na delovno mesto v poslovni enoti na ozemlju druge pogodbenice. Lahko so vodstveni delavci, upravitelji ali strokovnjaki (člen 8.13.2(a)(ii)).

424 — V nekaterih jezikovnih različicah je to lahko v opombi 10.

32. Člen 8.14 v zvezi s ključnim osebjem in diplomiranimi pripravniki določa, da mora vsaka pogodbenica za vsak sektor, liberaliziran v skladu z oddelkom C, in ob upoštevanju morebitnih pridržkov s svojega seznama posebnih zavez, podjetnikom druge pogodbenice omogočiti, da v svoji poslovni enoti začasno zaposlijo fizične osebe navedene druge pogodbenice, če so ti zaposleni ključno osebje ali diplomirani pripravniki, kot je določeno v členu 8.13. S to določbo so določena tudi različna najdaljša obdobja za začasni vstop in bivanje osebja, premeščenega znotraj podjetja, poslovnih obiskovalcev zaradi ustanovitve poslovne enote in diplomiranih pripravnikov. Prepovedani so ukrepi, ki obsegajo omejitve skupnega števila fizičnih oseb, ki jih podjetnik (sic) lahko premesti kot ključno osebje ali diplomirane pripravnike v določenem sektorju (v obliki številčnih kvot ali zahteve po preverjanju gospodarskih potreb), ter diskriminatorne omejitve (člen 8.14.2).

33. V skladu s členom 8.15 mora vsaka pogodbenica načeloma omogočiti začasen vstop in bivanje prodajalcev poslovnih storitev za obdobje do devetdeset dni v katerem koli dvanajstmesečnem obdobju (člen 8.15).

34. Oddelek E („Regulativni okvir“) je razdeljen na pododdelke, ki obsegajo splošno veljavne določbe, domače predpise, računalniške storitve, poštnе storitve, telekomunikacijske storitve, finančne storitve in storitve mednarodnega pomorskega prometa.

35. Pododdelek 1 vsebuje splošno veljavne določbe. V njem so določene obveznosti glede vzajemnega priznavanja poklicnih kvalifikacij (člen 8.16) in preglednosti (člen 8.17). Člen 8.16 pogodbenicama v ničemer ne sme preprečiti, da od fizičnih oseb zahtevata potrebne kvalifikacije ali strokovne izkušnje, določene na ozemlju, na katerem se storitev opravlja, za zadevni sektor dejavnosti (člen 8.16.1). Vsaka pogodbenica se mora takoj odzvati na zahteve druge pogodbenice po konkretnih informacijah v zvezi s svojimi splošno veljavnimi ukrepi ali mednarodnimi sporazumi, ki spadajo pod poglavje VIII ali nanj vplivajo. Vsaka pogodbenica mora v skladu s členom 14.4 ustanoviti eno ali več kontaktnih točk (člen 8.17).

36. Pododdelek 2 se nanaša na domače predpise. Uporablja se za ukrepe v zvezi z zahtevami in postopki za izdajanje dovoljenj ali zahtevami po kvalifikacijah in postopki za potrditev kvalifikacij, ki vplivajo na čezmejno opravljanje storitev; ustanovitev poslovne enote na ozemlju pogodbenic s strani fizičnih in pravnih oseb (člen 8.18.1), v skladu s specifičnimi zavezami pogodbenic (člen 8.18.2).

37. V členih 8.19 in 8.20 so določene obveznosti, ki se nanašajo na zahteve za izdajanje dovoljenj in potrditev kvalifikacij ter s tem povezane postopke, postopek za pridobitev dovoljenja in za zagotovitev takojšnjega pregleda in, kjer je to upravičeno, primernih sredstev za upravne sklepe, ki vplivajo na ustanovitev poslovne enote, čezmejno opravljanje storitev ali začasno bivanje fizičnih oseb iz poslovnih razlogov.

38. Pododdelek 3 se nanaša na računalniške storitve. Člen 8.21.1 določa, da pogodbenici sprejmeta dogovor, določen v drugih odstavkih člena 8.21, glede računalniških storitev, liberaliziranih v skladu z oddelki od B do D. Ta dogovor se nanaša predvsem na pomen računalniških in sorodnih storitev.

39. Pododdelek 4 se nanaša na poštnе storitve. V skladu s členom 8.22 mora vsaka pogodbenica uvesti ali ohraniti ustrezne ukrepe, da se ponudnikom poštnih storitev, ki so posamično ali skupaj glavni ponudniki na zadevnem trgu za poštnе storitve, prepreči izvajanje ali nadaljevanje protikonkurenčne prakse. V skladu s členom 8.23 morajo biti regulativni organi ločeni od katerega koli ponudnika poštnih storitev in mu tudi ne odgovarjajo. Njihove odločitve in postopki morajo biti nepristranski do vseh udeležencev na trgu.

40. Pododdelek 5 se uporablja za ukrepe, ki vplivajo na trgovino s telekomunikacijskimi storitvami. Določa načela regulativnega okvira za telekomunikacijske storitve, liberalizirane v skladu z oddelki od B do D (to so čezmejno opravljanje storitev, ustanovitev poslovne enote in začasna prisotnost fizičnih oseb iz poslovnih razlogov) (člen 8.24.1). Členi od 8.26 do 8.38 vsebujejo vsebinske obveznosti,

ki se nanašajo med drugim na dostop do javnih telekomunikacijskih omrežij in storitev ter njihovo uporabo, medomrežno povezovanje, souporabo infrastrukture in prenosljivost števil. V členih 8.41 in 8.42 so določene obveznosti glede postopkov za pridobitev dovoljenja za opravljanje telekomunikacijskih storitev po eni strani ter postopkov za dodeljevanje in uporabo omejenih virov po drugi strani.

41. V členu 8.45 je določena splošna obveznost preglednosti. Konkretna obveznost v zvezi z dajanjem informacij na voljo so določene na primer v členih 8.29.3 in 8.41.2.

42. V pododdelku 6 so določena načela, ki veljajo za regulativni okvir za vse finančne storitve, liberalizirane v skladu z oddelki od B do D (člen 8.49.1). Člen 8.50.1 in 8.50.2 vsako pogodbenico pooblašča, da sprejme ali ohrani ukrepe iz bonitetnih razlogov, in določa pogoje, pod katerimi je to mogoče storiti. V skladu s členom 8.50.4 si mora vsaka pogodbenica prizadevati zagotoviti, da se na njenem ozemlju izvaja in uporablja vrsta naštetih standardov o bančnem nadzoru, zavarovalniškem nadzoru, preglednosti in izmenjavi informacij za davčne namene. V skladu s členom 8.50.5 lahko vsaka pogodbenica pod določenimi pogoji zahteva registracijo ali odobritev finančnih instrumentov in ponudnikov čezmejnih finančnih storitev druge pogodbenice.

43. S členom 8.52 je od vsake pogodbenice zahtevano, da pod določenimi pogoji ponudnikom finančnih storitev druge pogodbenice odobri dostop do plačilnih in klirinških sistemov, ki jih upravljajo javni subjekti, ter do uradnih sistemov financiranja in refinanciranja, ki so na voljo pri običajem izvajanju rednega poslovanja.

44. Člen 8.53 se nanaša na nove finančne storitve. Vsako pogodbenico zavezuje, da ponudniku finančnih storitev druge pogodbenice dovoli, da opravlja kakršno koli novo finančno storitev, ki bi jo prva pogodbenica dovolila opravljati svojim ponudnikom finančnih storitev, ne da bi bili potrebni dodatni zakonodajni ukrepi, ki jih zahteva prva pogodbenica.

45. Člen 8.54 se nanaša zlasti na prenos informacij v elektronski ali drugi obliki z ozemlja in na ozemlje pogodbenice za obdelavo podatkov, če je takšna obdelava potrebna za običajno poslovanje ponudnika finančne storitve.

46. V pododdelku 7 so določena načela liberalizacije mednarodnega pomorskega prometa v skladu z oddelki od B do D. V členu 8.56.3 je opredeljen dogovor pogodbenic za zagotovitev učinkovite uporabe načel neomejenega dostopa do tovarov v pridobitne namene, svobode zagotavljanja storitev mednarodnega pomorskega prometa ter nacionalne obravnave v okviru opravljanja takih storitev. Pogodbenici morata uporabljati načelo neomejenega dostopa do mednarodnih pomorskih trgov in trgovine na komercialni in nediskriminatorni podlagi (člen 8.56.3(a)). Vsaka pogodbenica mora ladjam, ki plujejo pod zastavo druge pogodbenice ali jih upravljajo ponudniki storitev druge pogodbenice, zagotoviti obravnavo, ki ni manj ugodna od obravnave, ki jo zagotovi lastnim ladjam ali ladjam iz tretjih držav, glede na to, katera je ugodnejša, med drugim v zvezi z dostopom do pristanišč, uporabo infrastrukture in pomožnih pomorskih storitev pristanišč ter v zvezi s tem povezanimi pristojbinami in taksami, carinskimi objekti ter določitvami privezov in naprav za natovarjanje in raztovarjanje. Člen 8.56.5 določa, da mora vsaka pogodbenica ponudnikom storitev mednarodnega pomorskega prevoza druge pogodbenice dovoliti, da na njenem ozemlju ustanovijo poslovno enoto pod pogoji za ustanovitev in poslovanje v skladu s pogoji, navedenimi na njenem seznamu specifičnih zavez. V skladu s členom 8.56.6 morata pogodbenici ponudnikom storitev mednarodnega pomorskega prometa iz druge pogodbenice po razumnih in nediskriminatornih pogojih zagotoviti naslednje storitve v pristanišču: (a) pilotažo, (b) pomoč pri vleki in potiskanju, (c) oskrbo s hrano, (d) oskrbo z gorivom in vodo, (e) zbiranje odpadkov in odstranjevanje balastnih odpadkov, (f) storitve pristaniškega kapitana, (g) navigacijske pripomočke in (h) operativne storitve z obale, ki so bistvene za upravljanje ladij.

47. V oddelku F („Elektronsko poslovanje“) se pogodbenici strinjata glede pomena olajševanja uporabe in razvoja elektronskega poslovanja ter glede veljavnosti pravil STO za elektronsko poslovanje, in se zavezujeata k spodbujanju razvoja medsebojnega elektronskega poslovanja, zlasti s sodelovanjem pri vprašanjih, ki nastanejo pri elektronskem poslovanju v okviru določb poglavja VIII (člen 8.57.1 in 8.57. 2). Prav tako se strinjata, da mora biti razvoj elektronskega poslovanja popolnoma skladen z mednarodnimi standardi varstva podatkov, da se zagotovi zaupanje tistih, ki ga uporabljajo (člen 8.57.4).

48. V skladu s členom 8.58 pogodbenici ne smeta uvesti carin za elektronske prenose. V členu 8.59 pogodbenici potrjujeta, da spadajo ukrepi v zvezi z opravljanjem storitve z uporabo elektronskih sredstev na področje uporabe obveznosti iz ustreznih določb poglavja VIII, razen izjem, ki se uporabljajo.

49. Oddelek G nosi naslov „Izjeme“. Člen 8.62 določa klavzulo o splošnih izjemah. V členu 8.63 se pogodbenici zavezujeata pregledati poglavje VIII in svoje sezname specifičnih zavez najpozneje tri leta po začetku veljavnosti Sporazuma EUSFTA in nato v rednih časovnih presledkih.

50. Edini člen Priloge 8-A določa, da je seznam specifičnih zavez Evropske unije določen v dodatkih od 8-A-1 do 8-A-3. V njih je obravnavan seznam specifičnih zavez Evropske unije v skladu s členom 8.7 (čezmejno opravljanje storitev), členom 8.12 (ustanovitev poslovne enote) ter členoma 8.14 in 8.15 (ključno osebe in diplomirani pripravniki ter prodajalci poslovnih storitev).

51. V prilogi 8-B je določeno, da je seznam specifičnih zavez Singapurja določen v dodatkih 8-B-1 (posebne zaveze) in 8-B-2 (finančne storitve).

52. Poglavje IX („Naložbe“) je sestavljeno iz dveh delov. Oddelek A vsebuje materialnopravne določbe o zaščiti vlagateljev in njihovih naložb. V oddelku B je urejen mehanizem za reševanje sporov med vlagatelji in državo (*Investor-State Dispute Settlement* – ISDS) za izvrševanje teh določb.

53. Za uporabo poglavja IX pomeni „zajeta naložba“ naložbo, ki je bodisi neposredno ali posredno v lasti bodisi neposredno ali posredno pod nadzorom zajetega vlagatelja ene pogodbenice na ozemlju druge pogodbenice (člen 9.1.1). „Zajeti vlagatelj“ pomeni fizično ali pravno osebo ene pogodbenice, ki je izvedla naložbo na ozemlju druge pogodbenice (člen 9.2). „Naložba“ je opredeljena kot vsaka vrsta sredstev, ki imajo lastnosti naložbe, vključno z lastnostmi, kot so kapitalska obveznost ali obveznost drugih virov, pričakovanje zaslužka ali dobička, prevzemanje tveganja ali določeno trajanje (člen 9.1.1). V členu 9.1.1, od (a) do (h), so našteje različne oblike naložb.

54. Poglavje IX se uporablja ne glede na to, ali so bile naložbe izvedene pred začetkom veljavnosti Sporazuma EUSFTA ali po njem (člen 9.2.1).

55. Člen 9.3.1 določa zahtevo po nacionalni obravnavi: vsaka pogodbenica mora zajetim vlagateljem druge pogodbenice in njihovim zajetim naložbam nameniti obravnavo na svojem ozemlju, ki ni nič manj ugodna od obravnave, ki jo zagotavlja v podobnih okoliščinah svojim vlagateljem in njihovim naložbam v zvezi z delovanjem, upravljanjem, izvajanjem, vzdrževanjem, uporabo, uživanjem in prodajo naložb ali drugimi oblikami razpolaganja z njihovimi naložbami. V členu 9.3.3 so določene nekatere izjeme in pogoji, pod katerimi lahko vsaka pogodbenica sprejme ali izvrši ukrepe, ki zagotavljajo manj ugodno obravnavo.

56. S členom 9.4 je zahtevano, da vsaka pogodbenica zajetim naložbam druge pogodbenice na svojem ozemlju zagotovi pošteno in pravično obravnavo ter popolno zaščito in varnost (člen 9.4.1) – pri čemer se ta nanaša le na obveznost pogodbenice v zvezi s fizično varnostjo zajetih vlagateljev in naložb (člen 9.4.4). Za izpolnitev te obveznosti je v členu 9.4.2 določeno, da nobena pogodbenica ne sprejme ukrepov, ki pomenijo: (a) odklonitev sodnega varstva v kazenskih, civilnih in upravnih postopkih;

(b) bistveno kršitev dolžnega pravnega postopanja; (c) očitno samovoljno ravnanje; (d) nadlegovanje, prisilo, zlorabo moči ali podobno nepošteno ravnanje ali (e) kršitev legitimnih pričakovanj zajetega vlagatelja, ki izhajajo iz posebnih ali nedvoumnih zagotovil pogodbenice, da spodbudijo naložbo, in na katere se lahko zajeti vlagatelj razumno zanese.

57. Člen 9.5.1 določa, da vsem zajetim vlagateljem ene pogodbenice, ki utrpijo izgube zaradi vojne ali drugega oboroženega spopada, revolucije, izrednih nacionalnih razmer, upora, vstaje ali izgrediv na ozemlju druge pogodbenice, navedena pogodbenica v zvezi z vračilom, odškodnino, nadomestilom ali drugo poravnavo zagotovi obravnavo, ki ni manj ugodna od obravnave, ki jo navedena pogodbenica namenjuje svojim vlagateljem ali vlagateljem iz katere koli tretje države, kar je ugodnejše za zadevnega zajetega vlagatelja. S členom 9.5.2 je od pogodbenice zahtevano, da odobri vračilo ali nadomestilo, če je zajeta naložba zasežena ali uničena.

58. Na podlagi člena 9.6.1 ne sme nobena pogodbenica neposredno ali posredno nacionalizirati ali razlastiti zajetih naložb zajetih vlagateljev druge pogodbenice oziroma zanje uvesti ukrepov, enakovrednih nacionalizaciji ali razlastitvi, razen: (a) za namen v splošnem interesu; (b) v skladu z načelom dolžnega pravnega postopanja; (c) na nediskriminatorni podlagi ter (d) proti takojšnjemu plačilu primerne in učinkovitega nadomestila v skladu s členom 9.6.2. Člen 9.6.2 določa, kako se določi znesek nadomestila. Člen 9.6 se ne uporablja za izdajo obveznih dovoljenj, ki se dodelijo v zvezi s pravicami intelektualne lastnine v skladu s Sporazumom TRIPS (člen 9.6.3). Člen 9.6.4 se nanaša na to, da vsak ukrep razlastitve ali vrednotenja pregleda sodni ali drug neodvisni organ pogodbenice, ki sprejme ukrep.

59. Člen 9.7 določa, da mora vsaka pogodbenica dovoliti, da se prenosi v zvezi z zajeto naložbo opravijo v prosto zamenljivi valuti brez omejitve ali zamude (člen 9.7.1). Vendar se nič v členu 9.7 ne sme razlagati tako, da bi pogodbenici preprečilo pravično in nediskriminatorno uporabo svojega prava o zadevah, vključenih v člen 9.7.2, točke od (a) do (g) (člen 9.7.2).

60. Preostale določbe oddelka A se nanašajo na subrogacijo (člen 9.8), odpoved (člen 9.9) in razmerje Sporazuma EUSFTA do drugih sporazumov (člen 9.10). Tako je v členu 9.9 določeno, da če se Sporazum EUSFTA odpove v skladu s členom 17.13, bo poglavje IX veljalo še nadaljnjih dvajset let od navedenega datuma v zvezi z zajetimi naložbami, ki so bile izvedene pred datumom odpovedi Sporazuma EUSFTA. Člen 9.10.1 določa, da z začetkom veljavnosti Sporazuma EUSFTA sporazumi med državami članicami in Singapurjem iz Priloge 9-D (vključno s pravicami in obveznostmi, ki iz njih izhajajo) prenehajo veljati in se nadomestijo s Sporazumom EUSFTA. V opombi 19⁴²⁵ je dodano, da za te sporazume velja, da so odpovedani s Sporazumom EUSFTA v smislu člena 59(1)(a) Dunajske konvencije o pravu mednarodnih pogodb. Preostali odstavki člena 9.10 se ukvarjajo večinoma z učinkom začasne uporabe Sporazuma EUSFTA na uporabo določb sporazumov iz Priloge 9-D.

61. Oddelek B poglavja IX se uporablja za spore med tožečo stranko ene pogodbenice in drugo pogodbenico v zvezi z obravnavo (vključno z opustitvijo), ki domnevno krši določbe oddelka A, če zadevna kršitev domnevno povzroča izgubo ali škodo tožeči stranki ali njenemu lokalno ustanovljenemu podjetju (člen 9.11.1).

62. Člen 9.12 določa, da je prioriteta oblika reševanja sporov sporazumna rešitev spora s pogajanjem. Člen 9.14 določa, da se lahko pogodbenici, ki sta v sporu, kadar koli dogovorita o uporabi mediacije ali drugih oblik alternativnega reševanja sporov. Kadar spora ni mogoče rešiti sporazumno, mora tožeča stranka pogodbenice drugi pogodbenici v določenem času predložiti zahtevo za posvetovanja (člen 9.13). Če spora ni mogoče rešiti v treh mesecih po predložitvi zahteve za posvetovanja, lahko tožeča stranka predloži obvestilo o nameri za arbitražno reševanje sporov (člen 9.15). Kadar se

425 — V nekaterih jezikovnih različicah je to lahko v opombi 51.

obvestilo pošlje Evropski uniji, mora ta v določenem času določiti, kdo bo deloval kot tožena stranka, in o tej odločitvi takoj obvestiti tožečo stranko (člen 9.15.2). Če take odločitve ni, je s členom 9.15.3 v bistvu določeno, da se tožena stranka določi v skladu z obvestilom o nameri za arbitražno reševanje sporov.

63. Tožeča stranka lahko šele po treh mesecih od dneva obvestila v skladu s pogoji iz člena 9.17 ob upoštevanju drugih jurisdikcijskih zahtevkov (člen 9.17.5) predloži zahtevek za arbitražno reševanje sporov za enega od mehanizmov reševanja sporov iz člena 9.16.1. Ti mehanizmi vključujejo arbitražo v okviru Mednarodnega centra za reševanje investicijskih sporov, arbitražno razsodišče, ustanovljeno v skladu z arbitražnimi pravili Komisije Združenih narodov za mednarodno trgovinsko pravo, ali katero koli drugo arbitražno ustanovo ali katera koli druga arbitražna pravila, če se pogodbenici, ki sta stranki v sporu, tako dogovorita.

64. Členi od 9.18 do 9.21 se nanašajo na sestavo razsodišča, pravo, ki se uporablja, in pravila razlage ter zahtevke, ki očitno niso pravne narave ali so brez pravne podlage.

65. Če je z dokončno odločbo ugotovljena kršitev določb poglavja IX, lahko razsodišče ločeno ali v kombinaciji prisodi samo (a) denarno odškodnino (ob upoštevanju omejitev iz člena 9.24.2) in morebitne pripadajoče obresti ter (b) vračilo premoženja, če lahko tožena stranka plača denarno odškodnino in morebitne pripadajoče obresti namesto vračila (člen 9.24.1). Kaznovalne odškodnine ni mogoče prisoditi (člen 9.24.2). Člena 9.25 in 9.26 se nanašata na plačilo odškodnine ali drugo nadomestilo ter stroške.

66. Člen 9.27 se nanaša na zavezujoči učinek odločbe in njeno izvršitev.

67. V skladu s členom 9.28.1 ne sme nobena pogodbenica dati diplomatske zaščite ali podati mednarodnega zahtevka v zvezi s sporom, o katerem sta se eden od njenih vlagateljev in druga pogodbenica dogovorila, da predložita zahtevek za arbitražo v skladu z oddelkom B, razen če ta druga pogodbenica ne spoštuje in izpolnjuje odločbe, izdane v takem sporu. Diplomatska zaščita za namene člena 9.28.1 ne vključuje neformalnih diplomatskih izmenjav z izključnim namenom olajševanja reševanja sporov. Vendar s členom 9.28.1 ni izključena možnost, da pogodbenica uporabi postopek reševanja sporov iz poglavja XV v zvezi z ukrepom v splošni uporabi, tudi če navedeni ukrep domnevno krši Sporazum EUSFTA glede posamezne naložbe, v zvezi s katero je predložen zahtevek.

68. Priloge k poglavju IX se nanašajo na razlastitev (priloge od 9-A do 9-C), seznam sporazumov med državami članicami in Singapurjem (priloga 9-D), mehanizem mediacije za spore med vlagatelji in državo (priloga 9-E), kodeks ravnanja za arbitre in mediatorje (priloga 9-F) ter pravila o dostopu javnosti do dokumentov, zaslišanj in možnosti, da tretje osebe predložijo stališča (priloga 9-G).

69. Poglavje X („Javna naročila“) in njegovih devet prilog prinašajo okvir za javna naročila pogodbenic. Za uporabo poglavja X pomenijo „zajeta javna naročila“ javna naročila (i) za vladne namene blaga, storitev ali kakršne koli kombinacije obeh, ki so naročeni na podlagi kakršne koli vrste pogodbe, katerih ocenjena vrednost je enaka pragom, določenim v prilogah od 10-A do 10-G, ali jih presega; (ii) s strani naročnika, ki (iii) niso drugače izključena (člen 10.2.2). Člen 10.2.3 določa položaje, v katerih se poglavje X ne uporabi (razen kadar je v prilogah od 10-A do 10-G določeno drugače).

70. V členu 10.3 so določene varnostne in splošne izjeme.

71. Člen 10.4 določa splošna načela o javnih naročilih. Člena 10.4.1 in 10.4.2 določata obveznosti nacionalne obravnave in prepoved diskriminacije. V skladu s členom 10.4.7 se te določbe ne uporabljajo za ukrepe, ki niso specifični za javna naročila.

72. V členu 10.5 so določena pravila o informacijah, ki jih mora vsaka pogodbenica objaviti o svojem sistemu za javna naročila.

73. Za vsako krito javno naročilo mora naročnik objaviti obvestilo o nameravanem javnem naročilu (člen 10.6.1), ki mora vsebovati informacije, naštet v členu 10.6.2. Poleg tega mora biti za vsako nameravano javno naročilo objavljen povzetek obvestila (člen 10.6.3). Člen 10.7 določa obveznosti v zvezi z vrsto pogoja, ki ga naročnik lahko naloži (ali ga ne sme naložiti) za sodelovanje v postopku oddaje javnega naročila; glede tega, kako oceniti, ali je ponudnik izpolnil te pogoje; in razloge, zaradi katerih lahko pogodbenica izključi ponudnika. Člen 10.8 se nanaša na kvalificiranost ponudnikov. Člen 10.9 določa zahteve glede tehničnih specifikacij in razpisne dokumentacije. Člen 10.10 se nanaša na potrebo po tem, da se ponudnikom zagotovi dovolj časa za pripravo in oddajo vlog za sodelovanje in ponudb. Člen 10.11 se uporablja za izvedbo pogajanj. Člen 10.12 določa pogoje, pod katerimi lahko naročnik uporabi omejeni razpis in se odloči, da ne bo uporabil nekaterih garancij iz poglavja X. Člen 10.14 vsebuje pravila o obravnavi ponudb in oddaji naročil. Člen 10.15 določa obveznosti glede informacij, ki jih mora naročnik bodisi zagotoviti sodelujočim ponudnikom bodisi objaviti.

74. S členom 10.16.1 se od vsake pogodbenice zahteva, da na zahtevo druge pogodbenice nemudoma zagotovi vse potrebne informacije za ugotovitev, ali je bilo naročilo izvedeno pošteno, nepristransko in v skladu s poglavjem XV. V določenih okoliščinah se informacij ne sme razkriti (člen 10.16.2).

75. Člen 10.17 določa zahteve glede vrste upravnega ali sodnega postopka pregleda, ki ga mora zagotoviti vsaka pogodbenica, pogoje, pod katerimi je treba opraviti ta pregled, in postopek, ki se uporabi.

76. Priloge k poglavju X se nanašajo na: subjekte na centralni ravni, ki naročajo v skladu z določbami Sporazuma EUSFTA (priloga 10-A), subjekte na podcentralni ravni, ki naročajo v skladu z določbami Sporazuma EUSFTA (priloga 10-B), službe in druge subjekte, ki naročajo v skladu z določbami Sporazuma EUSFTA (priloga 10-C), zajeto blago (priloga 10-D), zajete storitve (priloga 10-E), gradbene storitve in koncesije za izvajanje del (priloga 10-F), splošne opombe in odstopanja od določb člena 10.4 (Splošna načela) (priloga 10-G), objavljanje (priloga 10-H) in javno-zasebna partnerstva (priloga 10-I).

77. Poglavje XI („*Intelektualna lastnina*“) je namenjeno olajšanju proizvodnje in trženja inovativnih in ustvarjalnih izdelkov ter opravljanja storitev med pogodbenicama ter povečanju koristi trgovine in naložb z učinkovitim varstvom pravic intelektualne lastnine in sprejemanjem ukrepov za učinkovito izvrševanje teh pravic (člen 11.1.1). V poglavju XI se smiselno uporabljajo cilji in načela, vsebovani v delu I Sporazuma TRIPS (zlasti v členih 7 in 8) (člen 11.1.2).

78. V oddelku A so obravnavani področje uporabe poglavja XI, upoštevne opredelitve in izčrpanje pravic intelektualne lastnine. V členu 11.2.1 je navedeno, da določbe tega poglavja dopolnjujejo pravice in obveznosti pogodbenic na podlagi Sporazuma TRIPS ter drugih mednarodnih pogodb o intelektualni lastnini, katerih pogodbenici sta obe. Za uporabo poglavja XI „pravice intelektualne lastnine“ pomenijo vse kategorije intelektualne lastnine, ki so predmet oddelkov od 1 do 7 dela II Sporazuma TRIPS, in sicer: avtorske in sorodne pravice, patenti, znamke, modeli, topografije integriranih vezij, geografske označbe, varstvo nerazkritih informacij (člen 11.2.2(a), od (i) do (vii), ter žlahtniteljske pravice (člen 11.2.2(b)). V skladu s členom 11.3 mora biti vsaki pogodbenici omogočeno, da sama vzpostavi lasten režim za izčrpanje pravic intelektualne lastnine v skladu z ustreznimi določbami Sporazuma TRIPS.

79. V vsakem pododdelku oddelka B je obravnavana konkretna pravica intelektualne lastnine (ali skupek pravic intelektualne lastnine).

80. Pododdelek A nosi naslov „Avtorske in sorodne pravice“. V skladu s členom 11.4 („Zagotovljeno varstvo“) morata pogodbenici ravnati v skladu s pravicami in obveznostmi, določenimi v drugih mednarodnih sporazumih, in sicer Bernski konvenciji za varstvo književnih in umetniških del, Pogodbi Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorskih pravicah, Pogodbi Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o izvedbah in fonogramih ter Sporazumu TRIPS. Člen 11.5 opredeljuje trajanje varstva za krite avtorske in sorodne pravice.

81. Preostanek pododdelka A se nanaša na pravico do enkratnega pravičnega nadomestila proizvajalcev fonogramov (člen 11.6), prakse in politike v zvezi s sledno pravico umetnikov (člen 11.7), dostopnost ustreznega pravnega varstva in učinkovitih pravnih sredstev proti izogibanju tehnološkim ukrepom, ki se uporabljajo v povezavi z izvrševanjem imetnikov pravic svojih pravic glede svojih del, izvedb in fonogramov, ki jih niso odobrili imetniki pravic ali ki jih ne dovoljuje domače pravo, oziroma ki omejujejo dejanja v zvezi z njihovimi deli, izvedbami in fonogrami (člen 11.9) ter varstvo informacij v zvezi z elektronskim upravljanjem pravic (člen 11.10).

82. Naslov pododdelka B je „Znamke“. V skladu s členom 11.12 si mora vsaka pogodbenica v razumnih okvirih čim bolj prizadevati za ravnanje v skladu s Pogodbo o pravu znamk (sklenjena v Ženevi 27. oktobra 1994) in Singapursko pogodbo o pravu blagovnih znamk (sprejeta v Singapurju 27. marca 2006). Vsaka pogodbenica mora zagotoviti sistem za registracijo znamk, v okviru katerega ustrezní urad za znamke v pisni obliki navede razloge za zavrnitev registracije znamke. Vložnik mora imeti možnost pritožbe zoper zavrnitev pred sodnim organom; tretje osebe morajo imeti možnost, da nasprotujejo zahtevkom za registracijo znamk, vsaka pogodbenica pa mora zagotoviti javno dostopno elektronsko podatkovno bazo zahtevkov za znamke in njihove registracije (člen 11.13). Pogodbenici morata zaščititi znane znamke v skladu s Sporazumom TRIPS (člen 11.14). Člen 11.15 določa izjeme glede pravic, dodeljenih z znamko.

83. Pododdelek C („Geografske označbe“) ureja priznavanje in zaščito geografskih označb za vina, žgane pijače, kmetijske proizvode in živila s poreklom z ozemelj pogodbenic (člen 11.16.1). Z začetkom veljavnosti Sporazuma EUSFTA mora vsaka pogodbenica na svojem ozemlju vzpostaviti sisteme za registracijo in zaščito kategorij proizvodov, za katere meni, da je to ustrezno (člen 11.17). Druge določbe se nanašajo na področja, kot je obseg zaščite geografskih označb (člen 11.19), ali osebe, ki lahko uporabljajo geografsko označbo (člen 11.20).

84. Pododdelek D nosi naslov „Modeli“. Pogodbenici morata zagotoviti zaščito neodvisno ustvarjenih modelov, ki so novi ali izvirni. To varstvo mora biti zagotovljeno z registracijo in imetniku zagotoviti izključne pravice (člen 11.24.1). Člen 11.25 določa obseg pravic, ki se z registracijo zagotovijo lastniku zaščenega modela. Trajanje varstva, ki je na voljo, mora biti najmanj deset let od dneva vloge (člen 11.26). Člen 11.27 se nanaša na omejene izjeme pri zaščiti modelov. S členom 11.28 je urejena povezava med zaščenimi modeli in avtorsko pravico.

85. Pododdelek E ima naslov „Patenti“. S členom 11.29 pogodbenici ponovno potrjujeta svoje obveznosti v skladu s Pogodbo o sodelovanju na področju patentov in se, če je primerno, zavezujeta, da si bosta po najboljših močeh prizadevali za uskladitev s členi od 1 do 16 Pogodbe o patentnem pravu na način, ki je v skladu z njunim domačim pravom in postopki. Pogodbenici se prav tako zavezujeta, da bosta spoštovali Sklep Generalnega sveta STO z dne 30. avgusta 2003 o izvajanju odstavka 6 Deklaracije iz Dohe o Sporazumu TRIPS in javnem zdravju ter Sklep Generalnega sveta STO z dne 6. decembra 2005 o spremembi Sporazuma TRIPS. V členu 11.31 so opredeljene okoliščine, v katerih morata pogodbenici omogočiti podaljšanje obdobja veljavnosti pravic, zagotovljenih z zaščito patenta.

86. S pododdalkom F („Varstvo podatkov iz preskusov“) je urejeno varstvo podatkov, predloženih za pridobitev upravnega dovoljenja za trženje za dajanje na trg farmacevtskega izdelka oziroma kmetijskega kemičnega izdelka (člena 11.33 in 11.34).

87. V edini določbi v pododdelku G („Sorte rastlin“) je navedeno, da pogodbenici ponovno potrjujeta svoje obveznosti v skladu z Mednarodno konvencijo o varstvu novih sort rastlin, vključno z njuno pravico izvajanja neobveznih izjem k žlahtniteljski pravici, kakor je navedeno v členu 15(2) konvencije (člen 11.35).

88. Oddelek C je naslovljen „Izvrševanje pravic intelektualne lastnine v civilnem postopku“. V členu 11.36 pogodbenici ponovno potrjujeta svoje zaveze iz členov od 41 do 50 Sporazuma TRIPS. Strinjata se z vzpostavitvijo ukrepov, postopkov in pravnih sredstev v skladu z njunim ustreznim domačim pravom zoper kršitve pravic intelektualne lastnine, zajetih v poglavju XI, ki so v skladu s temi zavezami (člen 11.36.1). Ti ukrepi, postopki in pravna sredstva morajo izpolniti zahteve iz člena 11.36.2. Člen 11.36.3 določa, da poglavje XI v ničemer ne vpliva na možnosti pogodbenic, da izvršujeta svoje domače pravo na splošno, ali ustvarja kakršne koli obveznosti katere koli pogodbenice, da spremeni obstoječo zakonodajo, ki se nanaša na izvrševanje pravic intelektualne lastnine. Poleg tega to poglavje v ničemer ne ustvarja nikakršne obveznosti za katero koli od pogodbenic za vzpostavitev sodnega sistema za izvrševanje pravic intelektualne lastnine ali vpliva na razdelitev sredstev v zvezi z izvrševanjem pravic intelektualne lastnine in izvrševanjem prava na splošno.

89. V preostalem delu oddelka C so med drugim obravnavani obveznost sprejetja ustreznih ukrepov za objavo ali dajanje javnosti na voljo informacij o pravnomočnih sodnih odločbah v civilnih sodnih postopkih v zvezi s kršitvijo pravic intelektualne lastnine (člen 11.37), obveznost, da se dajo na voljo civilni ukrepi, postopki in pravna sredstva iz oddelka C za vse kategorije intelektualne lastnine, ki so predmet oddelkov od 1 do 6 dela II Sporazuma TRIPS (člen 11.38), ukrepi za zavarovanje dokazov (člen 11.39), sodne odredbe (člen 11.42), alternativni ukrepi (člen 11.43) in odškodnina (člen 11.44).

90. Oddelek D nosi naslov „Ukrepi na meji“. Člen 11.49 določa področje uporabe takih ukrepov, zlasti v zvezi z blagom pod carinskim nadzorom. S členom 11.50 je od carinskih organov zahtevano, da sprejmejo več različnih pristopov za identifikacijo pošilk, ki vsebujejo blago s ponarejeno znamko, piratsko avtorsko blago, piratsko blago z modelom in blago s ponarejeno geografsko označbo. Člen 11.51 opredeljuje področja, glede katerih se pogodbenici strinjata, da bosta na njih sodelovali.

91. Iz edine določbe v oddelku E („Sodelovanje“) je razvidno strinjanje strank, da bosta sodelovali v podporo izvajanju zavez in obveznosti iz poglavja XI, v njej pa so našteje dejavnosti, ki morajo biti vključene v področja sodelovanja (člen 11.52).

92. Poglavje XII („Konkurenca in povezane zadeve“) se nanaša na protimonopolne zadeve in združitve, javna podjetja, podjetja s posebnimi ali izključnimi pravicami in državne monopole.

93. V oddelku A so urejene „Protimonopolne zadeve in združitve“. Pogodbenici v členu 12.1.1 priznavata pomen svobodne in neizkrivljene konkurence v svojih trgovinskih odnosih ter to, da lahko protikonkurenčno poslovno ravnanje ali protikonkurenčne transakcije popačijo pravilno delovanje trgov pogodbenic in ogrozijo koristi liberalizacije trgovine. V členu 12.1.2 je navedeno, da mora vsaka od pogodbenic za spodbujanje svobodne in neizkrivljene konkurence v vseh sektorjih svojega gospodarstva na svojem ozemlju ohraniti celovito zakonodajo, ki učinkovito obravnava tri probleme, ki vplivajo na trgovino med njima, in sicer: (a) horizontalne in vertikalne sporazume, (b) zlorabe prevladujočega položaja in (c) združevanja med podjetji, katerih posledica je precejšnje poslabšanje konkurence ali ki znatno ovirajo učinkovito konkurenco.

94. V oddelku B so urejeni „Javna podjetja, podjetja s posebnimi ali izključnimi pravicami in državni monopoli“. V členu 12.3.1 je navedeno, da določbe poglavja XII ne smejo v ničemer preprečiti kateri koli pogodbenici, da v skladu s svojo zakonodajo vzpostavi ali ohrani javna podjetja, na katera so bile prenesene posebne ali izključne pravice. Preostali del člena 12.3 določa obveznosti glede pogojev, ki se

nanašajo na taka podjetja. V členu 12.4 je navedeno, da lahko pogodbenici še naprej določata ali ohranita države monopole. Vendar morata prilagoditi državne monopole poslovne narave za zagotovitev, da ni diskriminacije s strani takšnih monopolov, kadar dobavljajo in tržijo blago in storitve.

95. V oddelku C so urejene „Subvencije“. V členu 12.5.1 in 12.5.2 so opredeljene subvencije za namene Sporazuma EUSFTA in je navedeno, za katere vrste subvencij velja poglavje XII. Člen 12.5.3 določa, da se členi 12.7 (prepovedane subvencije), 12.8 (druge subvencije) in 12.10 (klavzula o pregledu) skupaj s prilogo 12-A ne uporabljajo za različne ribiške in kmetijske subvencije. Določbe oddelka C ne posegajo v pravice in obveznosti pogodbenic v skladu s Sporazumom STO (člen 12.6). Člen 12.7 določa, katere vrste subvencij, povezane z blagom in storitvami, so prepovedane, in določa izjeme. Člen 12.8.2 se nanaša na izmenjavo informacij o takih subvencijah. Člen 12.9 določa obveznosti v zvezi s preglednostjo. S členom 12.10.1 je zahtevano, da pogodbenici redno pregledujeta področja, na katere se sklicuje oddelek C.

96. V oddelku D („Splošne zadeve“) so določene obveznosti glede sodelovanja in usklajevanja na področju kazenskega pregona (člen 12.11), zaupnosti (člen 12.12) in posvetovanja (člen 12.13). S členom 12.14 je s področja uporabe poglavij XV (reševanje sporov) in XVI (mehanizem mediacije) izključena katera koli zadeva, ki izhaja iz poglavja XII, razen člena 12.7.

97. V prilogi 12-A so določena načela, ki se uporabljajo za druge subvencije.

98. Poglavje XIII ima naslov „Trgovina in trajnostni razvoj“.

99. V oddelku A so vsebovane „Uvodne določbe“. Člen 13.1 se nanaša na več mednarodnih instrumentov in potrjuje zavezanost pogodbenic razvoju in spodbujanju mednarodne trgovine ter svojega dvostranskega trgovinskega in gospodarskega odnosa tako, da prispevata k trajnostnemu razvoju (člen 13.1.1). Pogodbenici priznavata, da so gospodarski razvoj, socialni razvoj in varstvo okolja sestavni deli trajnostnega razvoja, ki so med seboj odvisni in se vzajemno krepijo, ter poudarjata koristi sodelovanja pri socialnih in okoljskih vprašanjih, povezanih s trgovino, kot del globalnega pristopa k trgovini in trajnostnemu razvoju (člen 13.1.2). Pogodbenici tudi priznavata, da ni primerno spodbujanje trgovine ali naložb z zmanjševanjem ali zniževanjem zagotovljenega varstva pri domači delovni in okoljski zakonodaji, a poudarjata, da se okoljski in delovni standardi ne smejo uporabljati v protekcionistične trgovinske namene (člen 13.1.3). Poleg tega pogodbenici navajata, da je njun cilj okrepiti svoje trgovinske odnose in sodelovanje na načine, ki spodbujajo trajnostni razvoj v smislu člena 13.1.1 in 13.1.2, ter izjavljata, da njun namen ni uskladiti svojih delovnih in okoljskih standardov (člen 13.1.4).

100. Vsaka od pogodbenic ohrani pravico, da določi svojo raven varstva okolja in zaščite delavcev ter da ustrezno sprejme ali spremeni svoje zadevne zakone in politike, skladno z načeli mednarodno priznanih standardov ali sporazumov, katerih pogodbenica je, navedenih v členih 13.3 in 13.6 (člen 13.2.1). Pogodbenici morata še naprej izboljševati svoje zakone in politike ter si prizadevati za zagotavljanje in spodbujanje visoke ravni zaščite delavcev in varstva okolja (člen 13.2.2).

101. V oddelku B se obravnava „Trgovina in trajnostni razvoj – vidiki, povezani z delom“. Pogodbenici priznavata pomen mednarodnega sodelovanja in sporazumov na področju okolja in dela kot odziv mednarodne skupnosti na gospodarske, zaposlitvene in socialne izzive in priložnosti, ki izhajajo iz globalizacije; zavezujeta se, da se bosta primerno posvetovali in da bosta sodelovali pri vprašanjih s področja zaposlovanja in dela, povezanih s trgovino, ki so v vzajemnem interesu (člen 13.3.1). Ponovno potrujeta tudi svoje zaveze glede priznavanja polne in produktivne zaposlitve ter dostojnega dela za vse kot ključni element trajnostnega razvoja za vse države in kot prednostni cilj mednarodnega sodelovanja, ter sta odločeni spodbujati razvoj mednarodne trgovine na način, ki spodbuja polno in produktivno zaposlenost ter dostojno delo za vse (člen 13.3.2). V skladu z obveznostmi ILO, ki sta jih sprejeli pogodbenici, ter Deklaracijo ILO o temeljnih načelih in pravicah pri delu in njenimi

dopolnitvami se pogodbenici zavežeta, da bosta spoštovali, spodbujali in izvajali načela v zvezi s temeljnimi pravicami pri delu, in sicer: (a) svobodo združevanja in učinkovito priznavanje pravice do kolektivnih pogajanj; (b) odpravo vseh oblik prisilnega ali obveznega dela; (c) učinkovito odpravo dela otrok ter (d) odpravo diskriminacije pri zaposlovanju in poklicih. Pogodbenici ponovno potrjujeta tudi zavezo k učinkovitemu izvajanju konvencij ILO, ki so jih ratificirali Singapur oziroma države članice Unije (člen 13.3.3). Pogodbenici se zavezujeta, da si bosta stalno in trajno prizadevali za ratifikacijo in učinkovito izvajanje temeljnih konvencij ILO, da bosta proučili možnost ratifikacije in učinkovitega izvajanja drugih konvencij ILO ob upoštevanju domačih razmer ter da si bosta izmenjali upoštevne informacije (člen 13.3.4). Člen 13.3.5 določa, da pogodbenici priznavata, da kršitve temeljnih načel in pravic pri delu ni mogoče uveljavljati ali je kako drugače uporabiti kot upravičene primerjalne prednosti.

102. Pogodbenici v členu 13.4 priznavata pomen skupnega dela pri trgovinskih vidikih politik na področju dela za doseg ciljev Sporazuma EUSFTA. V tej določbi je vsebovan tudi (neizčrpen) seznam področij, na katerih lahko pogodbenici začneta dejavnosti sodelovanja, ki obema koristijo.

103. V členu 13.5 je določeno, da vsaka pogodbenica med pripravo in izvajanjem ukrepov, katerih cilj sta varnost in zdravje pri delu, ki lahko vplivajo na trgovino ali naložbe med pogodbenicama, upošteva ustrezne znanstvene in tehnične informacije ter zadevne mednarodne standarde, smernice ali priporočila, vključno s previdnostnim načelom.

104. Oddelek C ima naslov „Trgovina in trajnostni razvoj – okoljski vidiki“. Pogodbenici priznavata pomen mednarodnega okoljskega upravljanja in sporazumov, poudarjata potrebo po okrepitvi vzajemne podpore med trgovinskimi in okoljskimi politikami, predpisi in ukrepi ter navajata, da se bosta posvetovali in po potrebi sodelovali pri pogajanjih o okoljskih vprašanjih, povezanih s trgovino, ki so v vzajemnem interesu (člen 13.6.1). Poleg tega se pogodbenici zavezujeta, da bosta v okviru zakonov, predpisov ali drugih ukrepov in praks na svojih ozemljih učinkovito izvajali večstranske okoljske sporazume, katerih pogodbenici sta (člen 13.6.2). Pogodbenici ponovno potrjujeta svojo zavezo k doseganju končnega cilja Okvirne konvencije Združenih narodov o podnebnih spremembah (UNFCCC) in njenega Kjotskega protokola; strinjata se, da bosta sodelovali pri krepitvi večstranske ureditve, ki temelji na jasnih pravilih, v okviru konvencije o podnebnih spremembah, gradili na skupnih odločitvah konvencije o podnebnih spremembah, ter podpirali prizadevanja za oblikovanje mednarodnega sporazuma o podnebnih spremembah po letu 2020 v okviru konvencije o podnebnih spremembah, ki bi veljala za vse strani (člen 13.6.3). Sporazum EUSFTA ne sme nobeni pogodbenici v ničemer preprečiti, da sprejme ali ohrani ukrepe za izvajanje večstranskih okoljskih sporazumov, katerih pogodbenica je, če se taki ukrepi ne uporabljajo na način, ki bi pomenil sredstvo za samovoljno ali neupravičeno diskriminacijo med pogodbenicama ali prikrito omejevanje trgovine (člen 13.6.4).

105. Člen 13.7 je namenjen trgovini z lesom in lesnimi proizvodi. Pogodbenici priznavata pomen globalne ohranitve in trajnostnega upravljanja gozdov. Prizadevata si za: (a) izmenjavo informacij o pristopih za spodbujanje trgovine in potrošnje lesa in lesnih izdelkov iz zakonito in trajnostno upravljanjih gozdov ter spodbujanje seznanjenosti s temi pristopi; (b) spodbujanje globalnega izvrševanja zakonodaje na področju gozdov in upravljanja gozdov ter ukrepanje proti trgovini z nezakonito pridobljenim lesom in lesnimi proizvodi; (c) sodelovanje pri spodbujanju učinkovitosti ukrepov ali politik za ukrepanje proti trgovini z nezakonito pridobljenim lesom in lesnimi proizvodi ter (d) spodbujanje učinkovite uporabe Konvencije o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami v povezavi z ogroženimi vrstami lesa.

106. Člen 13.8 se nanaša na trgovino z ribiškimi proizvodi. Pogodbenici priznavata pomembnost zagotavljanja ohranitve in upravljanja staležev rib na trajnosten način in si prizadevata za: (a) spoštovanje dolgoročnih ohranitvenih ukrepov in trajnostnega izkoriščanja staležev rib, kot so opredeljeni v mednarodnih instrumentih, ki sta jih ratificirali zadevni pogodbenici, ter uveljavitev načel Organizacije za prehrano in kmetijstvo (FAO) in ustreznih instrumentov OZN v zvezi s temi

vprašanji; (b) uvajanje in izvajanje učinkovitih ukrepov za boj proti nezakonitemu, neprijavljenemu in zakonsko neurejenemu ribolovu ter omogočanje preprečevanja dostopa proizvodov, pridobljenih z nezakonitim, neprijavljenim in zakonsko neurejenim ribolovom, do trgovinskih tokov ter izmenjavo informacij o dejavnostih nezakonitega, neprijavljenega in zakonsko neurejenega ribolova; (c) sprejetje učinkovitih ukrepov za spremljanje in nadzor za zagotovitev skladnosti z ohranitvenimi ukrepi in (d) podpiranje načel Sporazuma FAO o pospeševanju usklajevanja ribiških plovil na odprtem morju z mednarodnimi ukrepi za ohranjanje in upravljanje na odprtem morju in spoštovanje ustreznih določb Sporazuma FAO o ukrepih države pristanišča za preprečevanje nezakonitega, neprijavljenega in zakonsko neurejenega ribolova.

107. Besedilo člena 13.9 je oblikovano skoraj popolnoma enako kot besedilo člena 13.5, razen da se sklicuje na – in uporablja za – „ukrepe, katerih cilj je varstvo okolja“, ter ne na zdravje in varnost pri delu.

108. Pogodbenici v členu 13.10 priznavata pomen skupnega dela pri trgovinskih vidikih okoljskih politik za doseg ciljev Sporazuma EUSFTA. V tej določbi je vsebovan (neizčrpen) seznam področij, na katerih lahko pogodbenici začeta dejavnosti sodelovanja, ki obema koristijo.

109. Oddelek D vsebuje „Splošne določbe“. V členu 13.11 so navedene odločenost pogodbenic, da si bosta trajno prizadevali za olajšanje in spodbujanje trgovine in naložbe z okoljskim blagom in storitvami (člen 13.11.1), obveznost, da se posebna pozornost posveti olajševanju odstranjevanja ovir za trgovino ali naložbe v zvezi s podnebjem prijaznim blagom in storitvami (člen 13.11.2), potreba po zmanjšanju emisij toplogrednih plinov in po tem, da se v največji možni meri omeji izkrivljanje trgovine (člen 13.11.3), ter potreba po družbeni odgovornosti podjetij (člen 13.11.4).

110. V skladu s členom 13.12 pogodbenica ne sme opustiti ali drugače odstopiti od svoje okoljske in delovne zakonodaje ter ne predlagati njene opustitve ali drugačnega odstopa od nje na način, ki vpliva na trgovino ali naložbe med pogodbenicama (člen 13.12.1), ali opustiti učinkovitega izvrševanja svoje okoljske in delovne zakonodaje s trajnim ali ponavljajočim se ukrepanjem ali neukrepanjem na način, ki vpliva na trgovino ali naložbe med pogodbenicama (člen 13.12.2).

111. V členu 13.13 so določene obveznosti glede preglednosti v zvezi z vsemi splošno veljavnimi ukrepi, katerih cilj je varstvo okolja ali delovnih pogojev ter ki lahko vplivajo na trgovino in naložbe med pogodbenicama. Člena 13.14 in 13.15 se nanašata na pregled vpliva izvajanja Sporazuma EUSFTA na trajnostni razvoj in institucionalne mehanizme za spremljanje skladnosti s poglavjem XIII.

112. Če se pogodbenici ne strinjata o kateri koli zadevi iz poglavja XIII, morata uporabiti samo postopke iz člena 13.16 (posvetovanja na vladni ravni) in člena 13.17 (skupina strokovnjakov). Poglavji XV (reševanje sporov) in XVI (mehanizem mediacije) se za poglavje XIII ne uporabljata (člen 13.16.1). V členu od 13.16.2 do 13.16.6 so določeni postopki za posvetovanja na vladni ravni in njihovi cilji. Člen 13.17 med drugim določa mehanizme in postopke za sestavo skupine strokovnjakov, ki obravnava vsako zadevo, ki ni bila zadovoljivo obravnavana v odboru iz člena 13.16.4.

113. Poglavje XIV („Preglednost“) je namenjeno prizadevanju za učinkovito in predvidljivo regulativno okolje za gospodarske subjekte (člen 14.2.1), potrditvi zavez iz Sporazuma STO ter določanju pojasnitev in boljših dogovorov za preglednost, posvetovanje in boljše izvajanje ukrepov v splošni uporabi (člen 14.2.2). „Ukrep v splošni uporabi“ pomeni zakon, predpis, sodno odločbo, postopek ali upravno odločbo, ki lahko vpliva na katero koli zadevo, zajeto v Sporazumu EUSFTA. Ne vključuje odločitve, ki se nanaša na določeno osebo (člen 14.1(a)).

114. V členu 14.3 so določene obveznosti vsake pogodbenice, da zagotovi objavo v zvezi z ukrepi v splošni uporabi (člen 14.3.1) in kakršnim koli predlogom za sprejetje ali spremembo vsakega ukrepa v splošni uporabi (člen 14.3.2). S členom 14.4.1 je od vsake pogodbenice zahtevano, da za olajšanje učinkovitega izvajanja Sporazuma EUSFTA in komunikacijo med pogodbenicama glede katere koli zadeve, zajete v njem, določi kontaktno točko. Nadaljnje podrobnosti o tej kontaktni točki, njenem delovanju in poizvedbah, naslovljenih nanjo, so določene v členu od 14.4.2 do 14.4.8.

115. Člen 14.5 določa obveznosti, ki jih je treba spoštovati za skladno, nepristransko in razumno izvajanje vseh ukrepov v splošni uporabi. Vsaka pogodbenica si mora zlasti (a) prizadevati zainteresirane osebe druge pogodbenice, na katere neposredno vpliva določen postopek, v razumnem roku in v skladu s svojimi postopki obvestiti o začetku takega postopka; (b) zainteresiranim osebam zagotoviti ustrezno priložnost, da predložijo dejstva in argumente, s katerimi podprejo svoja stališča pred kakršnim koli končnim upravnim ukrepom; in (c) zagotoviti, da njeni postopki temeljijo na njenem pravu in so v skladu z njim.

116. S členom 14.6.1 je od vsake pogodbenice zahtevano, da vzpostavi in ohrani sodne organe, organe, ki odločajo kot sodišče, oziroma upravne svete ali postopke za zagotovitev takojšnjega pregleda in, kadar je to upravičeno, popravilo upravnega ukrepa v zvezi z zadevami iz Sporazuma EUSFTA. Organi morajo biti nepristranski in neodvisni od urada ali organa, pristojnega za upravno izvrševanje, in rezultat zadeve ne sme biti v bistvenem interesu teh organov (člen 14.6.1). Vsaka pogodbenica mora zagotoviti tudi, da je osebam, udeleženim v postopku, v okviru upravnih svetov ali postopkov zagotovljena pravica do (a) razumne možnosti, da podprejo ali zagovarjajo svoja stališča, in (b) sklepa na podlagi dokazov in predložitve evidence ali, kadar to zahteva njena zakonodaja, evidence, ki jo pripravi upravni organ (člen 14.6.2). Člen 14.6.3 obravnava izvajanje teh sklepov.

117. Pogodbenici se strinjata, da bosta sodelovali pri spodbujanju kakovosti in izvajanja (člen 14.7.1) ter pri spodbujanju načel dobrega upravnega ravnanja (člen 14.7.2).

118. Člen 14.8 določa, da če obstajajo posebna in drugačna pravila v drugih poglavjih Sporazuma EUSFTA v zvezi s področji, ki so urejena v poglavju XIV, morajo prevladati ta pravila.

119. Poglavje XV („Reševanje sporov“) je namenjeno izogibanju ali reševanju vsakršnih sporov med pogodbenicama glede razlage in uporabe Sporazuma EUSFTA, da se, kadar je to mogoče, doseže vzajemno sprejemljiva rešitev (člen 15.1). Poglavje XV se uporablja za kakršen koli spor glede razlage in uporabe Sporazuma EUSFTA, razen če je izrecno določeno drugače (člen 15.2).

120. V postopkih iz členov od 15.3 do 15.13 so določeni koraki v postopkih reševanja sporov: posvetovanja v dobri veri s ciljem, da se doseže dogovor o sporazumni rešitvi (člen od 15.3.1 do 15.3.4); zahteva po ustanovitvi arbitražnega sveta v skladu s členom 15.4, če po zaključenih posvetovanjih ni bil dosežen dogovor o sporazumni rešitvi (člen 15.3.5); arbitraža (členi od 15.4 do 15.8); postopki za izpolnitev odločitve (členi od 15.9 do 15.11); uporaba pravnih sredstev v primeru neizpolnitve odločitve (člen 15.12) in pregled vseh ukrepov, sprejetih za izpolnitev odločitve po opustitvi obveznosti (člen 15.13).

121. V členih od 15.14 do 15.19 so vsebovana različna pravila o arbitražnih postopkih, ki so dopolnjena s prilogo 15-A. Splošne določbe iz oddelka D se nanašajo na seznam arbitrov (člen 15.20), razmerje med mehanizmom za reševanje sporov iz poglavja XV in mehanizmom STO za reševanje sporov (člen 15.21), roke (člen 15.22) ter ponovni pregled in spremembo poglavja XV (člen 15.23).

122. Poglavje XVI („Mehanizem mediacije“) poskuša s celovitim in hitrim postopkom z mediatorjem olajšati sprejetje sporazumne rešitve (člen 16.1). Poglavje XVI se uporablja za vse ukrepe v okviru Sporazuma EUSFTA, ki negativno vplivajo na trgovino ali naložbe med pogodbenicama, razen če je določeno drugače (člen 16.2).

123. Pred začetkom postopka mediacije lahko pogodbenica kadar koli pisno zahteva informacije o takem ukrepu (člen 16.2). V postopku, določenem v členih od 16.3 do 16.6, so določeni ti koraki v mehanizmu mediacije: zahteva za začetek postopka mediacije (člen 16.3), izbira mediatorja (člen 16.4), sama mediacija (člen 16.5) in izvajanje sporazumne rešitve (člen 16.6). Člen 16.7 se nanaša na razmerje med mediacijo in reševanjem sporov. Z drugimi določbami so urejeni roki (člen 16.8), stroški (člen 16.9) in pregled (člen 16.10).

124. Poglavje XVII je naslovljeno „*Institucionalne, splošne in končne določbe*“. S členoma 17.1 in 17.2 je vzpostavljena institucionalna struktura, ki jo sestavljajo različni odbori, v katerih se morata pogodbenici sestajati zaradi nadzora in olajšanja izvajanja in uporabe Sporazuma EUSFTA. Člen 17.3 določa, da če se katera koli določba iz Sporazuma STO, ki sta jo pogodbenici vključili v Sporazum EUSFTA, spremeni, se morata pogodbenici posvetovati, da bi poiskali obojestransko zadovoljivo rešitev, kadar je to potrebno. Člen 17.4 ureja odločanje v različnih odbori. Člen 17.5 se nanaša na spremembe Sporazuma EUSFTA.

125. V členu 17.6.1 je navedeno, da se mora Sporazum EUSFTA za davčne ukrepe uporabljati samo, če je to potrebno za uveljavitev določb Sporazuma EUSFTA. V skladu s členom 17.6.2 Sporazum EUSFTA v ničemer ne vpliva na pravice in obveznosti bodisi Singapurja bodisi Evropske unije ali ene od njenih držav članic v skladu s katerim koli davčnim sporazumom med Singapurjem in katero koli državo članico Evropske unije. V členu 17.6.3 in 17.6.4 je navedeno, da Sporazum EUSFTA v ničemer ne sme preprečevati sprejetja ali ohranitve nekaterih vrst davčnih ukrepov in ukrepov, katerih cilj je preprečitev izogibanja plačevanju davkov ali davčne utaje. Člen 17.6.5 se nanaša na pravico Singapurja, da sprejme ali obdrži davčne ukrepe, ki so potrebni za zaščito prevladujočih interesov javne politike, ki izhajajo iz njegovih posebnih prostorskih omejitev.

126. Pogodbenici morata v skladu z določbami člena VIII Statuta Mednarodnega denarnega sklada dovoliti vsa plačila in transferje v prosto zamenljivi valuti na tekoči račun plačilne bilance med njima. V tem smislu se morata pogodbenici medsebojno posvetovati (člen 17.7).

127. Vsaka pogodbenica mora spodbujati svoje državne premoženjske sklade, da spoštujejo splošno sprejeta načela in prakse, t. i. načela iz Santiaga (člen 17.8).

128. Člen 17.9 se nanaša na pogoje in postopke, ki pogodbenici, ki je v resnih plačilnobilančnih in zunanjih finančnih težavah ali ji te grozijo, omogoča, da sprejme ali ohrani omejevalne ukrepe v zvezi s trgovino z blagom, storitvami in ustanavljanjem ter plačili in prenosi v povezavi z naložbami.

129. Člen 17.10 določa klavzulo o varnostnih izjemah, ki pogodbenicama omogoča, da ukrepata za zavarovanje svojih bistvenih varnostnih interesov.

130. Preostale določbe poglavja XVII se nanašajo na razkritje informacij in varstvo zaupnih informacij (člen 17.11), začetek veljavnosti Sporazuma EUSFTA (člen 17.12), njegovo trajanje in prekinitev (člen 17.13), izpolnjevanje obveznosti na podlagi Sporazuma EUSFTA (člen 17.14), neobstoj neposrednega učinka (člen 17.15), priloge, dodatke, skupne izjave, protokole in dogovore o razlagi, ki so sestavni del Sporazuma EUSFTA (člen 17.16), razmerje med Sporazumom EUSFTA ter Sporazumom o partnerstvu in sodelovanju ter Sporazumom STO (člen 17.17), prihodnje pristope k Evropski uniji (člen 17.18), ozemeljsko uporabo Sporazuma EUSFTA (člen 17.19) ter verodostojne različice Sporazuma EUSFTA, torej bolgarsko, hrvaško, češko, dansko, nizozemsko, angleško, estonsko, finsko, francosko, nemško, grško, madžarsko, italijansko, latvijsko, litovsko, malteško, poljsko, portugalsko, romunsko, slovaško, slovensko, špansko in švedsko različico (člen 17.20).

131. Protokol I se nanaša na opredelitev pojma „izdelki s poreklom“ ter metod upravnega sodelovanja. Dogovori o razlagi od 1 do 5 se nanašajo na člen 17.6 (obdavčitev), plačilo arbitrov, dodatne s carino povezane določbe, programe pooblaščenih gospodarskih subjektov in posebne omejitve Singapurja glede prostora in dostopa do naravnih virov.